

APÈNDIXS

APÈNDIX 1

INSTITUTO AGRÍCOLA CATALÁN DE SAN ISIDRO

Llamamiento á los agricultores de las cuatro provincias catalanas

Atento este Instituto al llamamiento general y espontáneo á que se ve impulsada la clase agrícola española por la grave crisis que sobre ella pesa en los presentes momentos, creería faltar á la fidelidad de los fines de su creación, á sus antecedentes, y por tanto, á un deber de conciencia, si permaneciera en silencio é impasible ante los peligros de que los intereses rurales se ven amenazados.

Nunca como ahora estará llamado el Instituto á cumplir la misión que por sus asociados le ha sido confiada. Nunca como ahora podrá ir, ya que no á todas, á las principales comarcas catalanas —según se propone hacerlo en breve— para inculcar sobre el mismo terreno en el ánimo de cuantos de la tierra viven, la conveniencia, la imperiosa necesidad que tienen de unirse en un apretado lazo, aparejándose para resistir á las corrientes en que esa crisis tiene envuelta. Pero nunca como ahora, por lo mismo, ha de proclamar más alto el Instituto, que si se decide á señalar al país la senda que en las actuales circunstancias le está marcada, lo hace, como siempre, desligado de todo sentimiento, de toda idea, de toda inspiración política, hasta el punto que renunciaría á su empeño al instante en que pudiera aparecer el primer síntoma de una actitud distinta. Todo lo que se proponga y ejecute, lo hará á la luz del día, al amparo de la legalidad, y bajo la salvaguardia de las autoridades encargadas de mantenerla.

Trátase de lo que á todos nos es lícito; de elevar nuestras quejas, nuestras súplicas á los Poderes públicos, cuando quiera que lo exijan justificados motivos. Trátase de averiguar hasta qué punto puedan perjudicarnos las nuevas Cartillas evaluatorias, en lo que afecten al aumento ó rebaja de los enormes é insostenibles tributos que pagamos. Trátase de abogar por la supresión de derechos reales sobre las herencias directas que, obligando á las familias del campo á préstamos usurarios, son infalible indicio muchas veces de su completa ruina. Trátase de atender al lastimoso estado de la riqueza pecuaria y forestal; de lo que nos convenga determinar respecto á la depreciación de los frutos; á las tarifas del transporte; á los males á que nos expone el quietismo en vista de los progresos de la plaga filoxérica? á la adulteración de nuestros vinos, hecha con escándalo de propios y extraños, en manifiesto detrimento de la producción y de la higiene. Trátase principalmente de apagar la sed que el país siente por la promulgación de las leyes salvadoras para todos los elementos productores, y especialmente para la agricultura, considerada en todo tiempo como la primera de las fuentes de la prosperidad de los pueblos, como nervio del Estado. Trátase, en una palabra y sobre todo, de combatir por todos los medios posibles la causa fundamental de nuestros infortunios, cual es, la ominosa sumisión de los intereses de España al poderoso influjo de la competencia extranjera,

competencia que lo es de menoscabo para nuestros propios recursos; de decadencia para nuestro buen nombre; de vilipendio para el decoro nacional.

En este sentido hablará el Instituto á Cataluña. Ella le oirá, no en discursos oratorios que á nada conducen en tales casos, sino con la sencillez á que la tiene acostumbrada; con el acento de la verdad, que más brilla, cuanto más en su investigación se ahonda. Ella se pondrá, de seguro, al lado del Instituto, erguida la cabeza, ancho el corazón, para decirles á las provincias, sus hermanas, que, hija de una misma madre, siempre la hallarán dispuesta á secundarlas en defensa de los fueros de la razón y la justicia, único grito que se escapa hoy de los lábios de la gran familia labradora, pobre por sus desdichas, honrada por sus virtudes.

Barcelona 22 de noviembre de 1887. — El Marqués de Camps. — José Mª Rius y Badía. — Ramón de Siscar. — Luis Sagnier. — Joaquín Vinyas. — Guillermo Mª de Brocá. — Marqués de Palmerola. — Eduardo de Casanova. — José Buenaventura Puig de Galup. — Edmundo Sivatte. — Ignacio Girona y Vilanova. — Marqués de Olivart. — Félix Vives. — Andrés de Ferran y de Dumon.

APÈNDIX 2

LA JUNTA SUPERIOR DE LA UNIÓ AGRÍCOLA DE CATALUNYA á la classe pagesa del Principat

Inspirantnos única y exclusivament en l'amor del pays y posposant tot interés ó mira polítichs, dirigím avuy nostra veu amiga als agricultors de Catalunya pera demanrlos ajuda en la comanda que'ns feren lo dia de la memorable assamblea reunida á Barcelona lo 12 de maig d'enguany, responent á la invitació del Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro.

Habém ja constituhit la Unió agrícola de Catalunya en la forma acordada en la esmentada gran assamblea, pera ab major éxit fer cara als mals que sufrím y als majors que'ns amenassan ab lo vigor, la resolució y la promptitut que las circunstancias aconsellin.

La tremenda crisis que va consumin las forsas vitals de nostra agricultura, demana remeys promptes y enérgichs. Un poble no pot estar anys y mes anys contemplant com s'allunyan de sas llars benvolgudas las familias terrassanas y com lo Estat se va apoderant de las fincas del pagés que ja no pot pagar los fexuchs impostos que se l'hi exigeixen.

Hem elevat atentas y enérgicas exposicions demanant que'es deixés respirar lliure y sens obstacles á la nostra industria rural, pera que pogués fer los esforços convenientes á fi de vencer la crisis que passen totas las nacions de Europa. Nostra veu no ha sigut escoltada, y lo que es pitjor no ho será may, si'ns obstiném en servir á las mesquinas divisions y als interessos de partit qu'están trosseijan y arrossegan pel fanch lo gloriós mantell de nostra patria sempre estimada.

Los agricultors catalans déuhen prescindir donchs de semblants móvils pera dedicarse exclusivament á la defensa del treball y de la producció agrícola, y puig que fins are no hem pogut lograr lo compliment de nostras aspiracions, es hora de treballar ab fé y energía usant de tots los medis que las lleys ens concedeixen pera reconquistar pam á pam lo que'ns feren perdre las disputas rastreras y los odís inveterats de nostras divisions políticas.

La Junta Superior de la Unió agrícola de Catalunya al invitarvos á organizar la clase propietaria y pagesa pera la lluyta legal, os diu avuy ab la testa ben alta ya ab la energía de nostre carácter, que vol reunir á son entorn á tota la pagesia de la terra, negantse en absolut á ésser instrument dels partits, en tota mena de eleccions com vosaltres resolguereu en la reunió avans esmentada.

Traballém donchs ab fé y perseverancia y sens dupte lograrém veurer ralisat lo benestar que desitjém. Tots hem d'aprestarnos al treball. La Unió ha d'ésser estreta y gran. Formem en cada poble la Junta local que nostre Reglament ab sabiesa

disposa, y preparemnos pera renyir las duras y fortas batallas de la que l'estat ruinós de nostre agricultura demana.

Mentrestant allí hont pogueu presentar vostras forsas dispostas y organisadas procureu pendrer part en las eleccions d'Ajuntaments que dintre breus dias han de ferse en tota Espanya. No vulgau ésser instruments dels partits en esta lluyta vinenta ni en qualsevulla altre qu'en l'esdevenidor previnga. Comprometemnos tots á donar nostres sufragis als homens coneixedors de las necessitats de l'agricultura y disposats á defensarla sempre y á tota hora resistint com cal las impositcions que contra lley se moguen.

Nostre pervindre dependeix de la decisió y energia ab que sapiguém tots unirnos y defensar nostres drets y'ls de la propietat y de la agricultura, y convensuts de que lo remey sols pot donarlo la Unió estreta de nostra pagesia, prometém una volta mes devant de la Patria mantenirnos sempre compactes y units y treballar ab energia per la causa benvolguda de la agricultura espanyola, segurs de cumplir aixís lo deber mes sagrat que la honra de la terra ens demana.

Barcelona 16 de novembre de 1889.

President interino: D. Joseph Mª Rius y Badía. — Junta Directiva del Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro: Benigne de Salas — Marqués de Palmerola — Eduart de Casanovas — Joseph B. Puig de Galup — Ramon Mª Catá de la Torre — Eusebi Guell — Comte del Vall de Marlés — Magí Sandiumenge — Silvi Thos y Codina — Raimond Vilaclara — Baltasar de Bacardí — Ferrand de Sagarra — Félix Vives — Andreu de Ferran. — Per la Comissió Permanent á Madrid: Lo Marqués de Monistrol, President; Lo Marqués de Aguilar, Vocal-secretari. — Subdelegacions del Institut: President de la de Vich, Joseph de Bertran. — President de la de Vilanova y Geltrú, Teodor Creus. — President de la de Tarrasa, Anton Ubach y Soler. — President de la de Molins de Rey, Anton Roca. — President de la de Sitges, Miquel Riera. — President de la de S. Pere de Ribas, Pere Cuadras y Fexes. — President de la de Artés, Juan Homs. — President de la de Rubí, Sebastiá Ferrer. — President de la de Berga, Joseph Blanxart. — President de la de Tarragona, Marqués de Montoliu. — President de la de Tortosa, Joaquin Piñol. — President de la de Montblanch, Joseph Sabaté Civit. — President de la de Arbós, Ramón Marí. — President de la de Alforja, Anton Mariné Basora. — President de la de Plá de Cabra, Pere Batlle Rosich. — President de la de Girona, Narcis Heras de Puig. — President de la de Figueras, Domingo de Albert. — President de la de La Bisbal, Ramón Vancells. — President de la de Olot, Pau Soler. — President de la de Balaguer, Francisco Alós de Berenguer. — President de la de Tárrega, Anton Roca. — President de la de Las Borjas, Pau Ricart. — Asociacions adheridas: President del Centro Agrícola del Panadés, Joseph Alvarez. — President del Sindicat de Viticultores del Panadés, Juan Almirall. — President de la Asociación de propietarios del Vallés, Joseph Mas. — President del Centro Agrícola de Igualada, Joseph Mª Raurés. — President de la Asociació de propietarios de Manresa, Joaquin Soler. — President del Fomento de la Agricultura de Badalona, Joseph Ventura Gausachs. — President de la Junta provincial de la Liga Agraria de Lérida, Marqués de Olivart. — President de la Liga Agraria de Albi, Joseph Cunillera. — President de la Liga Agraria de Sta. Cristina de Aro, Juan Vicens. — Delegado de la Asociación de propietarios de la Vall d'Aneu, Anton Senpau. — President de la Junta de propietarios de S. Just Desvern, Miquel Madorell.

APÈNDIX 3

Real decreto para las Cámaras Agrícolas

Conformándome con lo propuesto por el Ministro de Fomento de acuerdo con el Consejo de Ministros:

En nombre de Mi Augusto hijo el Rey D. Alfonso XIII y como Reina Regente del Reino, Vengo en decretar lo siguiente:

ARTICULO 1.º Las asociaciones de carácter permanente que usando de su libertad constitucional y conforme á la ley de 30 de Junio de 1887, funden los ciudadanos españoles con el objeto de defender y fomentar los intereses de la agricultura, de la propiedad rústica, de los cultivos y de las industrias rurales, cualesquiera que sean los procedimientos ó métodos que dentro la ley hayan adoptado ó adopten para la realización de estos fines, tendrán el carácter de Cámaras Agrícolas oficialmente organizadas, siempre que, además de la condición expresada anteriormente, reúnan las que se marcan en los artículos 2.º y 3.º de este Decreto.

ART. 2.º Para que se entienda oficialmente organizada una Cámara Agrícola, habrá de reconocerse su constitución por medio de Real Decreto autorizado por el Ministro de Fomento.

ART. 3.º Se otorgará este reconocimiento á toda asociación que lo solicite, siempre que se hayan adoptado como bases fundamentales de su constitución y de sus Estatutos las siguientes:

1.ª Que los que en ellas tengan el carácter de socios sean españoles.

Este carácter de socio de una Cámara Agrícola oficialmente organizada se pierde, ó por desestimiento voluntario de la persona interesada, ó por acuerdo de la respectiva Junta Directiva, ó por sentencia judicial que produzca suspensión ó inhabilitación de derechos civiles.

2.ª Que su Junta Directiva ha de componerse de un Presidente, un Vice-presidente, un Tesorero, un Contador, un Secretario general y á lo menos seis Vocales. Si la Cámara se dividiese en Secciones, los cargos de Vocales se distribuirán entre ellos.

3.ª Que sólo serán elegibles para los cargos de la Junta Directiva los miembros de la Cámara que en nombre propio ó en representación de una sociedad ó empresa figuren en la mitad superior de la escala que se formará con todos los miembros de la Cámara.

4.ª Que los cargos de la Junta Directiva se proveerán por elección directa de la Asamblea general de la misma Cámara. Los cargos serán trienales, excepto las dos terceras partes de la Junta Directiva, y anualmente se proveerá la tercera parte, haciéndose inmediatamente después de la constitución de la Junta Directiva el sorteo de todos sus individuos con el fin de determinar el orden de los cargos que desde el año inmediato siguiente hayan de proveerse por la Asamblea general, y en su caso por cada una de las Secciones.

5.ª Que la Junta Directiva de cada Cámara y la Asamblea general se reunirán cuantas veces así lo crea conveniente el Gobierno además de cuando lo disponga el respectivo Reglamento.

6.ª Que podrán también reunirse diversas Cámaras ó sus Juntas Directivas cuando el Gobierno así lo disponga, ó en los casos previstos en sus respectivos Reglamentos, para deliberar sobre intereses comunes á todas ellas. Cuando fueren dos ó más Cámaras las que hubieren de reunirse, no será necesaria la asistencia de todos sus miembros, pudiendo elegir la Asamblea general de cada una aquellos que hayan de concurrir en representación á la reunión comun.

ART. 4.º Respetando las bases establecidas como primordiales y fundamentales en el artículo anterior, cada Cámara Agrícola podrá en todo lo demás, para la realización de sus fines, establecer con entera libertad su constitución y reglamento, tanto para su régimen interior como para congregar su Asamblea general. Igualmente podrá establecer lo conveniente respecto á la forma de las convocatorias ordinarias y extraordinarias de la misma, la determinación de los que á ella puedan concurrir con voz y voto y la cuota con que cada miembro deba concurrir á los gastos comunes de la Cámara.

ART. 5.º Las Cámaras Agrícolas oficialmente organizadas tendrán, además de los derechos que la legislación vigente reconoce á las asociaciones de interés público, las facultades siguientes:

1.ª Solicitar de los Cuerpos colegisladores cuantas resoluciones estimen convenientes para el desarrollo y mejora de la Agricultura, como ganadería y demás industrias con ella relacionadas.

2.ª Proponer al Gobierno á instancia de este ó por propia iniciativa las reformas que en beneficio de la propiedad rústica y de sus distintos métodos de explotación deban hacerse en las leyes ó disposiciones vigentes, así como también las obras y servicios públicos más indispensables ó las modificaciones que en los actuales convenga realizar.

3.ª Promover y dirigir exposiciones locales, regionales ó generales de los productos de la agricultura y ganadería de las industrias relacionadas con la economía rural.

4.ª Fomentar directa ó indirectamente la enseñanza agrícola y de sus industrias, celebrando al efecto conferencias, publicando memorias, ofreciendo y prometiendo premios en concurso y fuera de él á los autores de obras que versen sobre algún ramo del fomento agrícola y fundando con sus propios fondos ó dirigiendo campos de experimentación, granjas modelo ó establecimientos de enseñanza de cualquier otra índole referentes á este ramo.

5.ª Resolver como Jurado, y con arreglo á las condiciones que voluntariamente establezcan las partes interesadas, las cuestiones que los comerciantes, industriales y agricultores sometan á su decisión y las que surjan entre propietarios y colonos ó productores agrícolas y sus intermediarios con el consumidor, cuando los unos y otros se convengan en someterlos á la decisión de la Cámara.

6.ª Ejercitar ante los tribunales las acciones criminales que procedan contra los que falsifiquen ó adulteren los productos de la agricultura y sus industrias, ó de cualquier manera

ilegal influyan en el mercado de estos productos.

7.ª Fundar en provecho de los asociados montepíos y cajas de ahorros y de seguros, centros para la colocación de obreros agrícolas y asilos donde los ancianos ó inútiles de buena conducta puedan ser acogidos.

8.ª Adquirir y revender ó alquilar á los asociados máquinas, herramientas, abonos, semillas y ganados, y garantizar el pago de las compras de cualquiera de esos objetos hechos por los asociados mismos.

9.ª Recibir depósitos de todas clases, tomar fondos en cuenta corriente, y encargarse, mediante premio, de cobrar letras ó créditos, ó vender frutos ó productos de las industrias agrícolas por cuenta de los asociados.

10.ª Contratar empréstitos para atender á las operaciones mencionadas en los números precedentes.

La responsabilidad de cada uno de los asociados en estas operaciones se fijará por los estatutos. Cuando estos no lo hubiesen fijado, será solidaria la de los que formen la Junta Directiva general de la asociación que hayan tomado el acuerdo, ó en su caso la de la sección respectiva, y simplemente mancomunada la de los demás miembros de la asociación que hubieren contribuido al acto de que proceda la responsabilidad.

Las Cámaras que hicieren uso de las facultades contenidas en los números 4.º, 7.º, 8.º, 9.º y 10. de este artículo quedarán sometidas á los preceptos del art. 11 de la ley de treinta de Junio de mil ochocientos ochenta y siete.

ART. 6.º Las Cámaras agrícolas oficiales serán consultadas sobre los proyectos de comercio, navegación y tránsito, reforma de aranceles, legislación de crédito agrícola y organización de planos de enseñanza relativos á la Agricultura.

ART. 7.º Las Cámaras Agrícolas, al tiempo mismo en que cumplan lo previsto en los párrafos 2.º y 3.º del art. 13 de la ley de 30 de Junio de 1887, remitirán al gobierno de la provincia respectiva una memoria de los trabajos que hubieren realizado durante el ejercicio.

ART. 8.º Sin perjuicio de los auxilios que dentro del presupuesto puede el Gobierno otorgar á las asociaciones ya constituidas que dlfundan la enseñanza ó realicen otros fines beneficiosos como los gastos de las Cámaras Agrícolas serán cubiertos por las cuotas que satisfagan los asociados conforme á su Reglamento.

ART. 9.º La suspensión y disolución de las Cámaras Agrícolas podrá decretarse en los casos y circunstancias prevenidos por la ley de asociaciones de 30 de Junio de 1887.

Dado en Palacio á 14 de Noviembre de 1890. = María Cristina = El Ministro de Fomento, = Santos de Isasa.

APÈNDIX 4**JUNTES DIRECTIVES DE LA
CAMBRA AGRÍCOLA DE L'EMPORDÀ
(1900-1932):****JUNTA DIRECTIVA (1900)¹**

Eusebi de Puig i de Rich (president)
 Carles Bosch i Armet (vicepresident)
 Joan Torres i Botiñà (comptador)
 Carles Cusí i de Miquelet (tresorer)
 Romuald d'Alfaras i d'Aloy (pres. Secció 1^a)
 Leopold Batlle i de Pagès (pres. Secció 2^a)
 Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
 Josep Gras i Elias (secr. Secció 1^a)
 Antoni Papell i Camps (secr. Secció 2^a)
 Josep M. Plaja (secr. Secció 3^a)
 Lluís de Pagès (vocal 1)
 Manuel Laporta i Serra (vocal 2)
 Vicenç Bruses i Pérez (vocal 3)
 Raimund de Falgàs i de Pouplana² (vocal 4)
 Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
 Josep Rodeja i Gay (vocal 6)
 Lluís M. Jordi i Àlvarez (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1901)

Eusebi de Puig i de Rich³ (president)
 Carles Bosch i Armet (vicepresident)
 Joan Torres i Botiñà (comptador)
 Carles Cusí i de Miquelet (tresorer)
 Romuald d'Alfaras i d'Aloy⁴ (pres. Secció 1^a)
 Leopold Batlle i de Pagès (pres. Secció 2^a)
 Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
 Josep Gras i Elias (secr. Secció 1^a)
 Antoni Papell i Camps (secr. Secció 2^a)
 Salvador Bosch (secr. Secció 3^a)
 Lluís de Pagès (vocal 1)
 Joaquim Bonal (vocal 2)
 Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 3)
 Bru Neyra i de Gorgot (vocal 4)

¹ Junta directiva elegida en l'acte de constitució celebrat a l'Institut Nacional de Figueres l'11 de gener de 1900.

² Raimund de Falgàs va morir l'any 1909.

³ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁴ Romuald d'Alfaràs va morir l'any 1905.

Francesc Turró⁵ (vocal 5)
Josep Rodeja i Gay (vocal 6)
Lluís M. Jordi i Àlvarez (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1904)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Carles Bosch i Armet (vicepresident)
Joan Torres i Botià (comptador)
Carles Cusí i de Miquelet (tresorer)
Ramon Gaudier i Serrés (pres. Secció 1^a)
Leopold Batlle i de Pagès (pres. Secció 2^a)
Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
Josep Gras i Elias (secr. Secció 1^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 2^a)
Ignasi Fages i de Climent⁶ (secr. Secció 3^a)
Joan Arderius i Banjol (vocal 1)
Bru Neyra i de Gorgot (vocal 2)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 3)
Josep Pichot i Gironès (vocal 4)
Josep Malagarriga (vocal 5)
Lluís Pons (vocal 6)
Lluís M. Jordi i Àlvarez (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1905)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Carles Bosch i Armet (vicepresident)
Salvador Bosch i Roig (comptador)
Joan Torres i Botià (tresorer)
Ramon Gaudier i Serrés (pres. Secció 1^a)
Leopold Batlle i de Pagès (pres. Secció 2^a)
Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
Josep Gras i Elias (secr. Secció 1^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 2^a)
Joan Gou i Estruch (secr. Secció 3^a)
Joan Arderius i Banjol (vocal 1)
Bru Neyra i de Gorgot (vocal 2)
Josep Pichot i Gironès (vocal 3)
Josep Malagarriga (vocal 4)

⁵ Francesc Turró, propietari de Palau-Saverdera, fou el fundador i vicepresident del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Palau-Saverdera (1915), vinculat a l'Església. L'any 1932 ingressà a l'IACSI.

⁶ L'acabat propietari de Castelló d'Empúries Ignasi Fages, fou elegit per formar part de la junta directiva de la CAOÉ de l'any 1904, però no torna a aparèixer com a membre de la junta fins a l'any 1926. És probable que la raó d'això es trobi en la seva responsabilitat al front del Sindicat Agrícola de Castelló d'Empúries, del qual fou president des de 1906 (a partir de 1910, Gremi Agrícola de Castelló d'Empúries). Va tornar a la junta de la CAOÉ quan ja formava part de la junta directiva de l'IACSI (1925-1928), del qual era soci des de 1909. Com a tal fou membre de la comissió organitzadora de la secció agrícola de l'Exposició Universal de 1929. També fou ponent en el Congrés Agrícola de la FACB a Tàrraga (1910), on fou elegit vicepresident de la Federació. Va ocupar la càtedra de Fitotècnia de l'Escola Superior d'Agricultura. Va publicar diversos treballs d'agronomia, col·laborà en el *Calendari del Pagès*, i el 1917 va adquirir la propietat del periòdic *L'Art del Pagès* i en continuà la publicació durant uns anys.

Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
 Lluís Pons (vocal 6)
 Lluís M. Jordi i Àlvarez⁷ (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1906)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
 Carles Bosch i Armet (vicepresident)
 Salvador Bosch i Roig (comptador)
 Joan Torres i Botiñà (tresorer)
 Ramon Gaudier i Serrés (pres. Secció 1^a)
 Antoni Subias i Gonzalvo (pres. Secció 2^a)
 Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
 Guillem Vilar (secr. Secció 1^a)
 Antoni Papell i Camps (secr. Secció 2^a)
 Joan Gou i Estruch (secr. Secció 3^a)
 Joan Arderius i Banjol (vocal 1)
 Pere Vayreda i Oliva (vocal 2)
 Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 3)
 Bru Neyra i de Gorgot (vocal 4)
 Francesc Turró (vocal 5)
 Joan Viñas i Dalmau (vocal 6)
 Gregori Carandell i Salinas⁸ (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1907)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
 Carles Bosch i Armet (vicepresident)
 Salvador Bosch i Roig (comptador)
 Joan Torres i Botiñà (tresorer)
 Ramon Gaudier i Serrés (pres. Secció 1^a)
 Antoni Subias i Gonzalvo (pres. Secció 2^a)
 Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
 Guillem Vilar (secr. Secció 1^a)
 Antoni Papell i Camps (secr. Secció 2^a)
 Joan Gou i Estruch (secr. Secció 3^a)
 Joan Arderius i Banjol (vocal 1)
 Miquel Ordis i Pagès (vocal 2)
 Lluís M. Jordi i Àlvarez (vocal 3)
 Pere Vayreda i Oliva (vocal 4)
 Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
 Joan Viñas i Dalmau (vocal 6)
 Gregori Carandell i Salinas (secretari general)

⁷ Lluís M. Jordi cessà en el càrrec i temporalment en la junta l'any 1906, amb motiu de la renovació estatutària. Des de la revista de la Cambra se li tributava un reconeixement, fent constar que "*sería además una gran injusticia no lamentar la ausencia, siquiera temporal, del señor Jordi, alma de esta Cámara, a cuya iniciativa debe su nacimiento, y a su inteligencia y actividad en gran parte, su marcha regular y próspera*" (BCAA, 15.1.1906).

⁸ Com a secretari general, Gregori Carandell va assumir també la direcció del butlletí de la CAO. Era mestre nacional i va morir l'any 1926.

JUNTA DIRECTIVA (1908)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Miquel Plana i Goytisoló⁹ (vicepresident)
Salvador Bosch i Roig (comptador)
Joan Torres i Botiñà (tresorer)
Ramon Gaudier i Serrés (pres. Secció 1^a)
Antoni Subias i Gonzalvo (pres. Secció 2^a)
Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
Joaquim Vayreda i Oliva (secr. Secció 1^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 2^a)
Joan Gou i Estruch (secr. Secció 3^a)
Joan Arderius i Banjol (vocal 1)
Miquel Ordis i Pagès (vocal 2)
Lluís M. Jordi i Álvarez (vocal 3)
Pere Vayreda i Oliva (vocal 4)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
Joan Viñas i Dalmau (vocal 6)
Gregori Carandell i Salinas (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1910)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Lluís M. Jordi i Álvarez (vicepresident)
Salvador Bosch i Roig (comptador)
Joan Torres i Botiñà (tresorer)
Joan Arderius i Banjol (pres. Secció 1^a)
Vicenç Ros i Marisch (pres. Secció 2^a)
Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
Joan Gou i Estruch (secr. Secció 3^a)
Miquel Puig i Sudrià (vocal 1)
Jaume Teixidor i Pou (vocal 2)
Joan Salleras i Pla (vocal 3)
Miquel Ordis i Pagès (vocal 4)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
Joan Monegal i Ramis (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1911)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Lluís M. Jordi i Álvarez (vicepresident)
Joan Gou i Estruch (comptador)
Joan Torres i Botiñà (tresorer)
Joan Arderius i Banjol (pres. Secció 1^a)
Vicenç Ros i Marisch (pres. Secció 2^a)
Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)

⁹ Miquel Plana era "bien conocido en la comarca por su magnífica granja establecida en el Molí de la Torre, próxima a Figueras" (BCAA, 10.1.1908).

Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
 Maurici Fàbregas i Bosch (secr. Secció 3^a)
 Miquel Puig i Sudrià (vocal 1)
 Joaquim Vayreda i Oliva (vocal 2)
 Joan Salleras i Pla (vocal 3)
 Jaume Teixidor i Pou (vocal 4)
 Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
 Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
 Josep Monegal i Ramis (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1912)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
 Lluís M. Jordi i Àlvarez (vicepresident)
 Joan Gou i Estruch (comptador)
 Joan Torres i Botiñà (tresorer)
 Joan Arderius i Banjol (pres. Secció 1^a)
 Ramon Gaudier i Serres (pres. Secció 2^a)
 Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
 Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
 Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
 Maurici Fàbregas i Bosch (secr. Secció 3^a)
 Miquel Puig i Sudrià (vocal 1)
 Josep Anglada i Piferrer (vocal 2)
 Joan Salleras i Pla (vocal 3)
 Jaume Teixidor i Pou (vocal 4)
 Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
 Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
 Sebastià Escapa i Amorós (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1915)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
 Lluís M. Jordi i Àlvarez (vicepresident)
 Joan Gou i Estruch (comptador)
 Joan Torres i Botiñà (tresorer)
 Joan Arderius i Banjol (pres. Secció 1^a)
 Ramon Gaudier i Serrés¹⁰ (pres. Secció 2^a)
 Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
 Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
 Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
 Maurici Fàbregas i Bosch (secr. Secció 3^a)
 Ferran Torró i Pujol¹¹ (vocal 1)

¹⁰ Ramon Gaudier va morir el 7 de setembre de 1915. Segons la necrològica publicada al butlletí de la CAOÉ del mes de setembre, va néixer a Cervera, localitat de la qual fou alcalde. L'any 1870 va guanyar unes oposicions a notari a la província de Barcelona, però l'any següent va contraure matrimoni amb una ampurdanesa, Dolors Constantí, i renuncià al càrrec. Fou diputat provincial per l'Empordà durant quatre biennis i va ocupar el càrrec de vicepresident de la diputació. Fou soci corresponsal de l'IACSI a Perelada.

¹¹ Ferran Torró era propietari de Fonteta i soci de l'IACSI. Dedicat a la viticultura, durant la crisi de la fil·loxera va fer diversos viatges a Montpeller i fou dels primers propietaris que va emprendre la replantació amb vinya americana. L'any 1903 una sucursal de la CAOÉ a Palafrugell va visitar les seves vinyes d'Avellà, a Fonteta. A

Josep Anglada i Piferrer (vocal 2)
Josep Ferran i Galter (vocal 3)
Miquel de Pont¹² (vocal 4)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
Sebastià Escapa i Amorós (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1917)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Lluís M. Jordi i Álvarez (vicepresident)
Joan Gou i Estruch (comptador)
Joan Torres i Botiñà (tresorer)
Joan Arderius i Banjol (pres. Secció 1^a)
Vicenç Ros i Marisch (pres. Secció 2^a)
Miquel Coll i Caritg (pres. Secció 3^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
Maurici Fàbregas i Bosch (secr. Secció 3^a)
Ferran Torró i Pujol (vocal 1)
Josep Anglada i Piferrer¹³ (vocal 2)
Josep de Pont i Adroher (vocal 3)
Josep Ferran i Galter¹⁴ (vocal 4)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
Sebastià Escapa i Amorós (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1919)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Lluís M. Jordi i Álvarez (vicepresident)
Joan Gou i Estruch (comptador)
Joan Torres i Botiñà (tresorer)
Joan Arderius i Banjol (pres. Secció 1^a)
Paulí Geli i Maymi¹⁵ (pres. Secció 2^a)
Miquel Coll i Caritg¹⁶ (pres. Secció 3^a)

propòsit d'això, el butlletí de la CAOÉ comentava que era "*uno de los pocos propietarios que están al frente de sus tierras, mostrándose incansable en el estudio y la experimentación*" (BCAA, 15.9.1903). Abans ja havia donat diverses conferències sobre vitivinicultura a l'esmentada sucursal. Fou diputat provincial. Va morir el 12 de desembre de 1917.

¹² Miquel de Pont fou alcalde de Torroella de Fluvià (1904) i soci de l'IACSI fins a l'any 1917, en què va morir. El seu fill, Josep de Pont i Adroher, continuà com a soci de l'IACSI i l'any 1919 entrà a formar part de la junta directiva de la CAOÉ.

¹³ Josep Anglada va morir l'octubre de 1917. Era propietari de Vilert (Gironès) i fou soci de l'IACSI fins a l'any 1914.

¹⁴ Propietari resident a Figueres, Josep Ferran va ingressar com a soci a l'IACSI l'any 1932.

¹⁵ Propietari de Vilacolum, Paulí Geli fou soci de l'IACSI des de 1926. L'any 1936 era vicepresident primer del Consell Directiu de la USAC.

¹⁶ Miquel Coll va morir l'any 1919. El seu càrrec al front de la Secció tercera va quedar vacant l'any 1920 i l'any 1921 el passà a ocupar Joaquim Cusi i, uns anys més tard, Ignasi Fages i Climent.

Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
 Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
 Josep M. Martí i Puigvert (secr. Secció 3^a)
 Francesc Casamor i Calm¹⁷ (vocal 1)
 Joan Torrent i Boschdemont¹⁸ (vocal 2)
 Josep de Pont i Adroher¹⁹ (vocal 3)
 Josep Ferran i Galter (vocal 4)
 Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
 Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
 Josep Eugeni i Roca (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1920)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
 Lluís M. Jordi i Àlvarez (vicepresident)
 Joan Gou i Estruch (comptador)
 Joan Torres i Botiñà (tresorer)
 Joan Arderius i Banjol (pres. Secció 1^a)
 Paulí Geli i Maymí (pres. Secció 2^a)
 vacant (pres. Secció 3^a)
 Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
 Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
 Josep M. Martí i Puigvert (secr. Secció 3^a)
 Francesc Casamor i Calm (vocal 1)
 Joan Torrent i Boschdemont (vocal 2)
 Josep de Pont i Adroher (vocal 3)
 Josep Ferran i Galter (vocal 4)
 Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
 Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
 Antoni Rocalba i Giralt²⁰ (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1921)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
 Lluís M. Jordi i Àlvarez (vicepresident)
 Joan Gou i Estruch (comptador)
 Joan Torres i Botiñà (tresorer)
 Joan Arderius i Banjol (pres. Secció 1^a)
 Paulí Geli i Maymí (pres. Secció 2^a)
 Joaquim Cusí (pres. Secció 3^a)
 Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
 Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
 Josep M. Martí i Puigvert (secr. Secció 3^a)

¹⁷ Francesc Casamor era un "acabalat propietari" de Navata. Fill d'Antoni Casamor, que fou soci de l'IACSI des del 1854 fins a la seva mort, el 1908, ell continuà com a soci de l'IACSI fins a la seva mort, el 1930. Era també "un ferm punta" del Sindicat Oleícola Garrotxa-Empordà que en aquell moment s'acabava de fundar (BCAA, 2.1930).

¹⁸ Propietari d'Agullana, Joan Torrent fou soci de l'IACSI des de 1910.

¹⁹ Fill de Miquel de Pont. Vegeu la nota 12.

²⁰ Antoni Rocalba era secretari del consell comarcal de la UVC des de la seva creació l'any 1911. Era propietari de Viure (Alt Empordà) i l'any 1932 va ingressar com a soci de l'IACSI.

Francesc Casamor i Calm (vocal 1)
Joan Torrent Boschdemont (vocal 2)
Josep de Pont i Adroher (vocal 3)
Josep Ferran i Galter (vocal 4)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
Antoni Rocalba i Giralt (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1922)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Lluís M. Jordi i Álvarez (vicepresident)
Joan Gou i Estruch (comptador)
Joan Torres i Botiñà (tresorer)
Joan Arderius i Banjol (pres. Secció 1^a)
Paulí Geli i Maymí (pres. Secció 2^a)
Joaquim Cusí (pres. Secció 3^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
Josep M. Martí i Puigvert (secr. Secció 3^a)
Francesc Casamor i Calm (vocal 1)
Joan Torrent Boschdemont (vocal 2)
Josep de Pont i Adroher (vocal 3)
Josep Ferran i Galter (vocal 4)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
Antoni Rocalba i Giralt (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1925)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Lluís M. Jordi i Álvarez (vicepresident)
Joan Gou i Estruch (comptador)
Joan Torres i Botiñà²¹ (tresorer)
Vicenç Ros i Marisch (pres. Secció 1^a)
Paulí Geli i Maymí (pres. Secció 2^a)
Joaquim Cusí (pres. Secció 3^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
Ignasi Grau i Casellas (secr. Secció 3^a)
Francesc Casamor i Calm (vocal 1)
Joan Torrent i Boschdemont (vocal 2)
Josep de Pont i Adroher (vocal 3)
Josep Ferran i Galter (vocal 4)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
Antoni Rocalba i Giralt (secretari general)

²¹ Joan Torres va morir l'any 1925.

JUNTA DIRECTIVA (1926)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
 Lluís M. Jordi i Álvarez (vicepresident)
 Joan Gou i Estruch (comptador)
 Carles Jordà i Fages²² (tresorer)
 Vicenç Ros i Marisch (pres. Secció 1^a)
 Paulí Geli i Maymí (pres. Secció 2^a)
 Ignasi Fages i de Climent (pres. Secció 3^a)
 Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
 Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
 Ignasi Grau i Casellas (secr. Secció 3^a)
 Francesc Casamor i Calm (vocal 1)
 Joan Torrent i Boschdemont (vocal 2)
 Josep de Pont i Adroher (vocal 3)
 Josep Ferran i Galter (vocal 4)
 Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
 Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
 Benet Solanes (caixer)
 Josep Jou i Carreras (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1927)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
 Lluís M. Jordi i Álvarez (vicepresident)
 Joan Gou i Estruch (comptador)
 Carles Jordà i Fages (tresorer)
 Vicenç Ros i Marisch (pres. Secció 1^a)
 Paulí Geli i Maymí (pres. Secció 2^a)
 Ignasi Fages i Climent (pres. Secció 3^a)
 Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
 Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
 Ignasi Grau i Casellas (secr. Secció 3^a)
 Francesc Casamor i Calm (vocal 1)
 Joan Torrent i Boschdemont (vocal 2)
 Josep de Pont i Adroher (vocal 3)
 Josep Ferran i Galter (vocal 4)
 Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
 Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
 Josep Jou i Carreras (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1928)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
 Lluís M. Jordi i Álvarez (vicepresident)
 Joan Gou i Estruch (comptador)
 Carles Jordà i Fages (tresorer)
 Vicenç Ros i Marisch (pres. Secció 1^a)
 Paulí Geli i Maymí (pres. Secció 2^a)

²² Nota biogràfica a l'apèndix 10.

Ignasi Fages i Climent (pres. Secció 3^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
Ignasi Grau i Casellas (secr. Secció 3^a)
Francesc Casamor i Calm (vocal 1)
Joan Torrent i Boschdemont (vocal 2)
Josep de Pont i Adroher (vocal 3)
Josep Ferran i Galter (vocal 4)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
Josep Jou i Carreras (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1929)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Lluís M. Jordi i Àlvarez²³ (vicepresident))
Joan Gou i Estruch (comptador)
Carles Jordà i Fages (tresorer)
Vicenç Ros i Marisch (pres. Secció 1^a)
Paulí Geli i Maymí (pres. Secció 2^a)
Ignasi Fages i Climent (pres. Secció 3^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
Ignasi Grau i Casellas²⁴ (secr. Secció 3^a)
Francesc Casamor i Calm (vocal 1)
Joan Torrent i Boschdemont (vocal 2)
Josep de Pont i Adroher (vocal 3)
Josep Ferran i Galter (vocal 4)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
Josep Jou i Carreras (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1930)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Josep Ferran i Galter (vicepresident)
Joan Gou i Estruch (comptador)
Carles Jordà i Fages (tresorer)
Paulí Geli i Maymí (pres. Secció 1^a)
Ignasi Fages i de Climent (pres. Secció 3^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
Ignasi Grau i Casellas (secr. Secció 3^a)
Francesc Casamor i Calm (vocal 1)
Carles Gorgot i Jordà²⁵ (vocal 2)
Josep de Pont i Adroher (vocal 3)

²³ Lluís M. Jordi va morir el 10 de novembre de 1929.

²⁴ Ignasi Grau, de Borrassà (Alt Empordà), va cursar la carrera d'enginyer agrícola a l'Escola Superior d'Agricultura (promoció de 1916-1917). L'any 1932 va ingressar com a soci de l'IACSI.

²⁵ Carles Gorgot, de Darnius (Alt Empordà), va ingressar com a soci de l'IACSI l'any 1932.

Joaquim Coll i de Cendra (vocal 4)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
Josep Jou i Carreras (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1932)

Eusebi de Puig i de Rich (president)
Josep Ferran i Galter (vicepresident)
Joan Gou i Estruch (comptador)
Carles Jordà i Fages (tresorer)
Paulí Geli i Maymí (pres. Secció 1^a)
Josep de Pont i Adroher (pres. Secció 3^a)
Antoni Papell i Camps (secr. Secció 1^a)
Vicenç Sans i Roquer (secr. Secció 2^a)
Ignasi Grau i Casellas (secr. Secció 3^a)
Francesc Casamor i Calm (vocal 1)
Carles Gorgot i Jordà (vocal 2)
Josep Carbó (vocal 3)
Jaume Gorgot i Gorgot (vocal 5)
Bartomeu Trulls i Bosch (vocal 6)
Miquel Ordis i Pagès (secretari general)

APÈNDIX 5

SOCIS DE LA CAMBRA AGRÍCOLA DE LA CELLERA DE TER I POBLES COMARCANS (1895-1899)			
Nom	Data d'ingrés	Localitat	Observacions
Agustí, Francesc	12.1895	Osor	
Ariola Serra, Joan	7.1896		
Bayona Huguet, Manuel	12.1895		
Bonmatí Cendra, Lluís	9.1897	Amer	
Bosch Falgueras, Joan	12.1895		
Bosch Lloret, Julià	3.1896	La Cellera	
Bosch Rouras, Joan	5.1895	La Cellera	Fd. i junta (1895-1898)
Cabañas Puig, Josep	n.c.		Junta (1897-1898)
Cabrè Serrat, Llorenç	7.1896		
Calm Gruart, Joan	12.1895	Girona	Propietari mas Perarnau (Anglès). Soci IACSI (1904)
Carbonell, Joan (Rvd.)	10.1896		
Carreras, Tomàs	12.1895	Girona	
Carreras Carreras, Joaquim	12.1895	Girona	
Casalprim Noguera, Joan	5.1895	La Cellera	Fd. i junta (1895-1898)
Castelldosrius, Marquès de	12.1895	Barcelona	Propietats a la Cellera, Anglès i Quart (Selva)
Clos Vidal, Joaquim	5.1895	La Cellera	Fd. i junta (1895-1897)
Clos Vidal, Josep	12.1895	La Cellera	
Coderch Bacó, Josep	3.1896	Barcelona	Soci IACSI (1903)
Codina Callís, Ramon	5.1895	La Cellera	Fd. i junta (1895-1897); alcalde la Cellera (1894)
Codina Viñas, Joaquim	5.1895	La Cellera	Fd. i vice. (1895-1899); alcalde la Cellera (1900-01)
Colomer Sallent, Josep	7.1896	Amer	
Costa, Sebastià	10.1896		
Cuch Verneda, Benet	12.1895		
Espona, Joaquim d'	12.1895		
Fabrellas, Llorenç	3.1896		
Faura Bertran, Esteve	12.1895		
Figueras Noguera, Josep	5.1895		Fd. i junta (1895-1897)
Figueras Reixach, Pere	n.c.		Junta (1897-1898)
Font Furroy, Josep	3.1896	Anglès	
Garriga Moner, Llorenç	7.1896		
Gimferrer Serrallonga, Josep	3.1896		
Guerra Bosch, Andreu	5.1895	La Cellera	Fd i pres. (1895-1899)
Junquera Prats, Llorenç	7.1896	La Cellera	
Llopart Paniol, Josep	7.1896	Amer	
Lloret Vidal, Benet	5.1895	La Cellera	Fd. i junta (1895-1898)
Masó Quintana, Ramon	3.1896		
Massana Moner, Miquel	12.1895		
Miralpeix Carreras, Angel	10.1896	Anglès	Propietats a la Cellera
Mitjà Pujals, Ciprià	n.c.	La Cellera	Junta (1897-1898); alcalde de la Cellera (1902)
Noguera Taberner, Calixte	5.1895	La Cellera	Fd. i junta (1895-1899)
Peracaula Cortada, Salvador	5.1895	La Cellera	Fd i junta (1895-1898)
Pérez, Josep	12.1895	Anglès	
Pont Antoner, Josep	5.1895	Anglès	Fd. i junta (1895-1898)
Puig Clarà, Josep	12.1895		
Ribas Girbal, Josep	5.1895	La Cellera	Fd. i secr. (1895-1899)
Reverter Mas, Josep	3.1896	La Cellera	
Rieradevall, Ramon	7.1896		
Riubrugent, Josep	7.1896	Anglès	
Roig Prats, Celestí	3.1896	Anglès	Metge
Sala Planas, Ramon	7.1896		
Sambola de Burgués, Narcís	12.1895		
Soldevila Bosch, Joaquim	12.1895		
Soler Portell, Carles	12.1895	Olot	Propietats a la Cellera

Torra Suñer, Salvador	7.1896	La Cellera	
Ventí Rouras, Plàcid	12.1895		
Vila Corrons, Ramon	3.1896	Anglès	Alcalde d'Anglès (1895-1904)
Vila Pujolras, Benet	7.1896	La Cellera	
Vila Vilagran, Josep	7.1896		
Vilardebò, Joaquim	9.1897		
Viñas Ribas, Joan	5.1895	La Cellera	Fd. i junta (1895-1898)
Virgili, Adolf	12.1895		

Font: Elaboració pròpia a partir del Llibre d'Actes de la Cambra Agrícola de la Cellera i pobles comarcans, 1895-1899 (AHCSCF, Fons Codina i Viñas) i de la informació proporcionada per Emili Rams i Roger Zamorano.

APÈNDIX 6**JUNTES DIRECTIVES
DE L'IACSI (1890-1936):****JUNTA DIRECTIVA (1890)**

Marquès de Sentmenat i Ciutadilla²⁶ (president)
 Benigne de Salas Carbajo²⁷ (vicepresident)
 Raimundo Vilaclara (administrador-tresorer)
 Baltasar de Bacardí de Casanova²⁸ (comptador)
 Ferran de Sagarra de Siscar²⁹ (bibliotecari)
 Fèlix Vives³⁰ (conservador)
 Marquès de Palmerola (vocal)
 Eduard de Casanova de Galtero³¹ (vocal)
 Josep B. Puig de Galup³² (vocal)
 Ramon M. Catà de la Torre Martí³³ (vocal)
 Eusebi Güell Bacigalupi (vocal)
 Comte de la Vall de Merlès³⁴ (vocal)
 Silví Thos Codina (vocal)
 Andreu de Ferran de Dumont³⁵ (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1891)

Marquès de Sentmenat i Ciutadilla (president)
 Benigne de Salas Carbajo (vicepresident)
 Baró de Purroy³⁶ (administrador-tresorer)

²⁶ Ramon de Sentmenat i Despujol (Barcelona, 1829-1892) marquès de Sentmenat i Ciutadilla, era fill de Joaquim de Sentmenat i Vilallonga, que havia estat un dels fundadors de l'IACSI. Fou elegit en la junta extraordinària celebrada el 14 de desembre de 1889. Aleshores exercia de president interí Josep M. Rius i Badia per defunció del Marquès de Camps, Pelagi de Camps i de Matas (1889), que també havia estat fundador de l'IACSI.

²⁷ Membre de l'IACSI des de 1869, havia format part de la junta directiva des de 1875. Militar, fill de propietaris de la província d'Osca, va casar-se amb una Bruguera i heretà una gran fortuna.

²⁸ Membre de la junta directiva des de 1872 (ja exercí el càrrec de comptador en els anys 1877-1881) i des dels primers temps fins al 1890, any de la seva mort, va perdre la comissió de la festa de Sant Isidre.

²⁹ Fou un dels fundadors de l'IACSI.

³⁰ Fill del Marquès de Palmerola que fou membre de la junta (1879-1882+). Fou elegit vocal el 1887, amb el càrrec de conservador des de 1889. Va morir l'any 1907.

³¹ L'any 1873 es casa amb la filla única de Faust de Vallès i de Vega, baró de la Pobra. L'any 1900 el Papa Lleó XIII li concedeix el títol de marquès de Galtero.

³² Elegit membre de la junta el 1887.

³³ Amb anterioritat, fou membre de la junta directiva del 1883 al 1886. El seu pare, Josep Catà de la Torre, havia estat fundador de l'IACSI i membre de la primera junta, amb el càrrec d'administrador-tresorer.

³⁴ Títol concedit el 1861 a Marià d'Oriola-Cortada-Jonquer i d'Ibàñez-Cuevas, alcalde de Vic.

³⁵ Un dels fundadors de l'IACSI, va ser el primer secretari general i va exercir el càrrec fins a la seva mort el 1903.

Ferran de Sagarra de Siscar (bibliotecari)
Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià³⁷ (vocal)
Josep d'España (vocal)
Carles de Camps d'Olzinelles³⁸ (vocal)
Josep M. de Delàs (vocal)
Casimir Girona Agrafel (vocal)
Andreu de Ferran de Dumont (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1892)

Benigne de Salas Carbajo³⁹ (president)
Silví Thos Codina (vicepresident)
Baró de Purroy (administrador-tresorer)
Ferran de Sagarra de Siscar (bibliotecari)
Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià (vocal)
Josep d'España (vocal)
Carles de Camps d'Olzinelles (vocal)
Josep M. de Delàs (vocal)
Casimir Girona Agrafel (vocal)
Andreu de Ferran de Dumont (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1893)

Marquès de Monistrol i d'Aguilar⁴⁰ (president)
Josep M. Rius Badia⁴¹ (vicepresident)
Baró de Purroy (administrador-tresorer)
Josep M. d'Ortega⁴² (vocal)
Joan Prats Rodés (vocal)
Bernardí Martorell Falp (vocal)

³⁶ Josep Franquet i Dara, baró de Purroy, ja fou membre de la junta directiva del 1883 al 1886. El seu pare, Ciril Franquet i Bertran (1810-1870) fou soci de mèrit de l'IACSI. Nascut a Serra de Engarceran (Castelló), havia estat un jurisconsult eminent que a mitjan segle XIX va formular un pla de codi d'aigües que finalment es convertí en llei l'any 1879 (Vegeu la nota biogràfica de Jaume Maspons al *CP1912*).

³⁷ Ja havia estat membre de la junta directiva de l'IACSI del 1875 al 1879. Foren membres fundadors de l'IACSI el seu avi, Francesc de Casanova i de Gayolà, el seu pare, Ramon de Casanova i de Mir i també els seus oncles Ignasi i Francesc. Ramon de Casanova i de Mir (Vic, 1811-1875) fou comissari regi d'Agricultura de la província de Barcelona, vicepresident de la Junta provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç, i un dels promotors de la creació de l'IACSI, del qual va ser membre de la primera junta directiva i després vicepresident. Francesc de Casanova i de Mir (1813-1879) va presidir l'IACSI els anys 1871-1872. Manuel de Casanova i de Mir (¿-1888) també va ser membre de la junta directiva de l'IACSI i de la Junta provincial d'Agricultura (Jaume Maspons i Camarasa, "La família Casanova", *CP1923*, pàg. 78-81).

³⁸ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

³⁹ Assumí la presidència de l'IACSI per la defunció del marquès de Sentmenat produïda el 22 de febrer del 1892. Fou substituït per Silví Thos (president accidental 1892) i la seva dimissió irrevocable fou acceptada en la junta general del 14 de gener de 1893.

⁴⁰ Joaquim d'Escrivà de Romaní i Fernández de Córdoba (Madrid, 1858-1897), marquès de Monistrol i d'Aguilar, de Sant Dionís i baró de Beniparrell, era fill de Josep M. d'Escrivà de Romaní i Dusay Taberner i Fivaller (Barcelona, 1826-1890), que havia estat president de la Comissió Permanent de l'IACSI a Madrid durant més de trenta anys.

⁴¹ Vocal de la junta directiva des del 1879.

⁴² Vocal bibliotecari els anys 1879-1881.

Ricard Lorenzale⁴³ (vocal)
 Ricard Balcells Bru (vocal)
 Pere G. Maristany Oliver (vocal)
 Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià (vocal)
 Josep d'España (vocal)
 Marquès de Camps (vocal)
 Josep M. de Delàs (vocal)
 Casimir Girona Agrafel (vocal)
 Andreu de Ferran (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1894)

Marquès de Monistrol i d'Aguilar (president)
 Josep M. Rius Badia (vicepresident)
 Baró de Purroy (administrador-tresorer)
 Josep M. d'Ortega (vocal)
 Joan Prats Rodés (vocal)
 Bernardí Martorell Falp (vocal)
 Ricard Lorenzale (vocal)
 Ricard Balcells Bru (vocal)
 Pere G. Maristany Oliver (vocal)
 Ildefons de Casanova (vocal)
 Josep d'España (vocal)
 Marquès de Camps (vocal)
 Josep M. de Delàs (vocal)
 Casimir Girona Agrafel (vocal)
 Hilarió Ruiz Amado (vocal)
 Baró d'Albí⁴⁴ (vocal)
 Guillem J. de Guillén-García (vocal)
 Andreu de Ferran de Dumont (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1895)

Marquès de Monistrol d'Aguilar (president)
 Josep M. Rius Badia (vicepresident)
 Baró de Purroy (administrador-tresorer)
 Josep M. d'Ortega (bibliotecari)
 Joan Prats Rodés (vocal)
 Bernardí Martorell (vocal)
 Pere G. Maristany Oliver (vocal)
 Josep M. Nadal Vilardaga (vocal)
 Baró de la Pobla⁴⁵ (vocal)
 Hilarió Ruiz Amado (vocal)
 Francesc de P. Vergés Mas (vocal)

⁴³ Soci corresponsal de Fuentelahiguera (Guadalajara) des de 1885, l'any 1913 passà a soci resident. Va morir l'any 1918.

⁴⁴ Marià Montoliu i de Rocabrana, soci de l'IACSI des del 1881 fins a la seva mort el 1930. Fou nomenat vocal suplent el 15 de gener de 1894, juntament amb Hilarió Ruiz i Guillem J. de Guillén-García.

⁴⁵ Artur Vallès Mas (Barcelona, 1837-1919), XIVè baró de la Pobla Tornesa i de la Serra d'En Galceran, fou membre de l'IACSI des de l'any 1868.

Guillem J. de Guillén-García (vocal)
Marquès d'Alfarràs⁴⁶ (vocal)
Baró d'Albí (vocal)
Andreu de Ferran de Dumont (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1896)

Marquès de Monistrol i d'Aguilar (president)
Josep M. Rius Badia⁴⁷ (vicepresident)
Baró de Purroy (administrador-tresorer)
Josep M. d'Ortega (bibliotecari)
Joan Prats Rodés (vocal)
Bernardí Martorell Falp⁴⁸ (vocal)
Pere G. Maristany Oliver (vocal)
Josep M. Nadal Vilaradaga (vocal)
Baró de la Pobla (vocal)
Hilarió Ruiz Amado (vocal)
Francesc de P. Vergés Mas (vocal)
Guillem J. de Guillén-García (vocal)
Marquès d'Alfarràs (vocal)
Baró d'Albí (vocal)
Camil Julià Villasendra⁴⁹ (vocal)
Marquès de Sentmenat⁵⁰ (vocal)
Alexandre M. Pons Serra (vocal)
Antoni Rosal (vocal)
Andreu de Ferran de Dumont (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1897)

Marquès de Monistrol i d'Aguilar⁵¹ (president)
Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià (vicepresident)
Josep M. Nadal Vilaradaga (vocal)
Baró de la Pobla (vocal)
Hilarió Ruiz Amado (vocal)
Francesc de P. Vergés Mas (vocal)
Guillem J. de Guillén-García (vocal)
Marquès d'Alfarràs (vocal)
Baró d'Albí (vocal)
Camil Julià (vocal)
Marquès de Sentmenat (vocal)

⁴⁶ Joan Desvalls i Amat era fill de Joaquim Desvalls de Sarriera (Barcelona, 1803 – Palma, 1883), VIè marquès d'Alfarràs, fundador i primer president de l'IACSI (1851-1860). Va ser membre de l'IACSI des de la mort del seu pare fins a la seva mort (1922).

⁴⁷ Ocupà la presidència interinament.

⁴⁸ Ocupà la vicepresidència interina quan Josep M. Rius ocupa la presidència.

⁴⁹ Soci de l'IACSI des del 1888 fins a la seva mort el 1909. L'any 1901 va rebre el títol pontífic de marquès de Julià. Fou de nou membre de la junta del 1905 al 1908.

⁵⁰ Joaquim de Sentmenat i Patiño (¿-1924) era fill de Ramon de Sentmenat i Despujol (1829-1892), que fou president de l'IACSI els anys 1889-1892.

⁵¹ Reelegit per unanimitat, va morir aquell any 1897.

Alexandre M. Pons Serra (vocal)
 Antoni Rosal (vocal)
 Rafael de Barnola⁵² (vocal)
 Ignasi Girona Vilanova⁵³ (vocal)
 Fèlix Vives (vocal)
 Andreu de Ferran de Dumont (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1898)

Marquès de Camps⁵⁴ (president)
 Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià (vicepresident)
 Josep M. Nadal Vilardaga (vocal)
 Baró de la Pobla (vocal)
 Hilarió Ruiz Amado (vocal)
 Francesc de P. Vergés Mas (vocal)
 Guillem J. de Guillén-García (vocal)
 Marquès d'Alfarràs (vocal)
 Baró d'Albí (vocal)
 Camil Julià (vocal)
 Marquès de Sentmenat (vocal)
 Alexandre M. Pons Serra (vocal)
 Antoni Rosal (vocal)
 Rafael de Barnola (vocal)
 Ignasi Girona Vilanova (vocal)
 Fèlix Vives (vocal)
 Andreu de Ferran de Dumont (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1899)

Marquès de Camps (president)
 Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià (vicepresident)
 Poncio Heras Jordà (comptador)
 Frederic Pérez de Nueros (bibliotecari)
 Manuel de Torrents (conservador)
 Josep Mas (vocal)
 Josep Pujol Fernández (vocal)
 Josep Zulueta Gomis⁵⁵ (vocal)
 Alexandre M. Pons Serra (vocal)
 Marquès de Sentmenat (vocal)
 Camil Julià (vocal)
 Antoni Rosal (vocal)
 Rafael de Barnola (vocal)
 Ignasi Girona Vilanova (vocal)
 Fèlix Vives (vocal)

⁵² Soci de l'IACSI des del 1890 fins a la seva mort el 1909. Fill del notari Antoni de Barnola Verdaguer, membre de la junta (1870-72-1881-85). Pau de Parnola d'Espona havia estat fundador de l'IACSI.

⁵³ Ja fou membre de la junta directiva els anys 1883-1889. Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁵⁴ Carles de Camps i d'Olzinelles fou elegit en una junta general extraordinària el novembre de 1897, amb motiu de la mort del marquès de Monistrol i d'Aguilar. Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁵⁵ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

Marquès d'Olivart⁵⁶ (vocal)
Andreu de Ferran de Dumont (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1900)

Marquès de Camps (president)
Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià (vicepresident)
Poncio Heras Jordà (comptador)
Frederic Pérez de Nueros (bibliotecari)
Manuel de Torrents (conservador)
Josep Mas (vocal)
Josep Pujol Fernández (vocal)
Josep Zulueta Gomis (vocal)
Alexandre M. Pons Serra (vocal)
Marquès de Sentmenat (vocal)
Camil Julià (vocal)
Antoni Rosal (vocal)
Rafael de Barnola (vocal)
Ignasi Girona Vilanova (vocal)
Fèlix Vives (vocal)
Marquès d'Olivart (vocal)
Andreu de Ferran de Dumont(secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1901)

Marquès de Camps (president)
Manuel Porcar Tió (vicepresident)
Lluís de Dalmases (administrador-tresorer)
Poncio Heras Jordà (comptador)
Frederic Pérez de Nueros (bibliotecari)
Manuel de Torrents (conservador)
Josep Mas (vocal)
Josep Pujol Fernández (vocal)
Josep Zulueta Gomis (vocal)
Baró d'Esponellà⁵⁷ (vocal)
Xavier de Fontcuberta de Dalmases⁵⁸ (vocal)
Enric Collaso Gil⁵⁹ (vocal)
Baró d'Albí (vocal)
Joaquim Folch Solà (vocal)
Joaquim Castelló Elias (vocal)
Hermenegildo Gorría Royán (vocal)

⁵⁶ Ramon de Dalmau i d'Olivart (Borges Blanques, 1861 – Madrid, 1928), primer marquès d'Olivart, va rebre el títol del Papa Lleó XIII l'any 1882.

⁵⁷ Epifani Fortuny i de Carpi. Vegeu la nota biogràfica de Carles de Fortuny i de Miralles a l'apèndix 10.

⁵⁸ Soci de l'IACSI des del 1893 fins a la seva mort el 1943. Des del 1923, amb el títol de marquès de Vilallonga. Fill de Trinitat de Fontcuberta membre de l'IACSI des de 1864 i vicepresident. Carles de Fontcuberta de Perramon fou fundador de l'IACSI i també vicepresident.

⁵⁹ Soci de l'IACSI des de 1887 fins a la seva mort el 1915. El seu germà Josep, que també fou soci de l'IACSI des de 1888, fou alcalde de Barcelona en quatre ocasions (1894, 1897, 1909 i 1913), diputat per Barcelona (1875) i senador (1901, 1902, 1905).

Andreu de Ferran de Dumont (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1902)

Ignasi Girona Vilanova (president)
 Manuel Porcar Tió (vicepresident)
 Lluís de Dalmases (administrador-tresorer)
 Poncio Heras Jordà (comptador)
 Frederic Pérez de Nueros (bibliotecari)
 Manuel de Torrents (conservador)
 Josep Mas (vocal)
 Josep Pujol Fernández (vocal)
 Josep Zulueta Gomis (vocal)
 Baró d'Esponellà (vocal)
 Xavier de Fontcuberta de Dalmases (vocal)
 Enric Collaso Gil (vocal)
 Baró d'Albí (vocal)
 Joaquim Folch Solà (vocal)
 Joaquim Castelló (vocal)
 Hermenegildo Gorría Royán (vocal)
 Andreu de Ferran de Dumont (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1903)

Ignasi Girona Vilanova (president)
 Manuel Porcar Tió (vicepresident)
 Lluís de Dalmases d'Olivart (administrador-tresorer)
 Baró de Purroy (comptador)
 Guillem J. de Guillén García (bibliotecari)
 Xavier de Fontcuberta de Dalmases (conservador)
 Guillem de Boladeras Romà⁶⁰ (vocal)
 Rafael Puig Valls (vocal)
 Francesc de P. Vergés Mas (vocal)
 Manuel Moreno Churruca (vocal)
 Baró d'Esponellà (vocal)
 Enric Collaso Gil (vocal)
 Baró d'Albí (vocal)
 Joaquim Folch Solà (vocal)
 Joaquim Castelló Elias (vocal)
 Hermenegildo Gorría Royán (vocal)
 Josep M. Vidal de Llobatera Albó (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1904)

Ignasi Girona Vilanova (president)
 Manuel Porcar Tió (vicepresident)
 Lluís de Dalmases (administrador-tresorer)
 Baró de Purroy (comptador)
 Guillem J. de Guillén García (bibliotecari)

⁶⁰ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

Xavier de Fontcuberta (conservador)
Guillem de Boladeras Romà (vocal)
Rafael Puig Valls (vocal)
Francesc de P. Vergés Mas (vocal)
Manuel Moreno Churruca (vocal)
Baró d'Esponellà (vocal)
Enric Collaso Gil (vocal)
Baró d'Albí (vocal)
Joaquim Folch Solà (vocal)
Joaquim Castelló Elias (vocal)
Hermenegildo Gorría Royán (vocal)
Josep M. Vidal de Llobatera Albó (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1905)

Ignasi Girona Vilanova (president)
Francesc de P. Vergés Mas (vicepresident)
Rafael Baster Llagostera (administrador-tresorer)
Baró de Purroy (comptador)
Guillem J. de Guillén García (bibliotecari)
Miquel Roca Rodon (conservador)
Rafael Puig Valls (vocal)
Guillem de Boladeras Romà (vocal)
Manuel Moreno Churruca (vocal)
Marquès de Julià (vocal)
Ramon Oliva (vocal)
Isidre Nonell (vocal)
Baró de Satrústegui⁶¹ (vocal)
Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià (vocal)
Hermenegildo Gorría Royán (vocal)
Guillem de Casanova de Vallés (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1906)

Ignasi Girona Vilanova (president)
Francesc de P. Vergés Mas (vicepresident)
Rafael Baster Llagostera (administrador-tresorer)
Baró de Purroy (comptador)
Guillem J. de Guillén García (bibliotecari)
Miquel Roca Rodon (conservador)
Rafael Puig Valls (vocal)
Guillem de Boladeras Romà (vocal)
Manuel Moreno Churruca (vocal)
Marquès de Julià (vocal)
Ramon Oliva (vocal)
Isidre Nonell (vocal)
Baró de Satrústegui (vocal)
Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià (vocal)
Adolf Solà Sert (vocal)

⁶¹ Joaquín Marcos de Satrústegui va rebre el títol de baró l'any 1877. Va ingressar a l'IACSI el 1904.

Guillem de Casanova de Vallés (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1907)

Manuel Raventós Domènech⁶² (president)
 Rafael Baster Llagostera (vicepresident)
 Ricard Balcells Bru (administrador-tresorer)
 Raimundo Vilaclara (comptador)
 Francesc X. Tobella d'Argila⁶³ (bibliotecari)
 Miquel Roca Rodon (conservador)
 Marquès de Julià (vocal)
 Isidre Nonell (vocal)
 Baró de Satrústegui (vocal)
 Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià (vocal)
 Ignasi Girona Vilanova (vocal)
 Duc de Solferino⁶⁴ (vocal)
 Francesc de P. Alesan Nogués (vocal)
 Àlvar M. Camín (vocal)
 Ignasi M. de Fontcuberta de Sentmenat (vocal)
 Guillem de Casanova de Vallés (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1908)

Manuel Raventós Domènech (president)
 Rafael Baster Llagostera (vicepresident)
 Francesc de P. Alesan Nogués (administrador-tresorer)
 Raimundo Vilaclara (comptador)
 Francesc X. Tobella d'Argila (bibliotecari)
 Miquel Roca Rodón (conservador)
 Marquès de Julià (vocal)
 Isidre Nonell (vocal)
 Baró de Satrústegui (vocal)
 Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià (vocal)
 Ignasi Girona Vilanova (vocal)
 Duc de Solferino (vocal)
 Ricard Balcells Bru (vocal)
 Àlvar M. Camín (vocal)
 Ignasi M. de Fontcuberta de Sentmenat (vocal)
 Guillem de Casanova de Vallés⁶⁵ (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1909)

Manuel Raventós Domènech (president)
 Baró de Purroy (vicepresident)
 Francesc de P. Alesan Nogués (administrador-tresorer)

⁶² Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁶³ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁶⁴ Manuel de Llanza, duc de Solferino, va ser membre de l'IACSI des del 1874 fins a la seva mort el 1927.

⁶⁵ Substituint el setembre de 1908 per Jaume Maspons i Camarasa.

Raimundo Vilaclara (comptador)
Francesc X. Tobella d'Argila (bibliotecari)
Ricard Balcells Bru (conservador)
Ignasi Girona Vilanova (vocal)
Duc de Solferino (vocal)
Àlvar M. Camín (vocal)
Ignasi M. de Fontcuberta de Sentmenat (vocal)
Eusebi de Puig de Rich⁶⁶ (vocal)
Antoni Jansana Llopart⁶⁷ (vocal)
Fèlix Fages Vilà⁶⁸ (vocal)
Lluís Pons Tusquets (vocal)
Gustau Peyra Anglada (vocal)
Jaume Maspons Camarasa⁶⁹ (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1910)

Manuel Raventós Domènech (president)
Baró de Purroy (vicepresident)
Francesc de P. Alesan Nogués (administrador-tresorer)
Raimundo Vilaclara (comptador)
Francesc X. Tobella d'Argila (bibliotecari)
Ricard Balcells Bru (conservador)
Ignasi Girona Vilanova (vocal)
Duc de Solferino (vocal)
Àlvar M. Camín (vocal)
Ignasi M. de Fontcuberta de Sentmenat (vocal)
Eusebi de Puig de Rich (vocal)
Antoni Jansana Llopart (vocal)
Fèlix Fages Vilà (vocal)
Lluís Pons Tusquets (vocal)
Gustau Peyra Anglada (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1911)

Eusebi de Puig de Rich (president)
Baró de Purroy (vicepresident)
Lluís Pons Tusquets (administrador-tresorer)
Marquès d'Alòs⁷⁰ (comptador)
Josep M. Pujador de Ventós (bibliotecari)
Antoni Jansana Llopart (conservador)
Guillem M. de Brocà de Montagut (vocal)
Fèlix Fages Vilà (vocal)

⁶⁶ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁶⁷ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁶⁸ Nota biogràfica a l'apèndix 28.

⁶⁹ Nomenat per Manuel Raventós, ocupà el càrrec com a funcionari de l'IACSI des del setembre de 1908 fins a la seva mort, l'abril de 1934. Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁷⁰ Lluís Enric d'Alòs i Mateu, marquès d'Alòs, ja havia estat membre de la junta directiva els anys 1879-1883.

Sebastià Martí-Codolar Pascual (vocal)
 Rosend Masó Arumí (vocal)
 Francesc Matheu Mora (vocal)
 Lluís de Nadal Artós (vocal)
 Gustau Peyra Anglada (vocal)
 Manuel Raventós Domènech (vocal)
 Ramon Ribas Ribot⁷¹ (vocal)
 Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1912)

Eusebi de Puig de Rich (president)
 Baró de Purroy (vicepresident)
 Lluís Pons Tusquets (administrador-tresorer)
 Marquès d'Alòs (comptador)
 Josep M. Pujador de Ventós (bibliotecari)
 Antoni Jansana Llopart (conservador)
 Guillem M. de Brocà de Montagut (vocal)
 Fèlix Fages Vilà (vocal)
 Sebastià Martí-Codolar Pascual (vocal)
 Rosend Masó Arumí (vocal)
 Francesc Matheu Mora (vocal)
 Lluís de Nadal Artós (vocal)
 Gustau Peyra Anglada (vocal)
 Manuel Raventós Domènech (vocal)
 Ramon Ribas Ribot (vocal)
 Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1913)

Eusebi de Puig de Rich (president)
 Guillem M. de Brocà de Montagut (vicepresident)
 Sebastià Martí-Codolar Pascual (administrador-tresorer)
 Marquès d'Alòs (comptador)
 Josep M. Pujador de Ventós (bibliotecari)
 Ramon Ribas Ribot (conservador)
 Rosend Masó Arumí (vocal)
 Manuel Raventós Domènech (vocal)
 Ramon de Casanova de Parrella (vocal)
 Lluís de Nadal Artós (vocal)
 Comte de la Vall de Merlès⁷² (vocal)
 Francesc Matheu Mora (vocal)
 Joaquim d'Abadal i de Calderó⁷³ (vocal)
 Salvador Dachs Pous⁷⁴ (vocal)
 Josep Vidal Barraquer⁷⁵ (vocal)

⁷¹ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁷² El seu antecessor, Marià d'Oriola-Cortada-Jonquer, havia estat membre de la junta directiva fins al 1890.

⁷³ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁷⁴ Nota biogràfica a l'apèndix 28.

Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1914)

Eusebi de Puig de Rich (president)
Guillem M. de Brocà de Montagut (vicepresident)
Sebastià Martí-Codolar Pascual (administrador-tresorer)
Marquès d'Alòs (comptador)
Pere J. Girona Trius (bibliotecari)
Ramon Ribas Ribot (conservador)
Ramon de Casanova de Parrella (vocal)
Comte de la Vall de Merlès (vocal)
Joaquim d'Abadal i de Calderó (vocal)
Salvador Dachs Pous (vocal)
Josep Vidal Barraquer (vocal)
Rosend Masó Arumí (vocal)
Francesc Matheu Mora (vocal)
Lluís de Nadal Artós (vocal)
Manuel Raventós Domènech (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1915)

Ignasi Girona Vilanova (president)
Carles de Fortuny de Miralles⁷⁶ (vicepresident)
Lluís de Dalmases d'Olivart (administrador-tresorer)
Comte de la Vall de Merlès (comptador)
Pere J. Girona Trius (bibliotecari)
Josep Vidal Barraquer (conservador)
Ramon de Casanova de Parrella (vocal)
Eusebi de Puig de Rich (vocal)
Lluís de Nadal Artós (vocal)
Francesc Matheu Mora (vocal)
Joaquim d'Abadal i de Calderó (vocal)
Salvador Dachs Pous (vocal)
Àngel Arañó Arañó (vocal)
Carles Sanllehy Girona⁷⁷ (vocal)
Josep M. Borrell de Zulueta (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1916)

Ignasi Girona Vilanova (president)
Carles de Fortuny de Miralles (vicepresident)
Lluís de Dalmases d'Olivart (administrador-tresorer)
Comte de la Vall de Marlés (comptador)

⁷⁵ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁷⁶ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁷⁷ Segon marquès de Caldes de Montbui des de l'any 1927.

Pere J. Girona Trius (bibliotecari)
 Josep Vidal Barraquer (conservador)
 Ramon de Casanova de Parrella (vocal)
 Eusebi de Puig de Rich (vocal)
 Lluís de Nadal Artós (vocal)
 Ramon de Casanova de Parrella (vocal)
 Francesc Matheu Mora (vocal)
 Joaquim d'Abadal i de Calderó (vocal)
 Salvador Dachs Pous (vocal)
 Àngel Arañó Arañó (vocal)
 Carles Sanllehy Girona (vocal)
 Josep M. Borrell de Zulueta (vocal)
 Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1917)

Ignasi Girona Vilanova (president)
 Carles de Fortuny de Miralles (vicepresident)
 Lluís de Dalmases d'Olivart (administrador-tresorer)
 Marquès de Gironella⁷⁸ (comptador)
 Pere J. Girona Trius (bibliotecari)
 Àngel Arañó Arañó (conservador)
 Eusebi de Puig de Rich (vocal)
 Carles Sanllehy Girona (vocal)
 Josep M. Borrell de Zulueta (vocal)
 Salvador Castelló Carreras (vocal)
 Domènec Domingo Garriga (vocal)
 Xavier de Fontcuberta de Dalmases (vocal)
 Carles Janer Ferran (vocal)
 Josep M. Ponsich (vocal)
 Frederic Ros Sallent⁷⁹ (vocal)
 Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1918)

Ignasi Girona Vilanova (president)
 Carles de Fortuny de Miralles (vicepresident)
 Lluís de Dalmases d'Olivart (administrador-tresorer)
 Marquès de Gironella (comptador)
 Pere J. Girona Trius (bibliotecari)
 Àngel Arañó Arañó (conservador)
 Eusebi de Puig de Rich (vocal)
 Carles Sanllehy Girona (vocal)
 Josep M. Borrell de Zulueta (vocal)
 Salvador Castelló Carreras (vocal)
 Domènec Domingo Garriga (vocal)
 Xavier de Fontcuberta de Dalmases (vocal)
 Carles Janer Ferran (vocal)

⁷⁸ Manuel Febrer i Calvo-Encalada era membre de l'IACSI des del 1887.

⁷⁹ Nota biogràfica a l'apèndix 28.

Josep M. de Ponsich de Castells (vocal)
Frederic Ros Sallent (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1919)

Ignasi Girona Vilanova (president)
Antoni Jansana Llopart (vicepresident)
Josep M. Vives de Ferrater (administrador-tresorer)
Marquès de Gironella (comptador)
Joan Àngel Genís⁸⁰ (bibliotecari)
Fèlix Fages Vilà (conservador)
Salvador Castelló Carreras (vocal)
Domènec Domingo Garriga (vocal)
Xavier de Fontcuberta de Dalmases (vocal)
Carles Janer Ferran (vocal)
Josep M. de Ponsich de Castells (vocal)
Frederic Ros Sallent (vocal)
Eusebi Bertrand Serra (vocal)
Albert Lleó Morera (vocal)
Pere Mir Ràfols⁸¹ (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1920)

Ignasi Girona Vilanova (president)
Antoni Jansana Llopart (vicepresident)
Josep M. Vives de Ferrater (administrador-tresorer)
Marquès de Gironella (comptador)
Joan Àngel Genís (bibliotecari)
Fèlix Fages Vilà (conservador)
Salvador Castelló Carreras (vocal)
Domènec Domingo Garriga (vocal)
Xavier de Fontcuberta de Dalmases (vocal)
Carles Janer Ferran (vocal)
Josep M. de Ponsich de Castells (vocal)
Frederic Ros Sallent (vocal)
Eusebi Bertrand Serra (vocal)
Albert Lleó Morera (vocal)
Pere Mir Ràfols (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1921)

Ignasi Girona Vilanova (president)
Antoni Jansana Llopart (vicepresident)

⁸⁰ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁸¹ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

Josep M. Vives de Ferrater (administrador-tresorer)
 Albert Lleó Morera (comptador)
 Joan Àngel Genís (bibliotecari)
 Fèlix Fages Vilà (conservador)
 Eusebi Bertrand Serra (vocal)
 Pere Mir Ràfols (vocal)
 Marquès de Sentmenat⁸² (vocal)
 Josep Bach Escofet (vocal)
 Jaume Santomà Raventós (vocal)
 Joan Alandí Canela (vocal)
 Ramon Ribas Ribot (vocal)
 Josep M. Boix Raspall (vocal)
 Vicenç Nubiola Cunill (vocal)
 Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1922)

Ignasi Girona Vilanova (president)
 Antoni Jansana Llopart (vicepresident)
 Josep M. Vives de Ferrater (administrador-tresorer)
 Albert Lleó Morera (comptador)
 Joan Àngel Genís (bibliotecari)
 Fèlix Fages Vilà (conservador)
 Eusebi Bertrand Serra (vocal)
 Pere Mir Ràfols (vocal)
 Marquès de Sentmenat (vocal)
 Josep Bach Escofet (vocal)
 Jaume Santomà Raventós (vocal)
 Joan Alandí Canela (vocal)
 Ramon Ribas Ribot (vocal)
 Josep M. Boix Raspall (vocal)
 Vicenç Nubiola Cunill (vocal)
 Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1923)

Carles de Fortuny de Miralles (president)
 Josep Vidal Barraquer (vicepresident)
 Joan Alandí Canela (administrador-tresorer)
 Josep Bach Escofet (comptador)
 Erasme M. d'Imbert Manero (bibliotecari)
 Ramon Ribas Ribot (conservador)
 Marquès de Sentmenat (vocal)
 Jaume Santomà Raventós (vocal)
 Josep M. Boix Raspall (vocal)
 Vicenç Nubiola Cunill (vocal)
 Manuel Girona Fernández-Maqueira⁸³ (vocal)

⁸² Joaquim de Sentmenat i Patiño era fill de Ramon de Sentmenat i Despujol, que fou president de l'IACSI (1889-1892).

⁸³ Fill de Manuel Girona Vidal, que fou membre de l'IACSI des del 1876 fins a la seva mort el 1920.

Josep O. Marrugat Castro (vocal)
Pere Pujol Thomàs (vocal)
Ignasi de Puig de Pallejà (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1924)

Carles de Fortuny de Miralles (president)
Josep Vidal Barraquer (vicepresident)
Joan Alandí Canela (administrador-tresorer)
Josep Bach Escofet (comptador)
Erasme M. d'Imbert Manero (bibliotecari)
Ramon Ribas Ribot (conservador)
Marquès de Sentmenat⁸⁴ (vocal)
Jaume Santomà Raventós (vocal)
Josep M. Boix Raspall (vocal)
Vicenç Nubiola Cunill (vocal)
Manuel Girona Fernández-Maqueira (vocal)
Josep O. Marrugat Castro (vocal)
Pere Pujol Thomàs (vocal)
Ignasi de Puig de Pallejà (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1925)

Baró d'Esponellà⁸⁵ (president)
Josep Vidal Barraquer (vicepresident)
Pere Pujol Thomàs (administrador-tresorer)
Francesc X. de Ros de Dalmases (comptador)
Erasme M. d'Imbert Manero (bibliotecari)
Joan Farnés Farnés (conservador)
Manuel Girona Fernández-Maqueira (vocal)
Josep O. Marrugat Castro (vocal)
Ignasi de Puig de Pallejà (vocal)
Marquès de Barberà i de la Manresana⁸⁶ (vocal)
Ignasi Fages de Climent (vocal)
Santiago de Riba d'Espanya⁸⁷ (vocal)
Comte de Sant Llorenç de Munt⁸⁸ (vocal)
Leonci Soler March⁸⁹ (vocal)
Francesc de P. Torras Sayol⁹⁰ (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

⁸⁴ Va morir el mateix any 1924.

⁸⁵ Carles de Fortuny i de Miralles. Nota biogràfica a l'apèndix.

⁸⁶ Enric de Sarriera i de Vilallonga.

⁸⁷ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁸⁸ Antoni de Quadras i Feliu va morir l'any 1925, pocs mesos després de ser designat membre de la junta. El seu germà Manuel era baró de Quadras, també propietari de terres a Sant Llorenç de Munt.

⁸⁹ Nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁹⁰ Nota biogràfica a l'apèndix 28.

JUNTA DIRECTIVA (1926)

Baró d'Esponellà (president)
 Josep Vidal Barraquer (vicepresident)
 Pere Pujol Thomàs (administrador-tresorer)
 Francesc X. de Ros de Dalmases (comptador)
 Erasme M. d'Imbert Manero (bibliotecari)
 Joan Farnés Farnés (conservador)
 Manuel Girona Fernández-Maqueira (vocal)
 Josep O. Marrugat Castro (vocal)
 Ignasi de Puig de Pallejà (vocal)
 Marquès de Barbarà de la Manresana (vocal)
 Ignasi Fages de Climent (vocal)
 Santiago de Riba d'Espanya (vocal)
 Comte de Sant Llorenç de Munt⁹¹ (vocal)
 Leonci Soler March (vocal)
 Francesc de P. Torras Sayol (vocal)
 Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1927)

Baró d'Esponellà (president)
 Ramon Ribas Ribot (vicepresident)
 Marquès de Barbarà de la Manresana (administrador-tresorer)
 Francesc X. de Ros de Dalmases (comptador)
 Santiago de Riba d'Espanya (bibliotecari)
 Joan Farnés Farnés (conservador)
 Ignasi Fages de Climent (vocal)
 Leonci Soler March (vocal)
 Francesc de P. Torras Sayol (vocal)
 Felip Bosch Andreu (vocal)
 Joan Ferrer Comaleras (vocal)
 Ramon de Fontcuberta de Dalmases (vocal)
 Ignasi de Llanza de Montoliu⁹² (vocal)
 Marquès de Monsolís⁹³ (vocal)
 Josep Ignasi Satorras Macià (vocal)
 Josep Rovira de Villar Viver⁹⁴ (vocal)
 Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1928)

Baró d'Esponellà (president)
 Ramon Ribas Ribot (vicepresident)

⁹¹ Josep M. de Quadras i Feliu va substituir al seu germà Antoni en el càrrec després de la seva mort.

⁹² Continua com a membre de la junta a partir de 1940.

⁹³ Guillem de Pallejà i Ferrer.

⁹⁴ Nota biogràfica a l'apèndix 28.

Marquès de Barbarà de la Manresana (administrador-tresorer)
Francesc X. de Ros de Dalmases (comptador)
Santiago de Riba d'España (bibliotecari)
Joan Farnés Farnés (conservador)
Ignasi Fages de Climent (vocal)
Leonci Soler March (vocal)
Francesc de P. Torras Sayol (vocal)
Felip Bosch Andreu (vocal)
Joan Ferrer Comaleras (vocal)
Ramon de Fontcuberta de Dalmases (vocal)
Ignasi de Llanza de Montoliu (vocal)
Marquès de Monsolís (vocal)
Josep Ignasi Satorras Macià (vocal)
Josep Rovira de Villar Viver (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1929)

Baró d'Esponellà (president)
Ramon Ribas Ribot (vicepresident)
Josep Ignasi Satorras Macià (administrador-tresorer)
Felip Bosch Andreu (comptador)
Ramon de Fontcuberta de Dalmases (bibliotecari)
Comte de la Vall de Canet⁹⁵ (conservador)
Joan Ferrer Comaleras (vocal)
Ignasi de Llanza de Montoliu (vocal)
Marquès de Monsolís (vocal)
Josep Rovira de Villar Viver (vocal)
Josep Bach Escofet (vocal)
Antoni Barata Rocafort (vocal)
Marquès de Dou (vocal)
Pau Juny Viles (vocal)
Manuel M. de Pecero (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1930)

Baró d'Esponellà (president)
Ramon Ribas Ribot (vicepresident)
Josep Ignasi Satorras Macià (administrador-tresorer)
Felip Bosch Andreu (comptador)
Ramon de Fontcuberta de Dalmases (bibliotecari)
Comte de la Vall de Canet (conservador)
Joan Ferrer Comaleras⁹⁶ (vocal)
Ignasi de Llanza de Montoliu (vocal)
Marquès de Monsolís (vocal)

⁹⁵ Ricard de Campmany i Roca.

⁹⁶ Va morir el mateix any 1930.

Josep Rovira de Villar Viver (vocal)
 Josep Bach Escofet (vocal)
 Antoni Barata Rocafort (vocal)
 Marquès de Dou⁹⁷ (vocal)
 Pau Juny Viles (vocal)
 Manuel M. de Pecero Tos (vocal)
 Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1931)

Baró d'Esponellà⁹⁸ (president)
 Santiago de Riba d'Espanya (vicepresident)
 Francesc X. de Ros de Dalmases (administrador-tresorer)
 Manuel M. de Pecero Tos (comptador)
 Pau Juny Viles (bibliotecari)
 Joan Farnés Farnés (conservador)
 Josep Bach Escofet (vocal)
 Antoni Barata Rocafort (vocal)
 Marquès de Dou (vocal)
 Comte de la Vall de Canet (vocal)
 Marquès d'Alfarràs⁹⁹ (vocal)
 Alfons d'Oriola-Cortada Renom (vocal)
 Josep Respall dels Horts (vocal)
 Albert Rosàs Macià¹⁰⁰ (vocal)
 Víctor Serra Campmany (vocal)
 Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1932)¹⁰¹

Santiago de Riba d'Espanya (president)
 Francesc X. de Ros de Dalmases¹⁰² (vicepresident)
 Joan Farnés Farnés (administrador-tresorer)
 Manuel M. de Pecero Tos (comptador)
 Pau Juny Viles (bibliotecari)
 Antoni Barata Rocafort (conservador)
 Josep Bach Escofet (vocal)
 Marquès de Dou (vocal)
 Comte de la Vall de Canet (vocal)

⁹⁷ Joaquim d'Alòs de Dou.

⁹⁸ Carles de Fortuny va morir en un accident d'automòbil el 14 de juny de 1931 i, com a conseqüència, es van produir els següents canvis, que foren refrendats el gener de 1932: Santiago de Riba d'Espanya (president), Francesc X. de Ros de Dalmases (vicepresident), Joan Farnés Farnés (administrador-tresorer), Antoni Barata Rocafort (conservador), Josep Cirera Voltà (vocal).

⁹⁹ Lluís de Desvalls i Trias va ingressar a l'IACSI el 1927.

¹⁰⁰ Nota biogràfica a l'apèndix 28.

¹⁰¹ Fins a la reforma estatutària aprovada el 5 de juliol de 1932.

¹⁰² Fou elegit de nou vocal de la junta el 27 de juliol de 1939 i president de l'IACSI els anys 1946-1948.

Marquès d'Alfarràs (vocal)
Alfons d'Oriola-Cortada Renom (vocal)
Josep Respall dels Horts (vocal)
Albert Rosàs Macià (vocal)
Víctor Serra Campmany (vocal)
Josep Cirera Voltà (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1933)¹⁰³

Santiago de Riba d'Espanya¹⁰⁴ (president)
Joan Garriga Massó (vicepresident)
Joan Farnés Farnés¹⁰⁵ (administrador-tresorer)
Joan Beltran Ulldemolins (bibliotecari)
Lluís de Desvalls Trias, Marquès d'Alfarràs (conservador)
Antoni Capell Balanyà (vocal)
Josep Cirera Voltà (vocal)
Antoni Batllori Comas¹⁰⁶ (vocal)
Alfons d'Oriola-Cortada Renom (vocal)
Josep Respall dels Horts (vocal)
Jaume Maspons Camarasa (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1934)¹⁰⁷

Santiago de Riba d'Espanya¹⁰⁸ (president)
Joan Garriga Massó (vicepresident)
Joan Beltran Ulldemolins (administrador-tresorer)
Lluís Jover Nonell (bibliotecari)
Ignasi de Bufalà Ferrater¹⁰⁹ (conservador)
Lluís de Desvalls Trias, Marquès d'Alfarràs¹¹⁰ (vocal)

¹⁰³ Amb motiu de la reforma dels estatuts aprovada el 5 de juliol de 1932, s'havia de modificar la Junta Directiva. La designació dels membres era facultat de la junta general, però "a l'objecte de no deixar a la improvisació del moment missió tan delicada", un grup de socis encapçalats pels dos expresidents (Carles de Camps i Eusebi de Puig) i els tres vicepresidents (Antoni Jansana, Josep Vidal i Barraquer i Ramon Ribas i Ribot) que aleshores tenia l'IACSI, van presentar una candidatura "que al seu entendre respon al sentit de tradició al ensems que al de renovació", que fou aprovada per aclamació (RIACSI, 7.1932). La renovació d'aquesta junta no s'havia de produir fins al gener de 1934, si bé amb motiu de la defunció de Guillem Lleó i de Moy, s'incorporà Antoni Batllori i Comas.

¹⁰⁴ Del mes de maig al mes de setembre va estar convalescent després de trencar-se una cama i no va poder exercir les funcions de president, essent substituït per Joan Garriga i Massó.

¹⁰⁵ Fou de nou membre de la junta del 1940 fins a la seva mort el 1944.

¹⁰⁶ Substituï per defunció Guillem Lleó de Moy, que havia estat elegit el 5 de juliol de 1932.

¹⁰⁷ Sobre el canvi de junta del 8 d'agost de 1934, vegeu l'apartat 4.4.

¹⁰⁸ El juliol de 1934 es va veure obligat a renunciar per l'oposició d'un sector de la junta directiva encapçalat per Josep Cirera Voltà. Vegeu l'apartat 4.4.

¹⁰⁹ President de l'IACSI el 1939.

¹¹⁰ Vicepresident de l'IACSI des de 1940 i president els anys 1961-1965.

Antoni Capell Balanyà (vocal)
 Josep Cirera Voltà¹¹¹ (vocal)
 Antoni Batllori Comas (vocal)
 Feliu Ballester Vendrell (vocal)
 Pere Blanch Blanch (vocal)
 Antoni Batllori Comas (vocal)
 Jaume Maspons Camarasa¹¹² (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1935)¹¹³

Josep Cirera Voltà (president)
 Àngel Torrens Dalmau¹¹⁴ (vicepresident)
 Jordi de Camps de Casanova (administrador-tresorer)
 Lluís Jover Nonell (bibliotecari)
 Josep d'Albert i Despujol¹¹⁵ (conservador)
 Pere Blanch Blanch (vocal)
 Josep M. Ginesta Pons (vocal)
 Ignasi de Puig de Pallejà (vocal)
 Lluís Sans Rossell (vocal)
 Ataülf Tarragó Ruiz (vocal)
 Guillem d'Espona Entrambasaguas (secretari general)

JUNTA DIRECTIVA (1936)¹¹⁶

Josep Bassedas Montaner¹¹⁷ (president)
 Rafael Vidal Papiol (vicepresident)
 Jordi de Camps de Casanova (administrador-tresorer)
 Lluís Jover Nonell (bibliotecari)
 Josep Marcet Carbonell (conservador)
 Pere Blanch Blanch (vocal)

¹¹¹ Dimití del càrrec el juliol de 1934 per divergències de criteri amb la presidència. La dimissió no fou acceptada, però el vocal es mantingué en la seva posició i aconseguí que quatre vocals més presentessin la dimissió i, com a conseqüència, la dimissió del president i de la resta de vocals. Fou elegit president de l'IACSI en la junta general extraordinària del 8 d'agost de 1934. Vegeu l'apartat 4.4.

¹¹² Morí el 25 d'abril de 1934, víctima d'una malaltia de cor. Fou substituït per Guillem d'Espona i Entrambasaguas des del 8 de maig de 1934.

¹¹³ Elegida en la junta general extraordinària del 8 d'agost de 1934, la meitat dels membres haurien de cessar el gener de 1936. Per sorteig, entre aquests correspongué cessar el president Josep Cirera i Voltà.

¹¹⁴ Advocat. Secretari de La Mutual Agrària del Bages (1931). De nou vocal de la junta des del 1939.

¹¹⁵ Baró de Terrades. Alcalde de Barcelona (1945-1951).

¹¹⁶ L'any 1939, passada la Guerra Civil, continuaren formant part de la junta directiva els següents: Rafael Vidal (president), fins a la seva renúncia el 27 de juliol de 1939, en que fou substituït per Ignasi de Bufalà i Ferrater; Jordi de Camps, que més tard fou president de l'IACSI; Lluís Jover, que assumí la vicepresidència; Josep Marcer; Ignasi M. de Fontcuberta; Ataülf Tarragó; Josep M. Ginesta, i Guillem d'Espona, que continuà com a secretari general.

¹¹⁷ Fou assassinat pels revolucionaris l'any 1936. Vegeu la nota biogràfica a *CP1942*, pàg. 43-45.

Ignasi M. de Fontcuberta de Sentmenat (vocal)
Ataülf Tarragó Ruiz (vocal)
Josep M. Ginesta Pons (vocal)
Joaquim de Barnola de Bassols¹¹⁸
Guillem d'Espona Entrambasaguas (secretari general)

¹¹⁸ Fill de Lluís de Barnola, soci de l'IACSI des del 1890, va ingressar a l'IACSI després de la seva mort el 1918.

APÈNDIX 7

PRESENCIA DELS DIRIGENTS DE L'IACSI EN LES ASSOCIACIONS AGRÀRIES CATALANES (1890-1936)	
DIRIGENTS IACSI	ASSOCIACIONS AGRÀRIES
Ildefons de Casanova de Prat de Sant Julià 1875-79,1891-94,1905-08 (j), 1897-1900 (vp)	Cambra Agrícola de Catalunya (p: 1902)
Ramon M. Catà de la Torre i Martí 1883-86, 1889-90 (j)	Cambra Agrícola de Catalunya (j: 1891) Cambra Agrícola de Maldà (fd: 1891) Federació de Gremis Agrícoles de Catalunya (fd: 1893)
Josep Franquet i Dara, baró de Purroy 1883-86,1891-96,1903-07 (j), 1909-13 (vp)	Cambra Agrícola de Tortosa (p) Federació Agrícola Catalana-Balear (fd:1899) Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd, j:1911) Cambra Agrícola de Catalunya (vp: 1918)
Ignasi Girona i Vilanova 1883-89,1899-01,1907-1(j) 1902-06,1915-23(p)	Lliga de Productors del Principat de Catalunya (vp:1896) Cambra Agrícola de Lleida (fd,j:1899) Federació Agrícola Catalana-Balear (vp:1905-06) (p:1906-07) Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd:1911) Foment de la Sericicultura Espanyola (p:1915-1923) Associació Regional de Ramaders de Catalunya (fd:1919) Sindicat Avícola de Catalunya (p:1920)
Fèlix Vives 1887-90, 1897-1900(j)	Cambra Agrícola de Catalunya (j: 1891-98, p: 1898)
Ramon de Sentmenat i Despujol, Marquès de Sentmenat 1889-92 (p)	Cambra Agrícola de Catalunya (p: 1891-92)
Ferran de Sagarra i Siscar 1889-92 (j)	Federació de Gremis Agrícoles de Catalunya (fd: 1893)
Carles de Camps i Olzinelles, marquès de Camps 1891-94 (j),1897-1901(p)	Lliga de Productors del Principat de Catalunya (fd,vice:1895) Federació Agrícola Catalana-Balear (fd,p:1899-1901) Unió de Vinyaters de Catalunya (fd,j:1911,1923) Unió de Propietaris Surers de Catalunya (fd:1911) Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd:1911) Gremi de Pagesos de Salt (fd: 1903) Sindicat Agrícola de Sant Gregori (dl:1903) Sindicat Agrícola d'Espolla (fd) Sindicat Agrícola de Vilajuïga (fd) Sindicat Vitícola de Martorell (fd:1918)
Joaquim Escrivà de Romaní i Fernández de Córdoba, marquès de Monistrol i d'Aguilar 1893-1897 (p)	Sindicat d'agricultors de Sant Just Desvern (fd:1890)
Pere Guerau Maristany i Oliver, comte de Lavern 1893-1896 (j)	Secció d'Agricultura de l'Ateneu Barcelonès (p) Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1910-1912) Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd:1911) Cambra Agrícola d'Eivissa (ph:1912)
Ricard Balcells i Bru 1893-94,1907-10(j)	Cambra Agrícola de Catalunya (j:1891, s:1913)
Guillem J. de Guillén-García 1894-98,1903-06(j)	Cambra Agrícola de Catalunya (vp:1918)
Marià de Montoliu i de Rocabruna, baró d'Albí 1894-98, 1901-04(j)	Cambra Agrícola de Catalunya (j:1913)
Artur Vallès Mas, baró de la Pobla 1895-98 (j)	Cambra Agrícola de Catalunya (j: 1913)

Francesc de P. Vergés i Mas 1895-98,1903-04(j) ,1905-06(vp)	Federació Agrícola Catalana-Balear (fd,s:1899-02) Cambra Agrícola de Catalunya (j:1913-18)
Joan Desvallés i Amat, marquès d'Alfarràs 1895-1898 (j)	Cambra Agrícola de Lleida (fd, p:1899)
Alexandre M. Pons i Serra 1896-1900(j)	Cambra Agrícola del Vallès Cambra Agrícola Ausetana
Poncio Heras i Jordà 1899-1902(j)	Cambra Agrícola de Catalunya (j: 1912)
Josep Pujol i Fernández 1899-1902(j)	Cambra Agrícola de Catalunya (j:1893)
Josep Zulueta i Gomis 1899-1902(j)	Lliga de Productors del Principat de Catalunya (fd,p:1895-1899) Cambra Agrícola de Lleida (fd,vp:1899) Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1901-02,vp:1902-03) Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd:1911) Cooperativa Lletera del Cadí (fd:1915) Federació Comarcal de Societats Obreres Agrícoles de l'Alt i Baix Penedès (fd,p:1919-22) Associació Regional de Ramaders de Catalunya (fd,p:1919)
Manuel Porcar i Tió 1901-04(vp)	La Mútua Agrícola (c:1898) Cambra Agrícola de Catalunya (p:1909-18)
Hermenegildo Gorriá i Royán 1901-04(j)	La Mútua Agrícola (c:1898) Foment de la Sericicultura Espanyola (s:1902) Sindicat Avícola de Catalunya (vp:1918)
Xavier de Fontcuberta i de Dalmases 1901-05,1917-21(j)	Associació de Propietaris del Partit Judicial de Vic (fd,p:1931)
Guillem de Boladeres i Romà 1903-07(j)	Cambra Agrícola de Maldà (fd,p:1891-1899) Cambra Agrícola de Catalunya (fd:1891) Federació de Gremis Agrícoles de Catalunya (fd:1893) Federació Agrícola Catalana-Balear (fd,vp:1899) Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd:1911) Secció Agrícola del Foment del Treball Nacional (p)
Josep M. Vidal de Llobatera i Albó 1903-05(s)	Cambra Agrícola de l'Empordà (p. Subdelegació Llagostera:-1911) Subdelegació de l'IACSI a Llagostera (p:1919) Associació de Propietaris del Partit Judicial de Santa Coloma de Farners (fd,p:1931)
Miquel Roca i Rodon 1905-08(j)	Cambra Agrícola del Baix Llobregat (fd:1904) Unió de Vinyaters de Catalunya (dl:1911)
Manuel Raventós i Domènech 1907-10(p),1911-14(j)	Cambra Agrícola del Penedès (fd,vp:1891) Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1903-04) Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd:1911) Cambra Agrícola de Catalunya (j:1914-18) Sindicat de Fabricants de Vins Escumosos de Catalunya (p)
Francesc X. Tobella i d'Argila 1907-10(j)	Caixa Rural "La Guardiola" de Sabadell (fd:1890) Foment de l'Agricultura de Badalona (ph:1894) Lliga de Productors del Principat de Catalunya (fd,s:1895)
Manuel de Llanza (Duc de Solferino) 1907-11(j)	Cambra Agrícola de Catalunya (j:1911-18) Cambra Agrícola Ausetana
Ignasi M. de Fontcuberta de Sentmenat 1907-11,1931,1936,1939(j)	Associació de Propietaris del Partit Judicial de Vic (fd:1931)
Jaume Maspons i Camarasa 1908-34(s)	Cambra Agrícola del Vallès (fd,j:1901-06,1915-35,s:1907-14) Federació Agrícola Catalana-Balear (s:1907-08)
Eusebi de Puig i de Rich 1909-10,1915-18(j),1911-14(p)	Cambra Agrícola de l'Empordà (fd,p:1900-33) Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1905-06) Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd:1911) Unió de Vinyaters de Catalunya (p cc Empordà:1911) Unió de Sindicats Agrícoles (fd,j:1928)
Antoni Jansana i Llopart 1909-12(j),1919-22(vp)	Sindicat Agrícola "La Pagesia" de Sant Andreu de la Barca (j:1910) Cambra Agrícola del Baix Llobregat (p:1910-15) Unió de Vinyaters de Catalunya (p cc Martorell:1911) Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1916-18) Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Sant Andreu de la Barca (fd,j:1918)

Fèlix Fages i Vilà 1909-12,1919-22(j)	Cambrà Agrícola del Vallès (fd,p:1908-12) Associació de Colliters d'Avellana del Vallès (fd,p:1913) Associació de Propietaris del Partit Judicial de Granollers (fd:1931)
Lluís Pons i Tusquets 1909-12(j)	Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd,vp:1911) Sindicat Agrícola de Celrà (fd:1913) Unió de Sindicats Agrícoles (fd,j:1928)
Lluís Enric d'Alòs i Mateu, marquès d'Alòs 1911-14(j)	Cambrà Agrícola de Catalunya (j:1912-18) Sindicat Avícola de Catalunya (fd,j:1918)
Josep M. Pujador de Ventós 1911-14(j)	Cambrà Agrícola del Baix Llobregat (vp:1916-20)
Sebastià Martí-Codolar i Pascual 1911-14(j)	Associació de Propietaris del Partit Judicial de Barcelona (fd:1932)
Rosend Masó i Arumí 1911-14(j)	Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd,j:1911)
Francesc Matheu i Mora 1911-1916(j)	Associació mútua de Propietaris de Mataró i sa comarca (fd,j:1920) Unió de Vinyaters de Catalunya (cc Costa de Llevant:1911,j:1923) Federació Catòlica Agrària de Barcelona (j:1924-26)
Lluís de Nadal i Artós 1911-16(j)	Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd:1911) Associació Regional de Ramaders de Catalunya (fd,j:1919)
Ramon Ribas i Ribot 1911-14,1921-24(j),1927-30(vp)	Cambrà Agrícola del Baix Llobregat (fd,p:1908-09) Unió de Vinyaters de Catalunya (fd,j:1911) Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1912-14) Cambrà Agrícola de Catalunya (j:1918)
Ramon de Casanova i de Parrella 1913-16(j)	Cambrà Agrícola de Catalunya (j:1914-18) Associació de Propietaris del Partit Judicial de Vic (fd,p:1931)
Joaquim d'Abadal i de Calderó 1913-16(j)	Cambrà Agrícola Ausetana (fd.,p:1908-09) Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1908-10) Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd,j:1911) Cambrà Agrícola de Catalunya (j:1912-17)
Salvador Dachs i Pous 1913-16(j)	Associació de Propietaris Rurals del Vallès (p:1898-01) Cambrà Agrícola del Vallès (fd,p:1901-07) Federació Agrícola Catalana-Balear (fd,p:1907-08)
Josep Vidal i Barraquer 1913-16(j),1923-26(vp)	Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Cambrils (fd,p:1896-1905,1907-1936) Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1914-16) Cambrà Agrícola de Tarragona (j:1918) Acció de Defensa Agrària (j:1918) Federació Catòlica Agrícola de Catalunya (p:1921) Federació Catòlica Agrícola de Tarragona (p:1923)
Pere Joan Girona i Trius 1914-18(j)	Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1925) Associació de Propietaris de Vilafranca del Penedès
Carles de Fortuny i de Miralles 1915-18(vp),1923-31(p)	Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1919-21) Secció Propietat Rústica i Urbana del Foment del Treball Nacional (s:1919) Centre Agrícola del Pla de Penedès (ph:1930) Sindicat Agrícola "Rama de Olivo" de Tortosa (ph)
Àngel Arañó i Arañó 1915-18(j)	Federació Agrícola Catalana-Balear (vp:1916-18)
Carles Sanllehy i Girona, marquès de Caldes de Montbui 1915-1918(j)	Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Caldes de Montbui (1918) Acció de Defensa Agrària (j:1918) Unió de Sindicats Agrícoles (fd,j:1928) Associació de Propietaris del partit judicial de Granollers (1935)
Josep M. Borrell i de Zulueta 1915-18(j)	Cambrà Agrícola del Baix Llobregat (p:1916-24) Unió de Vinyaters (dl Santa Creu d'Olorda:1911)
Manuel Febrer i Calvo-Encalada, marquès de Gironella 1917-20(j)	Cambrà Agrícola de Catalunya (fd.,j:1891,1910-1918) Societat Avícola Catalana-Balear (fd,p:1918)
Domènec Domingo i Garriga 1917-20(j)	Cambrà Agrícola Ausetana (vp:1910,1913) Sindicat Agrícola de Vic (fd:1918) Associació de Propietaris del Partit Judicial de Vic (fd:1931)
Salvador Castelló i Carreras 1917-20(j)	Societat Avícola Catalana (j:1918) Associació Regional de Ramaders de Catalunya (fd,vp:1919) Unió Catalana d'Avicultors i Cunicultors (j:1936)
Frederic Ros i Sallent	Associació de Propietaris Rurals del Vallès (s:1900)

1917-20(j)	Cambrà Agrícola del Vallès (fd,j:1901-07) Sindicat Agrícola de Mollet (fd,p:1908) Junta de Defensa de les Aigües del Mogent (p :1910-14)
Joan Àngel i Genís 1919-23(j)	Cambrà Agrícola del Baix Llobregat (fd,p:1925-29) Delegació de la Cambrà Agrícola del Baix Llobregat a Molins de Rei (s:1909) Unió de Vinyaters de Catalunya (dl Molins de Rei:1911) Associació de Propietaris del Partit Judicial de Sant Feliu (fd:1931)
Albert Lleó i Morera 1919-23(j)	Associació Regional de Ramaders de Catalunya (fd,j:1919)
Pere Mir i Ràfols 1919-23(j)	Centre Agrícola de Sant Sadurn d'Anoia (j:1902) Unió de Vinyaters de Catalunya (fd,vp:1911) Cambrà Agrícola de l'Anoia (fd,p:1918) Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1922-24)
Josep M. Boix i Raspall 1921-24(j)	Federació Catòlica Agrícola de Barcelona (j:1921) Unió Social Agrària de Barcelona (p:1921)
Vicenç Nubiola i Cunill 1921-24(j)	Sindicat Agrícola de Pallejà (p)
Josep Oriol Marrugat i Castro 1923-26(j)	Federació Catòlica Agrícola de Barcelona (fd,vp:1917-23) Cambrà Agrícola de l'Anoia (fd,s:1918) Associació Agrícola de l'Anoia (s:1930)
Pere Pujol i Thomàs 1923-26(j)	Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (fd:1911) Cambrà Agrícola de Catalunya (j:1912-18) Associació Regional de Ramaders de Catalunya (fd:1919)
Ignasi de Puig i de Pallejà 1923-26,1934-35(j)	Associació de Propietaris del Partit Judicial de Sant Feliu (fd:1931)
Joan Farnés i Farnés 1925-28,1931-33,1940-44(j)	Cambrà Agrícola de Catalunya (j:1918)
Enric de Sarriera i de Villalonga, marquès de Barberà i de la Manresana 1925-28(j)	Associació de Propietaris del Partit Judicial de Sabadell (fd:1931) Associació de Propietaris del Partit Judicial de la Concepció de Barcelona (p:1932)
Ignasi Fages i de Climent 1925-28(j)	Cambrà Agrícola de l'Empordà (j:1904,1926-30) Sindicat Agrícola de Castelló d'Empúries (p:1906) Gremi Agrícola de Castelló d'Empúries (p:1910-14) Federació Agrícola Catalana-Balear (vp:1910)
Santiago de Riba i d'Espanya 1925-28(j),1931(vp),1931-34(p)	Junta de Defensa de les Aigües del Mogent (fd,p:1910-14) Unió de Vinyaters de Catalunya (dl Palou:1911) Cambrà Agrícola del Vallès Associació de Propietaris del partit judicial de Granollers
Leongi Soler i March 1925-28(j)	Associació d'Agricultors del partit de Manresa (s:1883-84) Gremi d'Agricultors de Manresa (fd,p:1900) Federació Agrícola Catalana-Balear (p:1904-05) Cambrà Agrícola del Pla de Bages (fd,ph:1905)
Francesc de P. Torras i Sayol 1925-29(j)	Associació de Propietaris Rurals del Vallès (j:1900) Cambrà Agrícola del Vallès (fd,vp:1901-03,1908-18) Sindicat Agrícola Cooperatiu de Caldes de Montbui (c:1901) Delegació de la Cambrà Agrícola del Vallès a Caldes de Montbui (fd,p:1904-07) Unió de Colliters d'Avellana del Vallès (fd,vp:1913) Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Caldes de Montbui (p:1918-36) Unió de Sindicats Agrícoles (fd,j:1928) Associació de Propietaris del Partit Judicial de Granollers (p:1932)
Josep Rovira de Villar i Viver 1927-31(j)	Cambrà Agrícola del Vallès (fd,j:1901-07,1912-1916,p:1917-35) Unió de Colliters d'Avellana del Vallès (fd,j:1913) Federació Agrícola Catalana-Balear (vp:1920-22)
Antoni Barata i Rocafort 1929-33(j)	Associació de Propietaris del Partit Judicial de Terrassa (j:1932)
Josep Respall dels Horts 1931-33(j)	Centre Agrícola Cooperatiu del Pla de Penedès (s:1920) Cambrà Agrícola del Penedès (j:1924-30) Centre Agrícola del Pla de Penedès (j:1930) Associació de Propietaris de Vilafranca del Penedès
Albert Rosàs i Macià 1931-33(j)	Cambrà Agrícola del Vallès (j:1928)
Víctor Serra i Campmany	Cambrà Agrícola del Baix Llobregat

1931-33(j)	
Josep Cirera i Voltà 1931-34(j),1934-35(p)	Federació Catòlica Agrícola de Barcelona (fd,vp:1924-26) Cambra Agrícola del Vallès (j:1919-1935)
Guillem Lleó i de Moy 1932 (j)	Associació de Propietaris de Vilafranca del Penedès (p:1921-28)
Joan Garriga i Massó 1933-34(vp)	Associació de Propietaris del Partit Judicial de Sant Feliu de Llobregat (p:1932)
Antoni Batllori i Comas 1933-35(j)	Cambra Agrícola del Baix Llobregat (fd,j:1904-08) Associació de Propietaris de Sant Feliu de Llobregat (fd:1931)
Antoni Capell i Balanyà 1933-34(j)	Unió de Vinyaters de Catalunya (fd,cc Anoia:1911)
Lluís Jover i Nonell 1934-36(j)	Associació de Propietaris del Partit Judicial de Vilafranca (fd,p:1932)
Feliu Ballester i Vendrell 1934(j)	Sindicat Agrícola de Vilanova i la Geltrú (fd:1907) Unió de Vinyaters de Catalunya (fd,cc Vilanova i la Geltrú:1911, consell regional:1914)
Àngel Torrents i Dalmau 1934-35 1939-(j)	La Mutual Agrària del Bages (s:1931)
Jordi de Camps i de Casanova 1934-36, 1939-(j), 1956-61(p)	Unió de Vinyaters de Catalunya (j:1934)
Rafael Vidal i Papiol 1936(vp)	Associació de Propietaris Agrícoles del Vendrell i sa comarca (fd,p:1919) Associació de Propietaris del Partit Judicial del Vendrell (fd,p:1932)
Ignasi M. de Fontcuberta i de Sentmenat 1936, 1939- (j)	Associació de Propietaris del Partit Judicial de Vic (fd,j:1932)
<p>ABREVIATURES: membre de la junta (j), president (p), vicepresident (vp), president honorari (ph), fundador (fd), secretari (s), delegat (dl), conseller (c), membre del consell comarcal (cc).</p> <p>NOTA: Una primera versió d'aquesta taula, referida als dirigents de l'IACSI dels anys 1901-1936, fou presentada a les Segones Jornades sobre Sistemes agraris, organització social i poder local als Països Catalans, celebrades a Alguaire del 13 al 15 de març de 1997.</p>	

APÈNDIX 8

ASSOCIACIONS INSCRITES A L'IACSI AL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XX

PROVÍNCIA DE BARCELONA

Alt Penedès:

Associació de Propietaris de Vilafranca del Penedès (1921-1933)
 Sindicat Agrícola de Moja (1931)
 Sindicat Bodega Agrícola de les Cabanyes del Penedès (1931)
 Sindicat Agrícola Cooperatiu Unió d'Agricultors, de Vilobí del Penedès (1931)
 Sindicat Agrícola i Caixa Rural de la Granada (1931-1933)
 Centre Agrícola Cooperatiu de Pla del Penedès (1931-1933)

Anoia:

Cambra Agrícola d'Igualada i sa comarca (1927-1933)
 Sindicat Agrícola Catòlic del Sant Crist de Piera (1931)

Bages:

Lliga de Defensa de l'Arbre Fruiter de Moià¹¹⁹ (1909-1931)
 Gremi Agrícola de Sant Salvador de Guardiola (1913)
 Sindicat Agrícola de Santpedor (1913-1931)
 Sindicat Agrícola de Navars (1919-1921,1931)
 Sindicat de Regs de Cardona (1925-1933)
 Sindicat Agrícola d'Artés (1929-1931)
 Sindicat Agrícola de Sant Fruitós de Bages (1931-1933)

Baix Llobregat:

Cambra Agrícola del Baix Llobregat, Sant Joan Despí (1906, 1929-1933)
 Casino de Pallejà (1911-1921)
 Unió d'Agricultors del Pla de Llobregat¹²⁰ (1913-1933)
 Sindicat Agrícola de Sant Joan Despí¹²¹ (1927-1931)
 Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Collbató (1927-1933)
 Unió de Colliters de Vins de Papiol (1927-1933)
 Sindicat Agrícola de Sant Feliu de Llobregat (1929-1933)
 Sindicat Agrícola de Gavà (1929-1933)
 Sindicat Agrícola de Pallejà (1931)
 Sindicat Agrícola de Begues (1931-1933)

¹¹⁹ L'any 1931 apareix com a sindicat agrícola.

¹²⁰ L'any 1913 la Unió d'Agricultors del Pla del Llobregat constava domiciliada a l'Hospitalet (Barcelonès), però des de 1917 la seu era a Viladecans i a partir de 1929 a Sant Climent de Llobregat.

¹²¹ L'any 1931 apareix amb la denominació Foment i Sindicat Agrícola de Sant Joan Despí.

Sindicat Agrícola de Viladecans (1931-1933)
Sindicat Agrícola de Sant Climent de Llobregat (1931-1933)
Sindicat Agrícola Olesanès, d'Olesa de Montserrat (1931-1933)

Barcelonès:

Institut Agrícola de Sant Andreu de Palomar (1905-1933)
Germandat Agrícola de les Corts (1908-1915)
Institut Agrícola de Sant Martí de Provençals (1911-1915)
Societat "Cooperadora Agrícola de Sant Martí i el seu radi" (1917-1931)
Sindicat Agrícola de l'Hospitalet del Llobregat (1921-1923)
Sindicat de Sant Isidre de Sants (1923-1927,1931)
Sindicat Professional de Comerciants i Assentadors de Fruïtes, Hortalisses i Patates (1929-1931)
Societat Agrícola Experimental de Sant Joan d'Horta (1931)
Sindicat Agrícola "Foment del Porc" de l'Hospitalet (1931-1933)

Berguedà:

Sindicat Agrícola de la Pobla de Lillet (1917-1931)
Sindicat Agrícola de Berga (1931-1933)

Maresme:

Sindicat Agrícola de Tiana (1919-1933)
Sindicat d'Agricultors d'Alella (1927-1931)
Sindicat Agrícola de la Costa de Llevant, Mataró (1927-1933)
Sindicat Agrícola de Mataró i Litoral (1927-1933)
Sindicat Agrícola de Calella (1927-1933)
Sindicat Agrícola de Sant Joan de Vilassar (1927-1933)
Sindicat Agrícola de Cabrera de Mataró (1927-1933)
Sindicat Agrícola de Masnou (1927-1933)
Sindicat Agrícola de Sant Andreu de Llavaneres (1927-1933)
Sindicat Agrícola de Teià (1929-1931)
Sindicat Agrícola de Premià de Mar (1929-1933)
Societat de Vaquers de Tordera (1931-1933)
Gremi de Patrons Vaquers de Mataró (1931-1933)
Sindicat Agrícola Mútua Agrícola de Letrines, de Mataró (1931-1933)
Sindicat Alella Vinícola (1931-1933)
Sindicat Círcol Agrícola de Tordera (1933)

Osona:

Cambra Agrícola Ausetana, Vic (1927-1933)
Sindicat Catòlic Agrícola de Sant Boi de Lluçanès (1929-1933)
Sindicat Agrícola de Vic (1931)

Vallès Occidental:

Sindicat Agrícola de Montcada (1917-1931)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Sant Cugat del Vallès (1917-1931)
Sindicat Agrícola de Terrassa (1929-1931)
Caixa Rural de Sentmenat (1929-1933)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Palau-solità i Plegamans (1929-1933)
Sindicat Agrícola "La Unió" de Sant Cugat del Vallès (1931)

Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Sant Medir, de Sant Cugat del Vallès (1931)
 Cambra Agrícola de Sabadell (1931-1933)
 Unió Gremial de Ripollet (1931-1933)
 Sindicat Catòlic Agrícola de Santa Perpètua de Mogoda (1931-1933)
 Sindicat Agrícola de Sant Llorenç de Savall (1931-1933)

Vallès Oriental:

Associació de Vaquers de Sant Celoni (1931)
 Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Caldes de Montbui (1931-1933)
 Lliga de Propietaris de Montornès (1933)

PROVÍNCIA DE GIRONA

Alt Empordà:

Sindicat Agrícola de Garriguella (1917)
 Sindicat Agrícola d'Espolla (1931)

Baix Empordà:

Sindicat Agrícola de Torroella de Montgrí (1915-1929)
 Sindicat Agrícola de Rupià (1919-1933)
 Sindicat Agrícola "Emporium" de Palafrugell (1923-1929)
 Sindicat Agrícola de Verges (1929-1933)
 Unió de Lleters amb estable de Palafrugell i sa comarca (1931-1933)
 Foment Agrícola Industrial de Calonge (1933)

La Garrotxa:

Cambra de la Propietat del Partit Judicial d'Olot (1929-1933)

Gironès:

Sindicat Agrícola de Sant Gregori (1917-1919)
 Centre Forestal i Agronòmic de Girona (1921)
 Sindicat Agrícola de Celrà (1921-1925)
 Federació Sindical Agrària de Girona, Girona (1927-1933)

Pla de l'Estany:

Sindicat Agrícola de Banyoles (1927-1933)

La Selva:

Sindicat Agrícola de Riudarenes i Sils, Riudarenes (1911-1933)
 Sindicat Agrícola de Blanes (1917-1933)
 Associació Forestal de Santa Coloma de Farners (1927-1933)
 Sindicat Forestal i Agrícola d'Arbúcies (1927-1933)

PROVÍNCIA DE LLEIDA:

Alt Urgell:

Centre Agrícola Mutualista de Peramola (1917-1921)

Garrigues:

Societat "Foment Junedenc", Juneda (1917-1931)

Sindicat Agrícola de Juneda (1919-1921)

Sindicat Agrícola de Sant Antoni Abat de Granadella (1927-1933)

Sindicat Agrícola "L'Oliva Arbequina", Arbeca (1929-1933)

Sindicat Agrícola de les Borges Blanques (1933)

Noguera:

Sindicat Agrícola de Ponts i sa comarca (1911-1933)

Sindicat Agrícola de Balaguer (1915-1931)

Sindicat Agrícola de Foradada (1917)

Societat Cooperativa Obrera "La Humanitària" de Castelló de Farfanya (1927-1933)

Sindicat Agrícola de Montgai (1929-1931)

Pallars Jussà:

Sindicat Agrícola d'Isona (1921-1925)

Sindicat Agrícola de la Conca de Tremp (1923-1933)

Sindicat Agrícola de Salàs (1925)

Comú de Particulars de la Pobla de Segur (1931-1933)

Pla d'Urgell:

Sindicat Agrícola de la Zona Regable d'Urgell, Mollerussa (1917-1919)

Sindicat Agrícola i Caixa Rural d'Ivars d'Urgell (1917-1923)

Sindicat Agrícola de Bellvís (1917-1931)

Sindicat Agrícola de Palau d'Anglesola (1917-1923)

Sindicat Agrícola i Bodegues Vinícoles de Palau d'Anglesola (1929-1933)

Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Linyola (1929-1931)

Sindicat Agrícola de Barbens (1929-1933)

Sindicat Agrícola de Poal (1929-1933)

Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Golmés (1931-1933)

Sindicat Foment Agrícola de Torregrossa (1931-1933)

Segarra:

Sindicat Agrícola de Torà (1915-1929)

Sindicat Agrícola de Cervera i sa comarca (1921-1933)

Sindicat Agrícola de Guissona i sa comarca (1927-1933)

Segrià:

Sindicat de Regs de Sant Rufo, Lleida (1917)

Sindicat Agrícola "Fomento Mayalense" (1925-1927)

Unió Curial de Beneficiats de la Catedral de Lleida (1927)

Societat Agrícola i Pràctica de Lleida (1929-1931)

Sindicat Agrícola d'Almacelles (1929-1933)

Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Rosselló (1929-1933)

Sindicat Agrícola i Caixa d'Estalvis i Préstecs d'Almacelles (1931-1933)

Solsonès:

Sindicat Agrícola de Pinell, Sant Climent (1923-1933)
Sindicat Agrícola de Sant Llorenç de Morunys (1923-1933)

Urgell:

Centre Agrícola de Belianes (1911-1915)
Societat "Mina de Recs" de Belianes (1915-1931)
Sindicat Agrícola de Verdú (1915-1931)
Sindicat Catòlic Agrícola de Maldà (1929)
Sindicat Agrícola de Preixana (1929-1931)
Sindicat Agrícola de Bellpuig (1929-1933)
Agrupació Agrícola de Tàrraga (1929-1933)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural d'Anglesola (1931-1933)

PROVÍNCIA DE TARRAGONA**Alt Camp:**

Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Pla de Cabra (1911-1933)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Vila-rodona (1921-1933)
Secció de Vinicultura del Sindicat Agrícola de Sant Isidre de Nulles (1925-1933)
Societat Agrícola de Valls (1929)
Sindicat Agrícola de Vila-rodona (1929-1931)

Baix Camp:

Cambra Agrícola de la Selva del Camp¹²² (1906-1933)
Societat "El Porvenir" de Cambrils (1927-1931)
Sindicat Agrícola de Sant Andreu de la Selva del Camp (1931-1933)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural d'Estalvis de Vilanova d'Escornalbou (1931-1933)
Societat Cooperativa Agrícola de Riera (1931-1933)
Cambra Agrícola de Reus i sa comarca (1933)
Sindicat Agrícola de Castellvell (1933)

Baix Penedès:

Sindicat Agrícola del Vendrell (1931-1933)

Montsià:

Sindicat Agrícola d'Ulldecona (1917-1931)
Sindicat Agrícola Catòlic de Masdenverge (1919-1923)
Sindicat de Recs dels Prats d'Amposta (1927-1933)
Sindicat de Recs del Delta Dret de l'Ebre, Amposta (1929-1933)
Sindicat de Recs d'Ulldecona (1933)

¹²² L'any 1909 consta com a Sindicat Agrícola de la Selva del Camp, des del 1911 apareix com a Societat Agrícola de la Selva del Camp i a partir de 1921, de nou com a Sindicat.

Priorat:

Sindicat Agrícola Social de Guiamets (1915-1933)

Sindicat Agrícola i Caixa Rural d'Estalvis i Préstecs del Priorat, Cornudella (1927-1933)

Ateneu Bisbalenc, Bisbal de Falset (1929-1933)

Sindicat Agrícola Social de Masroig (1931-1933)

Cambra Agrícola de Falset (1933)

Sindicat Agrícola de Falset (1933)

Tarragonès:

Sindicat Agrícola de Montroig (1927-1933)

Sindicat Agrícola Montroigense, Montroig (1931)

Sindicat Agrícola Catòlic de Bonastre (1931-1933)

Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Constantí (1931-1933)

ILLES BALEARS

Caixa Rural de Sant Joan de Mallorca (1911-1919)

ALTRES PROVÍNCIES

Sindicat Agrícola de Viver, Castelló de la Plana (1921-1923)

Amics de Fraga (1931)

ESTRANGER

Union de Transitaires de Cérbère (1931)

FONT: Elaboració pròpia a partir dels anuaris de l'IACSI (1905-1933).

APÈNDIX 8**ASSOCIACIONS ADHERIDES A LA
FEDERACIÓ AGRÍCOLA CATALANO-BALEAR
(1899-1921)****PROVÍNCIA DE BARCELONA****Alt Penedès:**

Centre Agrícola del Penedès, Vilafranca del Penedès (1899)
 Cambra Agrícola del Penedès, Vilafranca del Penedès (1899)
 Centre Agrícola del Pla del Penedès (1899)
 Sindicat Agrícola del Pla del Penedès (1899)
 Unió Agrícola de Gelidencsa (1903)
 Gremi d'Agricultors d'Avinyonet, les Gunyoles (1904)
 Societat de Torrelles de Foix¹²³ (1904)
 Cambra Agrícola de l'Anoia, Sant Sadurní d'Anoia (1905)¹²⁴
 Nou Sindicat Agrícola del Penedès, Sant Pere de Riudebitlles (1905)
 Centre Agrícola de Sant Sadurní d'Anoia (1905)
 Primitiva Zona Granifuga del Pla del Penedès (1905)
 Sindicat Agrícola del Pla del Penedès (1908)

Anoia:

Societat de Sant Isidre d'Igualada (1905)
 Societat de Sant Isidre d'Òdena (1905)
 Societat Cooperativa per a l'elaboració d'alcohols vínics del districte d'Igualada (1907)
 Cambra Agrícola d'Igualada (1907)
 Sindicat Agrícola del Bruc (1916)
 Sindicat Agrícola de Piera (1916)

Bages:

Unió Agrícola de Manresa (1899)
 Gremi d'Agricultors de Manresa (1901)
 Gremi Agrícola i Germandat de Sant Salvador de Guardiola (1903)
 Cooperativa Agrícola de Sant Fruitós de Bages (1904)
 Gremi d'Agricultors de Sant Fruitós de Bages (1904)
 Gremi d'Agricultors de Súria (1905)
 Cambra Agrícola del Pla de Bages, Manresa (1905)
 Subdelegació de l'IACSI a Artés (1905)
 Lliga de Defensa de l'Arbre Fruiter, Moià (1907)
 Sindicat Agrícola de Sallent (1910)
 Sindicat Agrícola de Santpedor (1910)

¹²³ Fins a l'any 1909, consta com a Societat de Sant Isidre de Torrelles de Foix.

¹²⁴ L'any 1918 es creà (o bé reconstituí) una nova Cambra Agrícola de l'Anoia, que també s'adherí a la FACB.

Lliga per a la defensa de l'arbre fruter, Moià (1916)
Sindicat Agrícola de Balsareny (1917)

Baix Llobregat:

Cambra Agrícola del Baix Llobregat, Sant Feliu de Llobregat (1904)
Lliga d'Agricultors i Industrials de Martorell (1904)
Germandat de Sant Isidre Llauredor de Sant Andreu de la Barca (1904)
Sindicat Agrícola "La Pagesia" de Sant Andreu de la Barca (1906)
Societat de Sant Isidre de Sant Vicenç dels Horts (1904)
Sindicat Agrícola de Prat de Llobregat (1907)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural d'Estalvis i Préstecs de Sant Boi de Llobregat¹²⁵ (1909)
Unió Agrícola Cooperativa Martorellenca (1909)
Sindicat Agrícola d'Olesa de Montserrat (1910)
Sindicat Agrícola d'Esparreguera (1911)
Unió Agrícola del Pla del Llobregat, Viladecans¹²⁶ (1916)
Societat Unió Agrícola de Martorell (1916)
Sindicat Agrícola de Sant Climent de Llobregat (1917)
Sindicat Agrícola "Lo Llobregat" (1917)

Barcelonès:

Institut Agrícola Català de Sant Isidre (1899)
Cambra Agrícola de Catalunya (1899)
Secció d'Agricultura de l'Ateneu Barcelonès (1899)
Societat Nacional d'Avicultura Espanyola, Barcelona (1900)
Secció d'Agricultura del Foment del Treball Nacional de Barcelona (1903)
Cercle de Propietaris i de Protecció Mútua de Gràcia¹²⁷ (1904)
Institut Agrícola de Sant Andreu de Palomar (1904)
Societat de Sant Isidre de Sants (1904)
Amics de la Festa de l'Arbre de Barcelona (1904)
Centre Econòmic, Agrícola i Industrial de l'Hospitalet de Llobregat (1904)
Gremi d'Agricultors de Sant Joan d'Horta (1905)
Societat Protectora d'Animals i Plantes, Barcelona (1906)
La Protectora Agrícola de Santa Coloma de Gramenet (1906)
Càtedra "Pere-Grau" dels Estudis Universitaris Catalans (1906)
Societat Catalana d'Horticultura (1906)
Càtedra d'Agricultura de l'Escola de Mestres, Barcelona (1907)
Foment de la Sericicultura Espanyola (1908)
Societat Espanyola d'Apicultura (1908)
Cambra Agrícola pràctica experimental d'Horta (1909)
Societat Agrícola Experimental de Sant Joan d'Horta (1910)
Sindicat Agrícola Unió de Vinyaters de Catalunya (1911)
Societat Nacional del Cavall de Tir Lleuger (1912)
Associació Agrícola de Badalona (1916)
Sindicat Agrícola de Cornellà de Llobregat (1917)
Foment Nacional d'Horticultura, Barcelona (1917)
Mutual Agrària, Barcelona (1917)

¹²⁵ L'any 1909 s'incorpora a la FACB com a Sindicat Agrícola de Sant Boi de Llobregat.

¹²⁶ Inicialment tenia la seu a l'Hospitalet de Llobregat (AGCB, Fons d'Associacions, exp. 7082).

¹²⁷ També apareix com a Lliga de Propietaris de Gràcia.

Casa Agrària, Barcelona (1918)
Sindicat Avícola de Catalunya (1919)

Berguedà:

Unió Agrícola de Casserres (1908)¹²⁸

Garraf:

Subdelegació de l'IACSI a Vilanova i la Geltrú (1899)
Lliga de Productors de Vilanova i la Geltrú (1899)
L' Agrícola de Sitges (1903)
Societat de Treballadors Agrícoles d'Olivella (1905)
Centre Agrícola de Sant Pere de Ribes (1906)
Sindicat Agrícola de Vilanova i la Geltrú (1907)

Maresme:

Sindicat Agrícola Cooperativa de producció i venda d'Alella (1907)
Centre d'Agricultors de Mataró i sa comarca (1907)
Sindicat Agrícola Alella Vinícola (1907)
Cambra Agrícola d'Arenys de Mar (1908)
Sindicat Agrícola de Pineda (1916)
Sindicat Agrícola de Mataró i el Litoral (1917)
Sindicat Agrícola de Tiana (1917)
Sindicat Agrícola del Masnou (1918)
Sindicat Agrícola de Premià de Mar (1920)¹²⁹

Osona:

Cambra Agrícola Ausetana, Vic (1903)
Societat de Crèdit Agrícola de Manlleu (1904)

Vallès Occ.:

Subdelegació de l'IACSI a Terrassa (1902)
Societat de Sant Isidre de Castellbisbal (1904)
Gremi de Pagesos de Sabadell (1905)
Lliga de Propietaris de Sabadell (1905)
Cambra Agrícola de Sabadell (1905)
Cambra Agrícola de Rubí (1906)
Gremi d'Agricultors de Sant Quirze de Terrassa (1908)
Gremi de Colliters, Jornalers i Llauradors de Sabadell (1910)
Gremi d'Agricultors de Terrassa (1910)
Societat Agrícola de Castellar del Vallès (1910)
Sindicat Agrícola de Sant Cugat del Vallès (1916)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Sant Cugat del Vallès (1916)
Sindicat Agrícola de Castellbisbal (1916)
Sindicat Agrícola de Montcada (1917)
Sindicat Agrícola de Ripollet¹³⁰ (1917)

¹²⁸ Creada l'any 1907, va participar en el Congrés Agrícola de Vic (1908).

¹²⁹ Té representants al Congrés de la FACB de Lleida (1920).

Gremi d'Agricultors de Sentmenat (1917)
Gremi d'Agricultors de Barberà del Vallès (1917)
Sindicat Agrícola de Santa Perpètua (1917)
Sindicat Agrícola de Regants del riu Ripoll (1917)
Sindicat Agrícola Cooperatiu de Sabadell (1917)

Vallès Or.:

Associació de Propietaris del Vallès, Granollers (1899)
Cambra Agrícola del Vallès, Granollers (1902)
Sindicat Agrícola Cooperatiu de Caldes de Montbui (1902)
Delegació de la Cambra Agrícola del Vallès a Caldes de Montbui (1904)
Secció d'Agricultura de l'Ateneu Feliuà de Sant Feliu de Codines (1904)
Germandat de Sant Isidre de Montornès (1905)
Sindicat Agrícola de Mollet (1910)
Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui (1916)

PROVÍNCIA DE GIRONA

Alt Empordà:

Subdelegació de l'IACSI a Figueres (1899)
Cambra Agrícola de l'Empordà, Figueres (1901)
Associació de Sant Isidre de Ventalló (1904)
Sindicat d'Arrossers de l'Empordà, Pals (1905)
Gremi d'Agricultors de Castelló d'Empúries (1907)
Sindicat Agrícola de Llançà (1910)
Sindicat Agrícola de Sant Miquel de Fluvià (1911)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Palau-saverdera (1916)

Baix Empordà:

Sucursal de la Cambra Agrícola de l'Empordà a Palafrugell (1903)
Sindicat Agrícola Arrosser de l'Empordà, Pals (1905)
Subdelegació de l'IACSI a la Bisbal (1906)
Sindicat Agrícola de la Bisbal (1909)

Cerdanya:

Centre Mercantil Agrícola de Puigcerdà (1899)
Cercle Agrícola de Puigcerdà (1899)
Cambra Agrícola de Cerdanya, Puigcerdà (1902)
Cercle Agrícola de Llivia (1904)

Garrotxa:

Sindicat Agrícola d'Olot i sa comarca (1903)
Sindicat Agrícola de la Garrotxa, Lladó (1905)

¹³⁰ Des del 1918, Sindicat Agrícola Cooperatiu de Ripollet.

Gironès:

Foment de la Indústria, el Comerç i la Propietat de Girona (1899)
 Gremi d'Agricultors de Salt (1903)
 Sindicat Agrícola de Sant Gregori (1903)
 Sucursal de la Cambra Agrícola de l'Empordà a Llagostera (1903)
 Societat de Sant Isidre de Parets d'Empordà, Vilademuls (1904)
 Sindicat Agrícola de Caça de la Selva (1907)
 Sindicat Agrícola de la Selva, Llagostera (1908)
 Sindicat Agrícola de Girona (1909)
 Associació de Propietaris Surers de Girona (1909)

Pla de l'Estany:

Sindicat Agrícola de Banyoles i sa comarca (1921)¹³¹

Selva:

Cambra Agrícola de la Cellera (1899)
 Sucursal de la Cambra Agrícola de l'Empordà a Hostalric (1904)
 Centre Agrícola de Maçanet de la Selva (1904)
 Centre Agrícola de Martorell de la Selva (1904)
 Subdelegació de la Cambra Agrícola de l'Empordà a Santa Coloma de Farners (1905)
 Sindicat Agrícola de Lloret de Mar (1906)
 Subdelegació de l'IACSI a Santa Coloma de Farners (1907)
 Sindicat Agrícola de Blanes (1909)
 Sindicat Agrícola de Santa Coloma de Farners (1911)

PROVÍNCIA DE LLEIDA**Garrigues:**

Societat Agrícola de l'Espluga Calba (1904)
 Cambra Agrícola de l'Albí (1909)
 Sindicat Agrícola de la Granadella (1909)
 Sindicat Agrícola de l'Espluga Calba (1910)
 Foment Agrícola de Torregrossa (1917)
 Sindicat Agrícola de Sant Isidre de la Floresta (1917)
 Sindicat Agrícola de Juneda (1917)

Noguera:

Societat Agrícola Cooperativa de Baldomar (1900)
 Comunitat de Regants d'Albesa (1904)
 Sindicat Agrícola de Balaguer i sa comarca (1907)

Pallars Jussà:

Sindicat Agrícola de la Conca de Tremp i Pallars, Tremp (1904)

¹³¹ Organitza el Congrés de la FACB a Banyoles (1921).

Pla d'Urgell:

Casino Agrícola de Linyola (1904)

Sindicat Agrícola general de Regants d'Urgell¹³², Mollerussa (1904) Sindicat Agrícola i Caixa d'Estalvis de Palau d'Anglesola (1904)

“La Unió Agrícola” de Linyola (1908)

Sindicat Agrícola d'Ivars d'Urgell (1916)

Segarra:

Societat Granyenenca de Granyena (1900)

Centre Agrícola i Comercial de la Segarra, Cervera (1903)

Cambra Agrícola de Granyena (1903)

Cambra Agrícola de la Segarra i l'Urgell, Cervera (1905)

Cercle Catòlic Agrícola de Sanauja (1905)

Sindicat Agrícola de Guissona i sa comarca (1909)

Sindicat Agrícola de Torà (1917)

Segrià:

Cambra Agrícola de Lleida (1899)¹³³

Solsonès:

Cambra Agrícola de Solsona (1912)

Urgell:

Cambra Agrícola de Maldà (1899)

Societat d'Agricultors dels Omells de Na Gaia (1904)

Societat Agrícola de Belianes (1904)

Subdelegació de l'IACSI a Tàrrega (1906)

Centre Agrícola de Belianes (1909)

Foment de Sant Martí de Maldà (1909)

PROVÍNCIA DE TARRAGONA

Alt Camp:

Societat Agrícola de Valls (1900)

Lliga de Contribuents de Valls (1902)¹³⁴

Gremi d'Agricultors i Productors de Valls (1904)

Protecció Agrícola de Puigpelat (1904)

¹³² Fins a l'any 1909 consta com a Sindicat Agrícola del Canal de Recs d'Urgell.

¹³³ Refundada l'any 1917 pel baró de Casa Fleix, de nou s'adherí a la FACB.

¹³⁴ La Lliga de Contribuents de Valls exposa “*que haventse constituït en dita ciutat una Cambra Agrícola y havent disminuït per lo tant la Secció d'Agricultura de dita Lliga, se donava de baixa de la Federació*” (FACB: acta de la sessió del 2.1.1907, RIACSI, 5.2.1907)

Societat d'Agricultors de Rodonyà (1904)
Unió Agrícola d'Alió (1904)
Subdelegació de l'IACSI a Valls (1904)
Unió Agrícola de Valls (1904)
Cambra Agrícola "La Seixantena", Valls (1907)
Centre Agrícola de Vila-rodona (1907)
Societat Agrícola de Vila-rodona (1908)
Sindicat Agrícola del Pla de Cabra (1910)
Gremi de Pagesos de Valls (1910)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Cabra del Camp (1916)
Sindicat Agrícola de Vallmoll (1918)

Baix Camp:

Associació Agrícola de Reus (1899)
Cambra Agrícola de Reus i sa comarca (1900)
Sindicat Agrícola de Cambrils i Caixa Rural d'Estalvis i Préstecs(1903)
Societat d'Agricultors d'Alforja (1904)
Societat Agrícola de la Selva del Camp (1904)
Junta Municipal Agrícola de Montbrió de Tarragona (1909)
Sindicat Agrícola de Mont-roig del Camp (1909)
Sindicat Agrícola de Maspujols (1910)
Foment Agrícola de Mont-roig del Camp (1910)
La Protectora Agrícola de Riudoms (1916)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Sant Andreu de la Selva del Camp (1917)
Gremi de Pagesos d'Alforja (1917)

Baix Ebre:

Cambra Agrícola de Tortosa i sa comarca (1899)
Sindicat Agrícola de Tortosa (1909)
Sindicat Agrícola del Perelló (1909)
Sindicat Agrícola de la Cava, Tortosa (1909)
Sindicat Agrícola de Jesús, Tortosa (1909)
Sindicat Agrícola de Santiago, Tortosa (1909)
Sindicat Agrícola de Roquetes (1909)
Sindicat Agrícola del Patronat Catòlic, Tortosa (1909)
Sindicat "La Rama de Olivo" de Tortosa (1913)

Baix Penedès:

Associació d'Agricultors de l'Arboç (1899)
Cambra Agrícola del Vendrell (1901)
Casino Agrícola de l'Arboç (1905)
Sindicat Agrícola del Vendrell (1906)

Conca de Barberà:

Societat de Treballadors Agrícoles de Solivella (1904)
Cambra Agrícola de Montblanc i la Conca (1905)
Associació Catalanista "Clam" de l'Espluga de Francolí (1905)

Sindicat Agrícola i Caixa Rural d'Espluga de Francolí¹³⁵ (1907)
Sindicat Agrícola Catòlic de Santa Coloma de Queralt (1908)
Cambra Agrícola de l'Espluga de Francolí (1910)
Sindicat Agrícola de Vimbodí (1910)
Federació Agrícola de la Conca de Barberà (1916)
Sindicat Agrícola de Viticultors de Sarral (1916)

Priorat:

Centre Agrícola de Porrera (1904)
Cambra Agrícola del Priorat, Falset (1905)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural d'Estalvis i Préstecs del Priorat, Cornudella de Montsant (1908)
Societat Agrícola de Cabassers¹³⁶ (1910)
Sindicat Vinícola del Baix Priorat, Marçà (1916)
Sindicat Agrícola Social dels Guiamets (1916)
Societat "Margalef Agrícola", Margalef (1917)
Sindicat Agrícola de Bellmunt (1917)
Sindicat Agrícola "La Renaixença", la Vilella Baixa (1917)
Sindicat Agrícola de Marçà (1918)

Ribera d'Ebre:

Centre Agrícola de Móra la Nova (1905)

Tarragonès:

Cambra Agrícola provincial de Tarragona (1899)
Societat Agrícola i de Socors Mutus de Constantí (1903)
Sindicat Agrícola "La Enfermería", Tarragona (1909)
Junta Municipal Agrícola de Montbrió de Tarragona (1909)
Cooperativa de Consum i Crèdit de Vilallonga del Camp (1916)
Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Constantí (1916)
Sindicat Agrícola de la Pobla de Mafumet (1917)
Sindicat Agrícola de Vila-seca (1918)

Terra Alta:

Subdelegació de l'IACSI a Horta (1904)
Centre Agrícola de Vilalba (1911)

ILLES BALEARS:

Subdelegació de l'IACSI a Maó (1899)
Cambra Agrícola Balear, Palma de Mallorca (1899)
Sindicat Agrícola de Manacor (1903)
Cambra Agrícola de Felanitx (1907)
Societat d'Agricultors d'Eivissa (1907)

¹³⁵ Fins al 1909 consta com a Caixa Rural d'Estalvis i Préstecs d'Espluga de Francolí.

¹³⁶ Des del 1918, apareix com a Sindicat Agrícola "Cabassers Agrícola".

Cambra Agrícola d'Eivissa (1908)
Sindicat Agrícola de Mallorca, Palma (1909)
Cambra Agrícola de Menorca, Maó (1916)

FONT: Elaboració pròpia a partir dels anuaris de l'IACSI (1906-1909), de les actes de les reunions i dels congressos de la FACB, i, per les entitats de la província de Barcelona, també els expedients d'associacions de l'AGCB. A les comarques de Tarragona també he utilitzat el treball d'Antoni Gavaldà: "La implantació i consolidació de la Federació Agrícola Catalano-Balear a les comarques de la demarcació de Tarragona (1905-1928)", *RIACSI*, núm. extra. 140 aniversari, 1992, pàg. 85-96. Entre parèntesi, es dona l'any d'adhesió o bé la primera data que es té notícia de la seva pertinença a la FACB. En ocasions, algunes entitats canvien de nom. Quan ho he pogut esbrinar, ho he advertit; però davant del dubte, he preferit mantenir les entrades segons el nom que consta a la font, tot i el risc de repetir una mateixa associació més d'una vegada.

APÈNDIX 10

NOTES BIOGRÀFIQUES (I):

ABADAL i CALDERÓ, JOAQUIM D' (Vic, 1856 - Barcelona, 1917): Fill primogènit de Joan d'Abadal i Cavalleria (1813-1891), hereu d'un gran patrimoni rústic amb el centre a la Plana de Vic (El Pradell, Gurb), i de Maria Mercè Calderó i Vila, filla d'una de les famílies més adinerades i influents de Vic. La història del Pradell es remunta al segle XII, tot i que no passà a mans dels Abadal (amb casa pairal a Avinyó, Bages) fins al segle XVIII¹³⁷. Joan d'Abadal va engrandir el patrimoni familiar en adquirir diverses finques adjacents al Pradell i, després de la seva mort, el seu fill Joaquim d'Abadal va dirigir l'explotació del patrimoni durant vint-i-cinc anys, tot i que des de l'any 1906 va traslladar la seva residència a Barcelona. A més de les raons d'estudis dels fills, s'hi afegiren els problemes de salut de Joaquim d'Abadal, que l'obligaren a fer llargues estades a Barcelona, de manera que, amb els anys, només acabaria pujant al Pradell durant l'estiu¹³⁸. A Barcelona també hi havia interessos que reclamaven la seva atenció, com ara la seva participació a l'empresa cimentera Asland, que contribuí a fundar. Amb el seu matrimoni amb Concepció de Vinyals, procedent d'una casa noble de Girona, va augmentar el patrimoni familiar i es consolidà com a membre destacat de la noblesa catalana¹³⁹. Llicenciat en Dret, fou soci del Círcol Literari de Vic i fundador i president de la Cambra Agrícola Ausetana (1908-1909). Des de la presidència d'aquesta entitat va organitzar el XI Congrés de la FACB a Vic, al termini del qual fou elegit president de la Federació, càrrec que exercí durant dos anys (1908-1910), essent també elegit per presidir la *Unión Agraria Española* (1909): *“Dos anys ha desempenyat el senyor Abadal la presidència de la Federació y en dos anys ha deixat plantejats y ben orientats problemes com la compra-venda d'adobs en comú; la fundació de un Banch Nacional Agrari, qual felís idea de l'eminent agricultor senyor Zulueta ha sabut ferse seva patrocinantla ab el seu prestigi; l'anada periódica als mercats catalans de bestiar de la comissió d'artilleria de l'exércit, beneficiant aixis en gran manera les comarques favorescudes, fomentant la cría de bestiar y evitant que un bon grapat de pessetes se'n vagin, com succeeix, al extranger; la campanya contra la formació del catastro parcelari per una empresa particular, ab tan felís éxit, que'l Govern va desestimar la instancia d'aquella, mercés a la oposició que, junt ab el benemérit*

¹³⁷ Francesc Vilanova, “Els Abadal, una nissaga de pagesos a la Plana de Vic”, *Ramon d'Abadal i de Vinyals. Commemoració del centenari del seu naixement*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1989, pàg. 93-122. Vegeu també Joaquim de Camps i Arboix, *Les cases pairals catalanes*, Barcelona, Edicions Destino, 1965, pàg. 51-55.

¹³⁸ Francesc Vilanova, *Ramon d'Abadal: entre la història i la política*, Lleida, Pagès Editors, 1996, pàg. 22-23.

¹³⁹ Santi Ponce, *Transformacions agrícoles i canvi social a la comarca d'Osona. Segles XVIII-XX*, Vic, Eumo Ed., 1999, pàg. 259. Can Vinyals obtingué el títol de noblesa per concessió de Carles I l'any 1555, extensiu a les noies de la casa (Francesc Vilanova, *Raimon d'Abadal i Calderó*, Barcelona, Ed. Labor, 1992, pàg. 7.

Institut Agrícola Català de Sant Isidro, va portar a cap. Y, per sobre de tot, el senyor Abadal ha realitzat una obra que ha d'estimar tot bon agricultor català; ha conseguit lligar lo que's deslligava, per la desgraciada orientació que alguns li senyalaven; ha refet la 'Unión Agraria Española'"¹⁴⁰. Membre de l'IACSI, va formar part de la seva junta directiva (1913-1916) i de la Cambra Agrícola de Catalunya (1912-1917), i fou fundador i membre de la junta de la Societat del Cavall Nacional (1911). També va ser vicepresident de l'Ateneu Barcelonès (1912-1914). Va col·laborar a *La Veu de Montserrat*, un dels primers periòdics del catalanisme conservador i fou diputat a Corts per la Lliga Regionalista i també va participar en governs municipals. El seu germà Raimon (1862-1945) fou un dels principals dirigents de la Lliga Regionalista des de la seva fundació: membre de la Comissió d'Acció Política des de 1904, ocupà el càrrec de president del partit de manera ininterrompuda des de 1907 fins al 1936 i fou regidor de l'ajuntament de Barcelona (1903,1911), senador per Barcelona (1907-1918) i diputat al Parlament de Catalunya (1932-1936), on va tenir una intervenció molt destacada en la discussió de la Llei de Contractes de Conreu¹⁴¹. El seu fill, l'historiador Ramon d'Abadal i de Vinyals (1888-1970), també fou membre de la Lliga Regionalista, diputat provincial per Vic (1917, 1921) i ocupà diferents càrrecs a la Mancomunitat de Catalunya¹⁴².

ÀNGEL i GENÍS, JOAN (Barcelona, 1882- Molins de Rei, 1945): Propietari, enginyer industrial i perit agrícola. Descendent d'una família de propietaris agraris del Pla de Barcelona, tenia la casa pairal i bona part del patrimoni rústic a Molins de Rei. Una altra part radicava al municipi d'Esplús, a la província d'Osca. A totes dues heretats hi dedicà la seva atenció i hi aportà els seus coneixements, tot i les característiques tan diferents d'una i altra: conreus intensius d'horta i arbres fruiters a Molins de Rei, i extensius amb utilització de maquinària moderna a Osca. Segons Epifani de Fortuny, "*conservó Àngel aquella patriòtica tradició de nuestro país que suipo enlazar los grandes patrimonios rurales con la actividad particular del técnico agrario*"¹⁴³. A Molins de Rei i a la comarca del Baix Llobregat també fou un dels capdavanters de l'especialització en la ramaderia productora de llet. Va ser un dels fundadors de la Cambra Agrícola del Baix Llobregat, entitat que presidí entre 1925 i 1929; també fou director de la seva revista (1909-1910), membre de la junta directiva en diverses ocasions (1910, 1915) i secretari de la seva delegació a Molins de Rei (1909). Va ser subdelegat de la Unió de Vinyaters de Catalunya a Molins de Rei (1911); president i membre de la junta directiva del Canal de la Infanta, i membre de la Secció de Plagues del Camp del Consell Provincial de Foment (1917). A Esplús (Osca), va fundar i fou el primer president del Sindicat de Regs. Soci resident de l'IACSI (constava resident a Gràcia) des de l'any 1912, formà part de la junta directiva amb el càrrec de bibliotecari (1919-1923) i després de la Guerra Civil fou vocal de la Junta Assessora i Cap del Servei del Consultori Tècnic i d'Orientació Professional. Fou col·laborador de la Revista de l'IACSI i pronuncià nombroses

¹⁴⁰ Citat a RCAA, 6.1910.

¹⁴¹ Vegeu Joaquim de Camps i Arboix: *El Parlament de Catalunya (1932-1936)*, Barcelona, Ed. 62, 1976, pàg. 147-153.

¹⁴² Vegeu Francesc Vilanova, *Ramon d'Abadal: entre la història...*

¹⁴³ Baró d'Esponellà, "Don Juan Angel Genís", *CP1946*, Pàg. 54-57.

conferències: segons la necrològica de la revista, “*llamó mucho la atención de los asistentes la conferencia profesada al regreso de su viaje científico a Bélgica, Alemania, Francia e Italia, con el objeto de estudiar el comportamiento y resultados de las principales escuelas de agricultura que funcionaban en aquellos países y deducir posteriormente hasta qué punto pudieran ser aplicables, en nuestro país, los planes, sistemas, laboratorios, granjas y demás establecimientos de enseñanza y divulgación acabados de examinar*”. Durant els anys trenta, formà part de la Comissió d'Iniciatives de l'IACSI (1932) i de la Comissió organitzadora de l'Associació de Propietaris del partit judicial de Molins de Rei (1931) i fou representant del tram baix del Llobregat a la Confederació Sindical Hidrogràfica del Pirineu Oriental (1931). On segurament més excel·lí professionalment fou com a professor de l'Escola Superior d'Agricultura, on comença com a professor ajudant l'any 1912 i després professà com a catedràtic de fitotècnica fins dos anys abans de la seva mort, quan per problemes de salut es retirà a la seva finca de Molins de Rei. L'any 1924 fou destituït arran de l'afer Dwelshauvers i reposat el 1932¹⁴⁴. Fou director de l'Escola d'Agricultura de la Diputació de Barcelona (1930), de l'Escola d'Agricultura del Departament d'Ensenyament i Pràctiques Agrícoles de la Generalitat (1931), on va encarregar-se d'adaptar el pla d'ensenyament de la Mancomunitat a l'Escola Superior d'Agricultura i director de l'Escola Superior d'Agricultura durant uns mesos entre 1935 i 1936.

BOLADERES i ROMÀ, GUILLEM DE (Maldà, 1853 – Sitges, 1928): Propietari i advocat. Cap a finals del segle XIX va adquirir a la seva vila nadiua de Maldà l'antiga pairalia de cal Guasch i un extens patrimoni orientat a la producció d'oli i de vi¹⁴⁵. L'any 1911, poc abans de revendre aquest patrimoni, el Director de la Granja Experimental de Barcelona, Hermenegildo Gorriá, el definia com “*un agricultor teórico y práctico, que si respecto á lo primero ha pasado largos años de su vida estudiando cuantos adelantos van sucediéndose en agricultura, en lo segundo, dirigiendo él mismo sus extensas fincas, efectuando grandes plantaciones, estando al frente de sus trabajadores, viviendo, en una palabra, gran parte del año en el campo*”¹⁴⁶. Soci de l'IACSI des de l'any 1889, formà part de la Junta Directiva els anys 1903-1907. A l'inici de l'any 1891 va fundar la Cambra Agrícola de Maldà, que fou “*la primera Cámara agrícola de España, que dió origen y reglamentación á las demás que ya hoy en gran número existen en nuestro país*”¹⁴⁷. En representació de la Cambra Agrícola de Maldà, aquest mateix any fou un dels fundadors de la Cambra Agrícola de Catalunya, de la qual encara era membre l'any 1914, i de la FACB, de la qual fou el primer vicepresident (1899). Fou també un dels fundadors de la Federació de Gremis Agrícoles de Catalunya (1893) i, durant molts anys, va dirigir la revista d'agricultura *El Terruño* (1893-1917). Des de l'any 1904 formà part del Consell

¹⁴⁴ Vegeu Josep Casanovas, *L'acció tècnica agrària (1912-1939). La política agrària de la Mancomunitat i de la Generalitat de Catalunya*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 1996.

¹⁴⁵ Sobre la gestió del patrimoni rústic de Guillem de Boladeres i la comercialització del vi, vegeu Joaquim Capdevila, *Maldà, història gràfica i del segle XX*, Ajuntament de Maldà, 1999, pàg. 17-18 i també 211-221.

¹⁴⁶ *Memoria leída por el académico electo Excmo. Sr. D. Guillermo de Boladeres y Romá en el acto de su recepción y discurso de contestación por el académico numerario D. Hermenegildo Gorriá*, Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, 1911, pàg. 41.

¹⁴⁷ *Ibidem*.

Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç de Barcelona i, un cop aquests foren reorganitzats en dos cossos diferents (RD. 17.5.1907), fou nomenat Cap de Foment de la província i president del Consell Provincial d'Agricultura i Ramaderia, des del qual va organitzar l'aplicació de la Llei de Plagues del Camp. Seguint amb l'àmbit agrícola, cal destacar també que fou president de la Secció Agrícola del Foment del Treball Nacional i un dels fundadors de la Societat del Cavall Nacional de Tir Lleuger (1911), que tenia per objectiu el foment de la cria del cavall i la defensa dels interessos dels seus criadors, així com també vocal de l'Asociación de Agricultores de España (1919). Pels mèrits en aquest camp fou distingit amb la Gran Creu del Mèrit Agrícola, si bé segons l'acadèmic H. Gorría "*si muchos méritos tiene contraídos con los agricultores el señor Boladeres, en mi concepto, el mayor, es el de haber establecido el primer Sindicato agrícola é indicar así el verdadero camino á seguir*"¹⁴⁸. Convertit en un dels advocats més prestigiosos de Barcelona, va fer carrera política a la ciutat comtal, d'on fou regidor des de 1899 i alcalde en dues ocasions (1903-1904 i 1914-1915)¹⁴⁹. Tot i que col·laborà amb algunes iniciatives de la Lliga Regionalista, com ara l'any 1904 amb el missatge de Francesc Cambó a Alfons XIII, milità sempre en el partit Conservador (1911) i, "*revelándose en toda su actuación como uno de los monárquicos más convencidos y entusiastas [...] la Corona recompensó su incondicional adhesión nombrándole Gentilhombre de S.M.*"¹⁵⁰. Fou president del Cercle Monàrquic Conservador de Barcelona i uns anys abans, en ocasió de les eleccions a Corts de 1899, havia estat candidat del Partit Conservador al districte de Cervera, però el torn dinàstic beneficià el candidat del Partit Liberal, Vicente Alonso Martínez.

CAMPS i D'OLZINELLES, CARLES DE (Girona, 1860 - Sant Sebastià, País Basc, 1924): Segon Marquès de Camps. Fill primogènit de l'hisendat i polític Pelagi de Camps i de Mates (Figueres, 1828-Barcelona, 1889), descendent d'una antiga família terratinent que es remunta al segle XVII, fou fundador i president de l'IACSI (1872-1875, 1882-1889) i al qual, per raó de "*sus convicciones, esencialmente religiosas, monárquicas y conservadoras*"¹⁵¹, Pius IX li concedí el marquesat de Camps (1878). La família Camps va aconseguir reunir un enorme patrimoni agrari per mitjà de la política matrimonial. Al patrimoni Matas de Salt (Gironès) i Avinyó de Perelada (Alt Empordà), Pelagi de Camps va incorporar el patrimoni Olzinelles,

¹⁴⁸ Memòria citada, Barcelona 1911, pàg. 47. Del ressò que tindria la seva actuació al capdavant de la Cambra de Maldà n'és testimoni la benedicció papal que va rebre pel "*veneplacito y buen concepto que le han merecido los modestos trabajos que nuestra tan humilde como patriótica Asociación viene realizando sin momento de descanso en defensa de los sagrados intereses generales del país*" (Carta del Secretari General de la Cambra Agrícola de Maldà al President de la Junta local de la Floresta, 22.7.1892).

¹⁴⁹ Durant el seu mandat al front de la Corporació Municipal Guillem de Boladeres es distingí pel seu autoritarisme i per una defensa aferrissada del monarquisme, fet que li provocà enfrontaments amb la majoria republicana i amb el conjunt del consistori. La Corona li recompensaria la seva adhesió incondicional nomenant-lo Gentilhome de S.M. (Cèlia Cañellas i Rosa Toran, *El personal polític de l'Ajuntament de Barcelona (1877-1923)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1996, pàg. 67).

¹⁵⁰ *Diario de Barcelona*, 1.11.1928.

¹⁵¹ Agustí Ferrer-Vidal Goytisolo, "El Excmo. Sr. Don Carlos de Camps y de Olzinellas, Marqués de Camps", *Sesión necrológica a la memoria de los ex presidentes Excmos. Sres. D. Carlos de Camps y de Olzinellas, Marqués de Camps, D. Santiago de Riba y de España y D. José Bassedas Montaner*, Barcelona, 1941, pàg. 12. Vegeu també: Marqués de Montoliu, *Necrologías para honrar la memoria de los Marqueses de Camps y de Monistrol, RIACSI*, 15.1.1891.

repartit entre l'Alt Penedès i l'Anoia, quan el 1859 va contrarue matrimoni amb Concepció d'Olzinelles i de Tos, de la casa comtal d'Olzinelles. En els anys 1870, Pelagi de Camps era el primer contribuent de tota la província de Girona i un dels deu primers de tot Catalunya; i el 1959 el seu nét, Jordi de Camps i de Casanova continuava essent el propietari més gran de les comarques gironines, amb prop de 4.000 ha de terra¹⁵². El mas Ribot de Salt, que era la casa pairal dels marquesos de Camps, fou gestionada com una explotació model, amb les tècniques més avançades, tant sota l'administració de Pelagi de Camps, que ja va introduir-hi alguna màquina de vapor, com sota el seu fill, Carles de Camps: *“per bé que les terres i el bestiar de les seves masies siguin a parts, això no ha significat ni l'absència del camp ni la pèrdua de contacte amb els seus masovers i parcers puix que el Marquès de Camps, ultra ésser el director tècnic de les seves hisendes, és el conseller i moltes vegades el banquer dels homes que pràcticament executen els treballs. Els boscos, pel contrari, són administrats directament, i en aquesta explotació el Marquès de Camps ha excel·lit, conforme correspon a un enginyer de monts que és ell”*¹⁵³. Carles de Camps s'escolaritzà a Suïssa, degut als trastorns revolucionaris del Sexenni, i un cop graduat batxiller ingressà al cos d'enginyers de Monts de San Lorenzo del Escorial el 1882. Va servir en el cos d'enginyers a Santander i Girona fins al 1890, en què va morir el seu pare i va passar a dedicar-se a la gestió del patrimoni familiar¹⁵⁴. Va residir al seu palau del carrer Canuda de Barcelona, obra del seu pare, i a la finca de Salt. Membre de l'IACSI des de 1882, va incorporar-se a la junta directiva el 1891 i, com a conseqüència de la mort del marquès de Monistrol, el novembre de 1897 fou elegit president, càrrec que va exercir fins al 1901. Fou el primer president de la FACB (1899-1900) i després n'exercí la vicepresidència (1901-1902), esdevenint *“el verdadero padre de la Federación y a quien son debidos los ímprobos trabajos de su fundamentación y postrer arraigo”*¹⁵⁵. Va participar també en la Lliga de Productors del Principat de Catalunya i en la fundació de la Unión Agraria Española (1903)¹⁵⁶, i va intervenir decisivament en la creació i organització de múltiples sindicats i entitats agrícoles, alguns tan emblemàtics com el Sindicat Vitícola de Martorell, el Sindicat Agrícola de Vilajuïga o el Sindicat Agrícola d'Espolla. La seva implicació en el moviment associacionista agrari es produí ben aviat, com es demostra amb la creació del Gremi de Pagesos de Salt: en una carta a un sacerdot li explicava que *“estoy tan convencido de las ventajas de la asociación que este verano, venciendo no pocas dificultades, logré constituir en el pueblo de Salt un ‘Gremi de Pagesos’ bajo las bases de cooperación y mutualidad, y á V. que tan bien siente, bajo la sotana del sacerdote, los impulsos de la caridad cristiana y del progreso agrícola de nuestra región, me permito mandarle un ejemplar del Reglamento por que aquél se rige, para*

¹⁵² Jordi Pons i M. Àngels Adroer, “Salt i el marquès de Camps: un cas de caciquisme”, *Revista de Girona*, 129, 1988. Vegeu també Helena Estalella, “La gran propietat a les comarques gironines”, *Recerques*, 16, pàg. 69-92; Rosa Congost, “Notes sobre la propietat de la terra a les comarques gironines durant la segona meitat del segle XIX”, *Estudi General*, 1, Girona, 1981, pàg. 211-221, i Borja de Riquer, “Burgesos, polítics i cacics a la Catalunya de la Restauració”, *L'Avenç*, 85, 1985, pàg. 16-33.

¹⁵³ “Els nostres pagesos: Marquès de Camps”, *AiR*, 15.1.1928.

¹⁵⁴ L'any 1910 fou ascendit a enginyer en cap de primera classe.

¹⁵⁵ Agustín Ferrer Vidal, “El Marqués de Camps”, *CP1942*.

¹⁵⁶ Vegeu els apartats 1.4.4. i 4.3.1.

que, tomándole como base, pueda aconsejar, con su notoria autoridad, á los propietarios rurales, la urgente necesidad de que asocien á sus gentes, adelantándose á los sinsabores que de no hacerlo, ha de acarrearles, pronto, la mal llamada cuestión social agraria en nuestros campos”¹⁵⁷. Fou el principal organitzador de la Unió de Propietaris Surers Catalans, de la qual fou president des de la seva fundació (1911)¹⁵⁸, i fundador de la Societat del Cavall Nacional de Tir Lleuger (1911). També fou un dels fundadors de la UVC i, després de la mort de Puig de la Bellacasa, en fou elegit president (1913) i més tard president honorari (1918). També va ser president del Consell Provincial d’Agricultura, Indústria i Comerç de Barcelona (1897-1902) i l’any 1905 fou nomenat vocal del Consell Superior d’Agricultura. L’any 1931 fou nomenat delegat regi i president de la Confederació Sindical Hidrogràfica del Pirineu Oriental. Des de la seva posició política fou un dels principals defensors de la llei de sindicats¹⁵⁹. Tot i que, seguint els passos del seu pare, va iniciar la seva carrera política en el partit Conservador i va ser president de la Diputació de Girona (1891) en representació d’aquest partit, després va passar a militar a la Lliga Regionalista. Va signar el *Missatge a la Reina Regent* (1898) i els manifestes de Solidaritat Catalana (1906) i *Per Catalunya i l’Espanya Gran* (1916). Per la Lliga Regionalista va ser diputat a Corts per Olot (1901)¹⁶⁰, per Barcelona (1916)¹⁶¹ i per Igualada (1918), i també senador per Girona (1903-1905 i 1919-1923) i senador del Regne. La seva actuació parlamentària fou molt destacable en diverses ocasions, com ara en el debat al Senat sobre l’assalt a les redaccions de *La Veu de Catalunya* i el *Cu-Cut* (1905), o en la discussió de la Llei d’alcohols. Quan Francesc Cambó va ocupar el ministeri de Foment, fou nomenat Director General d’Agricultura, “deixant fonda petjada del seu pas com a inspirador de la llei de riquesa forestal, primera disposició de tipus socialitzador en la legislació espanyola en la matèria”¹⁶². Fou un dels auspicadors de la Federació Monàrquica Autonomista de Catalunya; l’any 1919 va signar una carta de recolzament a Maura, i el 1924, en nom de les forces vives de la ciutat de Barcelona, va negar la col·laboració que demanava el general Primo de Rivera per la política que la dictadura havia seguit envers Catalunya i es retirà de la

¹⁵⁷ BCAA, 1.1.1903. També fou nomenat representant del Sindicat Agrícola de Sant Gregori “en todas las partes que sea necesario; y, en especial, en las provincias de Gerona, Barcelona y Madrid” (Arxiu Municipal de Salt, Fons del Baró d’Algerri i Marquès de Camps, lligall 14: Carta del president del Sindicat Agrícola de Sant Gregori, Pere Gironès, al marquès de Camps del 17.9.1903).

¹⁵⁸ Vegeu l’apartat 3.3.2.

¹⁵⁹ Vegeu l’apartat 4.3.3.

¹⁶⁰ L’any 1899, quan encara no havia estat creada la Lliga Regionalista, ja havia estat elegit diputat a Corts per aquest districte amb el suport del seu amic Francisco Silvela, que va procurar que es presentés com a candidat únic (Vegeu Elena Masó, “Crisi finisecular i mobilització política al districte d’Olot”, *Revista de Girona*, 178, 1996, pàg. 38).

¹⁶¹ El 24 de setembre de 1916, durant la campanya electoral, el marquès de Camps va patir un atemptat a Salt del qual va sortir il·les: segons explica Josep Clara, “el marquès de Camps es trobava en una casa, sembla que atafegat en la compra de vots i un escamot de ‘joves bàrbars’, procedents de Barcelona s’hi introduïren i hom va creure que pretenien assassinar-lo. De resultes de l’incident, un dels joves radicals va perdre la vida (Josep Clara, “Comportament electoral de dues ciutats: Girona i Figueres (1901-1923)”, C. Mir. (a cura de), *Actituds polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració (1875-1923)*, Lleida, Editorial Virgili & Pagès – Estudi General, 1989, pàg. 155).

¹⁶² Joaquim de Camps i Arboix, *Història de l’agricultura catalana*, Barcelona, Ed. Tàber, 1969, pàg. 345. Tanmateix va ocupar el càrrec durant molt poc de temps (1917-1918) i no li fou possible implantar els projectes que tenia respecte a associacions agràries, Consells de Foment, regadius, boscos, ramaderia i veterinària (AiR, 15.1.1928).

política activa. Dins de la Lliga va ser una de les veus més autoritzades en relació a les qüestions agràries: l'any 1915 fou l'autor de la ponència sobre "Política agrària" dins de les conferències dels parlamentaris regionalistes en el cicle "El pensament català davant del conflicte europeu", en la qual també va defensar la conveniència dels sindicats agrícoles¹⁶³, i l'any 1935 fou membre de la Secció Agrària del partit. Va ser un dels principals organitzadors del Sometent armat de Barcelona, coincidint amb els conflictes de la Canadenca i membre de la seva executiva¹⁶⁴. Va presidir la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País i la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, de la qual era acadèmic de botànica. Es casà amb Maria de Casanova i de Vallès, de la casa dels marquesos de Galtero, amb la qual va tenir set fills. El casament va suposar la unió de dues famílies d'antiga noblesa i vinculades a les terres gironines i al món agrari. L'any 1936 s'exilià de Catalunya i va morir a Sant Sebastià l'onze d'abril de 1939, quan encara no s'havia acabat la Guerra Civil.

CREUS i COROMINAS, TEODOR (Barcelona, 1827 – Vilanova i la Geltrú, 1921): Propietari i advocat. Natural de Barcelona, Teodor Creus estava vinculat a Vilanova per més de quatre generacions d'avantpassats¹⁶⁵. Va traslladar-hi la residència l'any 1857 i des d'aleshores va intervenir en múltiples afers de la vida local i en fou alcalde els anys 1859-1861¹⁶⁶. En el camp de l'associacionisme agrari fou president perpetu de la Subdelegació de l'IACSI a Vilanova i la Geltrú creada el 1857 i el 1876 va impulsar la creació de la subdelegació de l'IACSI a Sant Pere de Ribes. L'any 1883 va fundar a Vilanova el primer sindicat de propietaris de defensa contra la fil-loxera, el qual va tenir continuïtat fins a l'any 1896 i que fou considerat des del primer moment el model a seguir per la Comissió Provincial de Defensa contra la Fil-loxera¹⁶⁷, de la qual T. Creus fou membre (1886). També va ser president de la Lliga de Productors de Vilanova i la Geltrú creada l'any 1894 i fins i tot fou proposat per Josep Zulueta per a presidir la Liga Nacional de Productores¹⁶⁸. Com a representant de la Lliga de Productors de Vilanova, el 1899 va ser un dels fundadors de la FACB; l'any 1901, en el congrés va celebrar a Figueres, fou elegit president de la Federació i l'any següent fou reelegit per al càrrec. En aquest congrés va presentar unes bases per a la fundació de sindicats agrícoles i l'any següent, en el congrés celebrat a Palma de Mallorca, presentà una proposta de

¹⁶³ Lliga Regionalista, *El pensament català davant del conflicte europeu. Conferències dels parlamentaris regionalistes*, Barcelona, Fidel Giró, 1915, pàg. 225-263.

¹⁶⁴ Vegeu Soledad Bengoechea, *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya. Tradició i corporativisme entre finals de segle i la Dictadura de Primo de Rivera*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pàg. 213-216.

¹⁶⁵ Albert Virella, *Els anys tristos (1881-1900). Crònica de la decadència de Vilanova i la Geltrú*, Institut d'Estudis Penedesencs, 1992, pàg. 90. A. Virella també és l'autor de la seva nota biogràfica a Josep M. Ollé (dir.), *Homes del catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari biogràfic*, Barcelona, Ed. Rafael Dalmau, 1995.

¹⁶⁶ Francesc X. Puig Rovira, *Teodor Creus i Corominas. Dos assaigs*, Consell Comarcal del Garraf, 1996, pàg. 18 i 23-35.

¹⁶⁷ *RIACSI*, 6.1883.

¹⁶⁸ "[...] me parecía á mí que podía dirigir á la naciente Liga, dándole sentido práctico, sacando todo el partido posible en lo económico y en lo social, de las considerables fuerzas que por primera vez se ponían en movimiento [...] Tomóse a chacota mi propuesta, bien puede decirse ahora. Porque, ¿quién conocía al señor Creus? [...]" (Citat de *ECM*, 7.1911, que reproduïx l'article de Josep Zulueta publicat l'any 1900 al *Diario de Comercio*).

redacció d'un projecte de llei que seria elevat al Govern i que, el 1906, donaria lloc a la primera llei de sindicats agrícoles. L'any 1906 també va publicar el seu *Manual de Sindicats Agrícoles i Caixas Rurals*, adaptat a la nova llei i un any després, amb motiu de la fundació del Sindicat Agrícola Comarcal de Vilanova i la Geltrú, en fou nomenat president honorari. En el patrimoni familiar de Vilanova va introduir innovacions en el conreu de les vinyes i fou premiat en diverses exposicions nacionals i internacionals per l'elaboració dels seus vins. Essent aquesta una comarca molt afectada per les pedregades, va organitzar una estació canons contra les pedregades que, segons Raul M. Mir, fou la primera que s'implantà a Espanya¹⁶⁹. També va ser un dels impulsors de la construcció del pantà de Foix (durant molts anys fou el president de la seva Junta d'Obres¹⁷⁰) i fou el fundador d'institucions locals com ara l'Ateneu (1877), la Caixa d'Estalvis (1877), el Círcol Catòlic (1885) i el *Diari de Vilanova* (1850). Durant el Bienni Progressista (1854-1856) fou diputat per la Unió Liberal i, cap al final del segle XIX, va participar en el moviment catalanista: fou corresponsal de *La Renaixensa* i delegat a les assemblees de la Unió Catalanista de 1892, 1893 i 1895, i fundador de la primera Associació Catalanista de Vilanova i la Geltrú (1899), tot i que va dimitir quan, poc després, l'entitat s'adherí a la Unió Catalanista¹⁷¹. Entre altres distincions, va rebre la Gran Creu del Mèrit Agrícola.

FORTUNY I DE MIRALLES, CARLES DE (Barcelona, 1872-1931): Xè Baró d'Esponellà des de la mort del seu pare, Epifani de Fortuny i de Carpi (1848-1924), moment en què eren membres de l'IACSI els primogènits de tres generacions de la família, atès que el primogènit de Carles, Epifani de Fortuny i de Salazar (1898-?), que més tard fou president de l'IACSI (1940-1946), havia ingressat com a soci l'any 1923. L'arbre genealògic de la família s'inicia el segle XII a Tiana, on tenien la casa Sentromà, casa pairal i residència d'estiu de la família. Carles de Fortuny i de Sentromà (Mataró, 1815-?), fou el fill del polític i militar Epifani de Fortuny i van Oosterom (Barcelona, 1796-1860), que fou cap de la milícia de cavalleria durant el Trienni Constitucional i comandant d'un dels batallons de la Milícia Nacional el 1834, i de la pubilla Maria Teresa de Sentromà i de Guàrdia, amb qui acabà la línia successòria directa dels Sentromà. L'any 1837, per matrimoni amb Bernarda de Carpi, adquirí el títol de baró d'Esponellà, atorgat el 1717 per l'Arxiduc pretendent a Gaspar Berard i Cortada, de Pujalt i de Blondel i rehabilitat el 1899 per Epifani de Fortuny i de Carpi, de Santromà i Guàrdia de Berard. Aquest fou membre de l'IACSI des de l'any 1876, tenint els seus avantpassats directes (Epifani i Carles de Fortuny) entre els fundadors de la institució, i fou vocal de la Junta Directiva de 1901 a 1904. Carles de Fortuny i de Miralles ingressà com a soci de l'IACSI el 1898 i fou cridat a la Junta "com a representant del senyoriu agrícola i potser de la noblesa de sang"¹⁷² per

¹⁶⁹ Raul M. Mir, "Teodoro Creus y Corominas", *ECM*, 10.1921.

¹⁷⁰ La construcció del pantà de Foix, que havia de convertir-se en el baluart de la producció agrícola de Vilanova, fou aprovada pel Reial Decret de 29 de setembre de 1909; però les obres no s'iniciaren fins al 1912 i el pantà no fou inaugurat fins al 1929, quan T. Creus ja havia mort.

¹⁷¹ Casimir Martí, *Vilanova i la Geltrú, 1850-1975*, vol 1: Expansió i Crisis de la Indústria i de la Democràcia, 1850-1936, Vilanova i la Geltrú, 1997, pàg. 216-217.

¹⁷² Ramon Ribas i Ribot, "Carles de Fortuny. President de l'Institut i Agricultor", *Sessió necrològica a la memòria de l'Ex-President Excm. Sr. D. Carles de Fortuny, Baró d'Esponellà*, Barcelona, 1932, pàg. 13. La sessió

primera vegada com a vicepresident (1915-1919), cosa “*no gens corrent en els costums de l'Entitat*”¹⁷³, i després fou elegit president de l'IACSI i, en contra de la prescripció reglamentària reelegit per unanimitat dues vegades consecutives (1927, 1931). Va exercir el càrrec de president fins que es produí la seva mort com a conseqüència d'un accident d'automòbil, és a dir durant nou anys (1923-1931). L'any 1928, després de la seva segona elecció i del Congrés Nacional de Regs que ell presidí a Barcelona, la revista Agricultura i Ramaderia afirmava que “*des de 1923 la tasca de l'Institut Agrícola Català ha estat grandiosa. Potser mai, en la llarga vida de l'Institut, hi havia hagut com ara un moviment tan intens. Si per una part les circumstàncies externes han originat el que tota la pagesia recorregués a l'Institut, per altra, la presidència del Baró d'Esponellà hi ha infondit el seu entusiasme, i sols així s'explica que l'Institut es pogués emprendre l'obra magna del Congrés nacional hidràulic i l'Exposició anexa celebrat l'any passat, i que pugui atendre les innombrables qüestions que es plantegen seguidament [...]*”¹⁷⁴. Pocs dies més tard li fou lliurada la Gran Creu del Mèrit Agrícola per als seus mèrits en l'organització del Congrés, en el qual va iniciar la idea d'una Confederació Sindical Hidrogràfica del Pirineu Oriental, en la qual ell representà l'IACSI des de l'any 1929. Com a president de l'IACSI, també fou nomenat cap de la Secció Agrícola de l'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1929. L'any 1930 fou nomenat pel Govern espanyol President de la Comissió espanyola que s'havia de reunir a Biarritz amb delegats del Govern de França per negociar i restablir les relacions comercials entre ambdós països atenent als interessos dels viticultors espanyols, als quals l'IACSI va recolzar. I aquest mateix any fou un dels delegats espanyols que es reuniren a Roma convocats per l'Institut Internacional d'Agricultura¹⁷⁵. Abans de ser president de l'IACSI fou el president de la FACB per un període de quatre anys (1919-1922), una situació excepcional: fou elegit en el congrés celebrat a Mataró (1918) i va presidir els de Valls (1919), Lleida (1920), Banyoles (1921) i el segon congrés celebrat a Sant Sadurní d'Anoia (1922). En aquests anys també fou president de la Cambra Agrícola provincial de Barcelona, secretari de la secció de la Propietat Rústica i Urbana del Foment del Treball Nacional (1919) i president de la Secció de Plagues del Camp del Consell Provincial de Foment. També fou president honorari del Centre Agrícola del Pla de Penedès (1930) i del Sindicat Agrícola “Rama de Olivo” de Tortosa, entre altres càrrecs. Advocat de formació, no va exercir mai. S'ocupa del seu extens patrimoni rústic i urbà (cases al carrer de Llúria, Casp i les rondes de Barcelona¹⁷⁶), particularment de les finques d'Almacelles (Segrià), on portà a terme una important obra de colonització, de la finca de Balaguer, “*on una administració ben portada i una encertada combinació dels conreus de regadiu amb els arbustius i els de secà, ha originat una explotació model*”¹⁷⁷, i naturalment també en la finca de Tiana on tenia la casa pairal, amb més d'una cinquantena d'hectàrees dedicades a vinya, horta i

necrològica va celebrar-se el 12 d'abril de 1932 al Palau Fivaller, l'adquisició del qual havia iniciat el mateix baró d'Esponellà, essent el primer acte que va celebrar-se en el nou estatge social de l'IACSI.

¹⁷³ *Ibidem*, pàg. 12. El seu pare, Epifani de Fortuny i de Carpi, ja havia esta membre de la junta directiva de l'IACSI (1901-1904).

¹⁷⁴ *AiR*, 15.3.1928.

¹⁷⁵ *RIACSI*, 7.1931.

¹⁷⁶ Cèlia Cañellas i Rosa Toran, *El personal polític...*, pàg. 260.

¹⁷⁷ Ramon Ribas i Ribot, “Carles de Fortuny...”, pàg. 38.

bosc¹⁷⁸. A la seva mort, el 1931, el seu fill Epifani, que era enginyer agrícola per l'Escola Superior d'Agricultura (promoció 1918-1919) i perit agrícola de l'Estat (1920), va convertir-la en residència habitual de la família per portar directament la gestió de l'explotació agrària, cuidant especialment la producció de vi i, entre els conreus hortícoles, anys més tard començà a introduir-hi la floricultura¹⁷⁹. Carles de Fortuny també va tenir una actuació destacable en la política: membre de la Comissió organitzadora d'adhesions al general Polavieja i després de la Unió Regionalista, fou un dels fundadors de la Lliga Regionalista, partit en el qual milità sempre. Fou el president del partit en el districte IV de Barcelona i regidor de l'Ajuntament de Barcelona (1914-1917); fou elegit Síndic de l'Ajuntament (1916-1917) i s'ocupà dels serveis assistencials, una qüestió que, dintre de la seva actuació política, l'interessava “d'una manera extraordinària”¹⁸⁰, així com també d'una qüestió que interessava molt als agricultors: el Mercat Central de Fruites i Verdures. També ocupà la presidència del Foment Autonomista Català i del Foment de la Propietat (1913). Fou diputat a Corts per Mataró (1917-1918) i també candidat per la Seu d'Urgell i per Vilafranca del Penedès. El seu pare fou elegit senador per Lleida per Solidaritat Catalana. L'any 1906 va formar part d'una comissió de la Lliga i Solidaritat Catalana que integraven, a més de Carles de Fortuny, Ramon d'Abadal, el Marquès de Camps, Josep Pardo, Bertran i Musitu, Francesc Cambó, Ramon Ribas, que va fer una visita d'homenatge al País Basc¹⁸¹. L'any 1922, juntament amb representants d'altres corporacions barcelonines, va escriure un missatge al Rei demanant l'ascens del general Miguel Arlegui i impulsant un homenatge per aquest personatge¹⁸². Fou membre del Sometent i caporal del districte IV de Barcelona. Fundador del setmanari nacionalista *La Nau* de Mataró (1917-1919), també va col·laborar en les revistes *Joventut*, *Ahir i avui*, la *Il·lustració Catalana* i, durant cinc anys, en el periòdic *La Veu de Catalunya*, i va escriure diversos llibres i novel·les. L'any 1910 fou mantenedor i secretari dels Jocs Florals i el 1911 formà part de la junta directiva de l'Ateneu Barcelonès. El seu fill Epifani també formà part de la Lliga (l'any 1935 fou membre de la seva Secció Agrària) i, des dels anys trenta, també va participar activament en l'associacionisme agrari: president del Foment Nacional d'Horticultura (1930), fundador i secretari Associació de Propietaris de Tiana (1931), president de l'Associació de Propietaris del partit judicial de Mataró (1932-1936), membre de la junta de la Unió Catalana d'Avicultors i Cunicultors (1936), president de la Unió Cooperativa d'Avicultors de Catalunya (1939) i president de l'IACSI (1940-

¹⁷⁸ Ministeri d'Agricultura, Arxiu de l'IRYDA: Inventari de Fincas Expropiables (1933-1935), tom 29. L'any 1921 fou objecte de la visita dels socis de l'IACSI en la tradicional “favada”, exercint Carles de Fortuny d'amfitrió.

¹⁷⁹ Joaquim de Camps i Arboix, *Les cases pairals...*, pàg. 224. L'any 1943 la finca de can Sentromà va obtenir la Gran Placa Mural dels premis Deu.

¹⁸⁰ “Allò que afectava al millorament i l'assistència de les classes modestes i menesteroses de la societat era, en la seva actuació política, objecte d'atenció preferent. Aquests temes l'interessaven d'una manera extraordinària; fou, precisament, per això, que en fer-se el ‘cartipàs’ municipal, quan ell entrà a ocupar la seva regidoria, fou designat per als organismes que tenien cura de les Cases Barates i del règim d'Asils. albergs nocturns i Hospital de la Santa Creu. Gosariem dir que la política social era la nineta dels seus ulls” (Francesc Puig i Alonso, “Carles de Fortuny, polític”, *Sessió necrològica a la memòria de l'Ex-President Excm. Sr. D. Carles de Fortuny, Baró d'Esponellà*, Barcelona, 1932, pàg. 46).

¹⁸¹ Carles de Fortuny en va escriure una crònica, “Els catalans a Bascònia”, que el mateix any 1906 fou publicada per la Lliga Regionalista en català i també en castellà.

¹⁸² Soledad Bengoechea, *Organització patronal...*, pàg. 339.

1946). Va ser el primer president de l'Associació d'Ex-alumnes de l'Escola Superior d'Agricultura (1930).

GIRONA i VILANOVA, IGNASI (Barcelona, 1857-1923): Descendent d'una de les famílies més destacades de la burgesia catalana del segle XIX, fou el que va tenir una projecció més important dintre del món agrari. El seu pare, Ignasi Girona i Agrafel (1824-1889), juntament amb el seu germà Manuel, el famós banquer i industrial, foren els principals accionistes de la companyia Canal de Riego de Urgel (1852). En aquells moments, el pare d'aquests, Ignasi Girona i Targa (1782-1867), ja era un dels majors contribuents de la província de Barcelona¹⁸³ i, per tant, un dels homes més rics de Catalunya. Va cursar estudis de ciències físiques a la Universitat de Barcelona, es llicencià com a enginyer a l'Escola Industrial de Barcelona i s'especialitzà en agronomia a París, amb tres cursos a l'Institut Nacional Agronòmic. Els seus amplis coneixements tècnics en agronomia els portà a la pràctica a les finques rústiques de Sant Jordi de Mollé (Balaguer) i el Castell del Remei (Penelles), a la comarca de la Noguera, que convertí en finques modèliques, especialment en el ram vitícola. L'any 1913 va rebre de l'IACSI la Gran Placa Mural de la Fundació Deu la finca de Sant Jordi Mollé, propietat de la seva esposa Anna Jover. La finca havia estat adquirida quan "*l'arrendament d'herbes era quasi l'únic rendiment que'n treia l'antic propietari*"¹⁸⁴ i fou totalment transformada sota la direcció d'Ignasi Girona: comprenia un total de 640 ha, 130 ha convertides en deu anys en regadiu constant, 300 ha de regadiu eventual i la resta de secà. Hi tenia un centenar d'hectàrees de vinya, aproximadament el doble d'oliveres (unes 25.000) i també remolatxa, alfals i alguns fruiters. En bestiar: 1.400 de bestiar de llana, 1.500 gallines i una vintena de vaques. Hi havia fet construir les instal·lacions per al bestiar, vivendes per als mitgers i 50 km. de carretera. Pòstumament, el 1923, va rebre la Gran Placa Mural la finca del Castell del Remei, que havia estat adquirida pel seu avi aprofitant la desamortització eclesiàstica en la primera meitat del segle XIX i que Ignasi Girona va explotar com una autèntica colònia agrícola. Segons la descripció que en feia el 1903 Josep Zulueta, era "*la explotación más importante que yo conozco*"¹⁸⁵: hi tenia 600 ha regables pel Canal d'Urgell, en les quals introduí la producció de farratges (una tercera part de la finca) per tal d'aconseguir la màxima quantitat d'adobs orgànics; també utilitzava adobs químics a gran escala, nous tipus d'arada, el locomòbil i altres màquines modernes que sovint importava de l'estranger¹⁸⁶; tenia uns 300 vedells d'engreix de promig, molts més caps de bestiar de llana i intentà sense èxit la cria de cavalls. Produïa una mitjana de 6.000 hl de vi anuals (juntament amb la finca de Sant Jordi Mollé tindria cap a un milió de ceps americans en producció) i produïa blat amb uns rendiments clarament més alts que la mitjana (uns 25 hl/ha). Portava invertits a la finca uns dos milions de pessetes. Havia instal·lat a la

¹⁸³ Segons el B.O.P del 14 de maig de 1852, constava com el 12è major contribuent de la província (4.244 ptes. de contribució territorial i 8.745 ptes. de contribució de subsidi).

¹⁸⁴ *RIACSI*, 20.6.1913.

¹⁸⁵ J. Zulueta, "En el terruño. 'El Castell del Remei' y D. Ignacio Girona", *RIACSI*, 20.2.1903. Del mateix moment, trobem referències de la finca a José Bayer i Bosch, *El Latifundio ante el problema agrario y su solución en las comarcas deshabitadas*, Sol y Benet, Lleida, 1904.

¹⁸⁶ Jaume Maspons i Camarasa, "Agricultors catalans. Ignasi Girona i Vilanova (1857-1923)", *CP1926*, pàg. 56.

finca unes 40 famílies de parcers (amb la construcció expressa d'habitatges), davant de la inviabilitat de l'explotació directa en conreus intensius en mà d'obra amb els quals havia substituït la producció de blat davant del retrocés dels seus preus, però ell es reservava la direcció tècnica de l'explotació. Cada any, el dia de la Verge del Remei, patrona de la finca, molts urgellencs hi anaven a visitar-la i Ignasi Girona mostrava els assaigs i les millores que havia anat introduint-hi, com si es tractés d'una granja-escola¹⁸⁷. Al mateix temps, havia creat en un local de nova planta l'Escola Menagère Santa Anna per a noies del camp, que dirigia la seva esposa. El 1921, poc temps abans de morir, encara va iniciar la plantació de fruiters a la finca Clos Blau, amb un total de 4.000 arbres, la meitat albercoquers i l'altra pruneres, “però cada una d'elles en un llarg número de varietats, amb el preconcebut intent de fer-ne un camp d'estudi per a guia de posteriors plantades i orientació —sempre en el seu noble afany d'apostolat agrícola!— per la comarca d'Urgell i per tota la nostra pàtria”¹⁸⁸. Membre de l'IACSI des de l'any 1882, l'any següent ja s'incorporà a la Junta Directiva, de la qual fou vocal els anys 1883-1889, 1899-1901 i 1907-1911 i president en dos períodes: del gener de 1902 al gener de 1907 i del gener 1915 fins al gener de 1923, “registrándose el hecho —desacostumbrado en esta casa— de haber sido reelegido tres veces o sea en 1906, en 1915 y en 1919”¹⁸⁹. Exercint ell la presidència, l'any 1904 l'IACSI va rebre la visita del Rei Alfons XIII i en el discurs al monarca es manifestà explícitament a favor del català. L'any 1905 fou nomenat delegat permanent espanyol a l'Institut Internacional d'Agricultura fundat pel Rei d'Itàlia, exercint aquest càrrec tota la seva vida. Al costat de Teodor Creus, va portar l'IACSI al capdavant de la campanya per a la Llei de Sindicats Agrícoles, portant a terme múltiples gestions fins que la Llei fou promulgada el gener de 1906. Quan deixà la presidència de l'IACSI fou elegit president de la FACB (1906-1907) i va desenvolupar ponències als congressos agrícoles de Lleida (1900), Manresa (1903), Vic (1908) i Tàrrrega (1910). Va ser president del Consell Provincial d'Agricultura, Indústria i Comerç (1903-1906) del qual era membre des de 1891 i, com a tal, membre de la Junta de Plagues del Camp creada per aquell l'any 1893. El 1896 fou vicepresident de la Lliga de Productors del Principat de Catalunya; va ser fundador i membre de la junta directiva de la Cambra Agrícola provincial de Lleida (1899); fundador i membre de la junta de la Societat per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (1911); president del Foment de Sericicultura Espanyola (1915) i de la Societat Avícola de Catalunya (1918); vocal corresponsal de la Asociación General de Ganaderos del Reino (1917) i fundador de la Junta Regional Ramadera de Catalunya (1919). Fou també vicepresident de la Asociación de Agricultores de España (1918-1923) i l'any 1919 va sumar-se a la iniciativa de crear amb urgència un *Somatén Nacional*, “pues de otro modo, y por el camino que vamos, nada bueno puede esperarse”, projecte que des de l'Asociación de Agricultores fou presentat al

¹⁸⁷ *El Progreso Agrícola y Pecuario*, 15.4.1923. Ja a finals del segle XIX, un propietari lleidetà havia definit el Castell del Remei com “la Granja experimental ó modelo de la provincia de Lérida. El Sr. Girona, con su iniciativa, talento y capitales, ha venido á suplir la deficiencia oficial y á llenar una de las primeras necesidades agrícolas de la desheredada y cienicienta provinca de Lérida” (F. Alós de Berenguer, “Una visita á la Torre de Nuestra Señora del Remedio”, *RIACSI*, 1.10.1890).

¹⁸⁸ *AiR*, 15.5.1928. Després de la mort d'Ignasi Girona va dirigir aquesta finca l'antic alumne de l'Escola Superior d'Agricultura Ramon Sala.

¹⁸⁹ Jaume Maspons i Camarasa, “Don Ignacio Girona como Presidente del Instituto”, *Sessió necrològica a la memòria de l'Ex-President Excm. Sr. D. Ignasi Girona i Vilanova*, Barcelona, 1923, pàg. 52.

Govern el 7 d'abril de 1919¹⁹⁰. També va ser vicepresident de l'Ateneu Barcelonès (1919-1920), del qual ja havia estat membre de la junta el 1896 i president de la Secció d'Agricultura. Fora de l'àmbit estrictament agrari, va ser vocal del primer Consell Directiu de la Caixa de Pensions (1904); membre de la junta de la Cambra de Comerç de Barcelona i tresorer de la Cambra de Indústria Siderúrgica, i també membre d'una agrupació siderúrgica i vicepresident d'una altra de transports al Foment del Treball Nacional (1916)¹⁹¹. En el terreny de la política, formà part de la directiva fundacional de la Unió Regionalista sorgida de les adhesions al programa polaviejista i va militar a la Lliga Regionalista. Va ser diputat a Corts per Barcelona (1905), "*investidura que el portà a intervenir en els apassionats debats del Congrés en motiu dels successos de La Veu de Catalunya i el Cu-cut i en els derivats del projecte de llei de Jurisdiccions; de retorn de Madrid, rebé, com els altres col·legues de representació catalana, l'homenatge apoteòsic popular*"¹⁹². En les eleccions de Solidaritat Catalana (1907) va representar el districte de Granollers i el 1909 fou senador per Lleida. L'any 1917, a proposta del Vescomte d'Eza, fou nomenat pel Rei Delegat Social per a la regió de Catalunya, però va dimitir molt aviat¹⁹³; pocs mesos després el Ministre de Foment, Francesc Cambó, el designà com a delegat regi de Pòsits (1918): va projectar transformar-los en bancs locals agraris agrupats per un central, l'Institut Nacional Agrari, però el cop d'estat del general Primo de Rivera va avortar el projecte¹⁹⁴. També va ser vocal del Consell Superior de Foment (1920) i, segons P. J. Girona, en alguna ocasió va refusar el càrrec de Director General d'Agricultura¹⁹⁵. Fou autor d'un projecte de banc agrari català i també d'un Pla general de ferrocarrils secundaris de Catalunya, que amb motiu d'una informació oberta pel Govern va presentar l'IACSI el 1904, a més de nombrosíssims treballs relacionats amb l'agricultura. Va ajudar a la creació de l'Escola Superior d'Agricultura, de la qual fou membre del patronat.

JANSANA i LLOPART, ANTONI (Sant Andreu de la Barca, 1877-1944): Propietari i advocat. Cursà estudis de dret i filosofia i lletres, i exercí d'advocat durant tota la seva vida. Era propietari d'una gran finca rústica a Sant Andreu de la Barca, amb la casa pairal i unes dues-centes hectàrees de terra dedicades gairebé per complet a vinya i, en una petita part, a horta, en la qual va introduir millores importants: "*si els vells tornaban no la coneixerían, tals son las milloras que hi ha introduit, especialment en la part destinada a cubs y cellers [...]. Construits de poch y baix la direcció de l'intelligent arquitecte Salvador Valeri, que s'ha especialitzat en aquesta mena de construccions, los cups y cellers d'en Jansana responen perfectament a les necessitats modernes. [...] No sols te de bo, la propietat d'en Jansana, las vinyas y locals destinats a la vinificació, si no que hi ha ademés un*

¹⁹⁰ Fernando del Rey Reguillo, *Propietarios y patronos. La política de las organizaciones económicas en la España de la Restauración (1914-1923)*, Madrid, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1992, pàg. 677-681.

¹⁹¹ Soledad Bengoechea, *Organització patronal...*, pàg. 340.

¹⁹² Joaquim Camps i Arboix, *Història de l'agricultura...*, pàg. 349.

¹⁹³ *RIACSI*, 5.1.1918.

¹⁹⁴ P. J. Girona, "En Ignasi Girona, Agricultor", *Sessió necrològica a la memòria de l'Ex-President Excm. Sr. D. Ignasi Girona i Vilanova*, Barcelona, 1923, pàg. 38.

¹⁹⁵ *Ibidem*, pàg. 46.

*verdader tresor constituït per un manantial d'aigua continua, que recullida en grans dipòsits, serveix per regar un nombre de mojudas de terra que destina a horat y plantas de regadiu*¹⁹⁶. Durant la primera dècada del segle XX, també va comprar algunes altres finques, tant a Sant Andreu de la Barca, com a Corbera de Llobregat, on ja era propietari de can Amigó¹⁹⁷. Soci de l'IACSI des del 1892 (quan era tan sols “*un sencillo escolar en Barcelona*”¹⁹⁸), va ser membre de la junta directiva des de 1909: vocal (1909-1911), conservador (1911-1913), vicepresident (1919-1923) i va substituir durant una llarga temporada al president, Ignasi Girona, quan aquest va caure malalt. Des del 1915 formà part del seu Consell de Direcció i, des de l'any 1932, delegat del partit judicial de Sant Feliu de Llobregat al Consell General de l'IACSI. Va formar part de la junta del Sindicat Agrícola “La Pagesia” de Sant Andreu de la Barca (1910) i del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de la mateixa població (1918), així com també de la Cambra Agrícola del Baix Llobregat (1906-1927), de la qual fou president (1910-1915). També fou president de la FACB (1916-1918) i va intervenir en els projectes de la creació d'un banc agrari i de la declaració de collites i guies de circulació¹⁹⁹. En representació de l'IACSI, va participar en la constitució dels Sindicats de Sallent (1909) i de Solsona (1910), i a començaments d'aquest any va publicar l'opuscle *Instruccions pera la constitució de Sindicats Agrícoles y Caixes Rurals*. També va tenir una activitat destacada en el Sindicat Vitícola de Martorell i en la UVC, de la qual fou membre del primer Consell Comarcal de Martorell (1911). Membre de la Lliga Regionalista, va ser elegit diputat provincial en quatre ocasions (1909, 1911, 1915 i 1919). Fou membre de la Comissió de Foment d'Interessos Agrícoles de la Diputació de Barcelona i va ser cridat a redactar els criteris sobre els quals es crearia el Servei d'Agricultura de la Mancomunitat. Fou un dels promotors de la creació de l'Escola Superior d'Agricultura: fou un dels tres diputats que elaborà la memòria del projecte i s'encarregà de defensar-lo en nom de la Comissió d'Instrucció Pública i Belles Arts, en fou membre del patronat i el març de 1930, com a membre de la Comissió Permanent de la Diputació de Barcelona (era també Ponent de Cultura), va proposar-ne la reorganització després del parèntesi de la Dictadura, així com també la resurrecció dels Serveis Tècnics Agrícoles²⁰⁰. Va ser vicepresident del Consell Provincial de Foment i director de la Comissió de Plagues del Camp. També fou vocal del Consell Provincial d'Agricultura i Ramaderia (1917), membre de la Junta Forestal de la província (1918), vicepresident del Consell Provincial de Foment de Barcelona (1920) i membre de la Comissió de Repoblació Forestal constituïda per la Mancomunitat l'any 1921. Molt interessat per aquesta qüestió, va fer llargs viatges d'estudi al nord d'Espanya i, amb Pere Mir i Joan Riba, va publicar *Un viaje forestal*; fou promotor i organitzador de la Setmana Forestal de Barcelona, celebrada en el marc de l'Exposició Universal de 1929, i fou un dels

¹⁹⁶ Josep M. Borrell, “D'excursió (II)”, *RCABLL*, 4.1909. L'any 1909, amb motiu de la tradicional “favada” que organitzava l'IACSI, la finca va rebre la visita dels socis de l'IACSI.

¹⁹⁷ Ministeri d'Agricultura, Arxiu de l'IRYDA: *Inventario de Fincas Expropiables (1933-1935)*, tom 30. Can Amigó era una finca de més d'una trentena d'hectàrees de bosc, vinya, olivera i fruiters. A Corbera el 1910 va comprar una altra finca de més de 75 ha, i a Sant Andreu de la Barca els anys 1905 i 1907 també va comprar algunes parcel·les de terra.

¹⁹⁸ P. J. Girona, “Don Antonio Jansana Llopart”, *CP1946*, pàg. 58.

¹⁹⁹ *RIACSI*, 20.8.1918.

²⁰⁰ Josep Casanovas, *L'acció tècnica agrària...*, pàg. 335-336.

membres de la Comissió Forestal de l'IACSI (1934). També va intervenir com a ponent en el Congrés Internacional de Oleicultura celebrat a Roma l'any 1926. D'acord amb la seva condició d'advocat i propietari, es preocupà pels problemes jurídics entorn a la propietat i l'explotació de la terra²⁰¹, i es doctorà en dret amb una tesi sobre "La Rabassa Morta", que donà lloc a un llibre abans de la publicació de l'informe que va promoure l'IACSI amb Pere J. Girona, Josep M. Boix i Antoni Jansana²⁰². Era aleshores el Director de l'Oficina Jurídica Administrativa de l'IACSI. També fou diputat a Corts: l'any 1916 fou elegit pel districte de Sant Feliu de Llobregat i, d'aquesta manera, va desfer l'hegemonia republicana en el districte. Quan la Lliga Catalana va crear la Secció Agrària per assessorar els parlamentaris del partit, fou elegit per formar part del seu Consell. També fou alcalde de Sant Andreu de la Barca (1894-1902).

JORDÀ i FAGES, CARLES (Figueres, 1883 - Pont de Molins, 1935): "Descendent d'una de les famílies de més noble avior de l'Ampurdà"²⁰³, amb extenses propietats a l'Alt Empordà, va estudiar la carrera d'enginyer industrial, que completà a Bèlgica i, obtingut el títol, s'establí a Barcelona, on es casà amb una filla del propietari i diputat provincial Alexandre M. de Pons. Aviat va començar el seu activisme polític: ja com a universitari va formar part dels agrupaments catalanistes sorgits al voltant de la Solidaritat Catalana, i més tard va ser membre de la Joventut Nacionalista de la Lliga i fundador i redactor de la revista *Cataluña*, que difondria en castellà la ideologia catalanista²⁰⁴. De la mà del seu amic Jaume Carner, va ingressar a la Lliga Regionalista. L'any 1914 fou elegit diputat provincial pel districte de Figueres; el 1917 fou elegit regidor de l'ajuntament de Barcelona i fou designat primer tinent d'alcalde i president de la comissió d'hisenda. Com a primer tinent d'alcalde, l'any 1919 va ocupar accidentalment l'alcaldia de la ciutat per dimissió de l'alcalde. Va renunciar al càrrec de regidor per retirar-se amb la seva família a la casa pairal de Pont de Molins quan la seva fortuna i es va veure en una situació compromesa²⁰⁵. Juntament amb el seu amic Josep Carner, fou un dels fundadors d'Acció Catalana, constituïda l'any 1922 a partir d'una escissió de la Lliga i formà

²⁰¹ Gemma Tribó, *Evolució i estructura agrària del Baix Llobregat (1860-1931)*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 1990, pàg. 1.037.

²⁰² IACSI, *La rabassa morta en Cataluña. Su extensión, sus conflictos, su solución*, Imprenta de Bayer Hermanos y Comp.ª, Barcelona, 1923. Aquesta memòria fou promoguda per l'IACSI com a resposta a un qüestionari que li havia tramès l'Institut de Reformas Sociales, el qual, a requeriment del Ministeri de Treball, Comerç i Indústria, estava elaborant un estudi de l'avantprojecte de llei que havia de regular el contracte de rabassa morta.

²⁰³ *AiR*, 9.1935.

²⁰⁴ Joaquim de Camps i Arboix, *Història de l'agricultura...*, pàg. 349; vegeu també Jordi Casassas Ymbert, "Els quadres del regionalisme: l'evolució de la Joventut Nacionalista de la Lliga fins el 1914", *Recerques*, 14, Barcelona, 1983, pàg. 7-32.

²⁰⁵ En la biografia que, amb motiu de la seva mort, va publicar el periòdic de la USAC *Pagesia*, que ell contribuï a fundar, s'explica que "interessat en una empresa de gran envergadura, que representava una coratjosa iniciativa en el món industrial de Catalunya, en un moment veié seriosament compromesa la seva fortuna particular. Jordà no vacil·là. En la seva consciència de ciutadà es declarà incompatible la difícil situació econòmica en què el contratemps financer l'havia col·locat, amb la nitidesa que la rectitut política, tal com ell la sentia i la practicava, imposa als homes que tenen la noble ambició de fer sentir la seva presència en els llocs de responsabilitat de l'administració pública. Jordà presentà la seva renúncia del càrrec de regidor, i es retirà amb la seva família a la casa pairal de Pont de Molins. I des d'allà, amb perseverança i intel·ligència, en uns quants anys pogué reconquistar bona part del seu patrimoni" (Reproduït a BCAA, 9.1935).

part del seu Consell Directiu. Per oposició a la dictadura del general Primo de Rivera l'any 1924 va haver d'exiliar-se a Casp; però en caure la dictadura, el 1930 fou reintegrat a la diputació de Girona, on ocupà la vicepresidència. L'actuació agrària de Carles Jordà no és menys destacada. L'inicià a l'Empordà quan es constituí la Unió de Vinyaters de Catalunya, del consell comarcal de la qual fou elegit president el 1913. Fou l'impulsor del Sindicat Agrícola d'Espolla i del Sindicat Comarcal de Vilajuïga (1921), la presidència del qual va ocupar sense interrupció. Va fundar el Sindicat Oleícola Garrotxa-Empordà de Figueres (1929), orientat al perfeccionament de l'elaboració dels olis d'aquestes comarques, també va promoure la constitució del Sindicat Agrícola del Ricardell, dedicat a l'elaboració de vins, que fou aprovat l'any 1935, i va contribuir a la formació d'altres sindicats i entitats agrícoles en les quals va ocupar càrrecs diversos. L'any 1926 entrà a formar part de la junta directiva de la Cambra Agrícola de l'Empordà, en la qual ocupà el càrrec de tresorer, fins que l'any 1933, amb la mort d'Eusebi de Puig, passà a ocupar la presidència de l'entitat, des de la qual va impulsar decisivament la construcció del pantà de Crespià, iniciada el mateix any 1935²⁰⁶. Fou també el president de la Cambra Oficial Agrícola de Barcelona des de la seva creació (R.D. 28.4.1933). La seva actuació agrària culminà amb la presidència de la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya (1933-1935), de la qual fou un dels principals fundadors. Fou escollit per unanimitat del Consell el 25 de novembre de 1931 i també va presidir el comitè de la Secció de Producció d'Oli. La seva responsabilitat al front de la USAC el portà a formar part de diversos organismes oficials, com ara el Consell Superior de la Cooperació, la Comissió Permanent del Consell Superior d'Economia, el Comitè Consultiu de l'Institut d'Investigacions Econòmiques o la Junta Reguladora de l'Exportació de Patates primerenques, entre altres.

MASPONS i CAMARASA, JAUME (Granollers, 1872 - Barcelona, 1934): Propietari, advocat i periodista. Primogènit de catorze fills de Pere Maspons i Cadafalch (1841-1913)²⁰⁷, a la seva mort va heretar el patrimoni de can Maspons de la Vall, amb casa pairal a Santa Eulàlia de Ronçana. El patrimoni Maspons es constituí a partir de la unió de diversos masos, entre els quals hi havia el mas Pons, que va donar nom a la família que durant segles va explotar la finca de can Maspons de la Vall²⁰⁸. Al llarg dels segles, els Maspons van consolidar la propietat i, per mitjà de calculats enllaços matrimonials, van anar engrandint el patrimoni, que a mitjan segle XIX arribà al cim de la prosperitat. Fou aleshores quan la família es traslladà a

²⁰⁶ La construcció del pantà de Crespià, que havia d'embassar les aigües del riu Fluvià i facilitar el regadiu a unes 8.000 hectàrees de terra, també permetria i faria possible la realització del canal de l'Empordà, un altre projecte que durant molts anys va promoure sense èxit la Cambra Agrícola de l'Empordà (C. Jordà, "Del Canal de l'Empordà al Pantà de Crespià", *BCAA*, 7.1935).

²⁰⁷ Vegeu la seva nota biogràfica a l'apèndix 28.

²⁰⁸ La documentació del patrimoni Maspons es conserva a l'arxiu privat de can Maspons de la Vall (ACMV). Una descripció detallada de l'evolució del patrimoni es pot trobar al llibre biogràfic que vaig publicar sota el títol *Catalanisme i agrarisme. Jaume Maspons i Camarasa (1872-1934): escrits polítics*, Vic, Eumo Editorial, 1994, pàg. 34-47 i una anàlisi de la gestió econòmica que va fer-ne Jaume Maspons es pot trobar el meu article "Agrarisme i gestió de la propietat al primer terç del segle XX. Un exemple significatiu: Jaume Maspons i Camarasa (1872-1934)", *Estudis d'Història Agrària*, núm. 10, 1994, pàg. 57-83. L'anàlisi del patrimoni Maspons també ha servit per traçar una panoràmica de les formes de gestió de la gran propietat agrària a Catalunya, que vàrem publicar recentment: Ramon Garrabou, Jordi Planas i Enric Saguer, *Un capitalisme impossible? La gestió de la gran propietat a la Catalunya contemporània*, Vic, Ed. Eumo, 2001.

viure a Granollers, on construïren una gran casa de pagès i van deixar la finca de Santa Eulàlia en règim de masoveria. Durant la segona meitat del segle XIX el patrimoni inicià la davallada, fruit d'un procés d'endeutament creixent, que desembocà en la venda de diverses finques a l'inici del segle XX. Quan l'any 1913 Jaume Maspons es convertí en l'hereu, el patrimoni havia quedat reduït pràcticament a la finca de Santa Eulàlia, amb poc més d'un centenar d'hectàrees²⁰⁹. Jaume Maspons va mantenir l'explotació agrícola en règim de masoveria i arrendaments de petites parcel·les i va administrar directament l'explotació forestal, aportant-hi els seus coneixements i esperit innovador²¹⁰. Tot i que va cursar estudis de dret, Jaume Maspons va exercir poc temps d'advocat, just acabada la carrera²¹¹. Va dedicar-se sobretot al periodisme, en el qual s'havia iniciat durant els anys de joventut a Granollers, i a l'activisme catalanista: va fundar els periòdics *El Escudo de Granollers* (1893-1894) i *La Granolaria* (1894-1897); va dirigir *La Veu del Vallès* (1898-1905), que fou el portaveu del catalanisme a la comarca del Vallès Oriental, i *El Vallès* (1906); va ser també corresponsal de *La Renaixensa* (1894) i redactor de *La Veu de Catalunya*, (1897-1908), periòdic en el qual va dirigir també la "Fulla Agrícola". Els primers contactes de Jaume Maspons amb el moviment catalanista es produïren durant la seva època d'universitari a Barcelona, col·laborant amb el Centre Escolar Catalanista, del qual fou secretari i president de la Secció de Dret en el curs 1893-1894 i després president en el curs 1894-1895²¹². Va ser aleshores quan va donar a conèixer l'entitat a Francesc Cambó i, d'aquesta manera, fou el seu "introduïdor en l'acció catalanista"²¹³. L'any 1895 fou delegat al congrés d'Olot de la Unió Catalanista, en l'assemblea de Girona de 1897 fou elegit secretari de la mesa presidencial i després, el mes de desembre, secretari de la junta permanent de la Unió Catalanista, càrrec que va exercir fins a l'abril de 1899²¹⁴. Al mateix temps, havia estat admès com a soci de la Lliga de Catalunya (1898) i, des del Centre Nacional Català, va participar en l'organització electoral de les eleccions generals de 1901 que

²⁰⁹ Quan Jaume Maspons heretà el patrimoni, el principal actiu el constituïa la finca de can Maspons de la Vall, valorada en 100.000 ptes. i que oferia una renda anual d'unes 2.000 pessetes. L'altre actiu important era la casa de Granollers, valorada en 40.000 ptes., que l'any 1920 va vendre al seu germà Pere, que havia fet fortuna a Amèrica.

²¹⁰ Segons A. Rosàs, "els seus boscos els transformà i posà en condicions de major rentabilitat per mitjà d'assenyades aclarides dels vells pins pinna, per donar pas al desenvolupament dels petits halepensis, de major estima en el mercat i de més ràpid creixement, havent arribat així a aconseguir, actualment, el màxim rendiment d'ells" (Albert Rosàs, "Maspons aficionat als boscos", *RIACSI*, 5.1934). L'experiència de Jaume Maspons en la silvicultura quedà patent en el seu opuscle *Los Bosques*, premiat el febrer de 1928 pel Consell Provincial de Foment de Barcelona i publicat el mateix any per la Impremta Altés de Barcelona.

²¹¹ Segons algun testimoni, va tenir durant algun temps un despatx d'advocat amb el seu amic Francesc Cambó, tot i que aquest no en fa menció a les seves memòries (Miquel Joseph, *La impremta del meu pare. El regionalisme a la comarca*, Barcelona, Ed. Pòrtic, 1970, pàg. 25-26).

²¹² L'abrandat discurs inaugural del curs 1894-1895 que, com a president del Centre Escolar Catalanista, va pronunciar al saló d'actes de la Lliga de Catalunya, està reproduït a Jordi Planas, *Catalanisme i agrarisme...*, pàg. 173-179.

²¹³ Molts anys més tard, quan Francesc Cambó ja era diputat a Corts a Madrid, li recordaria en una de les seves cartes: "Amich Maspons [...] jo may olvidaré que vos foreu el meu introduïdor en la acció catalanista" (ACMV, lligall 23: correspondència). En les seves memòries, Cambó recorda perfectament el descobriment del Centre Escolar Catalanista de la mà de Jaume Maspons (Francesc Cambó, *Memòries (1876-1936)*, Barcelona, Ed. Alpha, 1981, vol. I, pàg. 30-31).

²¹⁴ La Junta Permanent de la Unió Catalanista de 1898 estava formada per Antoni Gallissà (president), Jaume Carner i Romeu (vicepresident), Enric Prat de la Riba (tresorer), Jaume Arús (vocal), Joan Millet i Pagès (vocal), Antoni Utrillo (vocal) i Jaume Maspons i Camarasa (secretari).

donarien la primera victòria al catalanisme polític. Al Vallès Oriental, Maspons fou un dels primers activistes del catalanisme polític: fou el fundador i president de l'Agrupació Catalanista de Granollers (1899), fundador després del Centre Català de Granollers (1904) i un dels membres de la primera junta directiva de la Lliga Regionalista de Granollers (1913)²¹⁵. Però potser l'entitat que més va incidir en l'organització del catalanisme a la comarca en els primers anys del segle XX fou la Cambra Agrícola del Vallès, de la qual fou “*un dels seus més fermes puntals*”²¹⁶. Aquesta entitat va actuar, a la pràctica, com un centre polític de la Lliga Regionalista a la comarca, establint-se una relació força inextricable entre els seus objectius polítics i els més evidents de defensa dels interessos agraris²¹⁷. De l'activitat de Jaume Maspons en el moviment agrarista cal destacar la seva participació molt activa en la FACB, de la qual també en fou secretari (1907-1908)²¹⁸; la direcció de la Càtedra Agrícola Ambulant “Pere Grau” (1907-1912)²¹⁹, i sobretot la seva activitat en l'IACSI, del qual en fou el Secretari General des del setembre de 1908 fins a la seva mort, l'any 1934, és a dir durant més de vint-i-cinc anys seguits. Amb anterioritat, a l'IACSI només havia tingut un secretari funcionari, Andreu de Ferran i de Dumont (1816-1903), que havia estat un dels fundadors de l'Institut i havia exercit el càrrec fins a la seva mort, convertint-se en “*veritable braç i cervell de la corporació*”²²⁰. Des de la mort d'Andreu de Ferran, exercia les funcions de la Secretaria de l'IACSI un vocal de la junta directiva; però quan Manuel Raventós va incorporar-se com a president, va voler donar un nou impuls a l'entitat tot reorganitzant la seva oficina principal i posant-hi al davant “una persona molt coneixedora dels problemes agrícoles”²²¹. Maspons va abandonar la seva activitat política i periodística, per concentrar-se de ple en l'exercici del càrrec²²², convertint-se —en paraules del Baró

²¹⁵ Amb anterioritat, Jaume Maspons ja havia estat soci de número de la Lliga Regionalista de Barcelona. Sobre els inicis del catalanisme a Granollers i el Vallès Oriental, vegeu J. Planas, *Catalanisme i agrarisme...*, pàg. 70 i ss.

²¹⁶ J. Comas i Masuet, “En Jaume Maspons i Camarasa i la Cambra Agrícola Oficial del Vallès”, *RIACSI*, 6.1934. Maspons fou un dels fundadors de la Cambra Agrícola del Vallès, director de la secció de propaganda i de la *Revista de la Càmera Agrícola Oficial del Vallès (1901-1916)* i secretari (1907-1912). Segons Josep Comas, que n'era l'administrador, “*la nostra Entitat, particularment als primers temps de la seva existència, anava tan lligada amb la del plorat patrici que difícilment es comprenia una sense l'altra*”.

²¹⁷ Vegeu *Catalanisme i agrarisme...*, pàg. 82 i ss., i també J. Planas, *Propietaris organitzats. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)*, Estudis de Granollers i del Vallès Oriental, núm. 4, Ajuntament de Granollers, 1991, pàg. 160 i ss.

²¹⁸ *Catalanisme i agrarisme...*, pàg. 106 i ss. La participació de Maspons en les activitats de la FACB fou sempre destacada: segons Ramon Ribas, “*pel seu temperament ordenat i organitzador, havia estat l'ànima dels memorables Congressos agrícoles*” de la FACB (Ramon Ribas i Ribot, “Com era Maspons”, *RIACSI*, 5.1934. L'IACSI va dedicar tot aquest número de la revista a la memòria de Jaume Maspons)

²¹⁹ *Ibidem*, pàg. 123 i ss.

²²⁰ Joaquim de Camps i Arboix, *Història de l'agricultura...*, pàg. 129.

²²¹ Jaume de Riba, “¡Ha mort el nostre Secretari General!”, *RIACSI*, 5.1934.

²²² *Ibidem*. Segons Riba, el nomenament de secretari general de l'IACSI “va determinar la nova vida d'En Maspons i va influir enormement en el seu temperament i activitats”. Va interessar-se cada cop més pels problemes agraris i va abandonar la seva activitat política i periodística, tot concentrant les seves col·laboracions en la *Revista de l'IACSI* i el *Calendari del Pagès*, que durant alguns anys va dirigir i on va publicar des de 1911 la sèrie de biografies “Agricultors Catalans”. En el *Calendari del Pagès per a l'any 1935*, Joan Riba i Ferré va retre-li homenatge en escriure la seva biografia en un últim article de la sèrie “Agricultors Catalans”: “*probablement aquests treballs hauran de quedar interromputs, perquè no serà fàcil trobar qui com en Maspons tingui un coneixement tan vast de la labor dels homes que escampats arreu de la terra, mantes*

d'Esponellà, que fou president de l'IACSI del 1923 fins al 1931— en la “*verdadera ànima de la nostra Societat*”²²³ i “*el veritable braç dret dels presidents que dirigiren l'Institut [...] omplenant un quart de segle de la vida de l'Institut i portant a terme actuacions de les més intenses, heterogènies i delicades*”²²⁴. Entre aquestes últimes, naturalment, hi haurien les que comportà la qüestió social agrària durant la Segona República, que ell va viure des d'un seient del primer rengle i que, naturalment, va constituir una de les grans preocupacions del final de la seva vida. Ell mateix, en la Memòria de l'IACSI de l'any 1931 explicava que “*si les Oficines de l'Institut havien desenrotllat durant els darrers anys una activitat cada vegada creixent, durant 1931 aquesta activitat podríem dir que s'ha convertit en febrosa a causa de la multiplicitat de tasques a què ha calgut dedicar-se en l'organització de la defensa de la propietat rural tan seriosament amenaçada*”. I és evident que aquesta activitat aniria augmentant la seva dinàmica fins al 1934, en què l'enfrontament entorn a la Llei de Contractes de Conreu acabaria desembocant en els fets d'octubre, que ell ja no veuria per raó de la seva mort el 25 d'abril. No va faltar qui es mostrés convençut que tota aquella tensió havia contribuït a precipitar-li la mort ²²⁵.

MIR i RÀFOLS, PERE (Sant Sadurní d'Anoia, 1878-1952): Propietari de can Guineu (Sant Sadurní d'Anoia), que —segons Camps i Arboix— fou “*potser el patrimoni de rabasses mortes més important de Catalunya*”²²⁶. La major part del patrimoni estava localitzat a Sant Sadurní d'Anoia i a diferents municipis del Penedès: el seu pare, Marc Mir i Capella (1851-1903), fou una personalitat destacada i un dels capdavanters a Catalunya en la replantació de la vinya després de la fil·loxera²²⁷. Va desplaçar-se a França per estudiar la plaga de la fil·loxera i va ser un dels primers en importar vinya americana; fou el fundador i l'ànima de la revista *Resumen de Agricultura*²²⁸ (de la qual el seu fill Pere va ser redactor), i el

vegades, sense fer fresa, han estat els propulsors i els capdavanters del ressorgiment agrícola de Catalunya. I valgui dir que entre tots els biografiats s'hi ha de comptar com el primer, el que en l'ordre cronològic potser serà el darrer de la tongada”.

²²³ RIACSI, 11.1926.

²²⁴ Pere J. Girona, “Maspons funcionari i publicista”, RIACSI, 5.1934. Pere J. Girona cita, “*per no retreure'n d'altres [...], les campanyes realitzades a favor de l'aplicació de la Llei de Sindicats Agrícoles, la instauració dels Concursos Deu i adjudicació de plaques i medalles murals, els Concursos d'embalatges i pulveritzadors, les actuacions a favor dels ocells benefactors, els treballs per a suavitzar la legislació de tasses, tan perjudicial als productes agrícoles, l'organització del IV Congrés de Regs, tota a càrrec de l'Institut, que tan d'èxit assolí, la col·laboració de l'Institut a l'Exposició de Barcelona de l'any 1929, l'organització de les exposicions monogràfiques instaurades últimament, que tant han contribuït a popularitzar el nom de la nostra entitat en varis aspectes dels més atractius de la producció agrícola, i, com no retreure-la, si en ella el va aconseguir la mort, la perseverant activitat del finat Secretari en els actuals neguits que està sofrint la propietat rústega!*”.

²²⁵ Jaume de Riba afirmava que “*la malaltia que l'ha dut a la tomba la va contraure en els dies del Congrés de Recs de 1927, i joestic convençut que l'ha precipitada l'angúnia i el neguit que li ha donat veure els atacs contra la riquesa agrícola de Catalunya, de la política dels darrers anys*” (RIACSI, 5.1934).

²²⁶ Joaquim de Camps i Arboix, *Història de l'agricultura...*, pàg. 342-343.

²²⁷ L'any 1905 s'inaugurà a Sant Sadurní d'Anoia un monument a la seva memòria, que —segons J. Maspons— “*es lo primer monument que a Espanya s'ha dedicat a un agricultor*” (Jaume Maspons i Camarasa, “Agricultura”, dins la *Geografia General de Catalunya* dirigida per Francesc Carreras Candi, vol. I: Catalunya, Barcelona, s.d., pàg. 607). El monument a Marc Mir, que fou construït amb una subscripció pública en la qual van participar molts propietaris i agricultors catalans, fou destruït l'any 1936 “*potser pels mateixos que degueren a Mir la prosperitat de les vinyes que els sustenten*” (Joaquim Camps i Arboix, *Història de l'agricultura...*, pàg. 343).

²²⁸ Vegeu l'apartat 1.2.4.

president de la comissió organitzadora del primer congrés de la FACB a Sant Sadurní d'Anoia (1898), dedicat fonamentalment a la qüestió de la replantació de la vinya²²⁹. Membre del partit Conservador, va ser alcalde de Sant Sadurní (1881-1883), diputat provincial (1890-1903) i, com a tal, membre de la Junta de Plagues del Camp creada pel Consell d'Agricultura, Indústria i Comerç l'any 1893. L'any 1874 es va casar amb la filla de l'hereu de la gran hisenda d'Avinyonet can Ràfols dels Caus, amb la qual va tenir 12 fills, dels quals Pere era el tercer i fou l'hereu; segons F. Gimeno, l'any 1876 el patrimoni dels Mir comptava amb finques a Subirats (can Ros, la Corbatera i Maset d'en Ros, can Garriga), Masquefa (can Canals) i Piera (can Canals)²³⁰. Sabem que Pere Mir també era propietari d'algunes finques a Esparreguera (Mas d'en Gall) i Olesa de Montserrat, entre altres municipis²³¹. Pere Mir fou alumne de l'Escola Provincial d'Agricultura i pèrit agrícola, i en aquestes terres, destinades majoritàriament al conreu de la vinya, va introduir les tècniques més avançades, continuant l'esperit modernitzador del seu pare: les primeres proves de vinya americana s'efectuaren en un camp d'experiències a can Guineu; l'any 1911 una de les seves vinyes, conreada pel parcer Antoni Raventós, va rebre la Medalla d'Or en el concurs Deu i fou visitada per membres de l'IACSI; l'any 1914 va ser el promotor de la "Festa de la Vinya" a Sant Sadurní i va donar a conèixer un nou tipus d'arada que ell va perfeccionar i va funcionar per primera vegada a Espanya a la seva propietat de can Guineu. També va introduir els progressos de l'enologia en les pràctiques vinícoles, convertint-se en un referent en el perfeccionament de la vitivinicultura²³². També com el seu pare, fou molt actiu en l'organització dels interessos agraris. Poc després de la creació del Gremi d'Agricultors de Manresa (1900), s'interessarà per la creació d'un gremi semblant a Sant Sadurní d'Anoia²³³. L'any 1902 era el representant del Centre Agrícola de Sant Sadurní d'Anoia al Vè Congrés de la FACB a Palma de Mallorca; l'any 1912 fou elegit vicepresident de la FACB i després del XXVè Congrés celebrat a Sant Sadurní d'Anoia, on desenvolupà la ponència "Reconstitució de les vinyes velles", n'ocupà la presidència (1922-1924). També fou un dels promotors i vicepresident de la UVC (1911), de la qual també fou conseller regional fins al 1916. Fou el fundador i primer president de la Cambra Agrícola de l'Anoia (1918), arrelglerada amb el sindicalisme catòlic²³⁴. Membre de l'IACSI des de la mort del seu pare, fou vocal de la junta directiva (1919-1923) i després president de la Comissió de Vitivinicultura (1934). També fou elegit vocal de la Cambra Agrícola Provincial de Barcelona (1919) i del Consell Provincial de Foment en representació de les entitats agràries de la província de Barcelona (1920). Amb Antoni Jansana i Carles de Fortuny fou nomenat conseller de la secció

²²⁹ També va prendre part activa en els congressos successius fins que la mort el sorprengué abans de celebrar-se el del Vendrell, en el qual havia de ser ponent.

²³⁰ Francesca Gimeno, *El patrimoni de can Guineu de Sant Sadurní*, tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1973.

²³¹ Ministeri d'Agricultura, Arxiu de l'IRYDA: *Inventario de Fincas Expropiables (1933-1935)*, toms 30 i 31.

²³² En l'article necrològic que li dedicà el *Calendari del Pagès*, es refereix a les "grandes mejoras realizadas en sus fincas, cuya explotación técnica fué el ejemplarísimo modelo en el que se inspiraron numerosos viticultores para perfeccionar sus cultivos" (CP1953).

²³³ Pilar Martínez-Carner, *Els inicis del catalanisme polític i Leonci Soler i March (1858-1932)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, pàg. 168.

²³⁴ Vegeu l'apartat 3.4.

de Patologia Agrícola (1920); després vocal en propietat en representació de la FACB (1924) i el 1928 fou nomenat Comissari regi del Consell. En el terreny polític fou membre de la Lliga Regionalista almenys des de 1911. Casat amb Maria Dolors Vidal Rosell (1901) fou pare de tres filles, la primera de les quals, casada amb Carles Fages de Climent, li donà l'hereu.

PUIG i DE RICH, EUSEBI DE (Figueres?, 1863 - Sarrià, 1933): Propietari d'un extens patrimoni a l'Alt Empordà, fou sobretot una personalitat destacada del moviment agrarista català de començaments del segle XX. Segons Jaume Maspons i Camarasa, *“hem de veure en Eusebi de Puig i de Rich més que un agricultor, un conductor d'agricultors, un despertador del sentit adormit de la classe pagesa, un guidor i organitzador de les forces rurals”*²³⁵. Quan a començaments de l'any 1900 es fundà la Cambra Agrícola de l'Empordà, una de les més importants que es crearen a Espanya, en fou elegit el president i va ostentar aquest càrrec fins a la seva mort. Des de 1907 i durant molts anys també va presidir el Consell Provincial de Foment de Girona. Entre les múltiples iniciatives que va promoure des d'aquests càrrecs en profit de les comarques gironines, cal destacar la campanya per a la construcció del canal de l'Alt Empordà, que *“fou en ell una vertadera obsessió”* i que no poder veure realitzat²³⁶. L'any 1905 fou elegit president de la Federació Agrícola Catalana Balear i, com a tal, va presidir el congrés agrícola celebrat a Olot el juny de 1906. Soci de l'IACSI des de 1880, formà part de la seva junta directiva des de 1909 i el 1911 en fou el president (1911-1914). Durant el seu mandat s'iniciaren els donatius de Josep Deu i Mata per a premis a l'agricultura i es creà l'Oficina d'inscripció d'aigües, que fou la precursora de l'Oficina jurídica²³⁷. En aquell temps residia a Barcelona la major part de l'any, tot i que feia estades periòdiques a l'Empordà. L'any 1911 fou un dels fundadors i membre de la junta directiva de la Societat del Cavall Nacional de Tir Lleuger. Aquell mateix any es creà la Unió de Vinyaters de Catalunya, i també fou elegit president del seu consell comarcal de l'Empordà. L'any 1919 li fou atorgada la Gran Creu de la Orde Civil del Mèrit Agrícola. També va presidir durant molt temps la Cambra Agrícola Provincial de Girona. En l'àmbit espanyol, fou membre de l'Asociación de Agricultores de España i del Consell Superior de Foment: *“el prestigi de què amb justícia disfruta el senyor de Puig ha fet que els governs, malgrat no haver volgut figurar mai en política, el nomenessin per a càrrecs preeminents. És així com ha format part del Consell Superior de Foment i que actualment és vocal de l'Associació d'Agricultors*

²³⁵ J. Maspons, “Agricultors catalans. Eusebi de Puig i de Rich (1863-1933)”, CP1934, pàg. 48.

²³⁶ “No perdonà sacrifici de cap mena per veure d'aconseguir la realització per tots esperada. Viatges a Madrid, gestions de totes menes per a interessar en l'afer a quantes personalitats podien contribuir amb èxit en assumpte de tanta transcendència per a l'Empordà; no es cansà mai per a vèncer dificultats, descuits i dexadeses que sempre, fins avui, havien estorbat l'execució d'una obra que, per fi, sembla ben encarrilada” (BCAA, 2.1933). El seu successor en el càrrec de president de la Cambra, Carles de Jordà, va impulsar la construcció del pantà de Crespià “car és el Pantà que fa possible el Canal i sense éll no podrien tenir les aigües abundants i endegades que ens fan falta” (C. Jordà, “Del Canal de l'Empordà al Pantà de Crespià”, BCAA, 7.1935).

²³⁷ RIACSI, 3.1933. Quan Eusebi de Puig va assumir la presidència de l'IACSI, Barcelona tenia plantejat el problema de la provisió d'aigües potables i els plans que s'estudiaven afectaven greument els interessos dels propietaris rurals del Vallès (vegeu l'apartat 7.2.3.).

d'Espanya"²³⁸. L'any 1931 fou elegit per representar les cambres agrícoles provincials i comarcals a la Confederació Sindical Hidrogràfica del Pirineu Oriental. Catòlic militant, era Obrero de la Parroquia de Figueres i participava activament en les solemnitats religioses de la localitat. L'any 1928, quan des del bisbat de Barcelona es va promoure la fundació de la Unió de Sindicats Agrícoles amb l'objectiu d'agrupar les entitats agràries de Catalunya, Eusebi de Puig formà part de la seva junta²³⁹.

RAVENTÓS i DOMÈNECH, MANUEL (Sant Sadurní d'Anoia, 1862 - Barcelona, 1930): Fill primogènit de Josep Raventós i Fatjó (1824-1885), propietari de can Codorniu de Sant Sadurní d'Anoia i creador de la marca de cava Codorniu, els primers assaigs del qual van tenir lloc al laboratori químic de l'IACSI amb Luis Justo Villanueva²⁴⁰. Quan esclatà la tercera guerra carlina, la família Raventós va traslladar la residència a Barcelona. Fou a un soterrani de la casa de Barcelona on Josep Raventós va començar a experimentar amb l'elaboració de vins escumosos, i un cop acabada la guerra va continuar els assaigs als seus cellers de Sant Sadurní²⁴¹. A la mort del seu pare, Manuel va interrompre la seva carrera de Ciències a la Universitat de Barcelona per posar-se al capdavant de la finca familiar, una de les més importants del Penedès, amb un centenar d'hectàrees de vinya que va explotar en gran part amb mà d'obra assalariada, fet que li confereix un caràcter veritablement excepcional en les formes de gestió de la gran propietat agrària²⁴². Sota la seva direcció, va orientar la finca a la producció de vins escumosos fins a situar can Codorniu en un lloc preferent i fins i tot comparable al de molts productors de la regió de Champagne²⁴³. Tal com diu J. Merino, "*si bé és cert que altres personatges varen*

²³⁸ *AiR*, 15.7.1928.

²³⁹ A més del conciliari nomenat pel bisbe de Barcelona, la Junta Directiva estava composta per Ramon Albó i Martí (president), Josep M. Gich (vicepresident), Lluís Pons i Tusquets (tresorer), Jesús Raventós i Fatjó (secretari), Joan Clavell i Gurguí (vicesecretari) i el marquès de Caldes de Montbui, Eusebi de Puig, Francesc de P. Torras i Sayol, Gaspar Modolell, Jaume Nonell, Josep Bernades i Narcís Dausà (vocals).

²⁴⁰ IACSI, *Sessió necrològica de l'ex-president Excm. Sr. D. Manuel Raventós i Domènech*, Barcelona, 1930. Vegeu també Emili Giralt, "L'elaboració de vins espumosos catalans abans del 1900", *Vinyes i vins. Actes i comunicacions del III Col·loqui d'Història Agrària sobre mil anys de producció, comerç i consum de vins i begudes alcohòliques als Països Catalans (febrer de 1990)*, Universitat de Barcelona, 1993, vol. I, pàg. 37-81. Sobre Josep Raventós i Fatjó, al *Calendari del Pagès per a l'any 1911* hi ha una nota biogràfica que li dedicà Jaume Maspons en la sèrie "Agricultors Catalans".

²⁴¹ Jaume Maspons i Camarasa, "Agricultura"..., pàg. 626-627.

²⁴² Josep Pujol Andreu, "Trabajo asalariado y actividad agraria en *Can Codorniu*: un caso excepcional en la explotación del viñedo catalán durante el primer tercio del siglo XX", Albert Carreras i altres (eds.), *La industrialització i el desenvolupament econòmic d'Espanya*, Col·lecció d'Homenatges, 17: Doctor Jordi Nadal, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, vol. 1, pàg. 479-506. També conté una descripció interessant de la finca l'article "Casa Codorniu de San Sadurní de Noya", *RIACSI*, 5.6.1911, publicat amb motiu de la visita que hi efectuaren els socis de l'IACSI el 27 de maig de 1911 durant la tradicional "favada". Vegeu també: Casimir Brugués, *Visita a la Casa Codorniu de San Sadurní de Noya (Espanya)*. *Monografia*, Barcelona, Imp. Viuda de Luis Tasso, 1909, i el treball de Jordi Merino, *La indústria del vi escumós a Catalunya de 1871 fins 1941*, treball d'investigació presentat al Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona l'octubre de 1993 (inèdit), que presenta les sèries de producció de vins escumosos de can Codorniu.

²⁴³ Emili Giralt, "Manuel Raventós i Domènech (1862-1930)", Eugenio Torres (dir.), *Los 100 empresarios españoles del siglo XX*, Madrid, LID, 2000, pàg. 124. L'any 1911 les vendes de can Codorniu superaven per

començar la producció de vins escumosos a Espanya abans que Manuel Raventós, ningú ho va fer amb la intenció de producció a gran escala a nivell industrial, sinó com a producció artesanal tal i com havia fet Josep Raventós, i molts com a divertiment o curiositat, la majoria dels quals varen desaparèixer i la resta continuà amb produccions purament anecdòtiques”²⁴⁴. Tant en l’explotació vitícola com en el procés de vinificació Manuel Raventós fou una veritable avantguardista.²⁴⁵ Entre altres distincions, cal esmentar el premi del Ministeri de Foment al millor viticultor i vinicultor d’Espanya (1888), el títol de proveïdor de la Casa Real (1897), la medalla d’or de l’IACSI i diverses medalles en exposicions internacionals. L’any 1914 adquirí unes 3.500 hectàrees de terra improductiva a Raïmat (Segrià) i va deixar la finca de can Codorniu i la indústria de vins escumosos sota la direcció dels seus fills, per dedicar-se a una nova empresa colonitzadora: “amb la seva portentosa obra colonitzadora, va convertir un desert estepari en un gran centre de cultura i producció”,²⁴⁶ amb una gran extensió de terra de regadiu (2.500 ha) i unes tres-centes hectàrees destinades a vinya²⁴⁷. L’any 1920, durant la celebració del XXIII Congrés de la FACB a Lleida, la finca fou visitada pels congressistes, els quals van quedar admirats de l’obra realitzada. Manuel Raventós fou un dels fundadors i director fins al 1904 de la revista mensual *Resumen de Agricultura* (1889-1915), una publicació editada a Sant Sadurní d’Anoia que seria fonamental en l’orientació de les pràctiques vitícoles després de la fil·loxera; també va dirigir la revista *Agenda Agrícola* (1893) i va col·laborar en diversos periòdics amb articles de divulgació agronòmica (a *La Veu de Catalunya*, sota el pseudònim “Pagès”). Fou un dels fundadors i vicepresident de la Cambra Agrícola del Penedès (1891), president del Centre Agrícola de Sant Sadurní d’Anoia (1903) i va contribuir a la creació de la FACB, de la qual l’any 1903 fou elegit president i, com a tal, membre del Consell General de la Unión Agraria Española. En rebre la visita a les caves Codorniu del Rei Alfons XIII el 17 d’abril de 1904, Manuel Raventós va voler donar a l’acte una alta significació agrícola i va convidar a l’àpat a més d’una seixantena de representants de societats adherides a la Federació.²⁴⁸ Membre de l’IACSI des de la mort del seu pare, que n’havia estat un dels fundadors, l’any 1907 en fou elegit president, essent la primera vegada que aquest càrrec era ocupat per un soci corresponsal.²⁴⁹ Durant la seva presidència (1907-1911) va fer-hi instal·lar el laboratori de química agrícola i anàlisi química, que dirigí el seu germà Jaume fins que, l’any 1918, aquest entrà al servei de la Mancomunitat, i també va reorganitzar la secretaria general de l’Institut, posant-hi al capdavant a Jaume Maspons i Camarasa,

primera vegada les importacions de xampany estranger. Vegeu la seva obra *La verema*, publicada el mateix any 1911.

²⁴⁴ Jordi Merino, *La indústria del vi escumós...*, pàg. 9.

²⁴⁵ Vegeu Cristóbal Mestre Artigas, *Manuel Raventós Domènec considerado como modelo de hombre de empresas*, Artes Gráficas Vilafranca, Vilafranca del Penedès, 1961, pàg. 37-60.

²⁴⁶ Jaume Maspons i Camarasa, “Agricultors Catalans. Manuel Raventós i Domènec (1862-1930)”, *CP1931*.

²⁴⁷ Jordi Martí-Henneberg i Francesc Nadal Piqué, “El proyecto colonizador de Raïmat”, *Historia Agraria*, 22, 2000, pàg. 159-180. Vegeu també l’article de Raul M. Mir, “Raimat. Un hombre, una gran finca”, *ECM*, 5.1920, i Cristóbal Mestre, *Manuel Raventós...*, pàg. 63-71.

²⁴⁸ Jaume Raventós, “Notes biogràfiques d’En Manuel Raventós i Domènec”, Manuel Raventós, *Flors i violes. Pensaments que deixo als meus fills*, (obra pòstuma), Barcelona, pàg. 15-16.

²⁴⁹ *RIACSI*, 1.1923.

que ocupà al càrrec fins a la seva mort l'any 1934²⁵⁰. També fou membre de la junta de la Cambra Agrícola de Catalunya i president del Sindicat de Fabricants de Vins Escumosos de Catalunya. Membre destacat de la Lliga Regionalista, és un dels casos més emblemàtics de la vinculació del catalanisme i l'agrarisme. L'any 1898 va formar part de la Unión Regionalista sorgida de la junta d'adhesions al programa del general Polavieja i l'any 1907 fou elegit diputat a Corts pel districte de Valls-Montblanc en la candidatura de la Solidaritat Catalana. Tot i que només va ocupar l'escó fins al 1908, degut a la dissolució de les Corts, va intervenir en la discussió de diversos projectes de llei que afectaven els interessos agraris, com ara el projecte de llei de plagues del camp el projecte de llei d'alcohols²⁵¹. Respecte aquesta qüestió, s'oposaria fermament a la pretensió de la Unió de Vinyaters de Catalunya d'establir declaracions de collita i guies de circulació com a mesures de protecció del frau i la seva opinió es demostrà molt influent.²⁵² Assessorà l'organització i fou el primer director (1912-1914) de l'Escola Superior d'Agricultura i l'any 1930 fou nomenat director tècnic dels Serveis Forestals de la Mancomunitat. Dins de la Mancomunitat de Catalunya, fou vicepresident de la comissió de repoblació forestal, creada a proposta seva l'any 1921. Més tard fou Governador civil de Barcelona fins al cop d'estat del general Primo de Rivera (1922-1923). Casat des de 1887 amb Montserrat Fatjó i Tintorer (1864-1956), filla de can Fatjó del Molí (Cerdanyola), d'on provenia la seva àvia, Josepa Fatjó, va tenir dotze fills dels quals el van sobreviure vuit, els quals participarien en la gestió de l'empresa familiar i, des de 1927, en què el seu pare va convertir la indústria de vins escumosos en societat anònima. El seu fill Jesús fou, molts anys més tard, president de l'IACSI (1965-1977).

RIBA i D'ESPAÑA, SANTIAGO DE (Barcelona, 1880 - Montcada, 1936): Descendent d'una antiga família de propietaris rurals amb casa pairal a Palou (Vallès Oriental), a can Riba de la Serra, on la família va residir durant cinc segles, fins que en el segle XVIII van traslladar la residència a Barcelona i arrendaren les terres. Els Riba eren originalment pagesos emfiteutes, que al llarg de generacions van consolidar la propietat i van adquirir terres i títols nobiliaris per mitjà de matrimonis. Segons J. Camps i Arboix, *"consta que el mas primitiu fou construït l'any 1313. Que en 1363 Berenguer Riba atorgà donació universal a favor del seu fill Guillem, en contemplació del seu matrimoni. Les generacions dels Riba s'anaren succeint normalment en línia masculina fins que, a les darreries del segle XVIII, la donzella Eulàlia Riba es casà amb Josep Ubach Company, pagès de la Roca. El fill del matrimoni, com era corrent, anteposant el nom de la mare al del pare, es digué Jaume Riba i Ubach (1704). Aquest, després d'haver assegurat la continuació del nom de la casa, donà una forta empenta a la seva economia. En poc temps, gràcies*

²⁵⁰ Vegeu l'apartat 4.1.2.

²⁵¹ Alguns dels seus discursos foren publicats en algunes revistes agràries, com ara el seu discurs relatiu al projecte de llei sobre plagues del camp, pronunciat el 4 d'abril de 1908 (RA, 5.1908) o el referent a la Llei d'alcohols (RIACSI, 20.11.1908).

²⁵² Va publicar diversos articles (LVC, 20.2.1912, *La Vanguardia*, 17.9.1918) i el fulletó *Declaració de collita i guies de circulació*, que fou imprès el 1913 i que, segons Cristóbal Mestre, *"anuló todo el trabajo de una entidad potente, cual era la Unión de Viticultores de Cataluña, que había, con buenas intenciones, pero entonces equivocadamente, hecho una campaña a favor de la declaración de cosechas y de las guías de circulación"* (Manuel Raventós..., pàg. 90).

a la política matrimonial dels Riba i a diverses contingències successòries, fou possible reunir aquests quatre patrimonis en un de sol: Bruniquer, Company Vell, Riba i Vilar, aquest darrer posteriorment alienat²⁵³. Aquest gran patrimoni es desmembrà cap a finals del segle XIX, en bona part com a conseqüència de l'endeutament derivat de la vida a la Cort de Madrid de dos membres de la família: a mitjan segle XIX, després de cinc matrimonis successius amb membres de la noblesa, dos fills de can Riba, Jeroni i Manuel de Riba, van entrar a formar part de la Guàrdia de Corps a la Cort d'Isabel II, fet que comportava un alt nivell de despesa que desembocà en un creixent endeutament cada vegada més difícil de suportar. Santiago de Riba ja només heretà la casa pairal (amb una bodega amb capacitat per a 40.000 litres de vi) i la finca de can Riba, amb unes 90 hectàrees de terra dedicades principalment al conreu de la vinya, que fou explotada en règim de masoveria i amb una cinquantena de parcers que treballaven les vinyes i amb arrendataris a les terres de regadiu²⁵⁴. Santiago era el fill menor del propietari i advocat (tot i que mai no va exercir aquesta professió) Francesc de P. Riba i de Milans i d'Anna d'Espanya i Orteu, de família noble, originària de la Pobla de Segur i una de les primeres fortunes de Barcelona. El pare va morir molt jove i va actuar com a tutor el Baró de Purroy, que estava casat amb una germana de la mare. Quan arribà a la majoria d'edat, Santiago va desfer-se de l'administrador de can Riba i va començar a dirigir personalment l'explotació de la finca, cobrant els arrendaments i les parts de fruits de la vinya i produint vi per vendre. Com el seu pare, Santiago va estudiar la carrera de dret. Es llicencià l'any 1903 i va exercir primer de fiscal municipal (1905-1907) i després de jutge municipal (1908-1910) de Santa Coloma de Gramanet. Però aviat s'especialitzaria en la legislació dels aprofitaments hidràulics, fins a convertir-se en el principal advocat en qüestions d'aigües de Barcelona: assessor de la Societat d'Aigües de Barcelona, de la Confederació Sindical Hidrogràfica del Pirineu Oriental i secretari de la Sèquia Comtal (aigües de Montcada). Va liderar la campanya dels propietaris del Vallès contra el projecte de portar les aigües del riu Mogent a Barcelona, fundant i presidint la Junta de Defensa de les Aigües del riu Mogent i afluent (1910-1913), que va fer una intensa campanya de propaganda per la comarca del Vallès²⁵⁵. L'any 1913 fou nomenat per la junta directiva de l'IACSI advocat assessor de l'oficina per a la tramitació dels expedients d'inscripció d'aprofitaments d'aigües públiques, amb la qual s'aconseguien prop de setcentes inscripcions, *“amb la qual cosa es va aconseguir que es normalitzessin a Catalunya aquells registres tan importants i convenients per a garantir els drets de l'usuari”*²⁵⁶. Des d'aquell moment, ens diu Ferran de Sagarra

²⁵³ Joaquim de Camps i Arboix, *Les cases pairals...*, pàg. 244.

²⁵⁴ L'any 1890 el patrimoni Riba encara superava les duescentes hectàrees; però el 1892, per tal de liquidar deutes, la mare de Santiago va vendre la finca de can Ros de Mollet (41 ha), que era la segona més important en obtenció de renda i on la família estiuiejava des que, al segle XVIII, havia fixat la residència a Barcelona. A més en el testament va voler compensar la desigualtat del llegat que rebien les filles respecte de l'hereu i va adjudicar la finca de can Company de la Roca del Vallès (87 ha) a la primogènita i va dividir la finca de can Amat (20 ha, agregada al mas Riba i que contenia la major part de les terres de regadiu) entre les altres filles. Posteriorment Santiago va comprar les vinyes de can Amat a les germanes, però les millors terres de regadiu foren venudes a altres compradors. Les vicissituds i la forma d'explotació del patrimoni Riba es poden resseguir a Ramon Garrabou, Jordi Planas, Enric Sagner, *Un capitalisme impossible? La gestió de la gran propietat a la Catalunya contemporània*, Vic, Ed. Eumo, 2001.

²⁵⁵ Vegeu l'apartat 7.2.3.

²⁵⁶ RIACSI, 20.4.1919. Vegeu l'apartat 4.1.2.

que “*su labor jurídica en este sentido no halla descanso, y se repite constantemente en publicaciones siempre apreciadas. Comentarios sobre el nuevo reglamento hipotecario y los aprovechamientos de Aguas públicas; conferencia sobre los pequeños regadíos; una nueva definición de Aguas públicas...*”²⁵⁷. Va participar en els diversos Congressos Nacionals de Regs que es celebraren en diferents localitats espanyoles, i en el tercer, celebrat a València l'any 1921, va proposar l'organització del següent a Barcelona (1927), en el qual fou ponent i màxim organitzador per delegació del president de l'IACSI, el Baró d'Esponellà. En el IV Congrés Nacional de Regs va presentar la ponència *Registros de aprovechamiento de aguas públicas. Su organización y eficacia*, i dins del Curs Internacional d'Agricultura celebrat en el marc de l'Exposició Universal de Barcelona (1929), fou l'encarregat de pronunciar una conferència sobre la legislació d'aigües²⁵⁸. Membre de l'IACSI des de 1910, va ser membre de la junta (1925-1929), vicepresident (1931) i, degut a la mort del president, l'esmentat Carles de Fortuny Baró d'Esponellà, va exercir-ne la presidència (1931-1934)²⁵⁹. De la seva presidència cal destacar la culminació de les gestions per a l'adquisició del Palau Fivaller al Duc d'Almenara Alta (1932), dotant així l'IACSI d'un edifici propi que encara avui és la seu social de l'entitat²⁶⁰, i les nombrosíssimes gestions per afrontar l'aguda qüestió social al camp en aquells anys i per oposar-se als diferents projectes de reforma agrària, culminant en l'Assemblea de Defensa Agrícola que va tenir lloc a la plaça de toros Monumental de Barcelona el 29 d'octubre de 1933 i que ell va presidir. En aquella ocasió l'IACSI va aconseguir reunir prop de trenta mil propietaris catalans contra la Llei de Contractes de Conreu. Només el 1889, en plena crisi agrària finisecular, l'IACSI havia aconseguit una mobilització semblant: “*Ells demanaven protecció —observava Santiago de Riba—, nosaltres ens acontentaríem que ens deixessin tranquils i no ens perjudiquessin amb les constants intervencions perniciosas dels que manen*”²⁶¹. Fou precisament la forma d'oposar-se a la Llei de Contractes de Conreu, la qüestió que va força la seva dimissió al capdavant de l'IACSI: tot i que l'oposició a la llei era unànim i que s'havia aconseguit que el Tribunal de Garanties Constitucionals en declarés la nul·litat, el sector més intransigent de la junta directiva de l'IACSI, capitanejat per Josep Cirera i Voltà, va dimitir quan Santiago de Riba s'inclinava per una fórmula transaccional i va

²⁵⁷ IACSI, *Sesión necrológica a la memoria de los ex presidentes Excmos. Sres. D. Carlos de Camps y de Olzinellas, Marqués de Camps, D. Santiago de Riba y de España y D. José Bassetas Montaner*, Barcelona, 1941, pàg. 21. Ferran de Sagarra es va casar amb Conxita de Riba, germana de Santiago; Ramon de Sagarra, germà de Ferran es va casar amb Dolors de Riba, una altra germana de Santiago, i la relació de parentiu entre els Sagarra i els Riba es completa amb Ignasi de Sagarra, que es va casar amb una filla d'Espanya, cosina de Santiago de Riba.

²⁵⁸ “El dominio inmanente del Estado sobre las aguas. Su extensión en diversas legislaciones”, en la qual destacava les lleis de 1866 i 1879 i censurava la tendència a estendre excessivament la intervenció de l'Estat (RIACSI, 11.1929).

²⁵⁹ En la Salutació que dirigí als socis des de la Revista de l'IACSI, deia que “*ni per un moment podia pensar en rebutjar aquesta presidència amb què m'heu honorat, després de vint-i-dos anys d'ésser-ne soci i d'haver dedicat a l'Institut moltes hores de la meua vida, essent aquesta, encara, la primera corporació de què vaig sentir parlar, ja que el meu pare (q.a.c.s.) era l'única on anava*” (RIACSI, 1.1932).

²⁶⁰ Vegeu l'apartat 4.1.2.

²⁶¹ Jaume de Riba, “Les Assemblees d'Agricultura convocades per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre”, RIACSI, 11.1933.

forçar l'elecció d'una nova junta el 8 d'agost de 1934²⁶². Santiago de Riba era membre de la Lliga des de l'any 1913 i, tot i que era molt conservador, tenia un perfil més moderat²⁶³. Aquest mateix any 1913 ja fou candidat a les eleccions municipals de Barcelona, i fou escollit regidor i tinent d'alcalde de Sant Martí de Provençals. Més tard fou conseller de la Mancomunitat (1923) i membre del seu Consell Permanent i vicepresident de la Diputació de Barcelona (1930). També fou vicepresident de la Cambra Agrícola provincial de Barcelona (1923) i membre de la Cambra Agrícola del Vallès i de l'Associació de Propietaris del partit judicial de Granollers durant els anys trenta. El desembre de 1936 fou assassinat a Montcada, víctima dels revolucionaris.

RIBAS i RIBOT, RAMON (Sant Feliu de Llobregat, 1867-1936): Propietari rural amb casa pairal a Sant Feliu de Llobregat on va néixer i on va viure tota la seva vida: *“no obstante los atractivos de la vecina Barcelona, permaneció fiel al campo y a las costumbres de sus antepasados, prefiriendo ocuparse del cuidado de sus tierras y administración de sus propiedades, que allanarse a las comodidades de la ciudad”*²⁶⁴. A més de les terres de Sant Feliu, on al final del segle XIX era el tercer contribuent²⁶⁵, havia rebut en herència terres a Sant Just Desvern i Viladecans²⁶⁶. Fou fundador de la Cambra Agrícola del Baix Llobregat, de la qual va ser president (1908-1909) i un dels dirigents durant més de vint anys. Va impulsar la creació d'un camp d'experiències i va cedir a la Cambra Agrícola un terreny de la seva propietat per tal de facilitar el projecte. Des de la Cambra també va promoure la creació del Sindicat Agrícola de Solsona i va participar en el seu acte de constitució (1910). Va ser membre del Consell Central de la UVC des de la seva fundació l'any 1911 i també president de la FACB (1912-1914). Entrà a formar part de la junta directiva de l'IACSI l'any 1911, en la qual fou vocal (1911-1912 i 1921-1922), conservador (1913-1914 i 1923-1924) i vicepresident (1927-1930). Exercint aquest càrrec, l'any 1927 fou vicepresident de la comissió executiva del Congrés Nacional de Regs que es va celebrar a Barcelona i vocal del comitè executiu de l'Exposició annexa. Durant la crisi que es produí al si de l'IACSI l'any 1934, fou un dels signants de la proposició conciliatòria que es presentà a la junta general del 8 d'agost d'aquell any. Va ser durant molts anys vocal del Consell provincial de Foment (1914-1928), en el qual va presidir la Secció d'Agricultura, del Consell provincial d'Agricultura i Ramaderia, elegit per les cambres agrícoles (1917) i membre de la Junta forestal de la província de Barcelona (1918). En política va ser membre de la Lliga Regionalista i, al costat entre altres de Carles de Fortuny (que seria president de l'IACSI durant els anys de

²⁶² Vegeu: Jordi Planas, “L’Institut Agrícola Català de Sant Isidre”, dins Borja de Riquer (dir.), *Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, vol. 9: *De la gran esperança a la gran ensulsiada, 1930-1939*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1999, pàg. 156-157. I també, del mateix autor, “La tensa qüestió agrària”, a *ibídem*, pàg. 152-166.

²⁶³ D'aquest perfil més moderat en són testimoni alguns articles seus sobre el sindicalisme agrari o bé sobre la mateixa qüestió social agrària: vegeu *RIACSI*, 20.4.1919 i especialment *RIACSI*, 5.12.1920, on apela a la “bonhomia dels propietaris rurals” (aquest era el títol de l'article) perquè no apugin els arrendaments, un article que fou contestat durament per Enric de Dalmases a “Suum cuique...”, *RIACSI*, 2.1919.

²⁶⁴ Antonio Jansana Llopart, “Don Ramón Ribas y Ribot”, *CP1942*, pàg. 59.

²⁶⁵ Gemma Tribó, *Evolució i estructura agrària...*, apèndix pàg. 127.

²⁶⁶ Ministeri d'Agricultura, Arxiu de l'IRYDA: *Inventario de Fincas Expropiables (1933-1935)*: tom 30.

la seva vicepresidència) formà part de la comissió que l'any 1906 va visitar el País Basc²⁶⁷. Més tard, però s'allunyà de la política activa²⁶⁸. A la seva localitat va exercir nombrosos càrrecs, entre els quals el d'alcalde (1930), vocal de la junta de presons i cap del sometent. Catòlic militant, durant la Guerra Civil la seva casa fou assaltada pels revolucionaris i n'expulsaren els familiars. El seu primogènit, Jaume Ribas i Ricart, que era membre de l'IACSI des de l'any 1918, fou detingut i assassinat. Aleshores Ramon Ribas es trobava malalt en una clínica, on morí poc després.

SOLER i MARCH, LEONCI (Manresa, 1858-1932): Propietari, advocat i polític. Fou un dels dirigents destacats de la Lliga Regionalista. Fins a l'any 1899, en què es presentà a les eleccions a diputat a Corts com a candidat independent, no va participar en la vida política; però ja va participar en el moviment catalanista. Va fundar la Lliga Regional de Manresa (1890), amfitriona de la primera Assemblea de la Unió Catalanista on s'aprovaren les famoses Bases de Manresa (1892), i més tard fou el fundador i president del Casal Regionalista de Bages (1912), que es convertí en el centre polític dels regionalistes manresans²⁶⁹. Va ser diputat a Corts pel districte de Manresa durant cinc legislatures (1899-1910) i després senador del Regne (1910-1923). El seu pare, Lluís G. Soler i Mollet (1824-1897) era un conegut advocat de Manresa, i seguint la tradició familiar iniciada ja amb l'avi patern, Leonci va estudiar dret i es llicencià l'any 1881; però a continuació va cursar estudis d'arxiver, bibliotecari i arqueòleg a la Escuela Superior de Paleografía y Diplomática de Madrid. L'any 1882 és nomenat arxiver municipal de Manresa i el 1897 el bisbe de Vic, doctor Morgades, el nomena arxiver de l'arxiu de la Seu de Manresa i més tard fa extensiu aquest nomenament a totes les parròquies del bisbat de Vic²⁷⁰. També va exercir durant un temps d'advocat, però aviat va deixar de dedicar-s'hi per ocupar-se de l'administració de les seves finques. Leonci Soler era descendent de quatre famílies d'hisendats de la comarca del Bages (els Soler, els Mollet, els March i els Solernou²⁷¹) i, com hereu del seu pare, va heretar de les dues primeres un important patrimoni rústic i urbà a Manresa, a més del mas Calvet i Graell a Sant Salvador de Guardiola (148 ha) i del mas Mollet de Joncadella (85 ha)²⁷². D'altra banda, la seva esposa, Empar Terol i Cucurella, amb qui va contraure matrimoni l'any 1887, era filla d'un fabricant i comerciant de teixits que també tenia propietats rústiques a València. Durant els primers anys el matrimoni va viure a aquesta ciutat, tot i que feien estades

²⁶⁷ Vegeu la nota biogràfica de Carles de Fortuny.

²⁶⁸ *AiR*, 15.6.1928.

²⁶⁹ Pilar Martínez-Carné ha assenyalat les similituds que es poden establir entre les figures de Leonci Soler i March i Jaume Maspons i Camarasa, en relació a la convergència del catalanisme i l'agrarisme (Pilar Martínez-Carné i Ascaso, *Els inicis del catalanisme polític i Leonci Soler i March (1858-1932)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, pàg. 187-191). La major part de la informació que ofereix aquesta nota biogràfica de Leonci Soler i March està extreta d'aquest voluminós estudi biogràfic.

²⁷⁰ Pilar Martínez-Carné i Ascaso, *Enric Prat de la Riba i Leonci Soler i March: Correspondència inèdita (1899-1916)*, Manresa, Centre d'Estudis del Bages, 1991, pàg. 26.

²⁷¹ La genealogia de Leonci Soler i March es troba àmpliament explicada a Pilar Martínez-Carné i Ascaso, *Els inicis del catalanisme polític...*, pàg. 25-39. El seu avi matern, Ignasi March i Coma, l'any 1859 fou president de la subdelegació de l'IACSI a Manresa (*RIACSI*, 1860, pàg. 58).

²⁷² En conjunt, el patrimoni rústic heretat del seu pare estava compost de 13 finques, amb una extensió total de 266 ha (*ibídem*, pàg. 44).

freqüents i llargues a Manresa²⁷³. D'acord amb aquesta posició social, Leonci Soler va desenvolupar una intensa activitat en l'associacionisme agrari del començament del segle XX. El seu pare era soci de l'IACSI i formà part de la primera junta directiva de l'Associació d'Agricultors del partit de Manresa (1878). L'any 1883 Leonci ja formava part de la junta d'aquesta Associació d'Agricultors com a vocal, el 1883 i 1884 en fou secretari i també s'encarregà de la direcció del seu butlletí mensual, *Lo Pla de Bages*, (1883-1884). Un cop passà a residir a València també fou membre de la junta directiva de la Cambra Agrícola de València almenys des de l'any 1891²⁷⁴. Fou el fundador i president del Gremi d'Agricultors de Manresa, creat l'any 1900 seguint l'esperit de l'encíclica *Rerum Novarum*²⁷⁵, que desenvolupà funcions cooperatives i mutualistes, i que l'any 1903 va organitzar la celebració a Manresa del VI Congrés de la FACB. En aquest congrés fou elegit president de la Federació el seu amic Manuel Raventós, succeint-lo l'any següent en el càrrec Leonci Soler (1904-1905). També fou l'impulsor i president honorari de la Cambra Agrícola del Pla de Bages, creada l'any 1905 des del Gremi d'Agricultors de Manresa com una federació d'associacions agrícoles de la comarca del Bages. Membre de l'IACSI a partir de la mort del seu pare (des de 1916 com a soci resident), era un dels assidus a la "penya" dels dimarts, i va ser vocal de la seva junta directiva (1925-1928) i membre del seu Consell de Direcció des del 1923. A proposta de l'IACSI, l'any 1917 fou elegit vocal del Consell d'Agricultura i Ramaderia de la província de Barcelona per les associacions agrícoles, i el seu representant al Consell Superior de Foment²⁷⁶. L'any 1919, en les eleccions de les cambres agrícoles provincials, fou elegit vocal de la Cambra Agrícola Provincial de Barcelona i l'any següent fou nomenat Comissari Regi President del Consell Provincial de Foment de Barcelona, càrrecs que ocupà fins al 1924. Com a parlamentari va participar en comissions i va intervenir en les discussions parlamentàries relatives a les qüestions agràries, com ara sobre l'impost especial sobre els sucres o la legislació sobre els alcohols. Fou membre del sometent des de l'any 1897, caporal del districte de Manresa (1899), caporal del partit judicial (1902) i un dels organitzadors del sometent de la província de Barcelona (1917). Va presidir la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat (1918-1923), fundada pel bisbe Torras i Bages, des de la qual va organitzar l'Assemblea Autonomista de 1919. També va promoure l'edició del *Setmanari Català* (1890), portaveu de la Lliga Regional de Manresa, i dels diaris de la mateixa localitat *La Veritat* (1901) i *El Pla de Bages* (1904). També va ser fundador de l'Orfeó Manresà (1901) i del Centre Excursionista de la Comarca del Bages (1905).

²⁷³ L'any 1906 va morir la seva esposa i l'any 1915 es casà en segones núpcies amb Margarida Escarrà i Colunje, nascuda a Cuba, d'ascendència catalana, i que també tenia importants propietats a l'illa caribenya (*ibídem*, pàg. 629).

²⁷⁴ *Ibídem*, pàg. 91. És possible que, tal com afirma J. Maspons, l'estada a València de Leonci Soler fos una influència positiva a l'hora d'impulsar l'associacionisme agrari de la comarca del Bages: "La classe agrícola manresana ha tingut la sort de comptar ab un home que, a son regonegut amor a la terra y noblesa de sentiments, hi afegeix un gran caudal de coneixements y d'experiencias respect a organisió agrícola, adquirits a copia d'estudi y per la observació sobre el terreno del funcionament d'organismes agrícols de diferents indrets, especialment dels molt avensats que existeixen per la banda de Valencia" (Jaume Maspons i Camarasa, "Els agricultors manresans (II y darrer)" *LVC*, 31.5.1902).

²⁷⁵ Vegeu l'apartat 3.2.1. Leonci Soler i March tenia una gran amistat amb el pare Antoni Vicent, del qual havia seguit i havia participat en les seves activitats associacionistes entre els cercles obrers (Pilar Martínez-Carné i Ascaso, *Els inicis del catalanisme polític...*, pàg. 167).

²⁷⁶ *RIACSI*, 20.8.1918.

TOBELLA i D'ARGILA, FRANCESC XAVIER (Sant Pol de Mar, 1849 - Barcelona, 1910): Pèrit agrícola i publicista. Era el cabaler de can Reig de Sant Pol de Mar, un gran patrimoni agrícola que heretà el seu germà Josep, que fou alcalde de la localitat del 1880 al 1890. Francesc Xavier cursà estudis de pèrit agrícola a la Universitat de Barcelona i fou professor d'agricultura de l'antic col·legi Carreras (1881), professor i director de la Granja Experimental Agrícola de Barcelona (1888), director de l'empresa La Agricultora Catalana (1872), que va ser la primera fàbrica d'adobs complets establerta a Espanya l'any 1863, i també de la Societat Vitícola de la Corona d'Aragó. Al final de la seva vida l'Ajuntament de Barcelona li confià la direcció del Servei de Parcs i Jardins²⁷⁷. Va fundar i dirigir fins a la seva mort la revista *L'Art del Pagès* (1877-1918), que l'any 1893 es fusionà amb el suplement de la Revista de l'IACSI que portava per títol *La Pagesia* i que ell també va dirigir fins a la seva desaparició l'any 1895. El 1893 fou nomenat per dirigir el Consultori Mostrari creat per l'IACSI, entitat de la qual era soci des de 1869 i que el 1902 el nomenà soci de mèrit per l'organització de diversos concursos i per la seva labor com a director de *L'Art del Pagès*. L'any 1907 entrà a formar part de la seva junta directiva, com a vocal bibliotecari. També fou fundador i president del Centre Agronòmic Català (1880), del Col·legi Pericial Agronòmic (1888) i vicepresident del Centre Pericial Agrícola Català fundat el 1893. Fou també president honorari del Foment d'Agricultura de Badalona (1894) i soci de mèrit de l'Associació de Propietaris Rurals del Vallès, del Centre Agrícola del Penedès i del Foment Mercantil, Industrial i Agrícola de Sabadell. En aquesta localitat l'any 1890 fundà La Guardiola, probablement la primera societat de crèdit agrícola que es creà a Catalunya²⁷⁸. Fou un actiu propagandista de l'associacionisme agrari, des de les publicacions en què col·laborà i també com a conferenciant especialitzat, i també un fervent catalanista: membre de la Jove Catalunya, amb Pere Aldavert i Àngel Guimerà va fundar la revista *La Renaixensa*. També fou membre de la comissió organitzadora del Primer Congrés Catalanista (1880), del nucli dirigent del Centre Català (1882), de la junta de la Lliga de Catalunya (1887), signà el Missatge a la Reina Regent (1888), participà en la campanya de defensa del dret català (1889) i, com a representant del Centre Català de Sant Pol de Mar, fou delegat a les assemblees de la Unió Catalanista de 1892, 1893, 1894, 1895 i 1901. També fou president de l'Associació de Propaganda Catalanista, del Centre Català de Barcelona i l'any 1898 s'oposà als catalanistes que volien pactar amb el general Polavieja²⁷⁹. La identitat amb què concebia l'ideal catalanista i l'agrarista era descrita per Jaume Maspons en la nota necrològica que li dedicà l'any 1910: "*En Tobella era un catalanista, un patriota entusiasta. No sé si havia devingut propagandista agrícola pera millor fer patria, o era catalanista pera millor fer entrar les idees de progrés agrícola entre les gents pageses. Els dos ideals, pera'ls quals havia lluitat braument, incansable, tota la seva vida, se refonien en son cor generós, en un sol ideal encés per un amor sense límits, imposador de tota lley de sacrificis, encaminat a fer de Catalunya un poble culte*"²⁸⁰.

²⁷⁷ Joaquim de Camps i Arboix, *Història de l'agricultura...*, pàg. 360.

²⁷⁸ Vegeu l'apartat 1.3.3.

²⁷⁹ Josep M. Ollé (dir.), *Homes del catalanisme...*, pàg. 253-254.

²⁸⁰ *FALVC*, núm. 205, 5.12.1910. També es publicà un article necrològic a la revista *Catalunya Agrícola*, 12.1910.

VIDAL i BARRAQUER, JOSEP (Cambrils, c. 1875 - 1938): Fill menor dels germans de cal Vidal, de Cambrils, que van quedar orfes de petits, va posar-se al front del patrimoni agrícola familiar que radicava, en la seva major part, en aquest municipi. El germà gran, Francesc, es doctorà en lleis i va seguir la carrera eclesiàstica fins esdevenir arquebisbe de Tarragona (1919-1943) i cardenal des de 1921²⁸¹. Josep Vidal i Barraquer es llicencià en Medicina l'any 1898, però mai no va exercir la professió de metge per dedicar-se per complet a la gestió de les finques rústiques, en les quals va introduir tècniques innovadores. Quan es va fer càrrec del patrimoni agrícola, compost de bones terres de secà i altres de regadiu, les vinyes es perdien per causa de la fil·loxera. Segons explica Joan Riba, va fer un viatge a Itàlia i França juntament amb Jaume Raventós per conèixer les pràctiques agrícoles més avançades i les aplicà a les seves finques, tant en la replantació amb vinya americana, com en el conreu de cereals, en què va ensenyar als pagesos que per aconseguir un bon rendiment calia llaurar fons, sembrar poc gra i aplicar força adob: *“Los prácticos, los rutinarios, los sabios de aldea, hacían sus consabidos y socarrones comentarios de que un señorito no les tenía que enseñar a sembrar, pero el resultado no pudo ser más convincente. En el jornal de tierra sembrado con tres cuartanes de semilla obtuvo 22 cuarteras de trigo, es decir, tal cantidad con solamente la cuarta parte de sembradura que emplean los otros, y 22 cuarteras cuando se consideraba un triunfo obtener 12 cuarteras [...] El experimento y la demostración ha traído la consecuencia en este pueblo que cuando se siembra trigo, en años normales, y con el abono conveniente, los labradores no quedan contentos si no obtienen 20 o más cuarteras por jornal sembrado”*²⁸². Sensible a l'orientació eclesiàstica expressada en la famosa encíclica “Rerum Novarum” va participar en la fundació del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Cambrils (1896), el primer que es fundà a la província de Tarragona i que ell va presidir durant pràcticament quaranta anys (1896-1905, 1907-1936). El sindicat confeccionava guano per als socis i el 1920 va construir una bodega cooperativa molt ben organitzada, que el 1924 va rebre la visita del Rei Alfons XIII, tot aprofitant la seva visita al Parc Samà del Marquès de Marianao des de Tarragona²⁸³. La caixa rural ofería préstecs als pagesos que ho necessitaven per replantar les vinyes i recollia el petit estalvi. La mort de la seva esposa, Rita Flaquer, el portà a deixar Cambrils per viure amb la seva filla i una tieta que en tenia cura a Sarrià. Entre 1905 i 1907, la presidència del Sindicat fou assumida pel metge de Cambrils, Sr. Riba, que des de la fundació del sindicat havia ocupat la vicepresidència. Però en morir aquest l'any 1907, la junta li demanà que

²⁸¹ Francesc Vidal i Barraquer fou soci de mèrit de l'IACSI des de l'any 1932.

²⁸² Joan Riba Ferré, “Don José Vidal Barraquer”, CP1942, pàg. 55. Joan Riba i Ferré era el fill del metge de Cambrils que acompanyà Josep Vidal en la fundació i la direcció del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Cambrils. Joan Riba, que també era llicenciat en Medicina, també fou secretari del Sindicat i, durant molts anys, també secretari de la FACB. Membre de l'IACSI des de 1912, va ser director del Consultori de Malalties de les Plantes des de l'any 1928, director de l'Oficina Estadística des de 1932 i Cap dels Serveis Tècnics des de 1934, càrrec creat expressament per a ell i que exercí fins a la seva mort. També havia estat redactor del *Resumen de Agricultura* (1910) i el primer subdelegat de la UVC a Cambrils (1911). Fou el primer secretari de direcció dels Serveis Tècnics d'Agricultura de la Mancomunitat (1917) i el 1930 fou nomenat cap del servei de Silvicultura. L'any 1913 va publicar l'opuscle *El salario del obrero agrícola en Cataluña*, també va publicar el llibre *La poda del olivo*, i durant alguns anys fou el director de la pàgina agrícola de *La Vanguardia* (Vegeu CP1945).

²⁸³ RIACSI, 5.1924.

tornés a fer-se càrrec de la presidència, que ja no abandonà fins a la Guerra Civil. Membre de l'IACSI des de l'any 1898, fou membre de la junta (1915-1917) i més tard exercí el càrrec de vicepresident (1923-1927), durant el qual va representar l'IACSI en el Congrés d'Oleicultura celebrat a Sevilla l'any 1924. Va participar en els congressos de la FACB de Sant Sadurní d'Anoia (1898), Reus (1899) i Tarragona (1909), essent elegit President de la Federació en el Congrés celebrat a Tortosa (1914), càrrec que va exercir fins a la celebració del Congrés de Santa Coloma de Farners (1916). Un any després fou elegit per les associacions agràries de la província de Tarragona (121 vots) per formar part del Consell Provincial d'Agricultura i Ramaderia de la província de Tarragona i el seu representant al Consell Superior de Foment²⁸⁴. Fou nomenat Comissari Regi President del Consell d'Agricultura i Ramaderia i, durant la seva presidència (de la qual fou apartat en dissoldre aquells consells i ésser substituïts pels Consells de Foment) va emprendre, amb la col·laboració del seu amic Joan Aguiló, la primera campanya per lluitar contra la mosca de l'olivera (*Dacus olea*) que destruïa la collita d'olives d'aquella regió. Segons una opinió informada, *"tal vegada va ésser durant la breu direcció que tingué del Consell d'Agricultura i Ramaderia, on en Vidal ha fet més per la pagesia catalana"*²⁸⁵. També fou membre de la junta directiva de la Cambra Agrícola de Tarragona (1918) i ocupà càrrecs importants dins el sindicalisme catòlicoagrari: fou membre de la junta directiva del sindicat agrícola d'orientació catòlica "Acción de Defensa Agraria" constituït a Barcelona l'abril de 1918 sota l'impuls de Josep Elias de Molins²⁸⁶; l'any 1921 fou escollit president del Consell directiu de la sucursal a Barcelona del Banc Rural de la Confederación Nacional Catòlico-Agraria²⁸⁷; fou president de la Federació Catòlico-Agrícola de Tarragona (1923) i de la Federació Catòlico-Agrícola de Catalunya (1921). Ja en la dictadura del general Primo de Rivera, fou nomenat vocal del Consell d'Economia Nacional i va participar en diferents reunions del Consell a Madrid. L'any 1918 va presentar-se a les eleccions a diputat a Corts pel districte de Tarragona-Reus-Falset, però va sortir derrotat.

ZULUETA i GOMIS, JOSEP (Barcelona, 1958 - 1925): Hisendat, advocat i polític. Va estudiar dret a Barcelona i es doctorà a Madrid. Milità en el partit d'Emilio Castelar, però més tard s'afilià al Partido Reformista creat el 1912 per Melquíades Álvarez i en fou el cap a Catalunya. Fou diputat a Corts per Vilafranca del Penedès vint anys seguits (1903-1923), primer com a independent amb el suport dels rabassaires, després per la Unió Federal Nacionalista Republicana i més tard pel reformisme. En les eleccions de 1903 va posar la qüestió agrícola com a estandard del seu programa i va tenir el suport tant dels propietaris com dels rabassaires;

²⁸⁴ *RIACSI*, 10.8.1918.

²⁸⁵ *AiR*, 15.12.1928.

²⁸⁶ La primera junta del sindicat Acción de Defensa Agraria estava format per: Josep Elias de Molins (president), Marquès de Soto-Hermoso (vicepresident primer), Carles Sanllehy Girona (vicepresident segon), Josep Rueda Vilanova (secretari general), Frederic Elias Nicolau (tresorer), Trinitat M. Oms Ruirra (comptador), Santiago Estapé Pagès (vocal), Roc Vergés Suazo (vocal), Josep Lluís Pascual de Zulueta (vocal), Jaume Guerra Estapé (vocal), Josep Vidal Barraquer (vocal), Marià Puig Valls (vocal), Antoni Sabaté Casals (vocal), Gaietà López (vocal) i Víctor M. Clarió (vocal) (ADB, Entitats: Acción de Defensa Agraria).

²⁸⁷ Jordi Pomés, *La Unió de Rabassaires...*, pàg. 218.

d'aquesta manera va posar fi al domini dels partits dinàstics²⁸⁸. Tot i que era republicà, va simpatitzar amb el catalanisme i fou reticent al lerrouxisme. A les eleccions de 1923 es disputà el vot amb el candidat de les esquerres, Joan Casanovas i Maristany, circumstància que va permetre que s'emportés l'acta de diputat el candidat de la Lliga, Enric Ràfols. Segons explica el seu amic Frederic Rahola, la seva vocació per l'agricultura va néixer com a conseqüència d'una malaltia de joventut que, per prescripció mèdica, el portà a allunyar-se de la ciutat i a fer vida al camp²⁸⁹. L'any 1892 va heretar dels seus pares una finca pròxima a la Seu d'Urgell que havia quedat devastada per la fil-loxera i que reconvertí en una explotació de bestiar vaquí tot aprofitant l'explotació intensiva dels prats d'herba que permetia l'alta pluviometria de la comarca²⁹⁰. Fou el primer en importar bestiar vaquí de la raça Schwitz procedent de Suïssa a la comarca, atès que el bestiar boví del país era de poca aptitud lletera i projectà la creació d'una indústria transformadora²⁹¹. D'acord amb aquesta orientació, l'any 1915 aconseguiria fundar la Cooperativa Lletera del Cadí, que amb el temps es convertiria en la primera central lletera de Catalunya²⁹². El 1923, encara en vida del fundador, la cooperativa ja comptava amb 250 socis que diàriament aportaven uns 2.500 litres de llet, i el desembre de 1927, amb motiu de la inauguració de l'edifici de la cooperativa, la Revista de l'IACSI explicava que la cooperativa *"ha crecido poco a poco, pero sólidamente, de manera que trabajando en 1916 sólo unos 60.000 kilos de leche, sobrepaja actualmente de un millón. [...] Los productos principales de la Cooperativa son la mantequilla 'Sierra de Cadí', quesos 'Urgellet', 'Cremas del Cadí', 'Cremas del Segre', 'Petit Cadí'. etc. [...] La Cooperativa hace también la compra para sus socios de abonos y ha hecho también importaciones de ganado schwitz y al principio de su actuación tuvo toros sementales de su propiedad para fomentar la ganadería de la región [...] Cuenta en la actualidad con unos 300 socios pertenecientes a 10 pueblos todos próximos a la Seo de Urgel [...]"*²⁹³. Aquesta cooperativa, que fou la primera de la seva classe a Espanya, ha continuat funcionant fins a l'actualitat. L'any 1892 també se li confià la direcció del Canal d'Urgell, que era el més important d'Espanya en aquella època i

²⁸⁸ També va contentar als catalanistes, com es desprèn de la carta que el cap dels catalanistes vilafranquins va enviar a Prat de la Riba: *"La elecció de'n Zulueta segurament á nosaltres com a Centre ens haurá perjudicat, però al país ha fet un gran bé, no sols per lo que pugui fer com a Diputat sino perque es un fré que conté als republicans esbojarrats. Aquest Sr. pot ser el diputat perpetuo d'aquí si els republicans no fan el ximple y s'aguanten com are"* (ANC, Fons Prat de la Riba: carta sense datar citada per Antoni Romeu, *Sant Sadurní, entre el Sexenni i la Restauració, 1867-1904*, Sant Sadurní d'Anoia, Ajuntament de Sant Sadurní d'Anoia i Institut d'Estudis Penedesencs, 1996, pàg. 217).

²⁸⁹ Federico Rahola, "José Zulueta como escritor y pensador", *ECM*, 10.1911.

²⁹⁰ Joaquim de Camps i Arboix, *Història de l'agricultura...*, pàg. 360. El mateix Zulueta descriu aquesta experiència a "En los altos valles del Segre", *ECM*, 11.1920. L'any 1910 la finca va obtenir un premi del Ministeri de Foment.

²⁹¹ Enrique Sala Roca, "La importancia de la cooperación agraria", *RIACSI*, 1.1954.

²⁹² Joaquim de Camps i Arboix, *Història de l'agricultura...*, pàg. 360.

²⁹³ Abans de l'esclat de la Guerra Civil, el nombre de socis de l'any 1923 ja s'havia duplicat i l'aportació de llet a la cooperativa era de 12.000 litres diaris. L'any 1952, la producció de llet era de 65.000 litres diaris, dels quals la comarca en consumia només uns 15.000; la llet excedent d'aquest consum era transformada a la cooperativa en mantegues, formatges, nata i altres productes lactis (Enrique Sala, "La importancia de la cooperación..."). Per a la construcció de l'edifici va caldre una emissió d'obligacions per valor de 200.000 pessetes, que es pensaven amortitzar en trenta anys ("Una obra social en la Seo de Urgel", *RIACSI*, 1.1928).

va exercir amb èxit el càrrec fins al 1900²⁹⁴. Va inventar un tren per excavar a fons la terra conreable que la societat del Canal d'Urgell facilitava als regants per tal que realitzessin amb bones condicions la replantació de les vinyes i també amb el propòsit que fos utilitzat per al conreu de l'alfals. També va establir un camp d'experimentació agrícola al costat de les oficines de la Societat a Mollerussa. Com a resultat dels seus estudis, l'any 1904 va publicar un manual sobre *Canales de riego* i el 1906 fou elevat a la presidència de la Real Compañía de Canalización y Riegos del Ebro. A més de l'esmentat "tren Zulueta", va perfeccionar altres instruments agrícoles i va crear el Sindicat Nacional de Maquinària Agrícola per afavorir la difusió de maquinària agrícola entre els agricultors: Josep Zulueta era el president del Comitè Executiu del Sindicat i l'enginyer Ignasi Sanpere el gerent industrial²⁹⁵. La seva actuació en el moviment agrarista s'inicià en els anys noranta del segle passat, amb les campanyes de la Lliga de Productors del Principat de Catalunya que ell va fundar i presidir²⁹⁶. Aquestes campanyes el posaren en contacte amb l'IACSI i el 1899 entrà a formar part de la seva junta directiva²⁹⁷. Aquest mateix any els homes de la Lliga de Productors van guanyar les eleccions del Foment del Treball Nacional i Zulueta va considerar que havia arribat el moment de dimitir de la presidència de la Lliga²⁹⁸. Va ser un dels fundadors i vicepresident de la Cambra Agrícola de Lleida (1899) i després president de la Federació Agrícola Catalana (1900-1901). Va intervenir als Congressos Agrícoles de Lleida (1899), Palma de Mallorca (1902), el Vendrell (1904), Olot (1906), Vic (1908) i Tarragona (1909). En aquest congrés va presentar una ponència sobre "Associacions agrícoles i en especial les de crèdit" i va llençar la idea de la creació d'un Banc Nacional Agrari, que va rebre el suport de la FACB i que ell va defensar sense èxit durant molts anys²⁹⁹. També va ser un dels fundadors de la UVC i formà part del seu primer Consell Central. Com a diputat a Corts també va defensar la millora de les condicions per a les exportacions comercials (especialment a llatinoamèrica), la necessitat d'obres públiques, la supressió dels impostos de consums, i va intentar promoure la creació d'un grup parlamentari vitivinícola, iniciativa que va donar per perduda definitivament l'any

²⁹⁴ Quan va assumir la direcció de la Societat, *"el país regante acababa de sostener contra la empresa una lucha feroz y quedaba vivo el rescoldo de odios casi africanos; el divorcio entre los regantes y la Sociedad era absoluto. Al propio tiempo, la ciudad de Tárrega tomaba violentamente, para su abastecimiento, protegida por las autoridades, agua del canal. La Sociedad ligada de pies y manos por un convenio con sus acreedores, no podía moverse en ningún sentido, careciendo en absoluto de recursos. Al dejar Zulueta el cargo en 1900, paseaba solo por el país agasajándole pobres y ricos y firmaba con la ciudad de Tárrega, tras una lucha tenaz, un convenio por el que Tárrega accedía a todas las condiciones que nueva años antes, legalmente la Sociedad impusiera"* (ECM, 10.1911).

²⁹⁵ Sindicato Nacional de Maquinaria Agrícola, *Documentos, estatutos y boletín de suscripción*, Barcelona, Tip. "L'Avenç", 1907.

²⁹⁶ Vegeu l'apartat 2.4. Fou marmessor del tècnic tèxtil i economista Ferran Alsina (1861-1908), un altre dels màxims dirigents de la Lliga de Productors de Catalunya.

²⁹⁷ Soci de l'IACSI des de 1892, l'any següent ja fou el seu representant en el míting proteccionista que es va celebrar a Bilbao contra els tractats de comerç en projecte amb Alemanya i Itàlia (*La PAGESIA*, 16.12.1893). Va ocupar la càtedra d'economia rural creada a l'IACSI en 1897 (entre gener i abril de 1899 va donar-hi set lliçons que foren recordades) i des de 1919 fou el director de la secció de ramaderia de l'Institut.

²⁹⁸ El secretari general de la Lliga de Productors de Catalunya, Jaume Cussó, explica també que Zulueta *"se negó con toda energía á ingresar en el Fomento, del cual nunca ha sido socio, para que sus amigos no pudieran realizar el propósito de elevarlo á la presidencia de tan prestigiosa institución"* (ECM, 10.1911).

²⁹⁹ Vegeu l'apartat 4.3.3.

1921³⁰⁰. Fou vicepresident (1902-1903) i després president de la Junta Regional de Ramaders de Catalunya i vocal corresponsal de l'Asociación General de Ganaderos del Reino (1917)³⁰¹. També fou un dels fundadors i membre de la Junta Directiva de la Societat del Cavall Nacional de Tir Lleuger, delegat per la comarca del Penedès i per les valls d'Urgell (1911). En els anys convulsos del trienni bolxevic va promoure la creació d'una Federació Comarcal de Societats Obreres Agrícoles de l'Alt i Baix Penedès per tal de moderar el moviment sindical rabassaire, que ell va presidir (1919-1922)³⁰². També va presidir l'Agrupació Mútua del Comerç i de la Indústria i va viatjar a Amèrica del Sud per impulsar les exportacions catalanes (1903)³⁰³. També va ser membre de la junta directiva de l'Ateneu Barcelonès (1887) i de l'Asociación de Defensa de la Propiedad. Va ser membre del Patronat de l'Escola Superior d'Agricultura i un dels consellers del president Prat de la Riba per a la política agrària de la Mancomunitat³⁰⁴. Fou redactor de la revista *Resumen de Agricultura* i va col·laborar amb altres periòdics com ara *La Ilustración*, *La Vanguardia*, *La Publicidad* i la revista *Cataluña Agrícola*, i va escriure diversos opuscles i estudis tècnics de tema agrari. Després de la seva mort, el seu fill, Ferran Zulueta i Giberga, va dirigir la Cooperativa Lletera de la Seu d'Urgell i va disposar d'un camp experimental de cerealicultura a la seva finca de la Seu d'Urgell (1933-1934). Ferran Zulueta fou un dirigent destacat de la USAC: president de la Secció de Ramaderia, vicepresident segon (1932) i del juliol al desembre de 1936 n'assumí també la presidència. Va tenir bons contactes amb el Servei de Ramaderia de la Generalitat, dirigit per Eduard Simó, que va iniciar el projecte de crear una raça autòctona de boví de gran producció de llet a la comarca de l'Alt Urgell i el 1933 va promoure la creació del Sindicat de Criadors de l'Alt Urgell, presidit per Ferran Zulueta, com a secció de la Cooperativa Lletera³⁰⁵. Com a representant de la Cooperativa Lletera, fou membre del Consell d'Agricultura, Ramaderia, Caça i Pesca de la Generalitat (1934) i president de la Comissió Assessora de Ramaderia creada per la Generalitat el 15 de juny de 1936. Fou membre d'ERC des de la seva fundació, candidat a les eleccions de novembre de 1933 i finalment elegit diputat a les eleccions de febrer de 1936. Tanmateix, des de l'any 1932 era membre de l'IACSI, com havia estat el seu pare.

³⁰⁰ Juan Pan-Montojo, Núria Puig: "Los grupos de interés y la regulación pública del mercado de alcoholes en España, 1887-1936", *Revista de Historia Económica*, Año XIII, 1995, núm. 2, pàg. 265.

³⁰¹ Quan es creà la secció catalana de l'AGGR, en fou escollit president (1919).

³⁰² Sobre aquesta federació, vegeu Jordi Pomés, *La Unió de Rabassaires...*, pàg. 221-235.

³⁰³ El viatge fou organitzat per Josep Puigdollers i Macià i també hi participà Frederic Rahola. Segons aquest últim, "el influjo del viaje de América en Zulueta ha sido extraordinario. [...] Zulueta vió allí el triunfo de la maquinaria en el cultivo, abarcó la importancia decisiva que tiene la selección en los cultivos y en la ganadería; vió cómo el objetivo final de todo era el provecho, y comprendió el por qué de la competencia enorme que hacen los nuevos países con su cultivo extensivo é imperfecto, con sus jornales caros á la vieja Europa, pese al cultivo intensivo y al perfeccionamiento agrícola. [...] Y, sobre todo, descubrió allí la fuerza expansiva del crédito aplicado á la agricultura, que le impresionó fuertemente al recordar el alejamiento en que vive nuestro payés del verdadero crédito, substituído por la implacable y destructora usura" (Federico Rahola, "José Zulueta como escritor y pensador", *ECM*, 10.1911).

³⁰⁴ Josep Casanovas, *L'acció tècnica agrària...*

³⁰⁵ *Ibidem*, pàg. 499-500 i 505.

APÈNDIX 11

PRINCIPALS VITICULTORS DEL VALLÈS ORIENTAL (1890):

Aiguafreda: Miquel Aregall, Joan Colomé, Josep Cerdà Deniel, Miquel Nadal.

L'Ametlla del Vallès: Josep M. Draper, Josep Pagès, Josep Plantada, Baronesa de Prado Hermoso, Raimond Xamar.

Bigues i Riells: Francesc de P. Maspons, Antoni Molina, Josep Ramoneda, hereus d'Antoni Xurigué.

Caldes de Montbui: Baró de Cañellas, Joseph Margenat, Jaume Nogués, Josep Viaplana.

Canovelles: Manuel Girona, Joaquim Gorchs Pagès, Marquès de Santa Isabel, Maria Serra Màrgens.

Cànoves i Samalús: Antoni Creus Martí, Josep Cuch Rosell, Francesc Messeguer Creus, Boi Parera Ribas, Lluís Parera Rahull, Josep Torres Arquer.

Cardedeu: Antoni Llibre Soler, hereus de Joseph Matas Diumer, Maties Mir, Josep Morera Matas.

La Garriga: Pere Dachs, Dolors Castellà de Busquets, Esteve Galvany, Genís Girbau, Tomàs Nualart, Jaume Parera, Josep de Rosselló.

Granollers: Antoni d'Argila, Esteve Barangé, Josep Carrancà, Pere Maspons, Francesc de P. Montaña, Felip Parera, Josep Puntas, Vda. De Riera, Jaume Vallhonestà, Joan Xiol Bosch.

Llerona: Pere Camp, Maria Màrgens, Pere Puigdomènech, Antoni Rovira de Villar.

Llinars: Josep Bach Diviu, Josep Bordoï, Joan Collet, Josep Puigvert, Josep Rigola.

Lliçà d'Amunt: Josep Vergés, Patrici Artigas Pagès, Josep Mas Pascual, Antoni Rovira de Villar, Domènec Xicota Riera.

Lliçà de Vall: Pau Farnés, Josep Peypoch, Jaume Rius Lladó, Josep Vilardebò, Salvador Vilardebò.

Martorelles: Vda. De Bonaplata, Josep Matons Rovira, Francesc Puig, Josep Sigró Montaña.

Mollet: Oleguer Duñó Lladó, Fèlix Ferran, Jaume Fonolleda, Francesc de P. Riba, Teodor Vila.

Montmeló: Francesc Carreras, Sebastià Espinàs, Francesc de P. Guitet, Joan Manils, Joan Ramírez.

Montornès: Antoni d'Argila, Josep Artés, Sebastià Artés, hereus d'Aleix Aymamí, Josep Sayol, Manuela de Simón.

Parets: Joan Biscams, Pau Guasch, Vda. De Francesc Mandri, Esteve Serra, Vicenç Serra Roura.

La Roca: Jaume Font Cruells, Josep Oriach Paré, Antoni Molina, Sadurní Pont Palau, Teresa Ramis de Vidal.

Sant Antoni de Vilamajor: Josep Alguer Torró, Josep Gual, Joan Pascual Gual, Josep Torné.

Sant Celoni: Martí Domènech, Joan Feu, Josep Feu, Esteve Valls, Miquel Valls Batllori.

Sant Esteve de Palautordera: Josep Boix Vulart, Bonaventura Coll Juvany.

Sant Feliu de Codines: Pau Garriga, Llorenç Robert, Josep Rosàs, Francesc Ullar, Ramon Illa Carreras.

Sant Fost de Campsentelles: Jeroni Buxó, Jaume Miguel Delsofà, Pere Teyà de Villà, Josep Torrents Torrents.

Sant Pere de Vilamajor: Pere Montells Esmandia, Josep Parera Oliveró, Pere Pujol Parera.

Santa Maria de Palautordera: Joan Cervera, Joan Moretó, Andreu Tapias.

Tagamanent: Pere Dachs, Felip Fargas, Francesc Vilardebò, Josep Vilardebò.

Vallgorguina: Teresa Formaguera, Pau Paradell, Jaume Pujol Gibert, Ramon Valls.

Font: R. Roig i Armengol, *Memòria acompanyatòria al Mapa Regional Vinícola de la província de Barcelona*, Barcelona, Establecimiento Tipográfico Editorial La Academia, 1890.

APÈNDIX 12**PRINCIPALS CONTRIBUENTS RÚSTICS DEL VALLÈS ORIENTAL (c. 1860)³⁰⁶****12.1. Primers deu contribuents rústics de cada municipi:**

L'AMETLLA DEL VALLÈS (1870)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Plantada	L'Ametlla	Can Plantada	4599,32	10,26	107,62	8,89	36,66	3,03
Josep Draper Plantada	L'Ametlla	Can Draper	2982,79	6,65	99,39	8,21	29,50	2,44
Marià Riera	L'Ametlla	Can Forns	2386,33	5,32	61,11	5,05	18,36	1,52
Ramon Planell i Plandolit	L'Ametlla	Can Plandolit	2337,99	5,22	59,18	4,89	20,35	1,68
Hereus de Bonaventura Torràs	Barcelona	Can Camp	2022,66	4,51	36,48	3,01	19,03	1,57
Amàlia Masadas	L'Ametlla	Can Pagès Vell	1833,16	4,09	37,06	3,06	26,96	2,23
Hereus de Raimunda Màrgens	Llerona	Mas Dorca	1713,22	3,82	51,84	4,28	10,22	0,84
Amàlia Viver de Xammar	L'Ametlla	Can Viver	1552,58	3,46	24,72	2,04	10,40	0,86
Genís Viver Girbau	L'Ametlla	13 peces	936,41	2,09	18,95	1,56	0,00	0,00
Genís Xammar	L'Ametlla	Can Xammar de Dalt	890,63	1,99	59,12	4,88	13,04	1,08
TOTAL			21255,08	47,42	555,46	45,87	184,52	15,24

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de l'Ametlla del Vallès (1870).

BIGUES I RIELLES (1864)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Ramoneda	Nc.	Can Barri	5084,96	6,20	99,33	4,85	22,25	1,09
Francesc Maspons	Barcelona	Can Maspons	4036,17	4,92	73,90	3,60	22,71	1,11
Antoni Xuriguera	Nc.	Can Noguera	3538,04	4,31	61,54	3,00	20,59	1,00
Martí Traver	Nc.	Can Traver	2846,79	3,47	85,68	4,18	16,46	0,80
Jaume Viñallonga	Nc.	Mas de la Torre	2706,14	3,30	35,65	1,74	14,35	0,70
Vda.de Ramon Pineda	Riells del Fai	Mas La Pineda	2678,48	3,26	42,26	2,06	13,62	0,66
Gaietà Vilallonga	Nc.	Mas Badell	2496,01	3,04	38,34	1,87	9,95	0,49
Jacint Matalonga	Bigues	Can Carreras	2242,55	2,73	102,51	5,00	19,09	0,93
Pere Camp	Bigues	Mas Camp	1870,25	2,28	18,39	0,90	10,04	0,49
Llorenç Margarit	Nc.	Can Margarit	1728,95	2,11	38,83	1,89	11,66	0,57
TOTAL			29228,34	35,61	596,42	29,09	160,71	7,84

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Bigues i Riells (1864).

³⁰⁶ Aquest apèndix s'ha confegit a partir de la documentació relacionada a l'apartat 5.4.1. L'àrea analitzada està descrita al mapa 11. Quan es coneix, s'esmenta la finca principal, encara que no sigui l'única del propietari al municipi.

CALDES DE MONTBUI (1861)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josefa Fatjó	Nc.	Mas Pujol	4858,66	4,65	146,39	4,14	40,82	1,15
Marià de Sans de Bette	Barcelona	Mas Cararach	4646,55	4,45	80,60	2,28	53,55	1,51
Baró de Cañellas	Barcelona	Mas Marimon	4114,88	3,94	104,01	2,94	56,82	1,61
Ambrosi Oliveras	Nc.	Mas Farell	3436,31	3,29	423,91	11,98	14,23	0,40
Josep Margenat Palet	Caldes de Montbui	Mas Pascual	3015,79	2,89	191,95	5,43	29,80	0,84
Maria Rosa Duran	Nc.	Can Camp	2609,29	2,50	99,42	2,81	26,16	0,74
Pau de Boet Amores	Caldes de Montbui	Can Marquès	2342,51	2,24	29,50	0,83	27,26	0,77
Carme Vila Prat	Caldes de Montbui	Can Prat de Dalt	2155,53	2,06	116,80	3,30	22,67	0,64
Vda. de Jaume Germà	Caldes de Montbui	Mas Rossell	2147,78	2,06	31,46	0,89	26,94	0,76
Antoni Viaplana	Caldes de Montbui	Mas Corró	1974,06	1,89	53,27	1,51	34,01	0,96
TOTAL			31301,36	29,98	1277,31	36,11	332,27	9,39

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Caldes de Montbui (1861).

CANOVELLES (1862)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Víctor Magarola	Barcelona	Can Castells	4481,14	13,50	70,41	11,88	35,83	6,05
Marià Duran	Canovelles	Can Duran	2741,66	8,26	55,94	9,44	25,15	4,25
Jaume Ricart	Barcelona	Mas Diviu	1676,17	5,05	24,82	4,19	16,74	2,83
Antoni Marquès	Canovelles	Can Marquès	1349,71	4,07	30,48	5,14	11,23	1,90
Josep Gorchs	Canovelles	Can Rovira	1295,62	3,90	19,37	3,27	11,05	1,86
Joaquim Prat	Barcelona	Can Carrencà	1194,29	3,60	19,92	3,36	11,75	1,98
Rafael Sallent	Canovelles	Can Camp	797,54	2,40	9,39	1,59	8,84	1,49
Ramon Casanova	Barcelona	Brolla de Belulla	793,25	2,39	33,78	5,70	2,57	0,43
Marià Fortuny	Granollers	Can Fortuny	633,25	1,91	8,05	1,36	3,27	0,55
Josep Gorguí	Canovelles	Mas Gurguí	613,67	1,85	14,54	2,45	8,87	1,50
TOTAL			15576,3	46,92	286,69	48,39	135,31	22,84

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Canovelles (1862).

CÀNOVES I SAMALÚS (1865)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Crous	Cànoves	Can Antich	4198,76	10,36	247,03	10,00	27,08	1,10
Ignasi de Puig	Barcelona	Can Bori	3271,64	8,07	337,58	13,66	39,72	1,61
Francesc d'A. Masaguer	Cànoves	18 peces	2492,55	6,15	86,78	3,51	23,76	0,96
Baldiri Parera Ribas	Cànoves	Can Ribas	1907,63	4,71	65,12	2,64	19,22	0,78
Josep Cuch	Cànoves	Can Cuch	1807,41	4,46	311,39	12,60	9,82	0,40
Lluís Parera	Samalús	Can Parera	1771,61	4,37	107,19	4,34	21,57	0,87
Josep Torras Seguí	Samalús	Can Masaguer	1495,50	3,69	131,95	5,34	14,60	0,59
Francesc Vilardebò Valls	Nc.	El Vilar d'en Ribas	1234,58	3,05	91,62	3,71	5,72	0,23
Joaquim Volart	Cànoves	Can Volart	1094,57	2,70	117,72	4,76	8,29	0,34
Tomàs Morató	Cànoves	Can Quintana	1068,29	2,64	88,95	3,60	5,75	0,23
TOTAL			20342,54	50,19	1585,32	64,17	175,54	7,10

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Cànoves i Samalús (1865).

LES FRANQUESES DEL VALLÈS (1864)								
---	--	--	--	--	--	--	--	--

Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Raimunda Màrgens	Llerona	Can Màrgens	3959,05	3,06	60,16	2,31	28,24	1,08
Francesc Puig Matas	Corró de Vall	Can Puig	3695,33	2,85	49,88	1,91	24,27	0,93
Joaquim Palaudàries	Barcelona	Mas Riembau	3692,76	2,85	46,33	1,78	29,16	1,12
Tomàs Bosch Aymerich	Llerona	Can Santa Digna	3136,94	2,42	62,03	2,38	35,71	1,37
Marià Ramis Duran	Collsabadell	Mas Ramis	2815,31	2,17	104,99	4,03	36,32	1,39
Joaquima de Bassols	Barcelona	Can Mari	2452,06	1,89	93,36	3,58	28,34	1,09
Albert Compte	Barcelona	Can Pagès de Munt	2373,75	1,83	53,79	2,06	23,87	0,92
Frederic Maresch	Barcelona	Mas Guilla	2293,06	1,77	64,11	2,46	30,11	1,16
Germans Alegret Modolell	Barcelona	Mas Tarafa	2250,46	1,74	55,23	2,12	27,63	1,06
Francesc Aymerich	Llerona	Mas Aymerich	2077,01	1,60	77,44	2,97	34,82	1,34
TOTAL			28745,73	22,20	667,32	25,61	298,47	11,45

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Llerona i les Franqueses del Vallès (1864).

LA GARRIGA (1862)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep de Rosselló Puig	La Garriga	Can Terrers	9845,84	17,44	151,29	9,48	66,13	4,15
Rosa Nualart Bosch	La Garriga	Can Nualart	3632,39	6,43	87,39	5,48	26,21	1,64
Marquès d'Alfarràs	Barcelona	Mas Oliveres	3059,22	5,42	48,10	3,01	23,91	1,50
Jaume Pareras Mas	La Garriga	Can Noguera	2473,98	4,38	120,44	7,55	27,80	1,74
Miquel Parera	La Garriga	4 peces	1870,17	3,31	15,42	0,97	10,66	0,67
Josep Oliveró Puig	La Garriga	11 peces	1588,66	2,81	80,05	5,02	42,79	2,68
Josep Busquets	La Garriga	Can Busquets Blancafort del	1477,13	2,62	69,03	4,33	43,85	2,75
Josep Dachs Prat	Gurb	Molí	1462,12	2,59	84,09	5,27	10,36	0,65
Francesc Partegàs Sampera	La Garriga	4 peces	1107,20	1,96	32,68	2,05	12,71	0,80
Enric Riera	La Garriga	17 peces	961,28	1,70	13,22	0,83	11,09	0,70
TOTAL			27477,98	48,66	701,72	43,98	275,52	17,27

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de la Garriga (1862).

GRANOLLERS I PALOU (1861/1862)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Manuel Riba	Barcelona	Can Riba	8001,71	7,31	104,65	9,16	38,04	3,33
Rafael M. Duran	Nc.	Can Català	7519,83	6,87	44,03	3,86	42,11	3,69
Víctor Magarola	Barcelona	Mas Gri	6224,45	5,69	34,76	3,04	32,83	2,88
Comunitat de Granollers	Granollers	6 peces	6039,24	5,52	40,54	3,55	28,21	2,47
Marià de Sans de Bette	Barcelona	18 peces	4965,06	4,53	26,25	2,30	20,22	1,77
Ignasi Bassols	Barcelona	Can Plantada	3763,62	3,44	29,35	2,57	24,88	2,18
Monges de Manresa	Manresa	Can Blanch	2766,90	2,53	20,81	1,82	14,32	1,25
Hereus de Maria Pla Ninou	Nc.	Can Xiol	2590,13	2,37	44,22	3,87	13,56	1,19
Marquès de Fivaller	Barcelona	6 peces	2320,06	2,12	16,63	1,46	16,26	1,42
Urbà Partegàs	Nc.	Can Català	2137,30	1,95	28,64	2,51	10,74	0,94
TOTAL			46328,30	42,31	389,87	34,14	241,17	21,12

Font: ACA, Fons Hisenda, amillaments de Granollers (1862) i de Palou (1861).

LLIÇÀ D'AMUNT (1862)

Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Pau Puig	Nc.	Mas Puig	5756,92	6,38	79,47	3,79	28,61	1,36
Josep Fatjó	Cerdanyola	Mas Palaudàries	4570,25	5,06	169,65	8,08	14,69	0,70
Francesc Casanovas	Nc.	Can Comas	4506,38	4,99	51,29	2,44	24,11	1,15
Vda. de V. Sala Oliveres	Nc.	5 peces	4216,12	4,67	72,68	3,46	29,38	1,40
Andreu Prat	Òrrius	Can Salgot	3353,26	3,72	103,24	4,92	9,36	0,45
Josep Artigas Catafau	Lliçà d'Amunt	4 peces	3176,82	3,52	100,12	4,77	18,30	0,87
Josep Xiol Aguiló	Nc.	3 peces	2909,71	3,22	53,27	2,54	19,22	0,92
Joaquima Vergés	Nc.	Can Amell	2835,63	3,14	52,54	2,50	26,62	1,27
Josep Rovira	Llerona	Mas Moncau	2528,71	2,80	51,68	2,46	21,45	1,02
Salvi Xicota	Lliçà d'Amunt	Mas Xicota	2399,15	2,66	50,64	2,41	15,21	0,72
TOTAL			36252,95	40,17	784,58	37,39	206,95	9,86

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Lliçà d'Amunt i Palaudàries (1862).

LLIÇÀ DE VALL (1861)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Eduard de Llanza	Barcelona	Can Coll	10120,80	22,29	165,18	17,69	73,50	7,87
Domènec Torras	Granollers	Can Torras	3675,54	8,10	48,29	5,17	20,35	2,18
Joan Barbany Mas	Nc.	Can Nadal	2327,05	5,13	32,41	3,47	12,64	1,35
Jaume Serra Viltró	Nc.	Mas Guardi	2132,98	4,70	72,06	7,72	11,02	1,18
Maria Sobregrau	Gallifa	Can Gurri	2113,04	4,65	33,45	3,58	12,48	1,34
Eduard Carballo	Nc.	Mas Oliveres	1853,58	4,08	52,69	5,64	11,23	1,20
Pere Estany	Nc.	Mas Valls	1428,05	3,15	26,16	2,80	14,08	1,51
Francesc Farnés	Nc.	Mas Farnés	1402,43	3,09	46,54	4,98	13,19	1,41
Ignasi Puig	Barcelona	Can Orlau	1391,55	3,07	25,55	2,74	8,23	0,88
Jaume Palet	Nc.	Can Prat	1376,54	3,03	47,15	5,05	12,73	1,36
TOTAL			27821,56	61,28	549,48	58,85	189,44	20,29

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Lliçà de Vall (1861).

MARTORELLES (1861)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Jaume Carrancà	Nc.	Mas Carrancà	9061,00	27,74	76,19	11,93	51,22	8,02
Hereus de Brindis Costa	Nc.	Mas Fenosa	4392,50	13,45	50,98	7,98	18,73	2,93
Benet Matas	Nc.	Bosc d'en Matas	3375,00	10,33	68,79	10,8	0,00	0,00
Josep de Ros	Nc.	7 peces	2148,75	6,58	72,15	11,3	6,79	1,06
Josep Carreras	Nc.	1 finca forestal	1473,75	4,51	49,94	7,82	0,00	0,00
Pau Bertran	Nc.	Can Font	1411,17	4,32	42,60	6,67	11,26	1,76
Pere Matons	Nc.	5 peces	1264,33	3,87	21,73	3,40	9,55	1,49
Pere Soler	Nc.	Mas Collet	1258,33	3,85	10,34	1,62	5,69	0,89
Marià Ullastre	Nc.	Mas Roda	1082,23	3,31	32,86	5,14	8,90	1,39
Secuestro de Casa Guillamí	Nc.	5 peces	1072,42	3,28	54,04	8,46	5,20	0,81
TOTAL			26539,48	81,26	479,62	75,09	117,35	18,40

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Martorelles (1861).

MOLLET DEL VALLÈS (1861)								
--------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--

Cooperativisme i associacionisme agrari a Catalunya

Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Ros	Mollet del Vallès	Can Mulà	5757,25	7,94	64,02	6,98	40,15	4,38
Domènec Ventalló	Nc.	14 peces	4944,50	6,82	34,21	3,73	24,48	2,67
Hereus de Josep M. Dalmases	Barcelona	Mas Cuscó	4873,50	6,72	31,79	3,47	31,40	3,42
Josep Vilaró	Granollers	Can Magre	4422,75	6,10	25,83	2,81	21,24	2,31
Vda. de Vicenç Pujol	Nc.	Can Pujol	3184,75	4,39	22,15	2,41	18,30	1,99
Ramon Anglasesell	Nc.	Mas Magarola	2867,00	3,95	33,11	3,61	23,68	2,58
Marià de Picó	Barcelona	12 peces	2550,00	3,51	13,37	1,46	13,37	1,46
Josep Calderó	Nc.	7 peces	2173,25	3,00	13,59	1,48	13,59	1,48
Vicenç Fonolleda	Mollet del Vallès	Can Fonolleda	2145,50	2,96	32,22	3,51	18,67	2,03
Manuel de Riba	Barcelona	Can Ros	2111,75	2,91	33,54	3,66	22,67	2,47
TOTAL			35030,25	48,29	303,83	33,12	227,54	24,80

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Mollet del Vallès (1861).

MONTMELÓ (1861)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Francesc Estruch	Barcelona	Nc	8190,28	26,29	52,57	15,72	33,08	9,89
Joaquim Palaudàries	Nc.	Nc	1905,17	6,11	29,77	8,90	13,86	4,14
Miquel Basas Grau	Nc.	Nc	1457,00	4,68	17,41	5,21	13,19	3,94
Amortització	-	Nc	1413,00	4,54	32,07	9,59	12,85	3,84
Josep Solà	Nc.	Nc	1358,04	4,36	10,01	2,99	6,89	2,06
Josep Guitet	Montmeló	Can Guitet	1063,50	3,41	17,35	5,19	13,04	3,90
Pere Fanés	Nc.	Can Ribera	1090,41	3,50	7,07	2,11	4,77	1,43
Jaume Fonolleda	Sabadell	Nc	694,33	2,23	15,21	4,55	7,68	2,30
Pere Puig Carrencà	Nc.	Nc	587,08	1,88	3,40	1,02	2,91	0,87
Felicià Montaña i Bonaventura Gurri	Nc.	Nc	564,37	1,81	3,37	1,01	3,24	0,97
TOTAL			18323,18	58,81	188,22	56,28	111,51	33,34

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Montmeló (1861).

MONTORNÈS I VALLROMANES (1873)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Vilaró	Granollers	Can Vilaró	6688,99	8,88	79,19	3,91	46,67	2,30
Àngel Ordóñez	Montornès	Mas Parellada	6473,29	8,60	77,20	3,81	70,50	3,48
Hereus d'Esteve Riera	Granollers	Can Torrents	4119,07	5,47	47,43	2,34	33,84	1,67
Aleix Aymamí	Barcelona	3 peces	3892,15	5,17	88,31	4,36	47,25	2,33
Esteve Ciuró	Barcelona	1 finca	3737,00	4,96	42,78	2,11	17,99	0,89
Comte de Darnius	Barcelona	Torre Tavernera	3709,84	4,93	226,72	11,20	33,42	1,65
Lluís de Parrella	Barcelona	1 finca	3519,49	4,67	60,68	3,00	17,35	0,86
Antoni Simon	Mataró	2 peces	3439,67	4,57	41,83	2,07	33,11	1,64
Jaume Miquel	Barcelona	3 peces	3422,73	4,54	46,85	2,31	40,67	2,01
Joan Forns	Palamós	3 peces	3320,69	4,41	57,15	2,82	49,81	2,46
TOTAL			42322,92	56,20	768,14	37,93	390,60	19,29

Font: ACA, Fons Hisenda, amillaraments de Montornès i Vallromanes (1873).

PARETS DEL VALLÈS (1861)

Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Leodgari i Josep Serra	Nc.	Torre Cellers	5627,00	9,56	77,80	10,08	68,50	8,874
Pau Guasch	Parets del Vallès	Can Guasch	4597,75	7,81	53,49	6,93	26,54	3,438
Francesc Viladesau	Nc.	Can Moragues	3444,75	5,86	41,80	5,42	29,13	3,774
Miquel Pujol	Nc.	Can Romeu	3263,75	5,55	30,78	3,99	22,89	2,965
Francesc Mandri	Parets del Vallès	Torre de Malla	3050,75	5,19	48,84	6,33	22,77	2,949
Antoni de Pinós	Nc.	Can Butjosa	2462,00	4,18	46,76	6,06	18,73	2,426
Hereus de Miquel Vila	Nc.	Can Guineu	2038,00	3,46	31,73	4,11	17,26	2,236
Tomàs de Soler	Nc.	2 peces	1951,75	3,32	19,74	2,56	17,26	2,236
Rosa Sellent de Banús	Nc.	Can Berenguer	1613,00	2,74	13,19	1,71	10,47	1,356
Josep de Sobregrau	Gallifa	Can Vilarrosal	1500,25	2,55	24,69	3,20	12,88	1,669
TOTAL			29549,00	50,22	388,82	50,37	246,42	31,92

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Parets del Vallès (1861).

SANT FELIU DE CODINES (1862)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Joaquim de Dou	Barcelona	Mas Flaqué	1919,16	5,07	107,56	8,40	15,06	1,18
Francesc d'A. Paré	Nc.	Mas Paré	1863,15	4,93	122,95	9,61	15,48	1,21
Joan Suñer	Nc.	Mas Bosch	1477,51	3,91	90,82	7,10	16,40	1,28
Tomàs Deu	Nc.	Deu del Vehinat	1294,28	3,42	60,22	4,70	14,32	1,12
Josep Ullar	Nc.	Mas Tura	1168,89	3,09	55,08	4,30	12,67	0,99
Teresa Rosàs	Nc.	14 peces	706,83	1,87	13,59	1,06	11,69	0,91
Josep Lloberas	Nc.	Mas Lloberas	673,17	1,78	19,71	1,54	9,79	0,77
Ramon Roca	Nc.	Mas Roca	526,53	1,39	27,48	2,15	5,81	0,45
Francesc Permañer	Nc.	8 peces	445,19	1,18	9,82	0,77	7,68	0,60
Joan Montagut	Nc.	6 peces	436,63	1,15	10,92	0,85	5,84	0,46
TOTAL			10511,34	27,79	518,15	40,48	114,75	8,96

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Sant Feliu de Codines (1862).

SANT FOST DE CAMPSENTELLES (1862)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josefa i Eulàlia Serra	Nc.	Can Pere Gil	11799,12	16,29	88,19	6,62	56,61	4,25
Joan Elías	Nc.	Can Donadeu	11008,00	15,20	204,81	15,37	30,75	2,31
Pau C. de Torrents	Nc.	Artigasa	7500,00	10,36	41,31	3,10	36,72	2,76
Joan Clarós	Nc.	Mas Canyelles	5249,49	7,25	127,42	9,56	30,48	2,29
Joan Saladrigas	Nc.	Bosc d'en Tió	4625,00	6,39	22,95	1,72	18,36	1,38
Rosa Carrencà de Buxó	Nc.	Can Ribalta	3600,75	4,97	58,48	4,39	26,07	1,96
Josep Torrents Torrents	Sant Fost	Mas Torrents	3440,50	4,75	125,95	9,45	9,55	0,72
Salvador Camp Sanglas	Nc.	Mas Llombart	3408,25	4,71	100,98	7,58	6,61	0,50
Maria Tayà de Villà	Nc.	Mas Tayà	2807,50	3,88	98,50	7,39	30,57	2,29
Josep Plandolit	Nc.	Hort de les Monges	2537,50	3,50	56,92	4,27	0,00	0
TOTAL			55976,11	77,3	925,50	69,47	245,72	18,45

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Sant Fost de Campsentelles (1862).

SANTA EULÀLIA DE RONÇANA (1861)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Brustenga	Santa Eulàlia	Can Brustenga	7280,43	12,47	165,03	13,94	30,97	2,62
Esteve Margenat	Santa Eulàlia	Can Burguès	4043,57	6,93	55,17	4,66	15,30	1,29
Jaume Padró	Santa Eulàlia	Can Magre	3265,46	5,59	31,18	2,63	12,45	1,05
Francesca Parellada	Santa Eulàlia	Can Vendrell	3247,40	5,56	68,67	5,80	21,38	1,81
Joaquim Dou	Barcelona	Can Pallàs	2938,56	5,03	33,66	2,84	15,21	1,29
Baldiri Plantada	L'Ametlla	Can Plantada	2337,67	4,00	33,12	2,80	9,23	0,78
Josep Barbany del Molí	Santa Eulàlia	Can Barbany	2313,50	3,96	45,20	3,82	9,82	0,83
Teresa Rosàs	Santa Eulàlia	Can Rosàs	2140,04	3,67	95,96	8,11	18,12	1,53
Josep Llovet Vallosera	Santa Eulàlia	5 peces	1509,83	2,59	17,07	1,44	9,20	0,78
Josep Plantada	Santa Eulàlia	4 peces	1422,33	2,44	28,21	2,38	12,66	1,07
TOTAL			30498,79	52,23	573,27	48,44	154,35	13,04

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Santa Eulàlia de Ronçana, 1861.

12.2. Principals contribuents rústics de la comarca:

	Nom	Residència	Municipis	Any	Líq. imp. (ptes. 1913)
1	Victor Magarola	Barcelona	Canovelles	1862	4397,59
			Palou	1861	6579,76
			Lliçà de Vall	1861	865,25
			Cànoves i Samalús	1865	501,37
			Les Franqueses	1864	463,58
			TOTAL		12807,55
2	Eduard de Llanza Joaquim de Llanza	Barcelona	Lliçà de Vall	1861	10698,52
			Lliçà d'Amunt	1862	574,39
			Palou	1861	632,28
			Parets	1861	560,52
			TOTAL		12465,71
3	Josep Vilaró	Granollers	Montornès i Vallromanes	1873	7440,48
			Mollet	1861	4675,21
			TOTAL		12115,69
4	Josefa i Eulàlia Serra	Nc.	Sant Fost de Campsentelles	1862	11579,12
5	Joan Elias	Nc.	Sant Fost de Campsentelles	1862	10802,75
6	Manuel Riba	Barcelona	Palou	1861	8458,47
			Mollet	1861	2232,29
			Parets	1861	21,67
			TOTAL		10712,43
7	Marià de Sans	Barcelona	Caldes de Montbui	1861	4911,79
			Granollers	1862	5248,48
			TOTAL		10160,27
8	Josep de Rosselló Puig	La Garriga	La Garriga	1862	9662,26
9	Jaume Carrancà	Nc.	Martorelles	1861	9578,22
10	Francesc Estruch	Nc.	Montmeló	1861	8657,80
11	Rafael M. Duran	Nc.	Palou	1861	7949,08
12	Josep Brustenga	Santa Eulàlia	Santa Eulàlia de Ronçana	1861	7696,01
13	Pau C. de Torrents	Nc.	Sant Fost de Campsentelles	1862	7360,16
14	Àngel Ordóñez	Montornès	Montornès i Vallromanes	1873	7200,55
15	Joaquim de Dou	Barcelona	Sant Feliu de Codines	1862	1883,38
			Caldes de Montbui	1861	1617,18
			Bigues i Riells	1864	395,61
			Santa Eulàlia de Ronçana	1861	3106,30
			L'Ametlla	1870	136,76
			TOTAL		7139,23
16	Josep Plantada Baldiri Plantada	L'Ametlla L'Ametlla	L'Ametlla	1870	4207,98
			Santa Eulàlia de Ronçana	1861	2471,10
			TOTAL		6679,08
17	Comunitat de Granollers	Granollers	Granollers	1862	4663,47
			Palou	1861	1720,50
			TOTAL		6383,97
18	Joaquim Palaudàries	Barcelona	Montmeló	1861	2013,92
			Cànoves i Samalús	1865	651,76
			Les Franqueses	1864	3085,01
			La Garriga	1862	63,50
			L'Ametlla	1870	362,62
			Palou	1861	66,07
			TOTAL		6242,88

19	Josep Ros	Mollet	Mollet	1861	6085,89
20	Ignasi Bassols	Barcelona	Palou	1861	3978,46
	Joaquima de Bassols	Barcelona	Les Franqueses	1864	2048,50
			TOTAL		6026,96
21	Leodgari i Josep Serra	Nc.	Parets	1861	5948,20
22	Pau Puig	Nc.	Lliçà d'Amunt	1862	5649,58
23	Raimunda Màrgens	Les Franqueses	Les Franqueses	1864	3307,48
			L'Ametlla	1870	1567,45
			La Garriga	1862	586,94
			TOTAL		5461,87
24	Domènec Ventalló	Nc.	Mollet	1861	5226,74
25	Hs de J.M. Dalmases	Barcelona	Mollet	1861	5151,69
26	Joan Clarós	Nc.	Sant Fost de Campsentelles	1862	5151,61
27	Josefa Fatjó	Nc.	Caldes de Montbui	1861	5136,00
28	Pau Guasch	Nc.	Parets	1861	4860,20
29	Hs de Brindis Costa	Nc.	Martorelles	1861	4643,23
30	Hs d'Esteve Riera	Granollers	Montornès i Vallromanes	1873	4581,84
31	Joan Saladrigas	Nc.	Sant Fost de Campsentelles	1862	4538,76
32	Domènec Torras	Nc.	Lliçà de Vall	1861	3885,35
			Palou	1861	626,50
			TOTAL		4511,85
33	Josep Fatjó	Cerdanyola	Lliçà d'Amunt	1862	4485,03
34	Francesc Casanovas	Nc.	Lliçà d'Amunt	1862	4422,36
35	Comte de Darnius	Barcelona	Montornès i V.	1873	4126,63
			Martorelles	1861	287,53
			TOTAL		4414,16
36	Baró de Cañellas	Barcelona	Caldes de Montbui	1861	4349,77
37	Aleix Aymamí	Barcelona	Montornès i Vallromanes	1873	4329,42
38	Esteve Margenat	Santa Eulàlia	Santa Eulàlia de Ronçana	1861	4274,39
39	Josep Ramoneda	Nc.	Bigues i Riells	1864	4248,09
40	Esteve Ciuró	Barcelona	Montornès i Vallromanes	1873	4156,84
41	Vda. de V. Sala Oliveres	Nc.	Lliçà d'Amunt	1862	4137,51
42	Jaume Maspons	Granollers	Santa Eulàlia de Ronçana	1861	1212,88
			Caldes de Montbui	1861	831,40
			Les Franqueses	1864	1092,95
			Cànoves i Samalús	1865	403,65
			Granollers	1862	411,35
			TOTAL		3952,23
43	Josep Rovira de Villar	Les Franqueses	Les Franqueses	1864	1468,99
			Lliçà d'Amunt	1862	2481,56
			TOTAL		3950,55
44	Lluís de Parrella	Barcelona	Montornès i Vallromanes	1873	3914,89
45	Rosa Nualart Bosch	La Garriga	La Garriga	1862	3564,66
			Cànoves i Samalús	1865	79,57
			L'Ametlla	1870	242,01
			TOTAL		3886,24
46	Antoni Simon	Mataró	Montornès i Vallromanes	1873	3826,11
47	Jaume Miquel	Barcelona	Montornès i Vallromanes	1873	3807,26
48	Josep Crous	Cànoves	Cànoves i Samalús	1865	3772,47
49	Marquès d'Alfarràs	Barcelona	La Garriga	1862	3002,18
			L'Ametlla	1870	750,81
			TOTAL		3752,99
50	Josep Calderó	Nc.	Parets	1861	821,09
			Mollet	1861	2297,30
			Lliçà de Vall	1861	599,16
			TOTAL		3717,55

51	Joan Forn	Palamós	Montornès i Vallromanes	1873	3693,76
52	Francesc Viladesau	Nc.	Parets	1861	3641,38
53	Ambrosi Oliveras	Nc.	Caldes de Montbui	1861	3632,46
54	Benet Matas	Nc.	Martorelles	1861	3567,65
55	Rosa Carrancà de Buxó	Nc.	Sant Fost de Campsentelles	1862	3533,61
56	Jaume Padró	Santa Eulàlia	Santa Eulàlia de Ronçana	1861	3451,86
57	Miquel Pujol	Nc.	Parets	1861	3450,05
58	Francesca Parellada	Nc.	Santa Eulàlia de Ronçana	1861	3432,77
59	Jaume Cabot	Santa Eulàlia	Santa Eulàlia de Ronçana	1861	1302,32
			Lliçà d'Amunt	1862	962,88
			Les Franqueses		1120,93
			TOTAL		3386,13
60	Josep Torrents Torrents	Sant Fost	Sant Fost de Campsentelles	1862	3376,35
61	Francesc Mandri	Parets	Parets	1861	3224,89
			Mollet	1861	150,90
			TOTAL		3375,79
62	Francesc Maspons	Barcelona	Bigues i Riells	1864	3371,90
63	Salvador Camp Sanglas	Nc.	Sant Fost de Campsentelles	1862	3344,70
64	Teresa Rosàs	Santa Eulàlia	Santa Eulàlia de Ronçana	1861	2262,20
			Sant Feliu de Codines	1862	693,65
			Canovelles	1862	360,81
			TOTAL		3316,66
65	Andreu Prat	Òrrius	Lliçà d'Amunt	1862	3290,74
66	Josep Margenat Palet	Caldes de Montbui	Caldes de Montbui	1861	3187,94
67	Josep Artigas	Lliçà d'Amunt	Lliçà d'Amunt	1862	3117,59
68	Francesc Puig Matas	Les Franqueses	Les Franqueses	1864	3087,16
69	Ramon Anglasell	Nc.	Mollet	1861	3030,66
70	Antoni Xuriguier	Nc.	Bigues i Riells	1864	2955,76
71	Ignasi de Puig	Barcelona	Cànoves i Samalús	1865	2939,48
72	Martí Traver	Nc.	Bigues i Riells	1864	2378,27
			Cànoves i Samalús	1865	539,93
			TOTAL		2918,20
73	M. Rosa Duran	Nc.	Caldes de Montbui	1861	2758,23
74	Josep Draper Plantada	L'Ametlla	L'Ametlla	1870	2728,99
75	Marià de Picó	Barcelona	Mollet	1861	2695,56

Fonts: Amillaments relacionats a l'apèndix 12.1. Només es té en compte l'àrea analitzada del mapa 11, encara que alguns propietaris tenien terres a altres municipis de la comarca i de fora del Vallès Oriental.

12.3. Propietaris amb més de 20 ha a cada municipi:

L'AMETLLA DEL VALLÈS (1870)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Plantada	L'Ametlla	Can Plantada	4599,32	10,26	107,62	8,89	36,66	3,03
Josep Draper Plantada	L'Ametlla	Can Draper	2982,79	6,65	99,39	8,21	29,50	2,44
Genís Antoja	L'Ametlla	Mas Puigllonell	722,54	1,61	72,90	6,02	10,27	0,85
Marià Riera	L'Ametlla	Can Forns	2386,33	5,32	61,11	5,05	18,36	1,52
Ramon Planell Plandolit	L'Ametlla	Can Plandolit	2337,99	5,22	59,18	4,89	20,35	1,68
Genís Xammar	L'Ametlla	Can Xammar de Dalt	890,63	1,99	59,12	4,88	13,04	1,08
Hereus de Raimunda Màrgens	Llerona	Mas Dorca	1713,22	3,82	51,84	4,28	10,22	0,84
Josep Xammar	L'Ametlla	Can Xammar de Baix	742,84	1,66	47,06	3,89	9,78	0,81
Pau Jaumira	L'Ametlla	Mas Fabrera	772,18	1,72	41,54	3,43	8,50	0,70
Amàlia Masadas	L'Ametlla	Can Pagès Vell	1833,16	4,09	37,06	3,06	26,96	2,23
Hereus de Bonaventura Torras	Barcelona	Can Camp	2022,66	4,51	36,48	3,01	19,03	1,57
Tomàs Parellada	L'Ametlla	2 peces	642,77	1,43	28,12	2,32	7,19	0,59
Genís Coromines	L'Ametlla	3 peces	597,37	1,33	27,94	2,31	9,11	0,75
Amàlia Viver de Xammar	L'Ametlla	Can Viver	1552,58	3,46	24,72	2,04	10,40	0,86
Marquès d'Alfarràs	Barcelona	Torre de Rosanes	820,83	1,83	21,11	1,74	5,32	0,44
TOTAL			24617,01	54,92	775,19	64,01	234,69	19,38

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de l'Ametlla del Vallès (1870).

BIGUES I RIELLES (1864)								
Nom	Residència	Finques	Liq. Imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Jacint Matalonga	Bigues	Can Carreras	2242,55	2,73	102,51	5,00	19,09	0,93
Josep Ramoneda	Nc.	Can Barri	5084,96	6,20	99,33	4,85	22,25	1,09
Martí Traver	Nc.	Can Traver	2846,79	3,47	85,68	4,18	16,46	0,80
Francesc Maspons	Barcelona	Can Maspons	4036,17	4,92	73,90	3,60	22,71	1,11
Llorenç Viver	Nc.	Can Viver	1455,48	1,77	68,94	3,36	8,48	0,41
Antoni Xuriguer	Nc.	Can Noguera	3538,04	4,31	61,54	3,00	20,59	1,00
Josep Ribas	Nc.	Can Ribas	1098,26	1,34	59,36	2,90	6,49	0,32
Fèlix Torroella	Nc.	Can Torroella	743,60	0,91	47,58	2,32	5,75	0,28
Vda.de Ramon Pineda	Riells del Fai	Mas La Pineda	2678,48	3,26	42,26	2,06	13,62	0,66
Agustí Torroella Canals	Nc.	Can Canals	548,49	0,67	42,11	2,05	4,19	0,20
Llorenç Margarit	Nc.	Can Margarit	1728,95	2,11	38,83	1,89	11,66	0,57
Gaietà Vilallonga	Nc.	Mas Badell	2496,01	3,04	38,34	1,87	9,95	0,49
Jaume Viñallonga	Nc.	Mas de la Torre	2706,14	3,30	35,65	1,74	14,35	0,70
Josep Garriga	Nc.	Can Garriga	951,36	1,16	32,25	1,57	12,45	0,61
Genís Antoja	L'Ametlla	Mas Puigllonell	156,09	0,19	27,91	1,36	0,06	0,00
Carme Vila Prat	Caldes de Montbui	Can Prat de Dalt	374,40	0,46	26,41	1,29	0,00	0,00
Joaquim Dou	Barcelona	Mas Ragassol	473,55	0,58	24,60	1,20	2,94	0,14
Vda. de Tomàs Parellada	Nc.	Can Corominas	1501,24	1,83	24,51	1,20	6,70	0,33
TOTAL			34660,56	42,23	931,71	45,45	197,74	9,65

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Bigues i Riells (1864).

CALDES DE MONTBUI (1861)								
Nom	Residència	Finques	Liq. Imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Ambrosi Oliveras	Nc.	Mas Farell	3436,31	3,29	423,91	11,98	14,23	0,40
Josep Margenat Palet	Caldes de Montbui	Mas Pascual	3015,79	2,89	191,95	5,43	29,80	0,84
Josefa Fatjó	Nc.	Mas Pujol	4858,66	4,65	146,39	4,14	40,82	1,15
Carme Vila Prat	Caldes de Montbui	Can Prat de Dalt	2155,53	2,06	116,80	3,30	22,67	0,64
Baró de Cañellas	Barcelona	Mas Marimon	4114,88	3,94	104,01	2,94	56,82	1,61
Maria Rosa Duran	Nc.	Can Camp	2609,29	2,50	99,42	2,81	26,16	0,74
Marià de Sans de Bette	Barcelona	Mas Cararach	4646,55	4,45	80,60	2,28	53,55	1,51
Joaquim de Dou	Barcelona	Mas Ragassol	1529,85	1,47	71,76	2,03	13,49	0,38
Llorenç Valls	Nc.	Mas Agell	631,75	0,61	71,24	2,01	0,00	0,00
Francesc Cuscó Brustenga	Caldes de Montbui	Mas Valls	1401,31	1,34	65,07	1,84	11,02	0,31
Antoni Viaplana	Caldes de Montbui	Mas Corró	1974,06	1,89	53,27	1,51	34,01	0,96
Segimon Comas	Nc.	Mas Viladevall	1384,54	1,33	52,69	1,49	13,43	0,38
Josefa Rubert Fonoll	Nc.	Mas Fonoll	848,56	0,81	52,48	1,48	8,08	0,23
Jaume Maspons	Santa Eulàlia	Can Maspons	786,50	0,75	46,63	1,32	4,04	0,11
Josep Uyà	Nc.	Can Casuch	468,04	0,45	44,00	1,24	4,62	0,13
Josep Broquetas	Caldes de Montbui	9 peces	1368,80	1,31	42,82	1,21	10,60	0,30
Antic Morera	Nc.	Mas Castellvell	604,56	0,58	38,46	1,09	7,22	0,20
Joan Sallent	Nc.	Mas Sallent	113,50	0,11	35,83	1,01	0,24	0,01
Vda. de Jaume Germà	Caldes de Montbui	Mas Rossell	2147,78	2,06	31,46	0,89	26,94	0,76
Pau de Boet Amores	Caldes de Montbui	Can Marquès	2342,51	2,24	29,50	0,83	27,26	0,77
Tomàs Parellada	Nc.	Can Caseta	488,85	0,47	22,89	0,65	3,83	0,11
Salvador Rosàs	Nc.	Mas Pascolet	769,03	0,74	22,63	0,64	8,04	0,23
TOTAL			41696,70	39,94	1843,82	52,12	416,88	11,78

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Caldes de Montbui (1861).

CANOVELLES (1862)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Víctor Magarola	Barcelona	Can Castells	4481,14	13,50	70,41	11,88	35,83	6,05
Marià Duran	Canovelles	Can Duran	2741,66	8,26	55,94	9,44	25,15	4,25
Ramon Casanova	Barcelona	Brolla de Belulla	793,25	2,39	33,78	5,70	2,57	0,43
Antoni Marquès	Canovelles	Can Marquès	1349,71	4,07	30,48	5,14	11,23	1,90
Jaume Ricart	Barcelona	Mas Diviu	1676,17	5,05	24,82	4,19	16,74	2,83
Marià Serra	Canovelles	Can Serra	593,92	1,79	23,62	3,99	12,12	2,05
TOTAL			11635,85	35,05	239,05	40,35	103,64	17,49

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Canovelles (1862).

CÀNOVES I SAMALÚS (1865)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Ignasi de Puig	Barcelona	Can Bori	3271,64	8,07	337,58	13,66	39,72	1,61
Josep Cuch	Cànoves	Can Cuch	1807,41	4,46	311,39	12,60	9,82	0,40
Josep Crous	Cànoves	Can Antich	4198,76	10,36	247,03	10,00	27,08	1,10
Fermí Llobateres	Samalús	Can Torrents	1052,95	2,60	140,79	5,70	9,73	0,39
Josep Torras Seguí	Samalús	Can Masaguer	1495,50	3,69	131,95	5,34	14,60	0,59
Joaquim Volart	Cànoves	Can Volart	1094,57	2,70	117,72	4,76	8,29	0,34
Lluís Parera	Samalús	Can Parera	1771,61	4,37	107,19	4,34	21,57	0,87
Francesc Vilardebò Valls	Nc.	El Vilar d'en Ribas	1234,58	3,05	91,62	3,71	5,72	0,23
Tomàs Morató	Cànoves	Can Quintana	1068,29	2,64	88,95	3,60	5,75	0,23
Francesc d'A. Masaguer	Cànoves	18 peces	2492,55	6,15	86,78	3,51	23,76	0,96
Baldiri Parera Ribas	Cànoves	Can Ribas	1907,63	4,71	65,12	2,64	19,22	0,78
Joaquim Palaudàries	Samalús	Can Prat	725,41	1,79	48,35	1,96	8,14	0,33
Raimunda Fàuria	Cànoves	Can Serra	792,89	1,96	46,54	1,88	5,14	0,21
Hereus d'Esteve Terrades	Cànoves	Casa Nova d'en M.	920,42	2,27	45,32	1,83	14,75	0,60
Anna Mateu de Llobet	Samalús	Can Bot	966,44	2,38	35,31	1,43	9,21	0,37
Pau Casademunt	Cànoves	Can Casademunt	760,77	1,88	30,88	1,25	7,71	0,31
Hereus de Jaume Maspons	Granollers	Can Esmandia	449,26	1,11	28,37	1,15	6,89	0,28
Hereus de Martí Traver	Cànoves	Can Oller	600,94	1,48	26,42	1,07	9,99	0,40
Josep Morera	Cànoves	Can Masdeu	152,42	0,38	22,37	0,91	3,18	0,13
Marc Rech	Cànoves	Can Rech	431,99	1,07	20,29	0,82	4,28	0,17
TOTAL			27196,03	67,10	2029,95	82,16	254,56	10,30
Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Cànoves i Samalús (1865).								

LES FRANQUESES DEL VALLÈS (1864)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Marià Ramis Duran	Collsabadell	Mas Ramis	2815,31	2,17	104,99	4,03	36,32	1,39
Joaquima de Bassols	Barcelona	Can Mari	2452,06	1,89	93,36	3,58	28,34	1,09
Francesc Aymerich	Llerona	Mas Aymerich	2077,01	1,60	77,44	2,97	34,82	1,34
Frederic Maresch	Barcelona	Mas Guilla	2293,06	1,77	64,11	2,46	30,11	1,16
Domènec Bruguera	Granollers	Mas Bruguera	1256,32	0,97	62,64	2,40	9,61	0,37
Tomàs Bosch Aymerich	Llerona	Can Santa Digna	3136,94	2,42	62,03	2,38	35,71	1,37
Jaume Maspons	Granollers	Can Bertran	1308,26	1,01	60,37	2,32	12,15	0,47
Raimunda Màrgens	Llerona	Can Màrgens	3959,05	3,06	60,16	2,31	28,24	1,08
Germans Alegret Modolell	Barcelona	Mas Tarafa	2250,46	1,74	55,23	2,12	27,63	1,06
Albert Compte	Barcelona	Can Pagès de Munt	2373,75	1,83	53,79	2,06	23,87	0,92
Josep Rovira de Villar	Llerona	Mas Villar	1758,38	1,36	50,84	1,95	20,88	0,80
Francesc Puig Matas	Corró de Vall	Can Puig	3695,33	2,85	49,88	1,91	24,27	0,93
Joaquim Palaudàries	Barcelona	Mas Riembau	3692,76	2,85	46,33	1,78	29,16	1,12
Francesca Camp	Corró de Munt	Mas Camp	1665,57	1,29	43,61	1,67	12,55	0,48
Jaume Xirau	Granollers	Mas Torra	1184,74	0,91	35,28	1,35	19,89	0,76
Josep Cot Cladellas	Corró de Munt	Mas Cot	912,72	0,70	31,46	1,21	9,49	0,36
Josep Gorchs Pagès	Canovelles	Mas Gorchs	1192,54	0,92	29,57	1,13	18,18	0,70
Joan Sala	Castellar	Mas Sala	1109,03	0,86	28,83	1,11	15,02	0,58
Pere Camp	Riells del Fai	Mas Roig	2022,50	1,56	26,68	1,02	16,71	0,64
Joan Puigdomènech	Corró de Munt	Mas Sauquet	901,26	0,70	26,47	1,02	14,81	0,57
Pau Ganduxer Aymerich	Corró de Vall	Mas Ganduxer	1318,90	1,02	25,31	0,97	12,24	0,47
Josep M. Huguet	Barcelona	Mas Colomé	1932,98	1,49	25,06	0,96	23,90	0,92
Genís Xammar	L'Ametlla	Mas Net	2061,64	1,59	25,03	0,96	14,93	0,57
Pau Valls	Barcelona	Mas Jubany	1802,73	1,39	22,83	0,88	13,46	0,52
Miquel Pelegrí Carbonell	Corró de Munt	Mas Carbonell	763,90	0,59	21,47	0,82	10,46	0,40
TOTAL			49937,20	38,56	1182,77	45,39	522,74	20,06

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Llerona i les Franqueses del Vallès (1864).

LA GARRIGA (1862)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep de Rosselló Puig	La Garriga	Can Terrers	9845,84	17,44	151,29	9,48	66,13	4,15
Jaume Pareras Mas	La Garriga	Can Noguera	2473,98	4,38	120,44	7,55	27,80	1,74
Rosa Nualart Bosch	La Garriga	Can Nualart	3632,39	6,43	87,39	5,48	26,21	1,64
Josep Dachs Prat	Gurb	Blancafort del Molí	1462,12	2,59	84,09	5,27	10,36	0,65
Josep Oliveró Puig	La Garriga	11 peces	1588,66	2,81	80,05	5,02	42,79	2,68
Josep Busquets	La Garriga	Can Busquets	1477,13	2,62	69,03	4,33	43,85	2,75
Marquès d'Alfarràs	Barcelona	Mas Oliveres	3059,22	5,42	48,10	3,01	23,91	1,50
Francesc Vilardebò Valls	Nc.	4 peces	748,29	1,33	38,33	2,40	3,92	0,25
Miquel Parera de Pimar	La Garriga	4 peces	1870,17	3,31	15,42	0,97	10,66	0,67
Francesc Rosell Palau	Nc.	7 peces	515,63	0,91	36,03	2,26	3,56	0,22
Francesc Partegàs Sampera	La Garriga	Mas Poy del Bosc	1107,20	1,96	32,68	2,05	12,71	0,80
Pau Torra de la Riba	Nc.	Can Torra de la R.	194,62	0,34	32,47	2,03	1,20	0,08
TOTAL			26465,93	46,87	816,07	51,15	265,95	16,67

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de la Garriga (1862).

GRANOLLERS I PALOU (1861/1862)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Manuel Riba	Barcelona	Can Riba	8001,71	7,31	104,65	9,16	38,04	3,33
Hereus de Maria Pla Ninou	Nc.	Can Xiol	2590,13	2,37	44,22	3,87	13,56	1,19
Rafael M. Duran	Nc.	Can Català	7519,83	6,87	44,03	3,86	42,11	3,69
Comunitat de Granollers	Granollers	6 peces	6039,24	5,52	40,54	3,55	28,21	2,47
Víctor Magarola	Barcelona	Mas Gri	6224,45	5,69	34,76	3,04	32,83	2,88
Ignasi Bassols	Barcelona	Can Plantada	3763,62	3,44	29,35	2,57	24,88	2,18
Urbà Partegàs	Nc.	Can Català	2137,30	1,95	28,64	2,51	10,74	0,94
Josep Cladellas	Nc.	2 peces	2082,80	1,90	26,87	2,35	14,44	1,26
Marià de Sans de Bette	Barcelona	18 peces	4965,06	4,53	26,25	2,30	20,22	1,77
Domènec Torras	Granollers	Bruguerar	592,67	0,54	23,01	2,02	4,83	0,42
Monges de Manresa	Manresa	Can Blanch	2766,90	2,53	20,81	1,82	14,32	1,25
TOTAL			46683,71	42,64	423,12	37,05	244,18	21,38

Font: ACA, Fons Hisenda, amillaraments de Granollers (1862) i de Palou (1861).

LLIÇÀ D'AMUNT (1862)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Fatjó	Cerdanyola	Mas Palaudàries	4570,25	5,06	169,65	8,08	14,69	0,70
Andreu Prat	Òrrius	Can Salgot	3353,26	3,72	103,24	4,92	9,36	0,45
Josep Artigas Catafau	Lliçà d'Amunt	Mas Artigas	3176,82	3,52	100,12	4,77	18,30	0,87
Pau Puig	Nc.	Mas Puig	5756,92	6,38	79,47	3,79	28,61	1,36
Pere Cuscó	Nc.	Can Cuscó	2098,75	2,33	78,49	3,74	13,59	0,65
Josep Bofarull	Nc.	Mas Roura	2607,15	2,89	73,53	3,50	19,22	0,92
Vda. de V. Sala Oliveres	Nc.	5 peces	4216,12	4,67	72,68	3,46	29,38	1,40
Josep Mas	Lliçà d'Amunt	Mas Mas	1720,00	1,91	67,72	3,23	9,00	0,43
Josep Pascual Cabot	Nc.	2 peces	1802,63	2,00	65,21	3,11	15,45	0,74
Andreu Xiol	Nc.	Mas Bosch	2001,17	2,22	59,73	2,85	11,78	0,56
Josep Xiol Aguiló	Nc.	3 peces	2909,71	3,22	53,27	2,54	19,22	0,92
Joaquima Vergés	Nc.	Can Amell	2835,63	3,14	52,54	2,50	26,62	1,27
Jaume Cabot	Santa Eulàlia	3 peces	981,17	1,09	52,11	2,48	2,85	0,14
Josep Rovira	Llerona	Mas Moncau	2528,71	2,80	51,68	2,46	21,45	1,02
Francesc Casanovas	Nc.	Can Comas	4506,38	4,99	51,29	2,44	24,11	1,15
Salvi Xicota	Lliçà d'Amunt	Mas Xicota	2399,15	2,66	50,64	2,41	15,21	0,72
Francesc Flaqué	Nc.	Mas Pujal	1978,54	2,19	48,35	2,30	18,39	0,88
Josep Pineda	Nc.	Nc.	1485,67	1,65	47,61	2,27	9,85	0,47
Jaume Farell	Lliçà d'Amunt	Can Farell	878,00	0,97	43,08	2,05	1,56	0,07
Genís de Sanromà	Nc.	Mas Carreras	1696,13	1,88	41,52	1,98	16,52	0,79
Joaquim de Llanza	Barcelona	Can Feu	2369,00	2,63	38,13	1,82	10,34	0,49
TOTAL			55871,16	61,91	1400,07	66,72	335,50	15,99

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Lliçà d'Amunt i Palaudàries (1862).

LLIÇÀ DE VALL (1861)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Eduard de Llanza	Barcelona	Can Coll	10120,80	22,29	165,18	17,69	73,50	7,87
Jaume Serra Viltró	Nc.	Mas Guardi	2132,98	4,70	72,06	7,72	11,02	1,18
Eduard Carballo	Nc.	Mas Oliveres	1853,58	4,08	52,69	5,64	11,23	1,20
Domènec Torras	Granollers	Can Torras	3675,54	8,10	48,29	5,17	20,35	2,18
Jaume Palet	Nc.	Can Prat	1376,54	3,03	47,15	5,05	12,73	1,36
Francesc Farnés	Nc.	Mas Farnés	1402,43	3,09	46,54	4,98	13,19	1,41
Maria Sobregrau	Gallifa	Can Gurri	2113,04	4,65	33,45	3,58	12,48	1,34
Joan Barbany Mas	Nc.	Can Nadal	2327,05	5,13	32,41	3,47	12,64	1,35
Pere Gorchs	Alella	Can Gorchs	1119,04	2,46	27,69	2,97	10,65	1,14
Celestí Cusachs	Nc.	3 peces	1032,33	2,27	26,71	2,86	12,00	1,28
Pere Estany	Nc.	Mas Valls	1428,05	3,15	26,16	2,80	14,08	1,51
Ignasi Puig	Barcelona	Mas Orlau	1391,55	3,07	25,55	2,74	8,23	0,88
Víctor Magarola	Barcelona	Can Magarola	818,53	1,80	22,89	2,45	12,18	1,30
TOTAL			30791,46	67,82	626,78	67,12	224,27	24,02

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Lliçà de Vall (1861).

MARTORELLES (1861)								
Nom	Residència	Finques	Liq. Imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Jaume Carrancà	Nc.	Mas Carrancà	9061,00	27,74	76,19	11,93	51,22	8,02
Josep de Ros	Nc.	7 peces	2148,75	6,58	72,15	11,3	6,79	1,06
Benet Matas	Nc.	Bosc d'en Matas	3375,00	10,33	68,79	10,8	0,00	0,00
Secuestro de Casa Guillamí	Nc.	5 peces	1072,42	3,28	54,04	8,46	5,20	0,81
Hereus de Brindis Costa	Nc.	Mas Fenosa	4392,50	13,45	50,98	7,98	18,73	2,93
Josep Carreras	Nc.	1 finca forestal	1473,75	4,51	49,94	7,82	0,00	0,00
Pau Bertran	Nc.	Can Font	1411,17	4,32	42,60	6,67	11,26	1,76
Marià Ullastre	Nc.	Mas Roda	1082,23	3,31	32,86	5,14	8,90	1,39
Pere Matons	Nc.	5 peces	1264,33	3,87	21,73	3,40	9,55	1,49
Pau Pla Suñé	Nc.	4 peces	831,54	2,55	20,23	3,17	6,64	1,04
TOTAL			26112,69	79,95	489,51	76,63	118,30	18,52

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Martorelles (1861).

MOLLET DEL VALLÈS (1861)								
Nom	Residència	Finques	Liq. Imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Ros	Mollet del Vallès	Can Mulà	5757,25	7,94	64,02	6,98	40,15	4,38
Josep Cladellas	Nc.	Can Cruz	1894,00	2,61	50,67	5,52	18,24	1,99
Josep Borrell	Nc.	Mas Borrell	1724,25	2,38	40,45	4,41	28,34	3,09
Francesc Veire	Nc.	Can Veire	1006,00	1,39	36,05	3,93	10,65	1,16
Domènec Ventalló	Nc.	14 peces	4944,50	6,82	34,21	3,73	24,48	2,67
Manuel de Riba	Barcelona	Can Ros	2111,75	2,91	33,54	3,66	22,67	2,47
Ramon Anglasell	Nc.	Mas Magarola	2867,00	3,95	33,11	3,61	23,68	2,58
Vicenç Fonolleda	Mollet del Vallès	Can Fonolleda	2145,50	2,96	32,22	3,51	18,67	2,03
Hereus de Josep M. Dalmasas	Barcelona	Mas Cuscó	4873,50	6,72	31,79	3,47	31,40	3,42
Andreu Duñó	Nc.	Can Lladó	1595,50	2,20	29,10	3,17	19,68	2,14
Josep Vilaró	Granollers	Can Magre	4422,75	6,10	25,83	2,81	21,24	2,31
Josep Blanch	Mollet del Vallès	Can Blanch	1032,50	1,42	24,51	2,67	19,09	2,08
Hereus de Miquel Vila	Nc.	Mas Vila	1275,25	1,76	23,01	2,51	12,85	1,40
Manuel de Pinós	Nc.	Mas Torras	1251,25	1,72	22,31	2,43	18,45	2,01
Vda. de Vicenç Pujol	Nc.	Can Pujol	3184,75	4,39	22,15	2,41	18,30	1,99
TOTAL			40085,75	55,25	502,97	54,82	327,88	35,74

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Mollet del Vallès (1861).

MONTMELÓ (1861)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Francesc Estruch	Barcelona	Nc	8190,28	26,29	52,57	15,72	33,08	9,89
Amortització	-	Nc	1413,00	4,54	32,07	9,59	12,85	3,84
Joaquim Palaudàries	Nc.	Nc	1905,17	6,11	29,77	8,90	13,86	4,14
TOTAL			11508,45	36,94	114,41	34,21	59,79	17,88

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Montmeló (1861).

MONTORNÈS I VALLROMANES (1873)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Comte de Darnius	Barcelona	Torre Tavernera	3709,84	4,93	226,72	11,20	33,42	1,65
Isidre Mayolas	Vallromanes	La Gleva	1209,62	1,61	93,73	4,63	8,81	0,44
Aleix Aymamí	Barcelona	3 peces	3892,15	5,17	88,31	4,36	47,25	2,33
Josep Vilaró	Granollers	Can Vilaró	6688,99	8,88	79,19	3,91	46,67	2,30
Àngel Ordóñez	Montornès	Mas Parellada	6473,29	8,60	77,20	3,81	70,50	3,48
Josep Guàrdia Pujadas	Vallromanes	Can Guàrdia	1253,65	1,66	76,56	3,78	15,61	0,77
Lluís de Parrella	Barcelona	1 finca	3519,49	4,67	60,68	3,00	17,35	0,86
Joan Forns	Palamós	3 peces	3320,69	4,41	57,15	2,82	49,81	2,46
Esteve Palau	Montornès	4 peces	1508,31	2,00	54,93	2,71	16,16	0,80
Joan Moratona Canals	Montornès	5 peces	1305,54	1,73	48,13	2,38	13,22	0,65
Hereus d'Esteve Riera	Granollers	Can Torrents	4119,07	5,47	47,43	2,34	33,84	1,67
Jaume Miquel	Barcelona	3 peces	3422,73	4,54	46,85	2,31	40,67	2,01
Hereus de Josep Claramunt	Barcelona	8 peces	1726,01	2,29	46,36	2,29	28,95	1,43
Esteve Ciuró	Barcelona	1 finca	3737,00	4,96	42,78	2,11	17,99	0,89
Ramon Pladevall	Vic	3 peces	1628,22	2,16	42,35	2,09	28,98	1,43
Antoni Simon	Mataró	2 peces	3439,67	4,57	41,83	2,07	33,11	1,64
Hereus de Miquel Cirera	Vallromanes	2 peces	692,75	0,92	37,58	1,86	10,83	0,53
Miquel Maimó	Vilanova del Vallès	Can Maimó	590,00	0,78	36,17	1,79	3,49	0,17
Agustí Lluch	Vallromanes	Can Corbera	473,87	0,63	36,08	1,78	4,77	0,24
Josep Rabassa	Montornès	1 finca	530,75	0,70	33,78	1,67	5,88	0,29
Hereus d'Antoni Nadal	Barcelona	Can Ginesta	1488,75	1,98	31,49	1,55	11,38	0,56
Josefa Galbany	Montornès	1 finca	1058,25	1,41	29,80	1,47	22,58	1,12
Jaume Galbany Cirera	Vallromanes	Can Galbany	436,50	0,58	28,28	1,40	8,63	0,43
Esperança Torrabadella	Granollers	2 peces	1875,86	2,49	24,60	1,21	15,97	0,79
Llorenç Torres de Vedruna	Vallromanes	Can Poal	485,53	0,64	23,01	1,14	9,55	0,47
Aleix Pons Maimó	Vallromanes	Can Bou	584,83	0,78	20,66	1,02	7,89	0,39
TOTAL			59171,36	78,57	1431,65	70,70	603,30	29,79

Font: ACA, Fons Hisenda, amillaments de Montornès i Vallromanes (1873).

PARETS DEL VALLÈS (1861)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Leodgari i Josep Serra	Nc.	Torre Cellers	5627,00	9,56	77,80	10,08	68,50	8,874
Pau Guasch	Parets del Vallès	Can Guasch	4597,75	7,81	53,49	6,93	26,54	3,438
Francesc Mandri	Parets del Vallès	Torre de Malla	3050,75	5,19	48,84	6,33	22,77	2,949
Antoni de Pinós	Nc.	Can Butjosa	2462,00	4,18	46,76	6,06	18,73	2,426
Francesc Viladesau	Nc.	Can Moragues	3444,75	5,86	41,80	5,42	29,13	3,774
Hereus de Miquel Vila	Nc.	Can Guineu	2038,00	3,46	31,73	4,11	17,26	2,236
Miquel Pujol	Nc.	Can Romeu	3263,75	5,55	30,78	3,99	22,89	2,965
Josep de Sobregrau	Gallifa	Can Vilarrosal	1500,25	2,55	24,69	3,20	12,88	1,669
Bartomeu Serra	Nc.	Nc.	927,00	1,58	21,70	2,81	0,00	0,00
TOTAL			26911,25	45,74	377,59	48,92	218,70	28,33

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Parets del Vallès (1861).

SANT FELIU DE CODINES (1862)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Francesc d'A. Paré	Nc.	Can Paré	1863,15	4,93	122,95	9,61	15,48	1,21
Joaquim de Dou	Barcelona	Mas Flaqué	1919,16	5,07	107,56	8,40	15,06	1,18
Joan Suñer	Nc.	Mas Bosch	1477,51	3,91	90,82	7,10	16,40	1,28
Tomàs Deu	Nc.	Deu del Vehinat	1294,28	3,42	60,22	4,70	14,32	1,12
Josep Ullar	Nc.	Mas Tura	1168,89	3,09	55,08	4,30	12,67	0,99
Valentí Badó	Sant Quirze Safaja	Mas Badó	348,32	0,92	42,78	3,34	0,98	0,08
Felip Serdà	Sant Quirze Safaja	Maset	371,67	0,98	33,42	2,61	1,53	0,12
Francesc Sastrepmartí	Nc.	Mas Sastrepmartí	336,04	0,89	29,77	2,33	2,82	0,22
Ramon Roca	Nc.	Mas Roca	526,53	1,39	27,48	2,15	5,81	0,45
TOTAL			9305,55	24,60	570,08	44,54	85,07	6,65

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Sant Feliu de Codines (1862).

SANT FOST DE CAMPSENTELLES (1862)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Joan Elias	Nc.	Can Donadeu	11008,00	15,20	204,81	15,37	30,75	2,31
J. Clarós (Baró Prado Hermoso)	Nc.	Mas Canyelles	5249,49	7,25	127,42	9,56	30,48	2,29
Josep Torrents Torrents	Sant Fost	Can Torrents	3440,50	4,75	125,95	9,45	9,55	0,72
Salvador Camp Sanglas	Nc.	Mas Llombart	3408,25	4,71	100,98	7,58	6,61	0,50
Maria Tayà de Villà	Nc.	Mas Tayà	2807,50	3,88	98,50	7,39	30,57	2,29
Josefa i Eulàlia Serra	Nc.	Can Pere Gil	11799,12	16,29	88,19	6,62	56,61	4,25
Rosa Carrencà de Buxó	Nc.	Can Ribalta	3600,75	4,97	58,48	4,39	26,07	1,96
Josep Plandolit	Nc.	Hort de les Monges	2537,50	3,50	56,92	4,27	0,00	0,00
Pere Tayà	Nc.	Can Lladó	1985,00	2,74	55,81	4,19	37,45	2,81
Hereus de Francesc Riera	Nc.	3 peces	1936,25	2,67	53,98	4,05	0,00	0,00
Josefa Barret de Salomó	Nc.	Mas Corts	1935,00	2,67	52,88	3,97	0,00	0,00
Ferran Moragues	Nc.	Turó dels Reits	1908,75	2,64	51,78	3,89	0,00	0,00
Hereus de Francesc Cabanas	Nc.	Mas Torras	1600,00	2,21	48,10	3,61	14,32	1,08
Pau C. de Torrents	Nc.	Artigasa	7500,00	10,36	41,31	3,10	36,72	2,76
Joan Saladrigas	Nc.	Bosc d'en Tió	4625,00	6,39	22,95	1,72	18,36	1,38
TOTAL			65341,11	90,23	1188,04	89,18	297,49	22,33

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Sant Fost de Campsentelles (1862).

SANTA EULÀLIA DE RONÇANA (1861)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Brustenga	Santa Eulàlia	Can Brustenga	7280,43	12,47	165,03	13,94	30,97	2,62
Teresa Rosàs	Santa Eulàlia	Can Rosàs	2140,04	3,67	95,96	8,11	18,12	1,53
Francesca Parellada	Santa Eulàlia	Can Vendrell	3247,40	5,56	68,67	5,80	21,38	1,81
Esteve Margenat	Santa Eulàlia	Can Burguès	4043,57	6,93	55,17	4,66	15,30	1,29
Josep Barbany del Molí	Santa Eulàlia	Can Barbany	2313,50	3,96	45,20	3,82	9,82	0,83
Jaume Cabot	Santa Eulàlia	Can Cabot	1231,99	2,11	38,53	3,26	12,24	1,03
Jaume Maspons	Santa Eulàlia	Can Maspons	1147,38	1,97	35,13	2,97	10,62	0,90
Jaume Riera Puig	Santa Eulàlia	Can Puig de la Vall	982,80	1,68	34,68	2,93	11,84	1,00
Joaquim Dou	Barcelona	Can Pallàs	2938,56	5,03	33,66	2,84	15,21	1,29
Baldiri Plantada	L'Ametlla	Can Plantada	2337,67	4,00	33,12	2,80	9,23	0,78
Jaume Padró	Santa Eulàlia	Can Magre	3265,46	5,59	31,18	2,63	12,45	1,05
Josep Plantada	Santa Eulàlia	4 peces	1422,33	2,44	28,21	2,38	12,66	1,07
Josep Ribas	Nc.	Sant Joan	891,66	1,53	27,23	2,30	8,69	0,73
Jaume Valls del Tusol	Santa Eulàlia	2 peces	555,74	0,95	23,93	2,02	6,03	0,51
Lluïsa Llanza	Barcelona	Can Feu	1216,61	2,08	21,66	1,83	8,21	0,69
Llorenç Viver	Santa Eulàlia	Can Brugué	521,03	0,89	20,24	1,71	6,99	0,59
TOTAL			35536,17	60,86	757,59	64,02	209,77	17,73

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Santa Eulàlia de Ronçana, 1861.

12.4. Propietaris amb més de 100 ha a la comarca:

	Nom	Residència	Municipis	Finques	Any	Sup. total (ha)	Conreu (ha)
1	Ambrosi Oliveras	Nc.	Caldes	Mas Farell	1861	423,91	14,23
2	Ignasi de Puig	Barcelona	Cànoves i S.	Can Boria	1865	337,58	39,72
3	Josep Cuch	Cànoves	Cànoves i S.	Can Cuch	1865	311,39	9,82
4	Josep Crous	Cànoves	Cànoves i S.	Can Antich	1865	247,03	27,08
5	Joaquim de Dou	Barcelona	Sant Feliu	Mas Flaqué	1862	107,56	15,06
			Caldes	Mas Ragasol	1861	71,76	13,49
			Bigues i Riells	Mas Ragasol	1864	24,60	2,94
			Santa Eulàlia	Can Pallàs	1861	33,66	15,21
			L'Ametlla		1870	3,67	0,83
TOTAL						241,25	47,53
6	Comte de Darnius	Barcelona	Montornès i V.	Torre Tavernera	1873	226,72	33,42
			Martorelles	Can Barbeta	1861	8,45	0,00
TOTAL						235,17	33,42
7	Eduard de Llanza	Barcelona	Lliçà de Vall	Can Coll	1861	165,18	73,50
			Parets	Can Coll	1861	5,29	2,45
			Palou		1861	3,89	2,60
	Joaquim de Llanza	Barcelona	Lliçà d'Amunt	Can Feu	1862	38,13	10,34
TOTAL						212,49	88,89
8	Joan Elias	Nc.	Sant Fost	Can Donadeu	1862	204,81	30,75
9	Josep Margenat Palet	Caldes	Caldes	18 peces	1861	191,95	29,80
10	Jaume Maspons Vilardebò	Granollers	Santa Eulàlia	Can Maspons	1861	35,13	10,62
			Caldes	Can Maspons	1861	46,63	4,04
			Les Franqueses	Can Bertran	1864	60,37	12,15
			Cànoves	Can Esmandia	1865	28,37	6,89
			Granollers	hort de la casa	1862	2,14	2,14
TOTAL						172,64	35,84
11	Josep Fatjó	Cerdanyola	Lliçà d'Amunt	Mas Palaudàries	1862	169,65	14,69
12	Josep Brustenga	Santa Eulàlia	Santa Eulàlia	Can Brustenga	1861	165,03	30,98
13	Víctor Magarola	Barcelona	Canovelles	Can Castells	1862	70,41	35,83
			Palou	Mas Gri	1862	34,76	32,83
			Lliçà de Vall	Can Magarola	1861	22,89	12,18
			Cànoves i S.	Can Bruquer	1865	19,34	8,45
			Les Franqueses	2 peces	1864	7,83	6,95
TOTAL						155,23	96,24
14	Josep de Rosselló de Puig	La Garriga	La Garriga	Can Terrers	1862	151,29	66,13
15	Josefa Fatjó	Nc.	Caldes	Mas Pujol	1861	146,39	40,82
16	Joaquim Palaudàries	Barcelona	Cànoves i S.	Can Prat	1865	48,35	8,14
			Les Franqueses	Mas Riembau	1864	46,33	29,16
			Montmeló		1861	29,77	13,86
			L'Ametlla		1870	17,47	0,00
			La Garriga		1862	2,20	0,00
			Palou		1861	2,66	0,28
TOTAL						146,78	51,44
17	Carme Vila Prat	Caldes	Caldes	Can Prat de Dalt	1861	116,80	22,67
			Bigues i Riells	Can Prat de Dalt	1864	26,41	0,00
TOTAL						143,21	22,67

Cooperativisme i associacionisme agrari a Catalunya

18	Fermí Llobateres	Samalús	Cànoves i S.	Can Torrents	1865	140,79	9,73
19	Josep Plantada	L'Ametlla	L'Ametlla	Can Plantada	1870	107,62	36,66
	Baldiri Plantada	L'Ametlla	Santa Eulàlia	Can Plantada	1861	33,12	9,23
				TOTAL		140,74	45,89
20	Manuel de Riba Clarassó	Barcelona	Palou	Can Riba	1861	104,65	38,04
			Mollet	Can Ros	1861	33,54	22,67
			Parets		1861	0,86	0,00
				TOTAL		139,05	60,71
21	Josep Torras Seguí	Samalús	Cànoves i S.	Can Masaguer	1865	131,95	14,60
22	Ignasi Bassols	Barcelona	Palou	Can Plantada	1861	29,35	24,88
	Joaquima de Bassols	Barcelona	Les Franqueses	Mas Mari	1864	93,36	28,34
				TOTAL		122,71	53,22
23	Josep Torrents Torrents	Sant Fost	Sant Fost	Mas Torrents	1862	125,95	9,55
24	Francesc Vilardebò Valls	Nc.	Cànoves i S.	El Vilar d'en Ribas	1865	91,62	5,72
			La Garriga	4 peces	1862	38,33	3,92
				TOTAL		129,95	9,64
25	Joan Clarós	Nc.	Sant Fost	Mas Canyelles	1862	127,42	30,48
26	Raimunda Màrgens	Les Franqueses	Les Franqueses	Mas Màrgens	1864	60,16	28,24
			L'Ametlla	Mas Dorca	1870	51,84	10,22
			La Garriga		1862	15,06	8,87
				TOTAL		127,06	47,33
27	Teresa Rosàs	Santa Eulàlia	Santa Eulàlia	Can Rosàs	1861	95,96	18,12
			Sant Feliu	14 peces	1862	13,59	11,69
			Canovelles		1862	17,26	1,47
				TOTAL		126,81	31,28
28	Francesc d'A. Paré	Nc.	Sant Feliu	Mas Paré	1862	122,95	15,48
29	Jaume Pareras Mas	La Garriga	La Garriga	Mas Nogueras	1862	120,44	27,80
30	Joaquim Volart	Cànoves	Cànoves i S.	2 finques	1865	117,72	8,29
31	Martí Traver	Nc.	Bigues i Riells	Mas Traver	1864	85,68	16,46
			Cànoves i S.	Can Oller	1865	26,42	9,99
				TOTAL		112,100	26,45
32	Rosa Nualart Bosch	La Garriga	La Garriga	Can Nualart	1862	87,39	26,21
			Cànoves i S.		1865	14,81	0,92
			L'Ametlla		1870	9,39	2,30
				TOTAL		111,59	29,43
33	Jaume Cabot	Santa Eulàlia	Lliçà d'Amunt	3 peces	1862	52,11	2,85
			Santa Eulàlia	Can Cabot	1861	38,53	12,24
			Les Franqueses	Mas Tàpies	1864	17,04	16,07
				TOTAL		107,68	31,16
34	Marià Sans de Bette	Barcelona	Caldes	Mas Cararach	1861	80,60	53,55
			Granollers	18 peces	1861	26,25	20,21
				TOTAL		106,85	73,76
35	Lluís Parera	Samalús	Cànoves i S.	Can Parera	1865	107,19	21,57
36	Josep Vilaró	Granollers	Montornès i V.	Can Vilaró	1873	79,19	46,67
			Mollet	Can Magre	1861	25,83	21,24
				TOTAL		105,02	67,91
37	Marià Ramis	Llinars	Les Franqueses	Mas Ramis	1864	104,99	36,32
38	Andreu Prat	Òrrius	Lliçà d'Amunt	Can Salgot	1862	103,24	9,36
39	Josep Rovira de Villar	Llerona	Les Franqueses	Mas Villar	1864	50,84	20,88
			Lliçà d'Amunt	Mas Moncau	1862	51,68	21,45
				TOTAL		102,52	42,33
40	Jacint Matalonga	Bigues	Bigues i Riells	Mas Carreras+2	1864	102,51	19,09

41	Salvador Camp Sanglas	Nc.	Sant Fost	Can Llombart	1862	100,98	6,61
42	Genís Antoja	L'Ametlla	L'Ametlla	Mas Puigllonell	1870	72,90	10,27
			Bigues i Riells	Mas Puigllonell	1864	27,91	0,06
			TOTAL			100,81	10,33
43	Josep Artigas	Lliçà d'Amunt	Lliçà d'Amunt	Mas Artigas	1862	100,12	18,30
Font: Amillaraments relacionats a l'apèndix 12.1. Només es té en compte l'àrea analitzada del mapa 11, encara que alguns propietaris tenien terres a altres municipis de la comarca i de fora del Vallès Oriental.							

APÈNDIX 13**PRINCIPALS CONTRIBUENTS RÚSTICS DEL VALLÈS ORIENTAL (c. 1940)³⁰⁷****13.1. Primers deu contribuents rústics de cada municipi:**

L'AMETLLA DEL VALLÈS (1946)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Claudi Draper Desplats	L'Ametlla	Can Draper	27986	9,88	103,26	8,53	74,94	6,19
Jesús Duran Girbau	Sant Feliu	Can Plantada	21443	7,57	73,44	6,06	40,02	3,31
Maria Teresa Torras Rius	Barcelona	Mas Camp	18508	6,53	44,78	3,70	36,61	3,02
Rosario Crusat Andia	L'Ametlla	Mas Forns	15889	5,61	67,00	5,53	29,46	2,43
Matilde Callicó Freixas	Barcelona	Can Plandolit	10861	3,83	64,63	5,34	22,60	1,87
Antoni i Maria Casades	Barcelona	Mas Arenys	10836	3,83	34,35	2,84	16,76	1,38
Jacint Antoja Arau	Torelló	Mas Puigllonell	10558	3,73	92,04	7,60	22,83	1,88
Fèlix Millet Maristany	Barcelona	Can Xammar	8621	3,04	76,75	6,34	69,41	5,73
Assumpta Gorina Sala	Barcelona	Can Pagès Vell	8359	2,95	19,20	1,59	18,84	1,56
Joaquim Girbau Pujol	Barcelona	Can Divé	7316	2,58	13,69	1,13	13,69	1,13
TOTAL			145306	49,56	589,16	48,65	345,16	28,50

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de l'Ametlla del Vallès (1946).

BIGUES I RIELLS (1942)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Francesca Coll Vila	Barcelona	Can Barri	16057	6,10	132,35	6,46	48,44	2,36
Explotaciones.Agropec. SA	Barcelona	Can Noguera	15017	5,70	108,63	5,30	29,31	1,43
Pere Pineda Carrancà	Granollers	Mas La Pineda	10941	4,15	41,59	2,03	35,80	1,75
Francesc Maspons Labrós*	Barcelona	Can Maspons	9927	3,77	76,47	3,73	Nc.	Nc.
Josefa i Eulàlia Font Uyà	Bigues i Riells	Mas Badell	8129	3,09	43,48	2,12	13,74	0,67
Elvira Viver Germà	Bigues i Riells	Can Viver	7096	2,69	77,48	3,78	20,20	0,99
Assumpta Molina Solà	Barcelona	Can Traver	7012	2,66	26,25	1,28	15,24	0,74
Josep Camp Noguera	Granollers	Can Camp	6865	2,61	69,40	3,39	15,06	0,73
Antoni Cuspinera Sagalés	Caldes	Can Margarit	6455	2,45	51,25	2,50	33,48	1,63
Manuel Cabot Dalgé	Nc.	Mas Roca	6035	2,29	124,61	6,08	4,66	0,23
TOTAL			93534	35,51	751,51	36,66	215,93	10,53

Font: Arxiu Municipal de Bigues i Riells, Fons I, amillaraments de Bigues i Riells (1942) i també (1929) per a la superfície total (*).

³⁰⁷ Aquest apèndix s'ha confegit a partir de la documentació relacionada a l'apartat 5.4.1. L'àrea analitzada està descrita al mapa 11. Quan es coneix, s'esmenta la finca principal, encara que no sigui l'única del propietari al municipi.

CALDES DE MONTBUI (1944)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Àngels Fatjó Pi	Barcelona	Mas Pujol	54258,71	7,27	168,50	4,76	108,63	3,07
Joan Sanllehy Segura	Barcelona	Can Camp	54086,64	7,25	198,93	5,62	126,65	3,58
Antoni Rocamora Vidal	Barcelona	Can Farell	36311,81	4,87	468,30	13,24	14,25	0,40
Diputació Prov. de Barcelona	Barcelona	Mas Marimon	33723,41	4,52	111,54	3,15	63,20	1,79
Joaquim Margenat Rius	Caldes	Mas Pascual	28669,89	3,84	232,45	6,57	35,67	1,01
Teresa Galceran Boquet	Caldes	Can Prat de Dalt	25080,90	3,36	184,91	5,23	48,16	1,36
Ramon Sans Coret	Caldes	4 peces	24464,03	3,28	62,77	1,77	49,56	1,40
Francesca Broquetas Llorens	Caldes	Torre Jordana	22761,01	3,05	74,45	2,10	55,75	1,58
Josefa Viaplana d'Artigas	Caldes	Mas Corró	21862,58	2,93	72,81	2,06	45,25	1,28
Pere i Francesc Batista Garriga	Sabadell	Can Valls	21680,20	2,90	168,85	4,77	49,80	1,41
TOTAL			322899,20	43,26	1743,49	49,29	596,93	16,87

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Caldes de Montbui (1944).

CANOVELLES (1943)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Cros Juliana	Canovelles	Can Castells	17706	16,42	51,99	8,77	24,82	4,19
Francesca Mulleras Pons	Barcelona	Can Carrencà	4364	4,05	15,87	2,68	6,32	1,07
Antoni Pérez López	Barcelona	Can Duran	4322	4,01	16,10	2,72	9,85	1,66
Francesca Marquès Puig	Granollers	Can Marquès	4219	3,91	36,44	6,15	22,12	3,73
Ildefons de Casanova	Barcelona	Brolla de Belulla	4120	3,82	42,75	7,22	17,04	2,88
Lluís Serra Guàrdia	Granollers	Can Serra	2651	2,46	18,39	3,10	13,40	2,26
Gertrudis de Dou	Barcelona	Can Colomer	2560	2,37	7,47	1,26	6,33	1,07
Rafael Duran Sallent	Canovelles	Can Camp	2163	2,01	8,32	1,40	7,47	1,26
Manuel Piqué Homdedeu	Nc.	5 peces Verneda	2125	1,97	7,54	1,27	7,54	1,27
Dolors Duran Blanchart	Granollers	Fortuny	1972	1,83	9,18	1,55	9,18	1,55
TOTAL			46202	42,84	214,04	36,13	124,08	20,94

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Canovelles (1943).

CÀNOVES I SAMALÚS (1940)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Ignasi de Puig de Pallejà	Barcelona	Can Bori	8315	13,12	476,99	19,31	48,65	1,97
Antoni Crous Martí	Cànoves i S.	Can Antich	6807	10,74	212,00	8,58	78,15	3,16
Josefa Volart Riera	Cànoves i S.	22 peces	4430	6,99	100,96	4,09	30,67	1,24
Miquel Cuch Carbonell	Cànoves i S.	Can Cuch	3285	5,18	319,22	12,92	11,54	0,47
Josep Parera Crous	Cànoves i S.	Can Ribas	3132	4,94	61,33	2,48	23,17	0,94
Hereus Domènech Busquets	Barcelona	9 peces	2406	3,80	128,94	5,22	13,59	0,55
Joan Volart Torruella	Cànoves i S.	Can Volart	2274	3,59	122,09	4,94	8,45	0,34
Joan Batista Garriga	Barcelona	3 peces	2208	3,48	12,33	0,50	7,89	0,32
Lluís Pujol Felipe	Centelles	Vallfornés	1950	3,08	91,80	3,72	9,91	0,40
Joan Codina Terrades	Cardedeu	4 peces	1814	2,86	45,32	1,83	15,36	0,62
TOTAL			36621	57,76	1570,98	63,60	247,38	10,01

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Cànoves i Samalús (1940).

LES FRANQUESES DEL VALLÈS (1941)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Jaume Màrgens Gibert	Llerona	Can Màrgens	13362	3,18	60,19	2,31	32,65	1,25
Sadurní Ramis Moré	Vilallonga de Ter	Mas Ramis	11704	2,79	112,52	4,318	52,66	2,02
Rosa Colomer Matalonga	Terrassa	Mas Jubany	11228	2,67	43,11	1,654	33,68	1,29
Francesca Camp Bosch	Llerona	Can Santa Digna	10105	2,40	72,30	2,775	57,25	2,20
Josefa Alíer Sampera	Barcelona	Mas Roig	9802	2,33	32,09	1,231	23,58	0,90
Concepció Barnola Bassols	Barcelona	Can Marí	8742	2,08	93,54	3,59	33,84	1,30
Antoni Borrell Castanier	Granollers	Castell de Marata	7939	1,89	73,92	2,837	72,79	2,79
Lluís Trias de Bes	Barcelona	Mas Riembau	7617	1,81	28,46	1,092	17,44	0,67
Hereus d'Ignasi Ferran	Nc.	Mas Colomé	7583	1,80	24,76	0,95	24,57	0,94
Josep Rovira de Villar Viver	Llerona	Can Rovira de Villar	7155	1,70	52,92	2,031	26,39	1,01
TOTAL			95237	22,67	593,80	22,79	374,86	14,39

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de les Franqueses del Vallès (1941).

LA GARRIGA (1943)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Carles de Rosselló Roig	La Garriga	Can Terrers	31720	17,87	218,63	13,70	69,51	4,36
Josep Sala Ardiz	Barcelona	Mas Oliveres	15417	8,69	123,35	7,73	37,28	2,34
Joan Nualart Palet	Barcelona	Can Nualart	12980	7,31	106,31	6,66	52,16	3,27
Ramon Pareras Noguera	La Garriga	Can Noguera	9229	5,20	152,78	9,58	58,57	3,67
Francesca Camp Bosch	Llerona	Can Pla	8078	4,55	23,39	1,47	16,42	1,03
Josep M. Busquets Castellà	La Garriga	Can Busquets	7386	4,16	103,52	6,49	46,18	2,89
Salvador Dachs Pous	La Garriga	Blancafort del Molí	6565	3,70	120,40	7,55	22,58	1,42
Rius i Torras (Sdad. colectiva)	Barcelona	Mas Oliveró	3940	2,22	71,86	4,50	9,82	0,62
Antoni Balcells Teixidor	Barcelona	Mas Balcells	3938	2,22	30,49	1,91	22,87	1,43
Teresa Guardiola Batista	Barcelona	Nc.	2832	1,60	Nc.	Nc.	Nc.	Nc.
TOTAL			102085	57,52	950,73	59,59	335,40	21,02

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de la Garriga (1943).

GRANOLLERS (1942)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Antoni Mayol Pont	Palou	Can Mayol	15340	4,64	40,0863	3,51	37,1487	3,25
Santiago de Riba	Barcelona	Can Riba	10975	3,32	102,4652	8,97	33,7824	2,96
Joaquim de Barnola	Barcelona	Can Plantada	8785	2,66	28,8252	2,52	28,8252	2,52
Duquesa d'Almenara Alta	Madrid	6 peces	8465	2,56	16,3532	1,43	16,3532	1,43
Cia. de FFCC MZA	Madrid	52 peces	6713	2,03	14,2123	1,24	Nc.	Nc.
Tomàs Cladellas Angelet	Palou	16 peces	5821	1,76	10,8034	0,95	10,5586	0,92
Jaume Vives Ros	Nc.	3 peces	5044	1,53	9,3568	0,82	Nc.	Nc.
Lluís Campins Campins	Granollers	4 peces	4746	1,44	11,3237	0,99	Nc.	Nc.
Ramon Plantada Albiñana	Nc.	13 peces	4507	1,36	14,7343	1,29	9,2261	0,81
Pere Ribas Catafal	Nc.	12 peces	4173	1,26	11,0131	0,96	10,3783	0,91
TOTAL			74569	22,56	259,1735	22,70	146,27	2,81

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Granollers (1942).

LLIÇÀ D'AMUNT (1940)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Alfons Mas Maspons	Lliçà d'Amunt	Mas Mas	4643,78	5,18	163,73	7,88	45,60	2,20
Ildefons de Casanova	Barcelona	Can Comas	4452,10	4,97	53,46	2,57	26,29	1,27
Josep Fatjó	Cerdanyola	Mas Palaudàries	4186,81	4,67	179,26	8,63	14,69	0,71
Patrici Artigas Pagès	Lliçà d'Amunt	Mas Artigas	3490,53	3,90	105,16	5,06	23,21	1,12
Ignasi Llanza de Montoliu	Barcelona	Can Feu	2728,00	3,04	51,32	2,47	12,03	0,58
Santiago Malla Grané	Barcelona	Can Salgot	2649,32	2,96	87,46	4,21	20,63	0,99
Francesc Molins Roca	Nc.	Mas Manent	2555,35	2,85	66,23	3,19	27,20	1,31
Josep Rovira de Villar	Llerona	Mas Moncau	2470,19	2,76	50,03	2,41	21,27	1,02
Rosa Ciurana Costa	Barcelona	Torre del Pla	2378,67	2,65	12,82	0,62	12,82	0,62
Enric Umbert Corderas	Barcelona	1 peça	1997,40	2,23	9,45	0,45	8,44	0,41
TOTAL			31552,15	35,21	778,92	37,49	212,18	10,21

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Lliçà d'Amunt (1940).

LLIÇÀ DE VALL (1942)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Ignasi de Llanza	Barcelona	Can Coll	25003	16,27	83,14	8,90	61,51	6,59
Marcel·lí Vilardebò	Lliçà de Vall	Mas Oliveres	12464	8,11	110,28	11,81	34,24	3,67
Obra Tutel·lar Agrària	Barcelona	Can Torras	11790	7,67	47,55	5,09	19,98	2,14
Ramir C. de Sobregrau	Gallifa	Mas Gurri	6186	4,03	18,60	1,99	7,41	0,79
Dolors Baucells Gallifa	Granollers	Can Nadal	5048	3,28	12,18	1,30	11,08	1,19
Pau Farnés	Granollers	Mas Farnés	4620	3,01	45,96	4,92	12,79	1,37
Francesc Puig Volart	Barcelona	Mas Orlau	4362	2,84	25,34	2,71	7,83	0,84
Santiago Malla Grané	Barcelona	Can Prat	4321	2,81	44,98	4,82	18,02	1,93
Joan Estany Ribot	Lliçà Vall	Mas Valls	4056	2,64	20,14	2,16	8,57	0,92
Jaume Rius	Barcelona	Can Magarola	3656	2,38	31,38	3,36	14,98	1,60
TOTAL			81506	53,03	439,56	47,07	196,41	21,03

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Lliçà de Vall (1942).

MARTORELLES (1944/1946)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes. 1944)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Martí Roca Soler	Barcelona	Mas Carrancà	154750,79	42,08	111,30	17,42	73,61	11,52
Joaquim Pont Puig	La Roca	Mas Puig	72579,58	19,74	57,76	9,04	40,04	6,27
Ajuntament de Barcelona	Barcelona	1 finca	22292,70	6,06	120,00	18,8	30,00	4,70
Francesca Albiñana Matons	Sant Fost	Mas Matons	14110,88	3,84	20,14	3,15	17,05	2,67
Josep Albiñana Terrades	Martorelles	Can Suñé	12628,07	3,43	20,22	3,17	15,15	2,37
Josefa Gil Llopart	Barcelona	1 finca	8429,25	2,29	3,43	0,54	3,39	0,53
Dolors Dardet Bonaplata	Barcelona	Mas Roda	8343,55	2,27	36,59	5,73	17,09	2,67
Mercè Bertran Galerons	Barcelona	9 peces	5590,67	1,52	22,08	3,46	21,19	3,32
Hereus de Joan Rovira Casas	Barcelona	11 peces	5486,39	1,49	17,16	2,69	15,45	2,42
Joan i Josep Jacas	Martorelles	1 finca	5371,46	1,46	3,17	0,50	3,17	0,50
TOTAL			309583,34	84,20	411,85	64,50	236,13	36,97

Font: ACA, Fons Hisenda, amillaments de Martorelles (1944) i de Martorelles de Dalt (1946).

MOLLET DEL VALLÈS (1930)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Francesc X. Fontcuberta	Barcelona	Mas Cuscó	6701,00	6,24	52,05	5,67	42,69	4,65
Tenería Moderna Franco-Esp.	Mollet	13 peces	5575,50	5,19	14,24	1,55	14,24	1,55
Marià de Picó	Barcelona	Mas Fenoset	5177,50	4,82	20,00	2,18	19,62	2,14
Frederic Ros Sallent	Mollet	Can Mulà	4309,50	4,01	48,52	5,29	26,12	2,85
Jaume Fonolleda Millet	Mollet	Can Fonolleda	3818,50	3,56	35,78	3,90	35,78	3,90
Pilar Anglasell Maspons	Barcelona	Mas Magarola	3703,25	3,45	18,94	2,06	11,96	1,30
Dolors Comellas Mas	Barcelona	Mas Pahissa	3218,95	3,00	27,17	2,96	17,81	1,94
Antoni d'Argila Matas	Barcelona	Can Vilaró	3192,25	2,97	22,46	2,45	14,78	1,61
Vicenç Pujol Martells	Mollet	Mas Pujol	3180,75	2,96	19,64	2,14	16,58	1,81
Josefa González i Agustí Mas	Barcelona	Can Cruz	3107,25	2,89	50,83	5,54	22,92	2,50
TOTAL			41984,45	39,11	309,63	33,75	222,50	24,25

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Mollet del Vallès (1930).

MONTMELÓ (1942)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Concepció Margarit Riera	Barcelona	13 peces	27701,62	26,58	57,82	17,29	31,49	9,42
Esteve Pellicer Guitet	Montmeló	Can Guitet	7232,03	6,94	24,57	7,35	19,36	5,79
Francesc Gambús Rusca	Montmeló	Can Cabanyes	6247,50	5,99	28,73	8,59	28,73	8,59
Francesca Esteve Triadó	Montmeló	Torre Pardalera	5473,15	5,25	32,07	9,59	32,07	9,59
Pere Gordí Martí	Montmeló	3 peces	2580,27	2,48	3,72	1,11	2,14	0,64
Leandre i Lluís Cucurny	Montmeló	2 peces	2428,12	2,33	2,39	0,71	2,39	0,71
Josep Castells Carreras	Montmeló	4 peces	2422,35	2,32	4,16	1,24	4,16	1,24
Felip Molins Cuní	Montmeló	3 peces	2390,50	2,29	4,22	1,26	4,22	1,26
Ernesta Rahull de Verdier	Nc.	7 peces	2253,30	2,16	6,30	1,88	6,30	1,88
Gaietà Ramon Villa	Montmeló	Quintana Gran	1640,63	1,57	1,58	0,47	1,58	0,47
TOTAL			58728,84	56,35	163,99	49,04	130,86	39,13

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Montmeló (1942).

MONTORNÈS I VALLROMANES (1936)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Germans Sentmenat	Barcelona	Mas Parellada	17119,25	15,03	155,91	7,70	123,78	6,11
Martí Roca Soler	Gavà	Mas Fenosa	12216,00	10,72	46,60	2,30	25,25	1,25
Josep Argila Camarasa	Barcelona	Can Vilaró	10473,00	9,19	58,11	2,87	53,34	2,63
Esteve Riera Llambí	Granollers	Can Torrents	8426,00	7,40	75,71	3,74	49,19	2,43
Mercè Manoury Grau	Barcelona	Can Bramasachs	5572,50	4,89	45,90	2,27	34,82	1,72
Duquesa d'Almenara Alta	Madrid	Torre Tavernera	5559,00	4,88	212,91	10,51	35,83	1,77
Josep de Forn Prohías	Barcelona	Mas Ametller	5085,25	4,46	30,75	1,52	27,26	1,35
Joaquim Layret Massana	Barcelona	Can Ginesta	4197,00	3,68	112,73	5,57	35,89	1,77
Montserrat de Bofarull	Mataró	Mas Masferrer	3690,00	3,24	34,15	1,69	30,48	1,51
Josep Manils Palau	Montornès	Mas Buscarons	2368,00	2,08	44,46	2,20	7,71	0,38
TOTAL			74706,00	65,59	817,24	40,36	423,56	20,92

Font: ACA, Fons Hisenda, amillaraments de Montornès (1936) i de Vallromanes (1936)

PARETS DEL VALLÈS (1933)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Jacinta Llopart Fradera	Barcelona	Torre Cellers	8656	9,61	54,35	7,04	35,99	4,66
Manuel Guasch Cortés	Parets	Can Guasch	6595	7,32	52,30	6,78	28,58	3,70
Evarist Juncosa	Barcelona	Can Moragues	5050	5,61	59,46	7,70	24,60	3,19
Francesc Marcer Oliver	Barcelona	Can Butjosa	4951	5,50	60,21	7,80	37,45	4,85
Hereus de Francesc Mandri	Barcelona	Torre de Malla	4829	5,36	49,57	6,42	23,50	3,04
Antoni Farnés Aulet	Barcelona	Can Romeu	4675	5,19	23,29	3,02	23,29	3,02
Francesc d'A. Pla	Barcelona	3 peces	3047	3,38	22,53	2,92	15,21	1,97
Vicenç Sobregrau	Gallifa	Can Vilarrosal	2342	2,60	24,69	3,20	12,88	1,67
Joan Ribas Vila	Parets	Mas Cot	2075	2,30	8,94	1,16	7,47	0,97
Josep Molins Roca	Parets	Can Berenguer	1905	2,11	12,94	1,68	8,11	1,05
TOTAL			44125	48,98	368,28	47,71	217,07	28,12

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Parets del Vallès (1933).

SANT FELIU DE CODINES (1941)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Germans Trinxet Pujol	Barcelona	Mas Bosch	10084,52	9,56	144,63	11,30	39,08	3,05
Hereus de Gertrudis de Dou	Barcelona	Mas Flaqué	6107,67	5,79	109,30	8,54	31,03	2,42
Joaquim i Cándid Quer	Barcelona	Mas Roca	6019,46	5,71	32,74	2,56	32,28	2,52
Nicomedes Ullar Margenat	Sant Feliu	Mas Ullar	4844,85	4,59	35,56	2,78	23,06	1,80
Hereus de Ramon Masclans	Sant Feliu	Deu del Vehinat	4292,69	4,07	60,53	4,73	13,53	1,06
Teresa Moncunill Germà	Sant Feliu	Can Paré	3870,00	3,67	95,81	7,49	13,07	1,02
Carme Boquet Vilaprat	Caldes	Can Prat de Dalt	3039,24	2,88	18,42	1,44	12,55	0,98
Rosa Coma Sastrep Martí	Sant Feliu	Mas Sastrep Martí	1577,44	1,50	55,63	4,35	6,82	0,53
Josep Rosàs Mas	Granollers	13 peces	1352,64	1,28	9,95	0,78	8,26	0,65
Josep Gall Guardiola	Sabadell	Mas Sastrep Martí	1243,70	1,18	18,02	1,41	6,61	0,52
TOTAL			42432,21	40,22	580,59	45,36	186,28	14,55

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Sant Feliu de Codines (1941).

SANT FOST DE CAMPSENTELLES (1941)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Hereus de R. i J. Casademunt	Barcelona	La Miralda	22357	14,70	40,39	3,03	40,39	3,03
Claudi Gil	Barcelona	Mas Gil	13795	9,07	85,44	6,41	41,49	3,11
Germans Ratés Pascual	Barcelona	3 peces	9427	6,20	77,31	5,80	26,18	1,97
Antoni Baliarda Campalans	Sant Fost	Mas Llombart	7766	5,11	95,67	7,18	69,47	5,22
Josep Torrents Pujol	Sant Fost	Can Torrents	7516	4,94	156,83	11,77	22,92	1,72
Pere Villà Tayà	Vilassar	Mas Tayà	6214	4,09	86,11	6,46	29,31	2,20
Josep Aguilera	Rubí	Can Donadeu	6025	3,96	81,12	6,09	7,16	0,54
Esteve Alomar Alonso	Barcelona	Can Donadeu	5893	3,88	20,65	1,55	12,79	0,96
Clotilde Llanes i d'Emilio	Barcelona	Mas Canyelles	4918	3,23	59,95	4,50	14,78	1,11
Tomàs Ricart Font	Montcada	Can Donadeu	4641	3,05	10,00	0,75	8,32	0,62
TOTAL			88552	58,23	713,47	53,56	272,82	20,48

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Sant Fost de Campsentelles (1941).

SANTA EULÀLIA DE RONÇANA (1946)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Francesc Brustenga Galceran	Santa Eulàlia	Can Brustenga	80910	14,10	197,05	16,65	57,21	4,83
Montserrat de Mas i de Dou	Barcelona	Can Pallàs	50692	8,84	53,99	4,56	47,86	4,04
Francesc Margenat Piella	Santa Eulàlia	Can Burguès	36585	6,38	56,95	4,81	43,30	3,66
Mercè Padró Torras	Palau-solità	Can Magre	30636	5,34	34,31	2,90	25,58	2,16
Lluís Barbany Uñó	Santa Eulàlia	Can Barbany	20494	3,57	57,12	4,83	39,10	3,30
Antoni Romeu Torras	Barcelona	7 peces	13778	2,40	11,28	0,95	11,28	0,95
Jesús Duran i Girbau	Sant Feliu	Mas Radissa	11135	1,94	13,70	1,16	13,12	1,11
Albert Rosàs Macià	Valldoreix	Can Rosàs	9812	1,71	85,43	7,22	15,99	1,35
Pere Verdura Solà	Barcelona	Can Trias	8983	1,57	12,48	1,05	10,28	0,87
Esteve Maspons Camarasa	Barcelona	Can Maspons	8237	1,44	35,13	2,97	10,26	0,87
TOTAL			271262	47,28	557,44	47,10	284,25	24,02

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Santa Eulàlia de Ronçana (1946).

13.2. Principals contribuents rústics de la comarca:

	Nom	Residència	Municipis	Any	Líqu. imp. (ptes.1913)		
1	Martí Roca Soler	Barcelona	Martorelles	1944	31427,86		
			Montornès i Vallromanes	1936	6960,68		
			TOTAL		38388,54		
2	Joaquim Pont Puig	La Roca	Martorelles	1944	14739,96		
3	Gertrudis de Dou	Barcelona	Bigues i Riells	1942	495,74		
			Canovelles	1943	559,81		
			Les Franqueses	1941	376,57		
			Sant Feliu de Codines	1941	1745,05		
			Montserrat de Mas de Dou	Barcelona	Santa Eulàlia	1946	7946,70
			Montserrat Alòs de Dou	Barcelona	Caldes de Montbui	1944	1821,71
			TOTAL		12945,58		
4	Francesc Brustenga Galceran	Santa Eulàlia	Santa Eulàlia	1946	12683,81		
5	Àngels Fatjó Pi	Barcelona	Caldes de Montbui	1944	11019,23		
6	Joan Sanllehy Segura	Barcelona	Caldes de Montbui	1944	10984,29		
7	Josep M., Dolors i Mercè Sentmenat	Barcelona	Montornès i Vallromanes	1936	9754,56		
			Mercè de Sentmenat i altres	Barcelona	Montmeló	1942	143,97
			TOTAL		9898,53		
8	Ignasi Llanza de Montoliu	Barcelona	Lliçà de Vall	1942	6260,14		
			Lliçà d'Amunt	1940	933,93		
			Parets	1933	568,14		
			Santa Eulàlia	1946	297,7		
			TOTAL		8059,91		
9	Josep Argila Camarasa	Barcelona	Montornès i Vallromanes	1936	5967,52		
			Antoni d'Argila Matas	Granollers	Mollet	1930	1845,23
			TOTAL		7812,75		
10	Antoni Rocamora Vidal	Barcelona	Caldes de Montbui	1944	7374,45		
11	Carles de Rosselló Roig	La Garriga	La Garriga	1943	6936,37		
			Josep de Rosselló Puig	La Garriga	Cànoves i Samalús	1940	20,54
			TOTAL		6956,91		
12	Concepció Margarit Riera	Barcelona	Montmeló	1942	6935,80		
13	Diputació Prov. de Barcelona	Barcelona	Caldes de Montbui	1944	6848,78		
14	Teresa Galceran Boquet	Caldes de Montbui	Caldes de Montbui	1944	5093,60		
			Carme Boquet Vilaprat	Caldes de Montbui	Bigues i Riells	1942	467,45
					Sant Feliu de Codines	1941	868,35
			TOTAL		6429,40		
15	Hs de Rafael i Jaume Casademunt	Barcelona	Sant Fost de Campsentelles	1941	6387,71		
16	Joaquim Margenat Rius	Caldes de Montbui	Caldes de Montbui	1944	5822,48		
17	Francesc Margenat Piella	Santa Eulàlia	Santa Eulàlia	1946	5735,22		
18	Mercè Padró Torras	Palau-solità	Santa Eulàlia	1946	4802,63		
			Caldes de Montbui	1944	632,61		
			TOTAL		5435,24		
19	Duquesa d'Almenara Alta	Madrid	Montornès i Vallromanes	1936	3167,52		
			Granollers	1942	2119,43		
			Martorelles	1946	95,78		
			TOTAL		5382,73		

20	Jaume Màrgens Gibert	Llerona	Les Franqueses	1941	3817,71
	Joan Màrgens Mariner	Llerona	L'Ametlla	1946	1016,15
	Raimunda Màrgens	Llerona	La Garriga	1943	467,31
	TOTAL				5301,17
21	Jacinta Llopart Fradera	Barcelona	Parets	1933	5242,88
22	Jesús Duran Girbau	Sant Feliu	L'Ametlla	1946	3361,50
			Santa Eulàlia	1946	1745,57
			TOTAL		
23	Ramon Sans Coret	Caldes de Montbui	Caldes de Montbui	1944	4968,32
24	Esteve Riera Llambí	Granollers	Montornès i Vallromanes	1936	4801,14
25	Francesca Camp Bosch		Les Franqueses	1941	2887,14
			La Garriga	1943	1766,45
			TOTAL		
26	Francesca Broquetas Llorens	Caldes de Montbui	Caldes de Montbui	1944	4622,46
27	Ajuntament de Barcelona	Barcelona	Martorelles	1944	4527,36
28	Josefa Viaplana d'Artigas	Caldes de Montbui	Caldes de Montbui	1944	4440,00
29	Pere i Francesc Batista Garriga	Sabadell	Caldes de Montbui	1944	4402,97
30	Claudi Draper Desplats	L'Ametlla	L'Ametlla	1946	4387,21
			La Garriga	1943	8,53
			TOTAL		
31	Francesca Coll Vila	Barcelona	Bigues i Riells	1942	4020,28
32	Amat Sans Coret	Caldes de Montbui	Caldes de Montbui	1944	4000,97
33	Manuel Guasch Cortés	Parets	Parets	1933	3994,70
34	Claudi Gil	Barcelona	Sant Fost	1941	3941,43
35	Francesc X. Fontcuberta	Barcelona	Mollet	1930	3873,41
36	Josep Cros Juliana	Canovelles	Canovelles	1943	3871,86
37	Antoni Mayol Pont	Palou	Granollers	1942	3840,76
38	Explotaciones Agropecuarias, S.A.	Barcelona	Bigues i Riells	1942	3759,89
39	Josep Sala Ardiz	Barcelona	La Garriga	1943	3371,31
40	Marcel·lí Vilardebò Farnés	Lliçà de Vall	Lliçà de Vall	1942	3120,68
			Lliçà d'Amunt	1940	96,41
			Montmeló	1942	144,84
			TOTAL		
41	Sadurní Ramis Moré	Collsabadell	Les Franqueses	1941	3344,00
42	Esteve Maspons Camarasa	Barcelona	Santa Eulàlia	1946	1291,27
			Caldes de Montbui	1944	2014,99
			TOTAL		
43	Josep Rovira de Villar	Les Franqueses	Les Franqueses	1941	2044,29
			Lliçà d'Amunt	1940	845,67
			Cànoves i Samalús	1940	347,14
			TOTAL		
44	Tenería Moderna Franco-Espanola	Mollet	Mollet	1930	3222,83
45	Lluís Barbany Uñó	Santa Eulàlia	Santa Eulàlia	1946	3212,73
46	Rosa Colomer Matalonga	Terrassa	Les Franqueses	1941	3208,00
47	Mercè Manoury Grau	Barcelona	Montornès i Vallromanes	1936	3175,21
48	Evarist Juncosa	Barcelona	Parets	1933	3058,75
49	Francesc Marcer Oliver	Barcelona	Parets	1933	2998,79
50	Marià de Picó	Barcelona	Mollet	1930	2992,77
51	Obra Tutel·lar Agrària	Barcelona	Lliçà de Vall	1942	2951,93
52	Hereus de Francesc Mandri	Barcelona	Parets	1933	2924,89
53	Josep de Forn Prohias	Barcelona	Montornès i Vallromanes	1936	2897,58

Cooperativisme i associacionisme agrari a Catalunya

54	Germans Trinxet Pujol	Barcelona	Sant Feliu	1941	2881,29
55	Francesca Albiñana Matons	Sant Fost	Martorelles	1944	2865,74
56	Ignasi de Puig de Pallejà	Barcelona	Cànoves i Samalús	1940	2846,63
57	Josep M. Germà Clusella	Caldes de Montbui	Caldes de Montbui	1944	2845,73
58	Joan Nualart Palet	Barcelona	La Garriga	1943	2838,40
59	Antoni Farnés Aulet	Barcelona	Parets	1933	2831,62
60	Josefa Alier Sampera	Barcelona	Les Franqueses	1941	2800,57
61	Santiago de Riba d'Espanya	Barcelona	Granollers	1942	2747,87
62	Pere Pineda Carrancà	Granollers	Bigues i Riells	1942	2739,36
63	Ludgard i Miquel Ratés Pascual	Barcelona	Sant Fost	1941	2693,43
64	Josep Albiñana Terrades	Martorelles	Martorelles	1944	2564,60
65	Concepció Barnola Bassols	Barcelona	Les Franqueses	1941	2497,71
66	Frederic Ros Sallent	Mollet	Mollet	1930	2491,04
67	Albert Rosàs Macià	Valldoreix	Santa Eulàlia	1946	1538,17
	Teresa Rosàs	Santa Eulàlia	Lliçà d'Amunt	1940	541,1
	Josep Rosàs Mas	Granollers	Sant Feliu de Codines	1941	386,47
			TOTAL		2465,74
68	Elvira Viver Germà	Bigues i Riells	Bigues i Riells	1942	1776,66
		Caldes de Montbui	Santa Eulàlia	1946	684,12
			TOTAL		2460,78
69	Ildefons Casanovas	Barcelona	Lliçà d'Amunt	1940	1524,17
			Canovelles	1943	900,94
			TOTAL		2425,11
70	Joaquim Layret Massana	Barcelona	Montornès i V.	1936	2391,45
71	Antoni Crous Martí	Cànoves i Samalús	Cànoves i Samalús	1940	2330,37
72	Mariana Villà Camillo i fills	Granollers	Les Franqueses	1941	1845,14
			Cànoves i Samalús	1940	447,11
			TOTAL		2292,25
73	Antoni Borrell Castanier	Granollers	Les Franqueses	1941	2268,29
74	Antoni Baliarda Campalans	Sant Fost	Sant Fost	1941	2218,86
75	Jaume Fonolleda Millet	Mollet	Mollet	1930	2207,23
76	Joaquim de Barnola	Barcelona	Granollers	1942	2199,55
77	Lluís Trias de Bes	Barcelona	Les Franqueses	1941	2176,29
78	Hereus d'Ignasi Ferran	Nc.	Les Franqueses	1941	2166,57
79	Antoni Romeu Torras	Barcelona	Santa Eulàlia	1946	2159,90
80	Josep Torrents Pujol	Sant Fost	Sant Fost	1941	2147,43
81	Pilar Anglasell Maspons	Barcelona	Mollet	1930	2140,60
82	Montserrat de Bofarull	Mataró	Montornès i Vallromanes	1936	2102,56
83	Josep Camp Maspons	Granollers	Les Franqueses	1941	1400,29
			Lliçà d'Amunt	1940	633,30
			TOTAL		2033,59
84	Ramon Pareras Noguera	La Garriga	La Garriga	1943	2018,15
85	Santiago Malla Grané	Barcelona	Lliçà de Vall	1942	1081,87
			Lliçà d'Amunt	1940	906,99
			TOTAL		1988,86

Font: Amillaments relacionats a l'apèndix 13.1. Només es té en compte l'àrea analitzada del mapa 11, encara que alguns propietaris tenien terres a altres municipis de la comarca i a fora del Vallès Oriental.

13.3. Propietaris amb més de 20 ha a cada municipi:

L'AMETLLA DEL VALLÈS (1946)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Claudi Draper Desplats	L'Ametlla	Can Draper	27986	9,88	103,26	8,53	74,94	6,19
Jacint Antoja Arau	Torelló	Mas Puigllonell	10558	3,73	92,04	7,60	22,83	1,88
Fèlix Millet Maristany	Barcelona	Can Xammar	8621	3,04	76,75	6,34	69,41	5,73
Jesús Duran Girbau	Sant Feliu	Can Plantada	21443	7,57	73,44	6,06	40,02	3,31
Rosario Crusat Andia	L'Ametlla	Mas Forns	15889	5,61	67,00	5,53	29,46	2,43
Matilde Callicó Freixas	Barcelona	Can Plandolit	10861	3,83	64,63	5,34	22,60	1,87
Joan Màrgens Mariner	Llerona	3 peces	6482	2,29	49,34	4,07	10,08	0,83
Maria Teresa Torras Rius	Barcelona	Mas Camp	18508	6,53	44,78	3,70	36,61	3,02
Joan Badó Roma	Barcelona	Mas Jaumira	7120	2,51	37,17	3,07	16,57	1,37
Antoni i Maria Casades	Barcelona	Mas Arenys	10836	3,83	34,35	2,84	16,76	1,38
Artemi Margalef Biarnes	Ascó	Can Parellada	7002	2,47	29,62	2,45	15,44	1,27
TOTAL			145306	51,30	672,40	55,52	354,72	29,29

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de l'Ametlla del Vallès (1946).

BIGUES I RIELLS (1942)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Francesca Coll Vila	Barcelona	Can Barri	16057	6,10	132,35	6,46	48,44	2,36
Manuel Cabot Dalgé	Nc.	Mas Roca	6035	2,29	124,61	6,08	4,66	0,23
Explotaciones.Agropec. SA	Barcelona	Can Noguera	15017	5,70	108,63	5,30	29,31	1,43
Maria Matalonga Boget	Bigues i Riells	Can Carreras	2661	1,01	88,50	4,32	9,91	0,48
Elvira Viver Germà	Bigues i Riells	Can Viver	7096	2,69	77,48	3,78	20,20	0,99
Francesc Maspons Labrós*	Barcelona	Can Maspons	9927	3,77	76,47	3,73	Nc.	Nc.
Emili Vila Alvarez	Bigues i Riells	Can Ribas	5273	2,00	70,69	3,45	18,36	0,90
Josep Camp Noguera	Granollers	Can Camp	6865	2,61	69,40	3,39	15,06	0,73
Antoni Cuspinera Sagalés	Caldes	Can Margarit	6455	2,45	51,25	2,50	33,48	1,63
Joan Torroella Garriga	Bigues i Riells	Can Torroella	2764	1,05	44,45	2,17	17,30	0,84
Josefa i Eulàlia Font Uyà	Bigues i Riells	Mas Badell	8129	3,09	43,48	2,12	13,74	0,67
Pere Pineda Carrancà	Granollers	Mas La Pineda	10941	4,15	41,59	2,03	35,80	1,75
Jaume Vila Roca	Nc.	Mas Flix	3896	1,48	41,42	2,02	14,20	0,69
Joaquim Codina Formosa	Barcelona	Can Canals	1812	0,69	39,84	1,94	11,60	0,57
Josep Garriga Armengol	Sant Feliu	Can Garriga	4470	1,70	33,34	1,63	29,33	1,43
Pere Riera Bayona	Bigues i Riells	Mas Fabrera	2667	1,01	31,58	1,54	5,51	0,27
Josep Viaplana Pujolar	Nc.	Mas Adzet	3146	1,19	29,68	1,45	7,89	0,38
Fidel Rocavert Vergés	Barcelona	10 peces	3018	1,15	29,47	1,44	6,52	0,32
Carme Boquet Vilaprat *	Caldes	Can Prat de Dalt	1867	0,71	28,46	1,39	1,25	0,06
Gertrudis de Dou *	Barcelona	Mas Ragasol	1980	0,75	26,81	1,31	Nc.	Nc.
Assumpta Molina Solà	Barcelona	Can Traver	7012	2,66	26,25	1,28	15,24	0,74
Antoni Guixà Pla *	Barcelona	Can Deu	3202	1,22	24,38	1,19	Nc.	Nc.
Pilar Maspons Anglasell	Barcelona	Can Granada	5420	2,06	24,36	1,19	23,90	1,17
Antoni Presaguer *	Barcelona	Pollancre	1168	0,44	23,87	1,16	Nc.	Nc.
Margarita Blanch Romaní	Nc.	Can Prat de Baix	932	0,35	22,22	1,08	2,54	0,12
Isidre Viaplana Valldelamora	Bigues i Riells	Mas Viaplana	3643	1,38	22,15	1,08	14,72	0,72
Joan Vall-Iloveras Quintanas	Bigues i Riells	Can Quintanas	2276	0,86	20,50	1,00	11,78	0,57
Genís Antoja Daví	L'Ametlla	Mas Puigllonell	643	0,24	20,20	0,99	2,02	0,10
TOTAL			144372	54,81	1373,40	67,00	392,75	19,16

Font: Arxiu Municipal de Bigues i Riells, Fons I, amillaments de Bigues i Riells (1942) i també (1929) per a la superfície total (*).

CALDES DE MONTBUI (1944)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Antoni Rocamora Vidal	Barcelona	Can Farell	36311,81	4,87	468,30	13,24	14,25	0,40
Joaquim Margenat Rius	Caldes	Mas Pascual	28669,89	3,84	232,45	6,57	35,67	1,01
Joan Sanllehy Segura	Barcelona	Can Camp	54086,64	7,25	198,93	5,62	126,65	3,58
Teresa Galceran Boquet Pere i Francesc Batista	Caldes	Can Prat de Dalt	25080,90	3,36	184,91	5,23	48,16	1,36
Garriga	Sabadell	Can Valls	21680,20	2,90	168,85	4,77	49,80	1,41
Àngels Fatjó Pi	Barcelona	Mas Pujol	54258,71	7,27	168,50	4,76	108,63	3,07
Diputació Prov. de Barcelona	Barcelona	Mas Marimon	33723,41	4,52	111,54	3,15	63,20	1,79
Carmen Saez Arteché	Barcelona		5897,03	0,79	79,47	2,25	2,73	0,08
Joan Pomier Viñeta	Moià	Can Viladevall	9854,78	1,32	78,99	2,23	18,12	0,51
Llorenç Valls Valls	Nc.	Mas Agell	5030,06	0,67	75,23	2,13	0,00	0,00
Francesca Broquetas Llorens	Caldes	Torre Jordana	22761,01	3,05	74,45	2,10	55,75	1,58
Josefa Viaplana d'Artigas	Caldes	Mas Corró	21862,58	2,93	72,81	2,06	45,25	1,28
Fomento Obras y Construcc.	Barcelona	4 peces	6285,84	0,84	65,26	1,84	5,87	0,17
Josep Armengol Gall	Terrassa	Mas Solanes	5316,35	0,71	64,93	1,84	1,38	0,04
Elvira Robert Vives	Martorell	Mas Fonoll	7416,48	0,99	64,43	1,82	6,22	0,18
Ramon Sans Coret	Caldes	4 peces	24464,03	3,28	62,77	1,77	49,56	1,40
Montserrat Alos de Dou	Barcelona	Ragasol	8970,08	1,20	57,18	1,62	18,66	0,53
Margarita Romeu Bartí	Barcelona	El Casuch	3809,78	0,51	56,86	1,61	0,00	0,00
Esteve Maspons Camarasa	Barcelona	Can Maspons	9921,79	1,33	49,13	1,39	24,75	0,70
Amat Sans Coret	Caldes	2 peces	19700,77	2,64	43,73	1,24	29,93	0,85
Joan Sallent Bellavista	Sant Llorenç	Can Sallent	3079,72	0,41	38,38	1,08	3,20	0,09
Joan Vallcorba Matas	Nc.	Torre Nova	2107,58	0,28	33,07	0,93	0,38	0,01
Nicomedes Ullar Margenat	Nc.	Can Casuch	2937,63	0,39	32,88	0,93	0,58	0,02
Josep M. Germà Clusella	Caldes	Mas Rossell	14012,37	1,88	30,22	0,85	29,48	0,83
Hospital Santacreu Pau i Teresa Cuadrany	Nc.	3 peces	5929,81	0,79	27,54	0,78	11,51	0,33
Renom	Barcelona	Can Vendrell	6162,34	0,83	25,43	0,72	18,32	0,52
Salvador Torres Serra	Caldes	Les Elies	3261,30	0,44	21,58	0,61	3,17	0,09
TOTAL			442592,90	59,30	2587,79	73,15	771,22	21,80

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Caldes de Montbui (1944).

CANOVELLES (1943)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Cros Juliana	Canovelles	Can Castells	17706	16,42	51,99	8,77	24,82	4,19
Ildefons de Casanova	Barcelona	Brolla de Belulla	4120	3,82	42,75	7,22	17,04	2,88
Francesca Marquès Puig	Granollers	Can Marquès	4219	3,91	36,44	6,15	22,12	3,73
TOTAL			26045	24,15	131,18	22,14	63,98	10,80

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Canovelles (1943).

CÀNOVES I SAMALÚS (1940)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Ignasi de Puig de Pallejà	Barcelona	Can Bori	8315	13,12	476,99	19,31	48,65	1,97
Miquel Cuch Carbonell	Cànoves i S.	Can Cuch	3285	5,18	319,22	12,92	11,54	0,47
Antoni Crous Martí	Cànoves i S.	Can Antich	6807	10,74	212,00	8,58	78,15	3,16
Hereus Domènech Busquets	Barcelona	9 peces	2406	3,80	128,94	5,22	13,59	0,55
Joan Volart Torruella	Cànoves i S.	Can Volart	2274	3,59	122,09	4,94	8,45	0,34
Josefa Volart Riera	Cànoves i S.	22 peces	4430	6,99	100,96	4,09	30,67	1,24
Lluís Pujol Felipe	Centelles	Vallfornés	1950	3,08	91,80	3,72	9,91	0,40
Josep Morató Bruguera	Palautordera	Can Quintana	1713	2,70	89,05	3,60	5,69	0,23
Josep Parera Crous	Cànoves i S.	Can Ribas	3132	4,94	61,33	2,48	23,17	0,94
Joan Màrgens Puig	Les Franqueses	Can Serra	1230	1,94	54,35	2,20	4,59	0,19
Josep Rovira de Villar Dachs	Les Franqueses	Can Prat	1014	1,60	47,25	1,91	4,65	0,19
Joan Codina Terrades	Cardedeu	4 peces	1814	2,86	45,32	1,83	15,36	0,62
Marc Viadé Bas	Barcelona	Can Esmandia	1001	1,58	30,29	1,23	4,04	0,16
Teresa Pujalt Borrell	Barcelona	Mas Berenguer	1424	2,25	26,29	1,06	12,97	0,53
Mariana Villà Camillo	Granollers	Mas Parera	1306	2,06	25,61	1,04	5,05	0,20
Teresa Berenguer Janer	Bonmatí	Masdeu	237	0,37	22,37	0,91	0,73	0,03
Sebastià Casademunt	Cànoves i S.	Can Casademunt	1044	1,65	22,37	0,91	12,09	0,49
TOTAL			43382	68,43	1876,23	75,94	289,30	11,71

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Cànoves i Samalús (1940).

LES FRANQUESES DEL VALLÈS (1941)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Sadurní Ramis Moré	Vilallonga de Ter	Mas Ramis	11704	2,79	112,52	4,318	52,66	2,02
Concepció Barnola Bassols	Barcelona	Can Marí	8742	2,08	93,54	3,59	33,84	1,30
Antoni Borrell Castanier	Granollers	Castell de Marata	7939	1,89	73,92	2,837	72,79	2,79
Francesca Camp Bosch	Llerona	Can Santa Digna	10105	2,40	72,30	2,775	57,25	2,20
Francesc Soldevila	Nc.	Mas Bruguera	4093	0,97	60,22	2,311	9,98	0,38
Jaume Màrgens Gibert	Llerona	Can Màrgens	13362	3,18	60,19	2,31	32,65	1,25
Josefa Aymerich Estrada	Nc.	Mas Aymerich	5982	1,42	57,38	2,202	21,39	0,82
Josep Rovira de Villar Viver	Llerona	Can Rovira de Villar	7155	1,70	52,92	2,031	26,39	1,01
Antoni Mercadal Riera	Nc.	Mas Tarafa	6771	1,61	52,39	2,011	29,93	1,15
Josep Camp Maspons	Nc.	Mas Camp	4901	1,17	47,55	1,825	25,70	0,99
Rosa Colomer Matalonga	Terrassa	Mas Jubany	11228	2,67	43,11	1,654	33,68	1,29
Mariana Villà Camillo i fills	Nc.	Can Pagès de Munt	6458	1,54	41,59	1,596	14,60	0,56
Josefa Ganduxé Carrancà	Nc.	Mas Ganduxé	4824	1,15	37,64	1,445	35,89	1,38
Santiago Gorina Sala	Castellar	Mas Sala	4748	1,13	35,01	1,344	21,79	0,84
Nicolau Colomé Bellit	Nc	Can Gros	5298	1,26	33,05	1,268	25,34	0,97
Josefa Alier Sampera	Barcelona	Mas Roig	9802	2,33	32,09	1,231	23,58	0,90
Lluís Trias de Bes	Barcelona	Mas Riembau	7617	1,81	28,46	1,092	17,44	0,67
Germans Escuder Muntadas	Nc	Mas Carbonell	2891	0,69	27,60	1,059	15,97	0,61
Dolors Puigdomènech	Nc.	3 peces	2621	0,62	26,50	1,017	12,09	0,46
Hereus d'Ignasi Ferran	Nc.	Mas Colomé	7583	1,80	24,76	0,95	24,57	0,94
Salvador Ros Bordanova	Barcelona	Mas Net	3528	0,84	20,93	0,80	9,64	0,37
Dionís Viure Ramis	Nc.	Can Viure	4792	1,14	20,47	0,786	16,80	0,64
Emília Biosca Viñolas	Barcelona	Mas Gorchs	2971	0,71	20,47	0,786	13,56	0,52

TOTAL	155115	36,92	1074,59	41,24	627,52	24,08
-------	--------	-------	---------	-------	--------	-------

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de les Franqueses del Vallès (1941).

LA GARRIGA (1943)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Carles de Rosselló Roig	La Garriga	Can Terrers	31720	17,87	218,63	13,70	69,51	4,36
Ramon Pareras Noguera	La Garriga	Can Noguera	9229	5,20	152,78	9,58	58,57	3,67
Josep Sala Ardiz	Barcelona	Mas Oliveres	15417	8,69	123,35	7,73	37,28	2,34
Salvador Dachs Pous	La Garriga	Blancafort del Molí	6565	3,70	120,40	7,55	22,58	1,42
Joan Nualart Palet	Barcelona	Can Nualart	12980	7,31	106,31	6,66	52,16	3,27
Josep M. Busquets Castellà	La Garriga	Can Busquets	7386	4,16	103,52	6,49	46,18	2,89
Rius i Torras (Sdad. colectiva)	Barcelona	Mas Oliveró	3940	2,22	71,86	4,50	9,82	0,62
Hereus de Rosell i Palau	Sentmenat	Can Palau	1937	1,09	53,98	3,38	7,71	0,48
Cèlia Partegàs Vives	nc	Mas Poy del Bosc	2131	1,20	45,72	2,87	10,79	0,68
Antoni Balcells Teixidó	La Garriga	Mas Balcells	3938	2,22	30,49	1,91	22,87	1,43
Francesca Camp Bosch	Llerona	Can Pla	8078	4,55	23,39	1,47	16,42	1,03
TOTAL			103321	58,22	1050,43	65,84	353,90	22,18

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de la Garriga (1943).

GRANOLLERS (1942)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Santiago de Riba	Palou	Mas Riba	10975	3,32	102,4652	8,97	33,78	2,96
Antoni Mayol Pont	Palou	Can Mayol	15340	4,64	40,0863	3,51	37,15	3,25
Joaquim de Barnola	Barcelona	Can Plantada	8785	2,66	28,8252	2,52	28,83	2,52
Maria Cuscó Cladellas	Palou	Can Català	3948	1,19	21,9708	1,92	10,71	0,94
TOTAL			39048	11,81	193,3475	16,93	110,47	9,67

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Granollers (1942).

LLIÇÀ D'AMUNT (1940)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Fatjó	Cerdanyola	Mas Palaudàries	4186,81	4,67	179,26	8,63	14,69	0,71
Alfons Mas Maspons	Lliçà d'Amunt	Mas Mas	4643,78	5,18	163,73	7,88	45,60	2,20
Patrici Artigas Pagès	Lliçà d'Amunt	Mas Artigas	3490,53	3,90	105,16	5,06	23,21	1,12
Santiago Malla Grané	Barcelona	Can Salgot	2649,32	2,96	87,46	4,21	20,63	0,99
Pere Cerdà Cladellas	Palau-solità	Can Cuscó	1846,00	2,06	78,86	3,80	13,95	0,67
Francesc Molins Roca	Nc.	Mas Manent	2555,35	2,85	66,23	3,19	27,20	1,31
Gertrudis Gasset Duran	Granollers	Mas Bosch	1988,71	2,22	57,17	2,75	30,00	1,44
Jaume Martí Hortal	Nc.	Mas Estapé	1636,86	1,83	54,37	2,62	31,21	1,50
Ildefons de Casanova	Barcelona	Can Comas	4452,10	4,97	53,46	2,57	26,29	1,27
Ignasi Llanza de Montoliu	Barcelona	Can Feu	2728,00	3,04	51,32	2,47	12,03	0,58
Josep Rovira de Villar	Llerona	Mas Moncau	2470,19	2,76	50,03	2,41	21,27	1,02
Andreu Camprodon Vidal	Barcelona	Mas Roura	1455,08	1,62	45,28	2,18	17,45	0,84
Fèlix Fages Vilà	Barcelona	Can Farell	903,16	1,01	45,05	2,17	2,75	0,13
Josep Vergés	Nc.	Can Amell	1989,11	2,22	43,37	2,09	20,08	0,97
Domènec Xicota Maspons	Lliçà d'Amunt	Mas Xicota	1428,00	1,59	41,22	1,98	5,66	0,27
Josep Camp Maspons	Granollers	Mas Aguilar	1849,86	2,06	36,84	1,77	12,39	0,60
Francesc Puig de Sisternes	Barcelona	Mas Orlau	1798,87	2,01	25,88	1,25	12,76	0,61
Teresa Rosàs	Santa Eulàlia	Mas Sabater	1580,56	1,76	23,90	1,15	14,60	0,70

TOTAL	43652,29	48,72	1208,59	58,17	351,77	16,93
-------	----------	-------	---------	-------	--------	-------

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Lliçà d'Amunt (1940).

LLIÇÀ DE VALL (1942)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Marcel·lí Vilardebò	Lliçà de Vall	Mas Oliveres	12464	8,11	110,28	11,81	34,24	3,67
Ignasi de Llanza	Barcelona	Can Coll	25003	16,27	83,14	8,90	61,51	6,59
Obra Tutel·lar Agrària	Barcelona	Can Torras	11790	7,67	47,55	5,09	19,98	2,14
Pau Farnés	Granollers	Mas Farnés	4620	3,01	45,96	4,92	12,79	1,37
Santiago Malla Grané	Barcelona	Can Prat	4321	2,81	44,98	4,82	18,02	1,93
Maria Torrents Bordoy	Lliçà de Vall	Mas Guardi	3165	2,06	42,62	4,56	7,68	0,82
Jaume Rius	Barcelona	Can Magarola	3656	2,38	31,38	3,36	14,98	1,60
Francesc Puig Volart	Barcelona	Mas Orlau	4362	2,84	25,34	2,71	7,83	0,84
Joan Estany Ribot	Lliçà Vall	Mas Valls	4056	2,64	20,14	2,16	8,57	0,92
TOTAL			73437	47,78	451,39	48,34	185,60	19,88

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Lliçà de Vall (1942).

MARTORELLES (1944/1946)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes. 1944)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Ajuntament de Barcelona	Barcelona	1 finca	22292,70	6,06	120,00	18,8	30,00	4,70
Martí Roca Soler	Barcelona	Mas Carrancà	154750,79	42,08	111,30	17,42	73,61	11,52
Joaquim i Eulàlia Lloret	Barcelona	Mas Lloret	4412,00	1,20	70,08	10,97	5,20	0,81
Joaquim Pont Puig	La Roca	Mas Puig	72579,58	19,74	57,76	9,04	40,04	6,27
Lluís Calm Depar	Barcelona	Font Sunyera	490,00	0,13	48,97	7,67	0,00	0,00
Dolors Mir Pous	Barcelona	Brolla de Matas	2270,00	0,62	45,41	7,11	0,00	0,00
Dolors Dardet Bonaplata	Barcelona	Mas Roda	8343,55	2,27	36,59	5,73	17,09	2,67
Mercè Bertran Galerons	Barcelona	9 peces	5590,67	1,52	22,08	3,46	21,19	3,32
Josep Albiñana Terrades	Martorelles	Can Suñé	12628,07	3,43	20,22	3,17	15,15	2,37
Francesca Albiñana Matons	Sant Fost	Mas Matons	14110,88	3,84	20,14	3,15	17,05	2,67
TOTAL			297468,24	80,89	552,55	86,50	219,32	34,33

Font: ACA, Fons Hisenda, amillaraments de Martorelles (1944) i de Martorelles de Dalt (1946).

MOLLET DEL VALLÈS (1930)								
Nom	Residència	Finques	Líq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Francesc X. Fontcuberta	Barcelona	Mas Cuscó	6701,00	6,24	52,05	5,67	42,69	4,65
Josefa González i Agustí Mas	Barcelona	Can Cruz	3107,25	2,89	50,83	5,54	22,92	2,50
Frederic Ros Sallent	Mollet	Can Mulà	4309,50	4,01	48,52	5,29	26,12	2,85
Jaume Fonolleda Millet	Mollet	Can Fonolleda	3818,50	3,56	35,78	3,90	35,78	3,90
Maria Jufre Castellvell	Mollet	Can Veire	1106,00	1,03	35,25	3,84	10,07	1,10
Miquel Pallarès Maña	Mollet	Can Ros	2551,75	2,38	33,69	3,67	32,22	3,51
Antoni Puigdomènech Pujol	Mollet	Mas Besora	2482,75	2,31	32,23	3,51	25,62	2,79
Josep Pinós Comas	Barcelona	Mas Torres	2565,75	2,39	29,59	3,23	18,94	2,06
Jaume Torras Herrero	Mollet	Mas Jornet	1958,00	1,82	28,59	3,12	23,50	2,56
Maria Blanch	Mollet	Mas Blanch	2304,00	2,15	27,54	3,00	26,44	2,88
Dolors Comellas Mas	Barcelona	Mas Pahissa	3218,95	3,00	27,17	2,96	17,81	1,94
Marià de Picó	Barcelona	Mas Fenoset	5177,50	4,82	20,00	2,18	19,62	2,14
TOTAL			39300,95	36,61	421,25	45,91	301,73	32,89

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Mollet del Vallès (1930).

MONTMELÓ (1942)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Concepció Margarit Riera	Barcelona	13 peces	27701,62	26,58	57,82	17,29	31,49	9,42
Francesca Esteve Triadó	Montmeló	Torre Pardalera	5473,15	5,25	32,07	9,59	32,07	9,59
Francesc Gambús Rusca	Montmeló	Can Cabanyes	6247,50	5,99	28,73	8,59	28,73	8,59
Esteve Pellicer Guitet	Montmeló	Can Guitet	7232,03	6,94	24,57	7,35	19,36	5,79
TOTAL			46654,30	44,77	143,20	42,82	111,65	33,38

Font: ACA, Fons Hisenda, amillament de Montmeló (1942).

MONTORNÈS I VALLROMANES (1936)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Duquesa d'Almenara Alta	Madrid	Torre Tavernera	5559,00	4,88	212,91	10,51	35,83	1,77
Germans Sentmenat	Barcelona	Mas Parellada	17119,25	15,03	155,91	7,70	123,78	6,11
Miquel Mayolas Galbany	Barcelona	La Gleva	1205,00	1,06	128,17	6,33	5,88	0,29
Joaquim Layret Massana	Barcelona	Can Ginesta	4197,00	3,68	112,73	5,57	35,89	1,77
Enriqueta de Pol Rovira	Barcelona	Can Guàrdia	1877,00	1,65	81,02	4,00	17,63	0,87
Esteve Riera Llambí	Granollers	Can Torrents	8426,00	7,40	75,71	3,74	49,19	2,43
Francesc Muntadas Estruch	Barcelona	Can Calders	1355,00	1,19	63,69	3,15	8,69	0,43
Josep Argila Camarasa	Barcelona	Can Vilaró	10473,00	9,19	58,11	2,87	53,34	2,63
Martí Roca Soler	Gavà	Mas Fenosa	12216,00	10,72	46,60	2,30	25,25	1,25
Mercè Manoury Grau	Barcelona	Can Bramasachs	5572,50	4,89	45,90	2,27	34,82	1,72
Frederic Esteve	Barcelona	Can Cirera	1145,00	1,01	45,51	2,25	8,42	0,42
Josep Manils Palau	Montornès	Mas Buscarons	2368,00	2,08	44,46	2,20	7,71	0,38
Ramon Sitjes	Barcelona	Mas Sala	1849,00	1,62	39,47	1,95	18,73	0,92
Joan Jordana Pareras	Montornès	Mas Viñallonga	1182,00	1,04	37,60	1,86	15,94	0,79
Comte de Darnius	Madrid	Can Gallemí	586,00	0,51	36,17	1,79	3,43	0,17
Montserrat de Bofarull	Mataró	Mas Masferrer	3690,00	3,24	34,15	1,69	30,48	1,51
M. Lluïsa de Sentmenat	Barcelona	Can Rabassa	1620,00	1,42	34,15	1,69	12,85	0,63
Joan Coret Ambròs	Badalona	4 peces	819,00	0,72	33,19	1,64	5,78	0,29
Joan Carsi Carsi	Barcelona	2 peces	839,00	0,74	32,16	1,59	8,08	0,40
Josep de Forn Prohias	Barcelona	Mas Ametller	5085,25	4,46	30,75	1,52	27,26	1,35
Ramon Santurio Vives	Barcelona	Can Corbera	1094,00	0,96	29,11	1,44	5,14	0,25
Concepció Feu Rovira	Barcelona	Mas Coll de la Font	944,00	0,83	26,03	1,29	10,28	0,51
Joan Bta. Comamala	Barcelona	Can Solé	864,00	0,76	25,76	1,27	7,34	0,36
Ferran Balet Benavent	Barcelona	Can Poal	852,50	0,75	23,56	1,16	8,62	0,43
Isidre Comas Volart	Montornès	Mas	1074,50	0,94	20,93	1,03	11,75	0,58
TOTAL			92012,00	80,78	1473,76	72,78	572,12	28,25

Font: ACA, Fons Hisenda, amillaments de Montornès (1936) i de Vallromanes (1936)

PARETS DEL VALLÈS (1933)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Francesc Marcer Oliver	Barcelona	Can Butjosa	4951	5,50	60,21	7,80	37,45	4,85
Evarist Juncosa	Barcelona	Can Moragues	5050	5,61	59,46	7,70	24,60	3,19
Jacinta Llopart Fradera	Barcelona	Torre Cellers	8656	9,61	54,35	7,04	35,99	4,66
Manuel Guasch Cortés	Parets	Can Guasch	6595	7,32	52,30	6,78	28,58	3,70
Hereus de Francesc Mandri	Barcelona	Torre de Malla	4829	5,36	49,57	6,42	23,50	3,04
Vicenç Sobregrau	Gallifa	Can Vilarrosal	2342	2,60	24,69	3,20	12,88	1,67
Antoni Farnés Aulet	Barcelona	Can Romeu	4675	5,19	23,29	3,02	23,29	3,02
Francesc d'A. Pla	Barcelona	3 peces	3047	3,38	22,53	2,92	15,21	1,97
Josep Esteve Castells	Parets	Mas Homs	1386	1,54	21,34	2,76	Nc.	Nc.
TOTAL			41531	46,10	367,74	47,64	201,49	26,10

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Parets del Vallès (1933).

SANT FELIU DE CODINES (1941)								
Nom	Residència	Finques	Líqu. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Germans Trinxet Pujol	Barcelona	Mas Bosch	10084,52	9,56	144,63	11,30	39,08	3,05
Hereus de Gertrudis de Dou	Barcelona	Mas Flaqué	6107,67	5,79	109,30	8,54	31,03	2,42
Teresa Moncunill Germà	Sant Feliu	Can Paré	3870,00	3,67	95,81	7,49	13,07	1,02
Hereus de Ramon Masclans	Sant Feliu	Deu del Vehinat	4292,69	4,07	60,53	4,73	13,53	1,06
Rosa Coma Sastrepmartí	Sant Feliu	Mas Sastre	1577,44	1,50	55,63	4,35	6,82	0,53
Lluís Badó Posas	Castellterçol	Mas Berengué	870,12	0,82	43,70	3,41	0,98	0,08
Nicomedes Ullar Margenat	Sant Feliu	9 peces	4844,85	4,59	35,56	2,78	23,06	1,80
Carolina Raimat Barcino	Barcelona	El Maset	945,04	0,90	33,42	2,61	1,53	0,12
Joaquim i Cándid Quer	Barcelona	Mas Roca	6019,46	5,71	32,74	2,56	32,28	2,52
TOTAL			38611,79	36,60	611,31	47,76	161,37	12,6

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Sant Feliu de Codines (1941).

SANT FOST DE CAMPSENTELLES (1941)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Josep Torrents Pujol	Sant Fost	Can Torrents	7516	4,94	156,83	11,77	22,92	1,72
Antoni Baliarda Campalans	Sant Fost	Mas Llombart	7766	5,11	95,67	7,18	69,47	5,22
Pere Villà Tayà	Vilassar	Mas Tayà	6214	4,09	86,11	6,46	29,31	2,20
Claudi Gil	Barcelona	Mas Gil	13795	9,07	85,44	6,41	41,49	3,11
Josep Aguilera	Rubí	Can Donadeu	6025	3,96	81,12	6,09	7,16	0,54
Germans Ratés Pascual	Barcelona	3 peces	9427	6,20	77,31	5,80	26,18	1,97
Josep Plandolit	Barcelona	Font de les Monges	2421	1,59	62,97	4,73	0,00	0,00
Clotilde Llanes i d'Emilio	Barcelona	Mas Canyelles	4918	3,23	59,95	4,50	14,78	1,11
Alfons Mauri	Barcelona	Can Lladó	2755	1,81	54,35	4,08	25,15	1,89
Terrenos y edificios SA	Granollers	1 finca	1970	1,30	51,14	3,84	0,00	0,00
Mercè Bassols	Barcelona	Can Torres	2297	1,51	48,10	3,61	16,52	1,24
M.Elena Llanes i d'Emilio	Barcelona	Canyelles antic	4171	2,74	46,99	3,53	9,67	0,73
Lluís Llanes i d'Emilio	Barcelona	Canyelles nou	3749	2,47	46,71	3,51	15,72	1,18
Hs. Rafel i Jaume Casademunt	Barcelona	La Miralda	22357	14,70	40,39	3,03	40,39	3,03
Jeroni Buxó	Barcelona	Can Buxó	841	0,55	31,75	2,38	1,27	0,10
Emília Casmitjana	Barcelona	Mas Rovira	1445	0,95	27,54	2,07	4,77	0,36
Francesca Buxó Rocapet	Sant Fost	4 peces	841	0,55	27,05	2,03	7,96	0,60
Esteve Alomar Alonso	Barcelona	Can Donadeu	5893	3,88	20,65	1,55	12,79	0,96
TOTAL			104401	68,66	1100,06	82,58	345,57	25,94

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Sant Fost de Campsentelles (1941).

SANTA EULÀLIA DE RONÇANA (1946)								
Nom	Residència	Finques	Liq. imp. (ptes.)	(%)	Sup. total (ha)	(%)	Conreu (ha)	(%)
Francesc Brustenga Galceran	Santa Eulàlia	Can Brustenga	80910	14,10	197,05	16,65	57,21	4,83
Albert Rosàs Macià	Valldoreix	Can Rosàs	9812	1,71	85,43	7,22	15,99	1,35
Lluís Barbany Uñó	Santa Eulàlia	Can Barbany	20494	3,57	57,12	4,83	39,10	3,30
Francesc Margenat Piella	Santa Eulàlia	Can Burguès	36585	6,38	56,95	4,81	43,30	3,66
Montserrat de Mas i de Dou	Barcelona	Can Pallàs	50692	8,84	53,99	4,56	47,86	4,04
Pere Riera Pujol	Granollers	Can Puig de la Vall	7714	1,34	36,38	3,07	16,31	1,38
Esteve Maspons Camarasa	Barcelona	Can Maspons	8237	1,44	35,13	2,97	10,26	0,87
Mercè Padró Torras	Palau-solità	Can Magre	30636	5,34	34,31	2,90	25,58	2,16
Isidre Bonet Sampera	Santa Eulàlia	Can Vendrellet	3720	0,65	26,81	2,27	9,18	0,78
Camil Torras Casals	Caldes	Can Gafa	6806	1,19	26,65	2,25	12,80	1,08
Elvira Viver Germà	Caldes	Can Brugué	4364	0,76	26,44	2,23	10,65	0,90
Adelaida M. Roche	Barcelona	Can Cabot	7046	1,23	24,75	2,09	10,87	0,92
Josefa Galceran Boquet	Santa Eulàlia	Maset	5938	1,04	22,03	1,86	11,57	0,98
Jaume Valls Gual	Santa Eulàlia	Can Lluç del Tosal	2233	0,39	20,13	1,70	3,30	0,28
TOTAL			275187	47,97	703,17	59,42	314,00	26,53

Font: ACA, Fons Hisenda, amillarament de Santa Eulàlia de Ronçana (1946).

13.4. Propietaris amb més de 100 ha a la comarca:

	Nom	Residència	Municipis	Finques	Any	Total sup. (ha)	Conreu (ha)	
1	Ignasi de Puig i de Pallejà	Barcelona	Cànoves i Samalús	Can Bori	1940	476,99	48,65	
2	Antoni Rocamora Vidal	Barcelona	Caldes de Montbui	Can Farell	1944	468,30	14,25	
3	Miquel Cuch Carbonell	Cànoves i Samalús	Cànoves i Samalús	Can Cuch	1940	319,22	11,54	
4	Hereus de Gertrudis de Dou	Barcelona	Sant Feliu de Codines	Mas Flaqué	1941	109,30	31,03	
	Montserrat Alòs de Dou	Barcelona	Caldes de Montbui	Mas Ragasol	1944	57,18	18,66	
	Gertudis de Dou	Barcelona	Bigues i Riells	Mas Ragasol	1942	26,81	Nc.	
			Canovelles	Can Colomer	1943	7,47	6,33	
			Les Franqueses	Mas Colomer	1941	2,51	2,51	
	Montserrat de Mas de Dou	Barcelona	Santa Eulàlia	Can Pallàs	1946	53,99	47,86	
TOTAL						257,26	106,39	
5	Duquesa d'Almenara Alta	Madrid	Montornès	Torre Tavernera	1936	212,91	35,83	
			Vallromanes		1942	16,35	16,35	
			Granollers		1946	8,44	0	
			Martorelles		TOTAL		237,70	52,18
6	Carles de Rosselló Roig	La Garriga	La Garriga	Can Terrers	1943	218,63	69,51	
	Josep de Rosselló Puig	La Garriga	Cànoves i Samalús		1940	14,50	0,37	
	TOTAL						233,13	69,88
7	Joaquim Margenat Rius	Caldes de Montbui	Caldes de Montbui	Mas Pascual	1944	232,45	35,67	
8	Teresa Galceran Boquet	Caldes de Montbui	Caldes de Montbui	Can Prat de Dalt	1944	184,91	48,16	
	Carme Boquet Vilaprat	Caldes de Montbui	Bigues i Riells	Can Prat de Dalt	1942	28,46	1,25	
			Sant Feliu	Can Prat de Dalt	1941	18,42	12,55	
			TOTAL					
9	Antoni Crous Martí	Cànoves i Samalús	Cànoves i Samalús	Can Antich	1940	212,00	78,15	
10	Joan Sanllehy Segura	Barcelona	Caldes de Montbui	Can Camp	1944	198,93	126,65	
11	Francesc Brustenga Galceran	Santa Eulàlia	Santa Eulàlia	Can Brustenga	1946	197,05	57,21	
12	Josep Fatjó	Cerdanyola	Lliçà d'Amunt	Mas Palaudàries	1940	179,26	14,69	
13	Pere i Francesc Batista Garriga	Sabadell	Caldes de Montbui	Can Valls	1944	168,85	49,80	
14	Àngels Fatjó Pi	Barcelona	Caldes de Montbui	Mas Pujol	1944	168,50	108,63	
15	Alfons Mas Maspons	Lliçà d'Amunt	Lliçà d'Amunt	Mas Mas	1940	163,73	45,60	
16	Germans Sentmenat	Barcelona	Montornès	Mas Parellada	1936	155,91	123,78	
			Vallromanes		1942	2,90	2,90	
			Montmeló		TOTAL		158,81	126,68
17	Martí Roca Soler	Barcelona	Martorelles	Mas Carrancà	1944	111,30	73,61	
			Montornès		Mas Fenosa	1936	46,60	25,25
			Vallromanes			TOTAL		157,90
18	Josep Torrents Pujol	Sant Fost	Sant Fost	Mas Torrents	1941	156,83	22,92	
19	Ramon Pareras Noguera	La Garriga	La Garriga	Mas Noguera	1943	152,78	58,57	
20	Josep Rovira de Villar	Les Franqueses	Les Franqueses	Can Rovira de Villar	1941	52,92	26,39	
			Cànoves i Samalús	Can Prat	1940	47,24	4,65	
			Lliçà d'Amunt	Mas Moncau	1940	50,03	21,27	
			TOTAL					
21	Germans Trinxet Pujol	Barcelona	Sant Feliu	Mas Bosch	1941	144,63	39,08	

Cooperativisme i associacionisme agrari a Catalunya

22	Ignasi de Llanza de Montoliu	Barcelona	Lliçà de Vall	Can Coll	1942	83,14	61,51		
			Parets	Can Coll	1933	5,79	3,95		
			Lliçà d'Amunt	Mas Feu	1940	51,32	12,03		
			Santa Eulàlia	Mas Feu	1946	1,44	1,07		
			TOTAL					141,69	78,56
23	Marcel·lí Vilardebò Farnés	Lliçà de Vall	Lliçà de Vall	Mas Oliveres	1942	110,28	34,24		
			Lliçà d'Amunt	Mas Pujal	1940	15,77	0,00		
			Montmeló		1942	7,33	7,33		
			TOTAL					133,38	41,57
24	Santiago Malla Grané	Barcelona	Lliçà d'Amunt	Can Salgot	1940	87,46	20,63		
			Lliçà de Vall	Can Prat	1942	44,98	18,02		
			TOTAL					132,44	38,65
25	Francesca Coll Vila	Barcelona	Bigues i Riells	Mas Barri	1942	132,35	48,44		
26	Hereus de D. Busquets	Barcelona	Cànoves i Samalús	9 peces	1940	128,94	13,59		
27	Miquel Mayolas Galbany	Barcelona	Montornès i Vallromanes	La Gleva	1936	128,17	5,88		
28	Manuel Cabot Dalgé	Nc.	Bigues i Riells	Mas Roca	1942	124,61	4,66		
29	Josep Sala Ardiz	Barcelona	La Garriga	Mas Oliveres	1943	123,25	37,28		
30	Joan Volart Torruella	Cànoves i Samalús	Cànoves i Samalús	Can Volart	1940	122,09	8,45		
31	Salvador Dachs Pous	La Garriga	La Garriga	Can Blancafort del Molí	1943	120,40	22,58		
32	Ajuntament de Barcelona	Barcelona	Martorelles	Nc.	1944	120,00	30,00		
33	Joaquim Layret Massana	Barcelona	Montornès i V.	Mas Ginesta	1936	112,73	35,89		
34	Albert Rosàs Macià	Valldoreix	Santa Eulàlia	Can Rosàs	1946	85,43	15,99		
			Teresa Rosàs	Santa Eulàlia	Canovelles	1943	17,26	6,61	
			Josep Rosàs Mas	Granollers	Sant Feliu	13 peces	1941	9,95	8,26
			TOTAL					112,64	30,86
35	Sadurní Ramis Moré	Vilallonga de Ter	Les Franqueses	Mas Ramis	1941	112,52	52,66		
36	Jacint Antoja Arau	Torelló	L'Ametlla	Mas Puigllonell	1946	92,04	22,83		
			Genís Antoja Daví	L'Ametlla	Mas Puigllonell	1942	20,20	2,02	
			TOTAL					112,24	24,85
37	Diputació Prov. de Barcelona	Barcelona	Caldes de Montbui	Mas Marimon	1944	111,54	63,20		
38	Jaume Màrgens Gibert	Llerona	Les Franqueses	Mas Màrgens	1941	60,19	32,65		
			Joan Màrgens Mariner	L'Ametlla	3 peces	1946	49,34	10,08	
			Raimunda Màrgens	Llerona	La Garriga	1943	Nc.	Nc.	
			TOTAL					109,53	42,73
39	Explotaciones Agropec. S.A.	Barcelona	Bigues i Riells	Mas Noguera	1942	108,63	29,31		
40	Joan Nualart Palet	Barcelona	La Garriga	Can Nualart	1943	106,31	52,16		
41	Patrici Artigas Pagès	Lliçà d'Amunt	Lliçà d'Amunt	Mas Artigas	1940	105,16	23,21		
42	Claudi Draper Desplats	L'Ametlla	L'Ametlla	Can Draper	1946	103,26	74,94		
			La Garriga	Can Draper	1943	1,23	0,00		
			TOTAL					104,49	74,94
43	Elvira Viver Germà	Bigues i Riells	Bigues i Riells	Can Viver	1942	77,48	20,20		
			Caldes de Monrbui	Santa Eulàlia	Can Brugué	1946	26,44	10,65	
			TOTAL					103,92	30,85
44	Josep M. Busquets Castellà	La Garriga	La Garriga	Mas Busquets	1943	103,52	46,18		
45	Santiago de Riba d'Espanya	Barcelona	Granollers	Can Riba de la Serra	1942	102,47	33,78		
46	Josefa Volart Riera	Cànoves i Samalús	Cànoves i Samalús	22 peces	1940	100,96	30,67		

Font: Amillaraments relacionats a l'apèndix 13.1. Només es té en compte l'àrea analitzada del mapa 11, encara que alguns propietaris tenien terres a altres municipis de la comarca i a fora del Vallès Oriental.

APÈNDIX 14**SOCIS CORRESPONSALS DE L'IACSI AL VALLÈS ORIENTAL (1851-1864)**

Nom	Data	Localitat	Finques*	Observacions
Alguer Suari, Josep	1856	Alfou (Llinars)	Suari (100 ha)	
Alomar, Joan	1853	Granollers		Subd.Gr
Arquer Vilardebò, Josep	1857	Cardedeu	2 peces (36 ha)	
Aymerich, Josep	1863	la Garriga	Aymerich (77 ha) a Llerona	Subd.Gr
Aymerich, Salvador	1858	Montornès	2 peces (10 ha)	Subd.Gr
Badó, Valentí	1856	S.Q.Safaja	Badó (44 ha)	Subd.Cs (j)
Boget Vivé i Carreras, Pere	1853	Granollers	Boget (38 ha) a Montmany + Carreras (103 ha) a Bigues	Subd.Gr (j) alcalde (1854) Subd.Gr
Balvey, Antoni	1854	Cardedeu		Subd.Gr
Borrell, Antoni	1858	Mollet	Borrell (41 ha)	
Bosch, Tomàs	1853	la Garriga	9 peces (5 ha) + Sta. Digna (62 ha) a Llerona	Subd.Gr
Brichfeus, Pau	1858	Castellterçol	10 peces (7 ha)	
Brugarolas, Joan	1857	Castellterçol		
Calvó, Francesc	1857	Granera	Salomó (63 ha)	alcalde (1861)
Colobrans Traver, Pau	1857	Granollers	5 peces (3,5 ha)	
Coma, Segimon	1858	Castellterçol	1 finca (59 ha) + 2 peces (57 ha) a Castellcir	Subd.Cs (j)
Corney, Salvador	1857	S.F.Codines		
Dachs Prat, Josep	Nc.	la Garriga	Blancafert del Molí (84 ha) + finques a Tagamanent (54 ha), Montmany (24 ha) i Aiguafreda (8 ha)	Subd.Gr
Dalmau, Josep	1857	Granera	Calvó (82 ha)	
Deu, Enric de	1858	S.F.Codines	4 peces (1,5 ha)	
Elias Fiol, Josep	1857	Vilanova (la Roca)		
Ferran Coll, Fèlix	1856	Mollet	Fonolleda (32 ha) + Vall de Marlés a S.J.Desvern	Subd.Gr, APRV (j)
Flaquer, Francesc	1852	Samalús	Flaquer (16 ha) + Pujal (48 ha) a Lliçà d'Amunt	Subd.Gr
Germà, Jaume	1857	Caldes de Montbui	Rossell (31 ha)	
Giol, Carles	1858	Castellcir	Giol (170 ha) + 2 peces (33 ha)	Subd.Cs (j)
Girbau, Miquel	1858	Castellterçol	2 finques (217 ha + 62 ha)	
Guasch, Pere Pau	1859	Parets	Guasch (53 ha)	Subd.Gr
Gurgui, Epifani	1861	Granollers	1 peça (2,5 ha)	
Llobet, Josep	1857	la Roca		Subd.Gr
Llobet d'Argemí, Pau	1857	Granollers		
Mas Jornet, Jaume	1857	Palauàries	Mas (58 ha)	Subd.Gr
Masferrer, Joan	1857	S.Q.Safaja	6 peces (134 ha)	
Masjuan, Joan	1852	S.Q.Safaja		
Maspons Vilardebò, Jaume	1851	Granollers	Maspons (110 ha) a S.E. Ronçana + Bertran (57 ha) i Esmandia (34 ha) a les Franqueses	Subd.Gr (j)
Maspons Cadafalch, Pere	1864	Granollers	Maspons (110 ha) a S.E. Ronçana + Bertran (60 ha) i Esmandia (29 ha) a les Franqueses	APRV (j)
Mata, Francesc de P.	1858	Castellterçol		Subd.Cs (j)
Matas Diumer, Josep	1854	Cardedeu	24 peces (119 ha)	Subd.Gr
Mateu Domènech, Josep	1857	S.E.Palautordera	14 peces (90 ha)	

Monclús, Fidel	1864	S.E.Palautordera	5 peces (30 ha)	Subd.Gr
Monràs, Pere	1857	Vallderiolf (la Roca)	Monràs (17 ha)	
Negre, Bonaventura Pau	1860	Vilamajor		Subd.Gr
Oller, Ramon	1858	Castellterçol	Oller (232 ha) + Esplugues (120 ha) a Castellcir	Subd.Cs (j)
Pagès d'Argemí, Manuel	1854	Granollers	13 peces (11 ha)	Subd.Gr
Parera, Miquel	1857	Granollers		
Parera Pujadas, Baldiri	1852	Samalús	Ribas (65 ha)	Subd.Gr
Pau, Josefa (Vda. Boget)	Nc.	Granollers	Boget (38 ha) a Montmany + Carreras (103 ha) a Bigues	
Pedrals Oliveras, Pere	1857	la Garriga	10 peces (16 ha) + Parets (13 ha) a les Franqueses	
Poch, Joan	1863	Caldes de Montbui	6 peces (5 ha)	
Pons, Jaume	1857	Granollers	8 peces (6 ha)	
Posas, Josep	1858	Castellterçol	4 peces (2 ha)	
Prat, Andreu	1857	S.P.Vilamajor	Salgot (103 ha) a Lliçà d'Amunt	Subd.Gr
Ribalta, Ildefons (Rvd.)	1852	Granollers	1 peça (0,7 q)	Subd.Gr (j)
Riera, Esteve	1852	Granollers	14 peces (16 ha) + Torrents (47 ha) a Montornès	Subd.Gr (j)
Riera, Marià	1855	Granera	Riera (157 ha) + Clapés (21 ha)	Subd.Cs (j)
Riera Puig, Jaume	1857	S.E.Ronçana	Puig de la Vall (35 ha)	
Roca, Pere	1856	Granera	Roca (108 ha)	
Rosàs, Josep	1858	Castellterçol		
Rosselló Puig, Josep	1857	la Garriga	Terrers (151 ha)	APRV (j)
Rovira de Villar, Josep	1853	Llerona	R. de Villar (53 ha)	
Sala, Leodgari	1859	Castellterçol	1 finca (150 ha)	
Salavert, Hipòlit	1858	Castellterçol		
Sans Rovira, Rosa	1857	S.Q.Safaja	Rovireta (47 ha)	
Sastre Munner, Josep	1857	Granollers	7 peces (3,5 ha)	
Serradora, Josep	1858	Castellterçol		Subd.Cs (j)
Spigol, Daniel Felip	1857	S.J.Montseny	Badó (15 ha)	
Torra, Ramon	1857	Granera	Torra (40 ha)	
Torrabadella, Miquel	1853	Granollers	4 peces (5 ha)	Subd.Gr
Torras Messeguer, Josep	1852	Samalús	Messeguer (132 ha)	Subd.Gr
Torrent, Joan	1862	Granollers		
Torrents Costa, Ignasi	1856	S.Q.Safaja	Torrents (55 ha)	
Uyà Terrades, Llorenç	1853	Granollers	9 peces (9 ha)	Subd.Gr
Vallhonesta Terrades, Ramon	1853	Granollers	16 peces (11 ha)	Subd.Gr
Valls, Francesc	1852	Granollers		Subd.Gr (j)
Vilarrúbia, Francesc	1858	Castellterçol		
Xammar, Josep	1852	Granollers		Subd.Gr (j)
Xicota, Salvi	1852	Lliçà d'Amunt	Xicota (51 ha)	Subd.Gr (j)

Font: Elaboració pròpia a partir de: ACMV, lligall 8: liquidacions practicades per l'administració de l'IACSI de les quotes dels socis de la Subdelegació de Granollers dels anys 1862-1864; M. Caminal, *L'Institut Agrícola...*; ACA, Secció Hisenda: amillaments dels diferents municipis.

(*) Les finques es troben radicades a la localitat de residència quan no s'indica el contrari.

Abreviatures: Subd.Gr= membre Subdelegació de Granollers; Subd.Cs= membre Subdelegació Castellterçol; APRV= membre Associació de Propietaris Rurals del Vallès; j=membre de la junta; Nc.= no consta.

APÈNDIX 15

Exposición que la Subdelegación del IACSI de Granollers dirige á la Reyna Regente³⁰⁸

Los cultivadores y propietarios de la comarca ó partido judicial de la villa de Granollers en la provincia de Barcelona, no pueden menos que acercarse (con toda reverencia y respeto) á los pies del trono de V. M. Para esponer con la sencilles que les es propia los males y perjuicios que estan sufriendo por la abundancia de trigos y harinas estrangeras, de que se ha llenado el país á la sombra de los Rs. Decretos de 13 Mayo y 16 Setiembre de 1857 y 6 Junio de 1858.

Señora: estos esponentes obedientes subditos de V. M. No cansaran su preciosa atencion con largos razonamientos que no son propios de labradores, solo si espondran á la ilustrada y maternal consideración de V. M. los puntos capitales que por su posición y naturaleza del terreno en que viven se ven obligados, so pena de abandonar sus tareas agrícolas, y de no poder hacer frente á los gastos mas precisos, y á los impuestos siempre crecientes.

Señora: la baja desproporcionada de precio á que se han puesto los cereales de algun tiempo á esta parte por motivo de los espresados Rs. Decretos, ya no es compatible con los gastos de cultivo, con el crecido salario á que se pusieron los jornales, ni con los tipos á que tienen amillaradas las tierras, de lo cual resulta la contribución. En este país esencialmente agrícola, no falta laboriosidad y aplicación en el trabajo y no es aventurado asegurar que es en donde está mas adelantada la agricultura; pero con todo, por condiciones especiales del país no puede producir sus frutos tan baratos como otras naciones, ni tampoco competir con ellas.

Señora: los esponentes no piden exclusivismo, piden sí protección regularizada y acomodada á todas las necesidades, y que V. M. en su alta sabiduría y en sus bondadosos instintos, siempre justos y maternales, no permita que esta clase tan sufrida de la sociedad continúe por mas tiempo

³⁰⁸ ACMV, lligall 8: documentació interna de la Subdelegació de l'IACSI a Granollers.

en situación tan apurada y angustiosa. Por todo lo que a los Rs. Pies de V. M. reverentemente:

Suplican se digne dispensar á la abatida agricultura, la protección que le es tan necesaria, cual súplica esperan confiadamente que V. M. no dejará desatendida no prorrogando la libre entrada de cereales extranjeros, sabiendo como saben que acuden a una Reyna sabia, bondadosa y justa. Y piden derrame sobre V. M. y Rl. familia por dilatados años las bendiciones del Todopoderoso.

Granollers, 30 Noviembre de 1858

APÈNDIX 16

REGLAMENTO DE LA ASOCIACION DE PROPIETARIOS RURALES DEL VALLÉS³⁰⁹

Objeto de la Asociación y medios para conseguirlo

ARTÍCULO 1.º Destituida absolutamente de todo carácter político la Asociación, tiene solo por objeto el consagrarse al desarrollo y á la defensa mútua de los intereses generales de la clase que representa, atendiendo siempre al progreso y a la riqueza de la clase agrícola y al establecimiento de relaciones afectuosas entre los que la componen.

ART. 2.º Únicamente tienen derecho a ingresar en la Asociación, los propietarios de fincas rústicas de la comarca del Vallés.

ART. 3.º Siendo uno de los objetos preferentes de esta Asociación el consagrarse á la defensa mútua de los intereses generales de los contribuyentes, se dedicará al estudio y exámen de los presupuestos y en su día, al de la evaluación de la propiedad y confección de amillaramientos que estén en armonía con las rentas ó productos de cada comarca, empleando para el logro de este fin, cuantos medios legales sean conducentes, ya poniéndose en relación con otras Asociaciones análogas, ya valiéndose para ello de las relaciones particulares de cada socio, ya de comisionados enviados al efecto que promuevan y gestionen lo necesario hasta conseguir la realización de los altos fines que se propone.

ART. 4.º También procurará la Asociación estar al corriente de los precios de los diferentes artículos que son objeto de transacción entre la clase agrícola, á cuyo fin, y para que todos los socios puedan fácilmente enterarse, habrá en el local que se destine para reuniones, una tablilla en la que indique semanalmente el precio de cada artículo.

Obligaciones y derechos de los Sócios.

ART. 5.º Todo Socio está obligado:

³⁰⁹ Imprenta de Jaime Jepús Roviralta, Barcelona, 1876.

- 1.º A cumplir este Reglamento.
- 2.º A emplear su valimiento é influencia en favor de los intereses de la colectividad.
- 3.º A hacer la propaganda del elevado pensamiento de esta Asociacion, empleando á este fin, cuantos medios estén á su alcance.
- 4.º A aceptar y desempeñar cuántas comisiones tenga á bien conferirle la Junta Directiva ó Junta General en pró de los intereses que representa la Asociacion.
- 5.º A concurrir á las Juntas Generales ordinarias y extraordinarias con toda exactitud.
- 6.º A satisfacer mensualmente con puntualidad la cuota de una peseta. Se considera que renuncia á formar parte de la Asociacion, todo individuo de la misma que deje de satisfacer tres mensualidades.
- 7.º Siempre que ocurriese entre dos ó más miembros de la Asociacion conflicto ó desavenencia de cualquier clase, que hubiese de dar lugar a actuaciones judiciales ó administrativas, quedan obligados los interesados á dar prévio aviso á la Junta Directiva con la mayor antelacion posible, á fin de que ella, ya por medio de Socios que delegue al efecto, ya por mediacion propia, procure se concilie ó transija amistosamente el asunto que diese ocasion al conflicto. Esta obligacion no altera ni mengua el derecho de los asociados para ejercitar libremente y con solo este prévio aviso, los que les competan ante las autoridades y tribunales correspondientes.

ART. 6.º Todo Socio tiene derecho:

- 1.º A tomar parte en cuantas deliberaciones se susciten y á votar, siempre que sean objeto de votacion los puntos que la motiven, no pudiendo en manera alguna eludir el voto.
- 2.º A ser defendido con el apoyo moral de la colectividad en todo asunto que de interés general se suscite.
- 3.º A solicitar de la Junta Directiva que convoque Junta General siempre que se trate de resolver algun asunto de urgente necesidad y trascendencia. Esta solicitud deberá presentarla por escrito y llevar la firma de cinco asociados.
- 4.º A presentar á la Junta Directiva por escrito y con su firma cualquier proyecto que considere beneficioso para la colectividad de los contribuyentes.
- 5.º A solicitar de la Junta Directiva que le entere del estado en que se halle la gestion de cualquier asunto que directamente le interese.

Del Gobierno de la Asociación

ART. 7.º La Asociación que tendrá su asiento en la Villa de Granollers, se registrará por una Junta Directiva compuesta de un Presidente, un Vice-presidente, un Contador, un Tesorero, un Secretario y dos Vocales sin cargo.

ART. 8.º Todos los cargos de la Junta Directiva serán gratuitos y honoríficos, y durarán dos años renovándose por mitad cada año. Para la primera renovación, designará la suerte los que deban cesar.

ART. 9.º Siempre que ocurra alguna vacante en la Directiva, se llenará en la primera Junta General que se celebre, pudiendo interinamente el Presidente nombrar cualquier individuo de la Asociación para desempeñar el cargo.

Atribuciones de la Junta Directiva

ART. 10. Estando representada la Asociación por la Junta Directiva, en ella reside únicamente el poder regir todos sus actos, con estricta sujeción á este Reglamento y solo tendrán validez las disposiciones que emanen de sus acuerdos ó de los que adopte la Junta General.

ART. 11. La Junta Directiva nombrará cuantas comisiones de entre los asociados estime necesarias para entender y dar dictámen sobre los asuntos que se les encomienden. Las comisiones nombradas á este efecto, estarán facultadas para llamar, á su seno, en calidad de adjuntos, á todos los asociados que consideren útiles para pedirles el informe ó ayuda en sus trabajos.

ART. 12. Son también atribuciones de la Junta Directiva:

- 1.º Cumplir y hacer cumplir este reglamento.
- 2.º Presidir las Juntas Generales, los actos de la Asociación y comisiones á que concurra.
- 3.º Cumplir y poner en ejecución los acuerdos que tomen las Juntas Generales.
- 4.º Firmar la correspondencia y comunicaciones y visar las cuentas y recibos.

De las Juntas Generales

ART. 13. Todos los años en el mes de Enero se celebrará una Junta General ordinaria. En ella dará cuenta la Directiva de la marcha de la Asociación, de los trabajos más importantes á que haya dedicado su atención y del estado de los fondos sociales. Quince días antes deberá fijarse en el local de la Asociación, una cuenta detallada de los gastos é ingresos habidos durante el año. Esta cuenta deberá permanecer fijada hasta el día siguiente al de la Junta

General y durante este período estarán á disposicion de todos los asociados para su examen, los comprobantes de dichas cuentas.

ART. 14. Siempre que deba celebrarse Junta General ordinaria ó extraordinaria, se convocará á cada uno de los asociados por medio de cédula firmada por el Secretario, señalándose en ella el dia y hora en que haya de tener lugar é indicando el objeto de la misma.

ART. 15. Este Reglamento solo podrá ser modificado por acuerdo adoptado en Junta General á que concurren la mitad mas uno de los asociados. Granollers, Julio de mil ochocientos setenta y seis. - El Presidente, Félix Ferran. - El Secretario, Pedro Maspons. - Barcelona 30 de Setiembre de 1876. Apruebo este reglamento, El Gobernador, I. de Aldecoa. - Hay un sello que dice: Gobierno Civil de la Provincia de Barcelona.

APÈNDIX 17**SOCIS DE L'ASSOCIACIÓ DE PROPIETARIS RURALS DEL VALLÈS
(1876-1901)**

Nom	Data	Localitat	Finques	Observacions
Alguer Suari, Joan	1900	Cardedeu	Can Suari (100 ha) a Llinars	APRV (j:1900)
Argila Matas, Antoni d'	1876	Granollers	Can Vilaró (60 ha) a Montornès + can Magre a Mollet	APRV (p:1879-80)
Arquer, Josep	1883	Cardedeu	2 peces (36 ha)	APRV (j:1883), IACSI (1857)
Blancafot Sarrà, Antoni	1895	la Garriga		APRV (p:1895-98)
Bofill, Jacint	1888	Nc.		
Boquet Vives, Salvador	n.c.	Caldes	Can Prat de Dalt (190 ha)	
Brustenga Fatjó, Josep	1888	S.E.Ronçana	Can Brustenga (165 ha)	
Cabot Boget, Jaume	1876	S.E.Ronçana	Can Cabot (91 ha)	APRV (j:1876-78)
			+ can Tàpies (17 ha) a les Franqueses	
Cerdà Jornet, Antoni	1900	Palau-solità	Can Cerdà (68 ha) i can Jornet (15 ha) + can Cuscó (80 ha) a Lliçà d'Amunt	APRV (j:1900)
Dachs Vilar, Pere	1888	La Garriga	Can Blancafot del Molí (84 ha) + finques a Tagamanent (54 ha), Montmany (24 ha) i Aiguafreda (8 ha)	
Dachs Pous, Salvador	1898	La Garriga	Can Blancafot del Molí (84 ha) + finques a Tagamanent (54 ha), Montmany (24 ha) i Aiguafreda (8 ha)	APRV (p:1898-1901)
Draper Giroud, Josep M.	1883	l'Ametlla	Can Draper (101 ha)	APRV (p:1883)
Fages Vilà, Fèlix	1900	Barcelona	Can Farell (53 ha) a Lliçà d'Amunt + can Corominas (25 ha) a Bigues i Riells + can Sorgas (6 ha) a les Franqueses	
Ferran Coll, Fèlix	1876	Mollet	Can Fonolleda (32 ha) + Vall de Marlés a S.J.Desvern	APRV (p:1876-78), Subd.Gr
Fonolleda Ferran, Jaume	1893	Mollet	Can Fonolleda (32 ha)	APRV (p:1893-94)
Fortuny Portell, Marià	1888	Barcelona	5 peces (7 ha) a Granollers	
Margenat Poch, Josep	1898	S.E.Ronçana	Can Burguès (55 ha)	APRV (j:1898-1901)
Mas Pascual, Josep	1888	Palaudàries	Mas Mas (58 ha)	APRV (p:1888-90)
Maspons Cadafalch, Pere	1876	Granollers	Can Maspons de la Vall (110 ha) a S.E. Ronçana + can Bertran (57 ha) a les Franqueses + can Esmandia (34 ha) a Cànoves	APRV (vp:1876-78)
Mayol Cladellas, Josep	1900	Palou	Can Mayol (26 ha)	APRV (j:1900)
Molina Urban, Antoni	1888	Granollers	Casa Alta (75 ha) a la Roca	
Nualart Bosch, Tomàs	1888	La Garriga	Can Nualart (106 ha) + can Miquel (145 ha) a Montmany	
Oller, Pau	1883	Castellterçol	Can Oller (235 ha) + Mas Esplugues (120) a Castellcir	APRV (j:1883)
Pareras Noguera, Ramon	1876	La Garriga	Can Noguera (88 ha)	APRV (p:1886-88)
Ramis Duran, Marià	1876	Collsabadell	Can Colomé (69 ha) + mas Ramis (105 ha) a les Franqueses	APRV (j:1876-78)
Ribas, Joaquim	1876	Bigues i Riells	Can Ribas (61 ha)	APRV (s:1876-78)
Riera Llambí, Esteve	1900	Granollers	14 peces (16 ha) + can Torrents (47 ha) a Montornès	APRV (j:1900)
Riera Puig, Jaume	1888	Lliçà d'Amunt	Can Puig (79 ha)	
Ros Sallent, Frederic	1900	Mollet	Can Mulà (64 ha) + can Sallent (334 ha) a Castellar + can Farriol (120 ha) a S.Perpètua	APRV (s:1900)

Rosselló Puig, Josep de	1881	La Garriga	+ 120 ha a S.F.Llobregat Can Terrers (194 ha)	APRV (p:1881-82), IACSI (1857)
Rovira de Villar Moncau, Antoni	1888	Llerona	Can Villar (53 ha) + can Moncau (52 ha) a Lliçà d'Amunt	
Rovira de Villar Viver, Josep	1898	Llerona	Can Villar (53 ha) + can Moncau (52 ha) a Lliçà d'Amunt	APRV (j:1898-1901)
Simó, Francesc	Nc.	Nc.		APRV (s:1894)
Torras Sayol, Francesc	1898	Caldes	Can Gafa (26 ha) a S.E.Ronçana + 20 ha altres municipis	APRV (vp:1898-1901)
Vilardebò Farnés, Marcel·lí	Nc.	Lliçà de Vall	Can Oliveres (90 ha)	
Xicotà, Domènec	Nc.	Lliçà d'Amunt	Can Xicotà (51 ha)	alcalde (1862)
Xiol Bosch, Joan	1883	Lliçà d'Amunt	Can Bosch (60 ha)	APRV (j:1883), Centre Agronòmic Català (j:1878), IACSI (1907)

Font: Elaboració pròpia a partir de: ACMV, lligall 8: documentació interna de l'APRV, i ACA, Secció Hisenda: amillaraments dels diferents municipis.

(*) Les finques es troben radicades a la localitat de residència quan no s'indica el contrari.

Abreviatures: IACSI= membre de l'IACSI; Subd.Gr= membre de la Subdelegació de l'IACSI a Granollers; APRV= membre de l'Associació de Propietaris Rurals del Vallès; j= membre de la junta; p= president (anys de mandat); vp= vicepresident; s= secretari; Nc.= no consta.

APÈNDIX 18

Comunicación que la Asociación de Propietarios del Vallés dirige á los cinco Sres. Presidentes que firmaron el mensaje á S.M. la Reyna Regente³¹⁰

Señores:

La “Asociación de propietarios del Vallés” tiene la honra de dirigirse á Vs. Al objeto de esponerles algunas consideraciones sobre las Bases del proyectado Concierto Económico, aprobadas en el meeting de Reus.

Al solo anuncio de un Concierto Económico con el Estado, esta Asociación, siguiendo la corriente iniciada en esta comarca, se apresuró á adherirse al referido meeting, no en apoyo de soluciones determinadas, sinó como manifestación del vehemente deseo de que cambiara un estado de cosas que evidentemente conducen al país á la ruina.

En efecto, el actual estado tributario no puede ser más perjudicial y bochornoso. El país satisface los actuales impuestos, por que le es fuerza satisfacerlos, y aguanta la draconiana forma de su percepción, por que no le queda otro medio que aguantarla; no porqué lo crea justo y equitativo; y aun en lo referente á la tributación de los viñedos filoxerados cree que se han traspasado los límites de la injusticia para alcanzar lo incomprensible.

Esto esplica la precipitada determinación, quizas irreflexiva, en apoyar todo cuanto tienda á un cambio que deje vislumbrar posible mejora.

Pero al examinar friamente las precitadas Bases, con sentimiento debe consignar que no está conforme con lo que se expresa en la Base 5.ª ó sea lo de fijar, como cupo, la cantidad que resulte del promedio en el último quinquenio. Lo que desea la clase agrícola, en el orden económico, es lisa y llanamente una rebaja en los tributos y un cambio completo en los procedimientos de recaudación y apremio. Lo primero, por resultar aquellos insoportables; lo segundo por que en su espíritu, se socavan los fundamentos de la propiedad misma.

En dos distintas ocasiones se dispuso la formación de nuevos amillaramientos con rectificación de cartillas evaluatorias, y en ambas, la clase agrícola de nuestra

³¹⁰ Follet volant. Impremta de Jaume Joseph, Granollers, 1899.

comarca se prestó á secundar aquellos propósitos dedicándose á su estudio y confeccionando sérios trabajos que vieron la luz en la Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro. A todo ello, con sana intención concebido, correspondió la Administración con órdenes reservadas y con reparos y subterfugios tales, que inutilizaron por completo dichos trabajos, y dieron lugar á que se sospechara de su buena fé.

Será por estas causas sin duda, que cundió la desconfianza y el desaliento, desconfianza que se mantiene al ver que se aceptan los mismos reglamentos y los mismos procedimientos, cuano el general deseo esperaba, en estas cosas, un completo cambio de modo de ser.

Pero no hay que hacerse ilusiones. El Gobierno no aceptará las precitadas Bases por exageradas; esta Asociación no las desea por poco radicales.

Y por ahora, todo seguirá á corta diferencia de la misma manera; solo quedará la manifestación de los deseos del País, y de los buenos propósitos que á Vs. Animán, y de los cuales quedará perenne recuerdo y agradecimiento.

Dios guarde á Vs. muchos años.

Granollers 7 Diciembre de 1899

El Presidente,

Salvador Dachs

José M.ª Draper, Secretario

Señores Presidentes del Fomento del Trabajo Nacional, de la Económica de Amigos del País, del Instituto Agrícola catalán de San Isidro, del Ateneo Barcelonés y de la disuelta Liga de Defensa Industrial.

APÈNDIX 19

A los agricultores del Vallés³¹¹

La necesidad generalmente sentida en toda clase social, sea arte ú oficio, de organizarse para hacer valer y respetar los derechos de la clase y conseguir los deseos apetecidos, como también para emprender importantes obras y realizar empresas colosales, hace sentirse, y de una gran manera, en la clase Agrícola, que apesar de conceptuarse como la fuerza mayor de las Naciones, particularmente en nuestro país que constituye su mayor riqueza, es la mas aislada de todo adelanto científico-agrícola, físico y económico y la menos unida y organizada, pero también la menos considerada y que menos representación goza en las esferas oficiales y, en consecuencia de estas y otras causas la má abandonada, extenuada y rezagada en el ardoroso movimiento de avance que siguen otros países más aprovechados ó afortunados que nosotros.

En los tiempos actuales que ven realizarse pensamientos que, al ponerse de manifiesto, de momento parecen monstruosidades, se llevan á la práctica por medio de la asociación, por medio de esta vida colectiva que cada día se hace más indispensable en todos los órdenes sociales.

El espíritu de asociación entre los Agricultores, ha conseguido en Francia, Bélgica y Alemania resultados colosales, pero no los han obtenido cruzándose de brazos ni contentándose con seguir las prácticas y procedimientos de sus abuelos, sino organizándose formalmente para estudiar y procurar cuantos medios existen para obtener economía en el cultivo de la tierra, lograr mayor producción y resistir la competencia originada por la abundante producción de extensos y feraces territorios que tienen en jaque á la agricultura Europea.

La Asociación de Propietarios del Vallés establecida en esta Villa, velando siempre por lo que á la agricultura se refiere, ha creído llegada la hora oportuna para emprender una obra de regeneración agrícola, llevando la abatida agricultura por el camino del progreso y engrandecimiento, apartándola del marasmo en que está sumida, y, al efecto, ha estudiado una organización que agrupe á los agricultores de esta Comarca así propietarios como colonos y arrendatarios, constituyendo una entidad que, actuando como verdadero padre de familia, procure el bien moral y material de los asociados; armonize las aspiraciones de propietario y colono; les sirva de asesor en sus conflictos; defienda á los agricultores de cualquier vejación de que puedan ser víctima; esté constantemente de centinela para dar el grito de alarma siempre que

³¹¹ Follet volant que inclou diversos escrits per a la campanya de propaganda per a la fundació de la Cambra Agrícola del Vallès. Granollers, Imprenta de Jaume Joseph, 1901.

convenga ó sea necesario á los intereses agrarios; proporcione crédito al labrador apremiado, libertándole de las garras del usurero, y que contribuya por cuantos medios esten á su alcance á hacer productivos los afanes y desvelos del Agricultor.

Para remediar, en cuanto sea posible, el mal estado que sufre la clase agrícola en general, y sacarla de su letargo, esta Asociación se dirige á todos los agricultores de esta Comarca del Vallés para exponeros la idea ó plan, de tiempo acariciado, que se ampara en el R. D. De 14 Noviembre 1890, cual es: la creación de una vasta asociación que funcionará bajo en nombre de Cámara Agrícola del Vallés, creando dentro de la misma tantas cuantas secciones se crean convenientes para atender debidamente á los intereses agrícolas de la Comarca.

Dos son los puntos principales que los organizadores tienen fija la vista y que la Cámara dedicará especial atención, esperando lograr de ellos grandes y pronto beneficios, siendo aquellos: la adquisición de primeras materias para guanos, sulfatos de cobre y de hierro, azufres y cuantos artículos ó medicamentos sean convenientes para la agricultura, y el préstamo á módico interés al socio de reconocida solvencia ó que presente productos agrícolas, que podrá depositar en garantía.

Hoy que el agricultor empieza ya á reconocer las grandes ventajas que hay en confeccionarse él mismo los guanos para cada terreno y cultivo, adquiriendo los sulfatos amoniacos y de potasa, nitrato de sosa, superfosfatos, fosfatos, etc., etc., es cuando el agricultor debe precaverse de las sofisticaciones que algunos comerciantes poco escrupulosos verifican en sus géneros, engañando de una manera llastimosa al sencillo labrador. Para evitar que esto suceda, y puedan, al mismo tiempo, los agricultores obtener las primeras materias para guanos y demás artículos empleados en la agricultura al precio más bajo posible, la Cámara Agrícola pedirá directamente en las minas y fábricas de los productos indicados, muestra y precio, mandando practicar el correspondiente análisis, y una vez reconocida y garantida la pureza del artículo y su riqueza fertilizante, se formalizará el pedido que se crea necesario para atender á las demandas hechas previamente por los asociados, á quienes por este procedimiento, se les proporcionará toda clase de géneros al precio de coste y con entera seguridad de su buena calidad.

En parecida forma se procederá para la introducción, en esta Comarca, de ganados, semillas, patatas, etc., no conocidos ó probados en este país, ó bien, siempre que sea conveniente, cambiar la especie ó clase por degeneración de las que poseemos.

El Agricultor difiere esencialmente del fabricante y del manufacturero, porque necesita contar para su producción con las incertidumbres de las estaciones, la irregularidad de los años y las contingencias de la venta en los mercados, razones que parece debían haber movido á la clase agricultora á fundar bancos agrícolas, cajas de ahorros y de préstamos, como se vé que hacen los industriales y comerciantes más entendidos en el orden financiero. Los plazos próximos y á veces rigurosamente fijos son para el Agricultor altamente peligrosos, y esto hace que se vea precisado

muy a menudo á caer en la triste situación de precipitar la venta de sus productos, muchas veces en menos-precio de los mismos, ó de acudir al inhumano prestamista, que mediante un interés exorbitante le facilita la cantidad necesaria para sacarle de aquel apurado trance.

A salvar de tales atribulados pasos al agricultor, se dirige la acción de la Cámara Agrícola, proporcionando al sócio, cantidades determinadas á un tanto por ciento razonable mediante el depósito, como garantía, de productos agrícolas, la firma de él ó de dos personas que le garanticen según crea conveniente la sección de crédito de la Cámara, y les reconozca suficiente solvencia.

Además de estos dos puntos de indiscutible importancia y conveniencia para la vasta Comarca del Vallés, se desarrollarán al amparo de la Cámara Agrícola: conocimientos útiles para la agricultura; se practicarán pruebas de semillas, instrumentos de labranza, etc., que una sola persona repara en hacerlo por lo caro y dificultoso; se promoverán concursos, congresos y conferencias que versen sobre algun tema agrario y cuantos actos fomenten las convenientes relaciones entre los payeses de la Comarca. Propondrá al Gobierno las reformas que en beneficio de la propiedad rural deban hacerse en las leyes ó disposiciones vigentes y será oída en la reforma de los aranceles y en la confección de los presupuestos de la Nación.

A otro factor importante tiende la acción de la Cámara Agrícola que es moralizadora y humanitaria, y que descansa en la caridad bien entendida cual es, propagar el amor al prójimo y sobre todo fomentar el afecto y el cariño entre los campesinos en su forma más moderna y más apropiada á sus condiciones actuales.

A grandes rasgos queda explicado el proyecto de la Cámara Agrícola que intenta esta Asociación impulsar en esta Comarca, no detallando su funcionamiento y ventajas que forzosamente ha de reportar á la clase agraria, pues que esto sería tarea demasiado larga para una circular: este trabajo lo efectuaremos, Dios mediante, en el mitín que tendrá lugar el día 5 del próximo Junio á las 10 de la mañana en el teatro del Casino de Granollers, á cual acto os rogamos asistais, mostrando así vuestro interés para el desarrollo de nuestro proyecto, así como, todos los que no podais asistir á dicha reunión y deseais adheriros á nuestro pensamiento, suscribid la adjunta papeleta que debereis dirigir á antes del dia para poder ser considerados como socios fundadores.

Como tenemos confianza en nuestra idea y fé en vosotros los labradores, que, ante el convencimiento de su bondad y utilidad prestareis desde luego vuestro apoyo y concurso, no dudamos en ver sin tardar que nuestra empresa será coronada de un lisonjero y feliz éxito.

¡Asociémonos todos los Agricultores! ¡Apartémonos de la soledad en que vivimos! pues que si así obramos, tendremos, sin esperar, la satisfacción de ver, á la hoy abatida agricultura, encaminada por las sendas de la prosperidad y engrandecimiento.

¡Agricultores! fuera dudas y recelos, ya que la obra es únicamente de regeneración agrícola!

Granollers 25 de Abril de 1901. – Salvador Dachs. – Francisco de P. Torras. – José Mayol. – Jaime Mas. – Juan Alguer (Suari). – Antonio Cerdá. – Federico Ros.

Todas las épocas han sido de constante evolución, como el constante movimiento es la característica de la vida; pero lo que diferencia la nuestra de la de pasados tiempos, es que aquella se efectuaba lentamente, tanto, que apenas si la percibían algunas generaciones, y ahora se verifica de una manera tan vertiginosa que tenemos la seguridad de que ha habido inventos, se han implantado sistemas, han aparecido organismos que pasaron ya, y han sido sustituidos, sin que hayamos tenido de ello, ni siquiera conocimiento. Y es que la rapidez y la facilidad, cada día mayor en las comunicaciones, el descubrimiento y explotación de dilatados y feroces territorios, la aplicación incesante de verdaderas maravillas en física, química y mecánica, mueven, y aun agitan de una manera febril las sociedades modernas, trayendo consigo una perturbación tal, en todo orden de cosas y de ideas, que todos andamos á tientas, si es que no vamos con los ojos completamente vendados.

¿Como escapar la Agricultura de esta general perturbación siendo como es la mayor de las industrias y la mas universal? No solamente no ha escapado sino que es, quizás, donde se sienten con mayor intensidad los efectos de esta misma perturbación. Y al intentar examinar los diferentes problemas que de ella nacen, el ánimo mas sereno se apoca y confunde ante la complejidad de los mismos, por incurrir á un tiempo, toda clase de factores particularmente los de orden histórico, físico, económico y social.

No se crea que nuestra nación sea la única perjudicada; en las mas adelantadas, y particularmente en Francia, Inglaterra y Alemania, la Agricultura se halla en perenne crisis. Pero allí se combate, allí se procura con mútuo esfuerzo hallar medios para contrarrestar desastrosos efectos; y algo consiguen. Aquí poco ó nada hacemos; cada sacudida nos coge perfectamente desprevenidos, sin conocimiento de causas, sin prévio estudio, sin cohesión, sin fuerza. Las consecuencias son lógicas; muchos arrastran una vida miseranda, algunos sucumben, gradualmente, sin estrépito, haciendo plaza á otros que también gradualmente sucumben, y van á parar al monton de los desengañados, si es que no al de los ameñados.

Un rayo de luz ilumina este cuadro; un destello de esperanza viene á animarlo. Allá en el Ampurdán, en esta simpática comarca, vanguardia de los adelantos de nuestra tierra, se ha comprendido el peligro, y hánse agrupado todos, desde Gerona á la frontera, desde Santa Coloma al mar. Constituidos en Cámara Agrícola, contando ya con más de dos mil sócios y disponiendo

de regular capital, se proporcionan pequeños préstamos, se compran con gran ventaja primeras materias en los puntos de producción, se facilitan toda clase de transacciones, se ponen en correspondencia con lejanos mercados y por fin se constituyen en fuerza para el logro de sus aspiraciones y defensa de sus derechos. Tal es en síntesis la Cámara Agrícola del Ampurdán, que tiene su asiento en Figueras, de la que toda la comarca toca ya grandes beneficios.

Ante tal ejemplo, la Asociación de Propietarios del Vallés, de la que nos complacemos en formar parte, no podía permanecer indiferente, y movida de generoso impulso, se ha dedicado al estudio de la conveniencia de fundar en esta comarca una Cámara Agrícola que responda á sus necesidades. Una comisión de su seno pasó á Figueras, donde fué espléndidamente recibida y secundada, otra se ha ocupado en la creación del Capital de momento necesario, y otra por fin dá cima á los trabajos de organización y práctica, hallándose ya la Asociación en el caso de poder dirigir un llamamiento á los Agricultores del Vallés. A ellos toca secundar en beneficio propio estos saludables propósitos.

Pero no hay que hacerse ilusiones, no se trata de satisfacer todas las necesidades, ni de remediar todos los males; se trata de ponerse en condiciones de aplicar remedio, donde el remedio realmente exista; y esto, por si solo, no es poco si se tiene en cuenta que existen síntomas que conviene mucho no pasen desapercibidos.

Así pues, Agricultores: Sacudamos de una vez toda apatía, sigamos con actividad lo bueno en las corrientes de los modernos tiempos, y con la ayuda de Dios, y la cooperación de todos llegaremos á la consecución de nuestro salvador empeño. *Audaces fortuna juvet.*

La Associació de propietaris del Vallés, que como tothom sab conta ja llarga existencia, desitjosa de ser mes util á la comarca de lo que fins are ha pogut, y desitjosa com sempre de proporcionar mes utilitats al país de las que dintre de sa modesta esfera li ha sigut posible fins avuy, se proposa donar vigorós impuls á la mateixa, per lo cual no te de fer mes que imitar lo que altrás comarcas ja han fet. Espera de tos que secundaréu sos bons desitjos, que no son altres que procurar per la prosperitat de la comarca.

Per donarvos á compendre quals son sos proposits, pocas paraulas creyém que bastarán, y procurarem dirvoslas en llenguatge clar y sense retóricas, que no s'avenen ab nostre temperament.

Tots haureu sentit á parlar de Cambras agrícolas, y poch's sabeu lo que son. Nosaltres pensém establirla en nostra comarca, ab la ajuda de Deu y de vosaltres, fent lo que han fet l'Ampurdá, el Panadés, Lleyda y altres. No volem fer altre cosa que lo que han fet els agricultors en ditas comarcas.

Per enterarnos de com está instituida la Cambra de Figueras una comissió de nosaltres va anar á visitar nostres companys del Ampurdá, y ab franquesa debém dirvos, reberem una veritable sorpresa. Després de rebre'ns ab una amabilitat extraordinaria per lo que ens complavém en donarlos novament las gracias, ens posaren de manifest sos estatuts y llistas dels associats en los que hi figuran actualment mes de dos mil noms, barrejats entre el rich propietari, el menestral y el masover. Aixís deu esser, perquè tots tenen interessos que defensar, y sols poden defensarse estant units. Preguntareu ¿y quinas ventatjas els dona el ser de la Cambra? Moltes. La primera es l'unió, y ja sabeu que la unió fa la forsa.

La segona es la de proporcionárloshi adops per las terras, sulfats, sofres, llevors y tot lo que el pagés ha de comprar al revenedor, á preus baratos y completament garantit en sa puresa y bondat, y sense que ningú hagi de fer cap especulació ni cap trampa.

La tercera es que totas aquestas cosas se puguin anar á buscar en el local de la associació debent servir unicament per els associats.

La quarta es que la Associació proporcionarà prestams en metalich á modich interés ab las condicions que després se dirán.

La quinta es que en el local de la Associació podrán deixarse mostrars de tots els fruits de la terra ahont se podrán vendrer deixant son propietari las condicions en que pretengui ferho, sens necessitat de corredor ó negociant que son sempre els estira-cordetas del pagés.

La sexta es que may el pagés que estigui associat no hagi de vendrer sos fruits ab precipitació ó fora de temps per acudir á sas obligacions, perquè la Cambra pot proporcionarli medis de sortir d'apuros.

Aquestas y altrars cosas se poden realisar ab la ajuda de tots y mediant una petita mensualitat que serveixi solament per cubrir els gastos indispensables d'administració y lloguer del local, ja que per are no pot contar ab edifici propi. La petita mensualitat que se exigirá, de sobras la guanyareu fent alguna de las operacions que vos hem indicat poden ferse dintre de l'Associació.

No creyem del cas donarvos mes detalls de las ventatjas que á tots pot reportar la Associació y la unió de nostra classe; sols creyém del cas recordarvos que tots els estaments s'associan y uneixen, sols la classe agrícola ó que viu del camp va dispersa tirant cada hú pel seu cantó, y per això es que sempre reb las fuetadas que sense compassió constantment se li donan. ¿Perqué donchs no hem d'unirnos y agruparnos? Femho tots y serem mes respectats. No volem cap privilegi per la classe agrícola, volem sols lo que tením dret á exigir, aixó es, que se'ns tracti per un igual, que sens respecti y atengui en nostras justas demandas. Agrupemnos donchs, contemnos, y cuant veran els que som, cregueu que si volém, podrém.

En los tiempos que desgraciadamente corremos, sus corrientes gubernativas y administrativas, hacen prever al hombre marcadamente pensador que vamos á pasos agigantados, no á la regeneración del país, como falsamente, para sus fines particulares, anuncian y prometen los hombres políticos que dirigen los destinos de la Nación, NO, á lo que vamos es á la ruina, ocasionando la desmebración de la tierra que nos vió nacer, viniendo personas estrañas á apoderarse del todo ó parte de las ricas y fértiles provincias de la Nación Española.

El horizonte que á la vista se presenta tiene muchos puntos negros, como negro es el porvenir que se nos espera. Todo país es fuerte y próspero, si empuña la bandera de la unión y con fe se abrazan con ella todos los elementos sanos.

Son varias las comarcas que se han agrupado, formando grandes centros de nuestra protección y de ninguna manera deben quedar rezagados los elementos agrícolas de nuestra comarca del Vallés, la que en otros tiempos llevó la delantera á las demás y hoy se impone, y deber nuestro es, el secundar á nuestros convecinos y esta es la razón porqué los firmantes, propietarios de varias localidades de esta comarca, os dirigen el presente manifiesto, suplicándoos atendeis la invitación que para la defensa de nuestros ingereses en general hace la digna Junta de la Sociedad de Propietarios del Vallés, para constituir una Cámara Agrícola igual que otra comarca la del Ampurdán, en la que están asociados los propietarios desde Gerona á la frontera, formando ya un nucleo de mas de 2.000 asociados.

Agricultores, dejad el lecho en que estais adormecidos, unos por postración económica, otros por desidia, y otros por escepticismo; levantaos y haciendo solo un pequeño esfuerzo para unirnos con nuestros compañeros, lograreis, lograreis la verdadera regeneración, y así unidos todos como un solo hombre, podremos hacer frente, sin distinción, a todos los que intenten directa ó indirectamente perjudicar nuestros intereses.

Granollers, Mayo de 1901

Angonio Molina, *Granollers*. – José de Rosselló, *La Garriga*. – Antonio de Argila, *Granollers*. – José M. Draper, *Ametlla*. – Pedro Maspons, *Granollers*. – Felix Fages, *Barcelona*. – Salvador Boquet, *Caldas*. – José Mas, *Palau Solitar*. – Tomás Balvey Martorell, *Cardedeu*. – José Margenat, *Santa Eulalia*. – José Rovira de Villar, *Llerona*. – Francisco Torrents, *San Fost*. – Mariano Fortuny, *Barcelona*. – Marcelino Vilardebó, *Llisá de Vall*. – Jaime Fonolleda, *Mollet*. – José Barbany, *Santa Eulalia*. – Estanislao Abadal, *Moncada*. – José Brustenga, *Santa Eulalia*. – José Bachs, *Riells*. – Martín Margenat, *Caldas*. – Francisco Brustenga, *Santa Eulalia*. – Antonio Rovira de Villar, *Llerona*. – José Riera, *Santa Eulalia*. – Vicente Perra, *Llisá de Vall*. – Ramon Ros, *Mollet*. – José Camp, *Granollers*. – Ignacio Solá y Solá, *Ametlla*. – Pablo Guasch, *Parets*. – Francisco de P.

Padrinas, *Caldas*. – Higinio Carbonell, *Ametlla*. – Pedro Duran, *Palau Solitar*. – Sebastián Basa, *Ametlla*. – Juan Xiol Bosch, *Granollers*. – Severo Costa, *Ametlla*. – Juan Bautista Germá, *Caldas*. – Pablo Farnés, *Llisá de Vall*. – Ricardo de Cruilles, *Palaudarias*. – José Solá Sarratosa, *Barcelona*. – Francisco de Puig, *Barcelona*. – Antonio Muñoz, *Cardedeu*. – Francisco de P. Maspons, *Barcelona*. – Juan Subirá, *Montornés*. – Sebastián Valls, *Santa Eulalia*. – José Camp, *Riels*. – Antonio Oller, *Castellterçol*. – José Olivé, *Llinás*. – Esteban Riu, *Palautordera*. – Esteban Riera, *Granollers*. – Eladio Cerdá, *Caldas*.

NOTA: La cuota que deberán pagar los individuos que pertenezcan á la Cámara Agrícola del Vallés será de ocho pesetas anuales.

Las adhesiones deberán dirigirse á la Secretaría de la Asociación de Propietarios del Vallés, Plaza del Ganado, nº 31. – Granollers, antes del día 27 Junio próximo.

APÈNDIX 20

REGLAMENTO GENERAL DE LA CÁMARA AGRÍCOLA OFICIAL DEL VALLÉS³¹²

CAPÍTULO PRIMERO

De la Cámara y su objeto

ARTÍCULO 1.º Al amparo del Real Decreto de 14 de Noviembre de 1890 que sirve de cabecera á este Reglamento³¹³, se crea en la Comarca del Vallés una Cámara Agrícola que se denominará CÁMARA AGRÍCOLA DEL VALLÉS y tendrá su domicilio en la villa de Granollers, calle de Sans, núms. 41 y 43.

ART. 2.º Destituída absolutamente de carácter político, la Cámara Agrícola del Vallés tiene por objeto consagrarse al desarrollo y defensa mútua de los intereses de la clase que representa, atendiendo siempre al progreso y á la riqueza de la clase agrícola, al establecimiento de relaciones entre los que la componen, al fomento de la agricultura y todo lo que con ella se relacione.

ART. 3.º Dicha Cámara acepta las atribuciones y deberes que le concede é impone el Real Decreto citado, consagrándose además al estudio y examen de los presupuestos y en su día al de la evaluación de la propiedad, confección de amillaramientos que estén en armonía con las rentas y productos de la Cámara, empleando para el logro de este fin cuantos medios legales sean conducentes, creando al mismo tiempo Cajas de préstamos y Bancos agrícolas en la forma más conveniente.

ART. 4.º Para el logro de los fines que se propone dicha Cámara, se formarán dentro de ella cuantas secciones se crea necesarias, y se crearán Sindicatos siempre que puedan reportar beneficios á la agricultura.

³¹² Establecimiento tipográfico La Hormiga de Oro, Barcelona, 1903.

³¹³ En aquesta edició, el reglament anava precedit del RD de Cambres Agrícoles.

ART. 5.º Las varias secciones y sindicatos que se formen se registrarán por reglamentos especiales, aprobados por la Junta Directiva y de conformidad con el presente Reglamento.

ART. 6.º Para la instalación de sus oficinas y almacenes, la Cámara procurará adquirir de propiedad un edificio que á discreción de la Junta reúna condiciones, así como los demás locales y objetos que juzguen necesarios.

ART. 7.º Para aportar el capital necesario para la marcha de la Cámara y sus secciones, la Junta Directiva podrá emitir acciones por valor y en número que crea más conveniente.

CAPITULO II

De los Socios

ART. 8.º La Cámara se compondrá de socios honorarios, de número y corresponsales ó delegados.

ART. 9.º Serán socios honorarios aquellos que por sus méritos y servicios en beneficio de la Cámara ó de la Agricultura en general, hayan sido nombrados por la Junta general á propuesta de la Directiva.

ART. 10. Serán socios de número todos los que reuniendo las condiciones que previene el Real Decreto citado contribuyan con la cuota de ocho pesetas anuales y hayan sido admitidos por la Junta Directiva. Dicha cuota podrá la Junta cobrarla á razón de dos pesetas por trimestre y siempre por adelantado.

ART. 11. En las poblaciones que por su importancia dentro de la Cámara ó por su distancia del centro de residencia de la misma la Junta lo crea conveniente, se nombrará un socio corresponsal ó delegado que servirá de intermediario entre los socios y la Junta, tanto para los cobros de cuotas como para recoger las notas de pedidos y hacer de ellos entrega á los interesados, sin que este nombramiento merme el derecho de todo asociado de entenderse directamente con la Junta y viceversa.

ART. 12. Todo socio numerario estará obligado:

- 1.º A cumplir este Reglamento.
- 2.º A emplear su valimiento é influencia en favor de los intereses de la colectividad.

3.º A aceptar y desempeñar cuantas comisiones tenga á bien conferirles la Junta Directiva ó la Junta general en pro de los intereses que representa la Camara.

4.º A concurrir con puntualidad á las Juntas generales.

ART. 13. Siempre que concurrieran entre dos ó más miembros de la Cámara conflicto ó desaveniencia de cualquier clase, que hubiera de dar lugar á actuaciones judiciales ó administrativas, quedan obligados los interesados á dar prévio aviso á la Junta Directiva con la mayor antelación posible á fin de que ella, ya por medio de sócios que delegue al efecto, ya por mediación propia, procure se concilie ó transija amistosamente el asunto que diese ocasión al conflicto. Esta obligación no altera ni mengua el derecho de los asociados para ejercitar libremente y con sólo este previo aviso los que le competen ante las autoridades y tribunales correspondientes.

ART. 14. El hijo cuyo padre sea socio tendrá, sin pagar cuota alguna, los derechos de tal y viceversa.

ART. 15. El propietario que viva fuera de la Comarca podrá ser representado en la Cámara por su apoderado sin derecho éste á formar parte de la Junta y acreditando estar autorizado por aquél para cada acto en que tome parte.

CAPITULO III

Gobierno y administración de la Cámara

ART. 16. La Cámara estará regida por una Junta Directiva, compuesta de un Presidente, un Vice-presidente, un Tesorero, un Contador, un Secretario, un Vice-Secretario y seis Vocales.

ART. 17. Las diferentes secciones que se formen dentro de la Cámara, serán dirigidas por un Director y un Interventor nombrados por la Junta Directiva; dichos individuos serán vocales de la Junta Directiva, aumentándose el número de estos á medida que aumente el número de secciones que se formen.

ART. 18. Sólo serán elegibles para ocupar los cargos de la Junta Directiva los socios numerarios que figuran en la mitad superior de la lista que al efecto se forme con todos los socios á tenor de lo prevenido en el R. D. citado. En esta lista figurarán en primer lugar los socios fundadores y después los de número según la cuota de contribución que abonen al Estado.

CAPITULO IV

De la Junta Directiva

ART. 19. Es competencia de la Junta Directiva:

1.º El régimen y gobierno de la Cámara con todas las facultades al efecto necesarias para hacer cumplir este Reglamento, así como los acuerdos de la Junta general.

2.º Iniciar la formación de secciones y sindicatos y prestar apoyo á los que sean de iniciativa particular.

3.º Representar á la Cámara siempre que sea necesario, haciendo uso en nombre de la misma de las facultades que á ella competan.

4.º Defender los intereses de los asociados contra toda clase de abusos procedentes de la administración pública.

5.º Reunirse ó lo menos una vez al mes y siempre que lo crea necesario el Sr. Presidente ó lo soliciten dos de los individuos que la componen.

6.º Reunir á lo menos una vez al año la Junta general y siempre que se crea conveniente, poniendo en conocimiento de esta todos los acuerdos de interés tomados durante el año por la Directiva.

7.º Nombrar los empleados que para la marcha regular de la Cámara se crean necesarios, señalar los sueldos que deban disfrutar y despedirlos siempre que lo crea conveniente.

8.º Llenar interinamente las vacantes que ocurran en la Junta Directiva hasta que se reuna Junta general en que se nombrarán definitivos.

9.º Redactar los reglamentos especiales por que deban regirse las varias secciones que se creen dentro de la Cámara, así como el Reglamento interior de la misma.

10. Aprobar las propuestas de socios numerarios. Proponer á la Junta general el nombramiento de socios honorarios siempre que el caso lo requiera, y dar de baja á los socios siempre que para ello crea haber motivo.

11. Acordar lo que crea procedente siempre que se presente un caso no previsto en el presente Reglamento, dando de este acuerdo conocimiento á los interesados y á la primera Junta general.

12. Delegar á uno ó más individuos de la misma para que en nombre de la Cámara puedan firmar cualquier escritura de compra ó venta y en igual nombre puedan acudir ante los tribunales de Justicia.

CAPITULO V

Del Presidente

ART. 20. Son atribuciones del Presidente:

- 1.º Dirigir y representar á la Cámara en todos sus actos.
- 2.º Comunicarse con el Gobierno y demás Autoridades.
- 3.º Fomentar las relaciones con las asociaciones con géneres nacionales y extranjeras.
- 4.º Convocar y presidir las Juntas generales y la Directiva, dirigiendo la discusión, cuidando de mantener en ella el orden, suspender las discusiones si lo creyera oportuno hasta levantar la sesión.
- 5.º Autorizar los gastos é ingresos y ordenar los pagos que estén acordados por la Junta.
- 6.º Firmar las actas, la correspondencia y todos los documentos que emanen de la Cámara.
- 7.º Cuidar de que se cumpla el Reglamento asi como los acuerdos de la Junta, tanto Directiva como general.
- 8.º En los casos imprevistos y de perentoria resolución podrá providenciar por sí cuanto estime conveniente, pero dará cuenta de ello á la primera Junta que se celebre.
- 9.º También podrá suspender de empleo y sueldo á cualquier empleado de la Cámara por espacio de ocho días.
10. En el caso de empate en cualquier votación tendrá voto decisivo.
11. Y velará en general por la buena marcha de la Cámara dentro los preceptos reglamentarios.

CAPITULO VI

Del Vice - presidente

ART. 21. El Vice-presidente sustituirá al Presidente en caso de ausencia ó enfermedad con todas las atribuciones del sustituido.

CAPITULO VII

Del Tesorero

ART. 22. Corresponde al Tesorero:

1.º Procurar que se cobren con puntualidad las mensualidades, poniendo en conocimiento del Presidente y de la Junta los que queden en descubierto, á fin de avisarles y excluirlos en caso de no cumplir.

2.º Satisfacer los pagos ordenados por el Presidente y visados por el Contador.

3.º Formalizará las cuentas anuales que presentará á la aprobación de la Junta Directiva y que estarán de manifiesto en Secretaría quince días antes de la Junta general ordinaria.

4.º Llevará un libro de caja.

5.º Y en general hará cuanto sea necesario para el mejor desempeño de su cargo.

CAPITULO VIII

Del Contador

ART. 23. El Contador intervendrá en todos los ingresos y pagos, comprobará las cuentas y llevará un libro de contaduría.

CAPITULO IX

Del Secretario

ART. 24. Corresponde al Secretario:

1.º Actuar como á tal en las Juntas generales y Directivas, redactando y firmando las actas de las mismas y las convocatorias que ordene la Junta Directiva ó el Presidente.

2.º Redactar y leer la Memoria anual de los trabajos verificados por la Cámara, cual Memoria será previamente aprobada por la Junta Directiva.

3.º Llevará el libro de actas, el Registro de socios y los demás que se crea necesarios y convenientes.

4.º Certificará todos los acuerdos de las Juntas generales y Directivas, firmará y sellará todos los documentos de carácter oficial, formará un presupuesto de gastos de Secretaría, teniendo en cuenta que proporcionará á los demás individuos de la Junta los libros, papel y demás enseres que necesiten, y en general tendrá todas las atribuciones que sean necesarias y la Junta y el Presidente le confieran para el mejor desempeño de su cargo.

CAPITULO X

Del Vice - Secretario

ART. 25. Corresponde al Vice-Secretario:

Sustituir al Secretario en caso de ausencia ó enfermedad.

CAPITULO XI

De los Vocales

ART. 26. Los Vocales contribuirán á la buena marcha de la Cámara, desempeñando las funciones y cargos especiales que la Junta general ó Directiva les confie.

CAPITULO XII

De las Juntas generales

ART. 27. Las Juntas generales serán ordinarias y extraordinarias.

ART. 28. Las ordinarias se celebrarán anualmente en el mes de Enero; en ellas se dará lectura del acta de la sesión anterior y de las cuentas del finido año; tendrá lugar la elección de los cargos de la Junta que correspondan y se discutirán y aprobarán todos los asuntos que se hayan expresado en la convocatoria. También se leerá la Memoria anual de los trabajos realizados por la Cámara y Junta Directiva y se nombrarán los socios honorarios que proponga la Junta Directiva.

ART. 29. Las Juntas generales extraordinarias se celebrarán en cualquier tiempo mediante acuerdo de la Junta Directiva, tomado por sí ó á instancia suscrita

por veinticinco socios numerarios, siempre que la Junta Directiva considere pertinente dicha instancia.

En estas Juntas sólo se tratarán los asuntos especiales que las motiven y que se expresen en la convocatoria.

ART. 30. Las convocatorias para las Juntas generales se harán con ocho días de anticipación por medio de circulares ó por medio del Boletín de la Cámara cuando éste se publique.

Dichas Juntas se celebrarán en el día, hora y local fijados en la convocatoria, y sus acuerdos, que siempre serán por mayoría de votos, tendrán validez sea cualquiera el número de concurrentes.

ART. 31. Para la discusión de los asuntos en Junta general se concederán tres turnos en pró y tres en contra, concediéndose la palabra una vez para rectificar, y terminados los turnos el Sr. Presidente dará el asunto por bastante discutido, pasándose á votación, haciéndose ésta en la forma que indique la Presidencia. La duración de cada turno no podrá exceder de quince minutos.

ART. 32. La elección de los cargos de la Junta Directiva se hará por medio de papeletas, en las que se insertarán los nombres de los que se elijan, con los cargos para que se nombran y luego la firma del votante.

ART. 33. Terminada la elección, que será dos horas más tarde que la señalada para el comienzo de la Junta, se hará el escrutinio, proclamando el Sr. Presidente á los elegidos para sus respectivos cargos que reúnan mayoría de votos dentro los emitidos. Si la elección recayese en persona que cesase en el cargo, como no está obligado á continuar, dirá si acepta la reelección. En caso contrario ó en el de que no hubiese quien reuniese mayoría ó en el de empate, se procederá á nueva votación, siendo en este caso elegido el que reúna mayor número de votos.

ART. 34. El resultado de la elección se expondrá en el sitio que la Cámara tenga al efecto destinado.

ART. 35. En caso de que debiera procederse á elecciones parciales, quedará asimismo anunciado en concepto de nueva convocatoria.

ART. 36. Los individuos elegidos para formar parte de la Junta Directiva tomarán posesión de sus cargos en la primera reunión de dicha Junta.

ART. 37. Para las reformas de este Reglamento será preciso el acuerdo ó voto favorable de las dos terceras partes de los concurrentes á la Junta general convocada á este objeto por la Junta Directiva.

CAPITULO XIII

De los fondos de la Cámara y su inversión

ART.38. El fondo general de la Cámara que se formará con todos los ingresos de la misma, tanto de cuotas de socios como de donativos y beneficios de las diferentes secciones que dentro de la misma se crean, se destinará al pago de todas las cargas y gastos de la Cámara y el sobrante pasará al fondo de reserva, el cual según la Junta Directiva estime conveniente retendrá para la mejor marcha de la misma, ó destinará la parte que juzgue conveniente á amortización de acciones, si éstas existieren, ó á la adquisición de fincas y todo lo que á discreción de dicha Junta pueda dar más desarrollo á la Cámara y ser en beneficio de la agricultura de la Comarca.

CAPITULO XIV

Correcciones disciplinarias

ART. 39. Los socios que dejen de satisfacer la cuota por durante un año, por todo el mes de Enero se publicarán sus nombres en el Boletín de la Cámara. Si después de transcurridos dos meses no la hubieren satisfecho, serán dados de baja.

ART. 40. Será dado de baja todo sócio que habiendo sometido alguna cuestión litigiosa al fallo de la Junta no se sometiere ó no cumpliere lo acordado por la misma.

ART. 41. Serán expulsados los sócios á quienes fuese probado que hicieren trabajos en perjuicio de la Cámara ó engañasen á ésta en alguna transacción ó no cumplieren sus obligaciones en los plazos indicados ó fijados.

ART. 42. Los individuos de la Junta que por negligencia ó por mala fe no cumplieren fielmente con los cargos que les están encomendados, serán separados de los mismos y de socio inclusive, según los casos.

ART. 43. El individuo de la Junta que dejase de concurrir á las sesiones por más de cuatro consecutivas, quedará de hecho separado de su cargo. Quedan exceptuados los casos que sean por ausencia ó por enfermedad, ó aquellos dignos de ser tenidos en cuenta y que así los considere y admita la Junta.

ART. 44. Cuando se formule alguna denuncia contra alguno de los individuos de la Junta ó Junta en pleno deberá ser presentada por escrito, firmada, por lo menos, por veinte socios y dirigida al Presidente. Los firmantes podrán exigir recibo de su

presentación. Seguidamente la Junta convocará á la Cámara á reunión general dándole cuenta de la denuncia y las razones que alegaren los denunciados, pasándose luego á votación, que se hará preguntando nominalmente á cada uno de los asistentes si vota en pró ó en contra, procediéndose luego á lo que haya lugar.

ART. 45. En todos los casos de separación ó expulsión de algún sócio, la Junta siempre se reserva el derecho de exigirle además la responsabilidad civil ó criminal que pudiera corresponderle.

CAPITULO XV

Disolución de la Cámara

ART. 46. La Cámara Agrícola del Vallés se disolverá, además de cuando lo decrete la Superioridad, siempre y cuando lo acuerden las dos terceras partes de socios de número concurrentes á la Junta general extraordinaria que al efecto se convoque, en la cual se nombrará una Junta liquidadora para realizar los objetos propios de la Cámara y repartir su producto, igual que los fondos existentes; despues de satisfacer todas las deudas en partes iguales entre los socios numerarios existentes en tal fecha.

El socio que al mes de hecho el reparto y habérsele notificado no pasare á recoger la parte que le corresponda se considerará que renuncia á ella, y la Junta liquidadora distribuirá dicha suma en limosnas á pobres de la Comarca en la forma que crea más conveniente.

Granollers, primero de Octubre de mil novecientos uno. - La Comisión organizadora. - Salvador Dachs, Presidente. - José M.ª Draper. - José Mayol. - José de Rosselló. - Félix Fages y Vilá. - José Rovira de Villar Viver. - Antonio de Argila y Matas. - Federico Ros. - Francisco de P. Torras y Sayol. - J. Maspons y Camarasa. - Presentado por duplicado en este Gobierno civil, hoy día de la fecha, á los efectos de la Ley de asociación.

(Hay el sello del Gobierno Civil).

Barcelona 5 Octubre de 1901.

El Gobernador.

Miguel Socias

Don Federico Ros y Sallent, Secretario de la Cámara Agrícola Oficial del Vallés, - Certifico: Que al folio 25 del libro de Actas de dicha Sociedad consta la celebrada el día dos de Octubre último, en la que obra el siguiente acuerdo. - “El infrascrito Secretario dió lectura de los artículos 21, 30 y 37 del Reglamento y seguidamente manifestó el señor Presidente que según se desprende del acta leída del 13 de Septiembre, la Junta Directiva acordó convocar la presente sesión al objeto de reformar el artículo 7.º en el sentido de autorizar á la Directiva para emitir obligaciones simples ó con garantía hipotecaria. - Abierto debate sobre dicha proposición, se acordó por unanimidad reformar el artículo 7.º del Reglamento, quedando de consiguiente facultada la Junta Directiva, no sólo para emitir acciones, sino además obligaciones simples ó con garantía hipotecaria”. - Concuerta con su original á que me remito. Y para que conste, y á los efectos del párrafo 3.º del artículo 4.º de la vigente Ley de asociaciones, libro la presente por duplicado y visada por el Sr. Presidente, en Granollers á veintinueve de Enero de mil novecientos tres. - Federico Ros. - V.º B.º - El Presidente, - Salvador Dachs. - Hay el sello de la Cámara Agrícola. - Presentado por duplicado en este Gobierno Civil, hoy día de la fecha, á los efectos de la Ley de asociación. Barcelona 5 Febrero de 1903.- *El Gobernador*, - C. Espinosa de los Monteros.- Hay el sello del Gobierno Civil.

APÈNDIX 21

JUNTES DIRECTIVES DE LA CAMBRA AGRÍCOLA DEL VALLÈS (1901-1919):

JUNTA DIRECTIVA (1901 – 1902)³¹⁴

President: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
Vicepresident: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
Tresorer: Josep Mayol i Cladellas (Palou)
Comptador: Joan Alguer i Suari (Cardedeu)
Secretari: Frederic Ros i Sallent (Mollet)
Vicesecretari: Josep Margenat i Poch (Santa Eulàlia de Ronçana)
Vocal: Jaume Mas i Maspons (Palaudàries)
Vocal: Antoni Cerdà i Jornet (Palau de Plegamans)
Vocal: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
Vocal: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
Vocal: Josep de Rosselló i Puig (La Garriga)
Vocal: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)
Vocal: Mateu Dantí i Artigas (Santa Eulàlia de Ronçana)
Vocal: Joan Tura i Pedragosa (Mollet)

JUNTA DIRECTIVA (1903)

President: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
Vicepresident: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
Tresorer: Josep Mayol i Cladellas (Palou)
Comptador: Jaume de Sanromà i Gual (Llinars)
Secretari: Frederic Ros i Sallent (Mollet)
Vicesecretari: Josep Margenat i Poch (Santa Eulàlia de Ronçana)
Vocal: Jaume Mas i Maspons (Palaudàries)
Vocal: Josep Parés i Balari (Barcelona)
Vocal: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
Vocal: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
Vocal: Josep de Rosselló i Puig (La Garriga)
Vocal: Antoni d'Argila i Matas (Granollers)
Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)

³¹⁴ Junta Directiva elegida en l'acte de constitució celebrat el 10 d'octubre de 1901.

Vocal: Esteve Humet i Noguera (Santa Perpètua de Mogoda)
 Vocal: Vicenç Arús i Rovira (Castellar del Vallès)

JUNTA DIRECTIVA (1904)

President: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
 Vicepresident: Josep M. Draper i Giroud (L'Ametlla)
 Tresorer: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
 Comptador: Joan Alguer i Suari (Cardedeu)
 Secretari: Domènec Molina i Solà (Granollers)
 Vicesecretari: Francesc Brustenga i Màrgens (Santa Eulàlia de Ronçana)
 Vocal: Jaume Mas i Maspons (Palaudàries)
 Vocal: Josep Parés i Balari (Barcelona)
 Vocal: Frederic Ros i Sallent (Mollet)
 Vocal: Tomàs Fatjó i Morral (Cerdanyola)
 Vocal: Higiní Carbonell i Plantada (L'Ametlla)
 Vocal: Josep Castells i Coret (Palau de Plegamans)
 Vocal: Francesc de P. Torras i Sayol³¹⁵ (Caldes de Montbui)
 Vocal: Jaume Maspons i Camarasa³¹⁶ (Granollers)

JUNTA DIRECTIVA (1905)

President: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
 Vicepresident: Josep M. Draper i Giroud (L'Ametlla)
 Tresorer: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
 Comptador: Joan Alguer i Suari (Cardedeu)
 Secretari: Domènec Molina i Solà (Granollers)
 Vicesecretari: Francesc Brustenga i Màrgens (Santa Eulàlia de Ronçana)
 Vocal: Frederic Ros i Sallent (Mollet)
 Vocal: Tomàs Fatjó i Morral (Cerdanyola)
 Vocal: Higiní Carbonell i Plantada (L'Ametlla)
 Vocal: Josep Castells i Coret (Palau de Plegamans)
 Vocal: Vicenç Arús i Rovira (Castellar del Vallès)
 Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)
 Vocal: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
 Vocal: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)

JUNTA DIRECTIVA (1906)

President: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
 Vicepresident: Josep M. Draper i Giroud (L'Ametlla)
 Tresorer: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
 Comptador: Esteve Riu i Busquets (Sant Esteve de Palautordera)
 Secretari: Domènec Molina i Solà (Granollers)
 Vicesecretari: Francesc Brustenga i Màrgens (Santa Eulàlia de Ronçana)

³¹⁵ S'incorpora com a membre de la junta per dret propi com a president de la Delegació de la CAO V a Caldes de Montbui.

³¹⁶ S'incorpora com a membre de la junta per dret propi com a director del butlletí de la CAO V.

Vocal: Frederic Ros i Sallent (Mollet)
Vocal: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
Vocal: Tomàs Fatjó i Morral (Cerdanyola)
Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)
Vocal: Higiní Carbonell i Plantada (L'Ametlla)
Vocal: Antoni Mayol i Pont (Palou)
Vocal: Jaume Armadans i Surós (Lliçà de Vall)
Vocal: Marc Pelachs i Boadella (Castellar del Vallès)
Vocal: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
Vocal: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)

JUNTA DIRECTIVA (1907)

President: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
Vicepresident: Josep M. Draper i Giroud (L'Ametlla)
Tresorer: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
Comptador: Esteve Riu i Busquets (Sant Esteve de Palautordera)
Secretari: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
Vicesecretari: Esteve Guasch i Cortés (Parets)
Vocal: Frederic Ros i Sallent (Mollet)
Vocal: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
Vocal: Domènec Fatjó i Tintorer (Cerdanyola)
Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)
Vocal: Higiní Carbonell i Plantada (L'Ametlla)
Vocal: Antoni Mayol i Pont (Palou)
Vocal: Jaume Armadans i Surós (Lliçà de Vall)
Vocal: Alfons Mas i Maspons (Palaudàries)
Vocal: Francesc Alabau i Castells (Llerona)
Vocal: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)

JUNTA DIRECTIVA (1908)

President: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
Vicepresident: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
Tresorer: Josep Mayol i Cladellas (Palou)
Comptador: Esteve Riu i Busquets (Sant Esteve de Palautordera)
Secretari: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
Vicesecretari: Esteve Guasch i Cortés (Parets)
Vocal: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
Vocal: Francesc Maspons i Anglasell (Barcelona)
Vocal: Domènec Fatjó i Tintorer (Cerdanyola)
Vocal: Ramon M. de Sagarra i Castellarnau (Barcelona)
Vocal: Alfons Mas i Maspons (Palaudàries)
Vocal: Antoni Mayol i Pont (Palou)
Vocal: Francesc Alabau i Castells (Llerona)
Vocal: Jaume Armadans i Surós (Lliçà de Vall)
Vocal: Marc Pelachs i Boadella (Castellar del Vallès)

Vocal: Salvador Boquet i Vives³¹⁷ (Caldes de Montbui)

JUNTA DIRECTIVA (1909)

President: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
 Vicepresident: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
 Tresorer: Josep Mayol i Cladellas (Palou)
 Comptador: Esteve Riu i Busquets (Sant Esteve de Palautordera)
 Secretari: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
 Vicesecretari: Esteve Guasch i Cortés (Parets)
 Vocal: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
 Vocal: Francesc Maspons i Anglasell (Barcelona)
 Vocal: Domènec Fatjó i Tintorer (Cerdanyola)
 Vocal: Ramon M. de Sagarra i Castellarnau (Barcelona)
 Vocal: Alfons Mas i Maspons (Palaudàries)
 Vocal: Domènec Maspons i Torras (Santa Eulàlia de Ronçana)
 Vocal: Francesc Alabau i Castells (Llerona)
 Vocal: Antoni Sarroca i Sanz (Granollers)
 Vocal: Pere Duran i Plantada (Palau de Plegamans)
 Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)

JUNTA DIRECTIVA (1910)

President: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
 Vicepresident: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
 Tresorer: Josep Mayol i Cladellas (Palou)
 Comptador: Esteve Riu i Busquets (Sant Esteve de Palautordera)
 Secretari: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
 Vicesecretari: Esteve Guasch i Cortés (Parets)
 Vocal: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
 Vocal: Francesc Maspons i Anglasell (Barcelona)
 Vocal: Domènec Fatjó i Vallès (Cerdanyola)
 Vocal: Ramon M. de Sagarra i Castellarnau (Barcelona)
 Vocal: Alfons Mas i Maspons (Palaudàries)
 Vocal: Domènec Maspons i Torras (Santa Eulàlia de Ronçana)
 Vocal: Francesc Alabau i Castells (Llerona)
 Vocal: Antoni Sarroca i Sanz (Granollers)
 Vocal: Pere Duran i Plantada (Palau de Plegamans)
 Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)

JUNTA DIRECTIVA (1911)

³¹⁷ S'incorpora com a membre de la junta per dret propi com a president de la delegació de la CAO V a Caldes de Montbui, fins a la dissolució de la delegació (1914).

President: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
Vicepresident: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
Tresorer: Josep Mayol i Cladellas (Palou)
Comptador: Esteve Riu i Busquets (Sant Esteve de Palautordera)
Secretari: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
Vicesecretari: Esteve Guasch i Cortés (Parets)
Vocal: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
Vocal: Francesc Maspons i Anglasell (Barcelona)
Vocal: Domènec Fatjó i Vallès (Cerdanyola)
Vocal: Ramon M. de Sagarra i Castellarnau (Barcelona)
Vocal: Alfons Mas i Maspons (Paludàries)
Vocal: Domènec Maspons i Torras (Santa Eulàlia de Ronçana)
Vocal: Francesc Alabau i Castells (Llerona)
Vocal: Antoni Sarroca i Sanz (Granollers)
Vocal: Pere Duran i Plantada (Palau de Plegamans)
Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)

JUNTA DIRECTIVA (1912)

President: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
Vicepresident: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
Tresorer: Josep Mayol i Cladellas (Palou)
Comptador: Albert Pujol i Marcé (Barcelona)
Secretari: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
Vicesecretari: Frederic Wynn i Ellís (La Garriga)
Vocal: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
Vocal: Francesc Brustenga i Màrgens (Santa Eulàlia de Ronçana)
Vocal: Domènec Fatjó i Vallès (Cerdanyola)
Vocal: Ramon M. de Sagarra i Castellarnau (Barcelona)
Vocal: Alfons Mas i Maspons³¹⁸ (Paludàries)
Vocal: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
Vocal: Francesc Alabau i Castells (Llerona)
Vocal: Antoni Cerdà i Jornet (Palau de Plegamans)
Vocal: Estanislau Abadal i Jané (Montcada)
Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)

JUNTA DIRECTIVA (1913)

President: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
Vicepresident: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
Tresorer: Josep Mayol i Cladellas (Palou)
Comptador: Albert Pujol i Marcé (Barcelona)
Secretari: Frederic Wynn i Ellís (La Garriga)
Vicesecretari: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
Vocal: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
Vocal: Francesc Brustenga i Màrgens (Santa Eulàlia de Ronçana)

³¹⁸ Tornà a ocupar un càrrec a la junta directiva del 1927 al 1935.

Vocal: Averci C. de Sobregrau (Cerdanyola)
 Vocal: Ramon M. de Sagarra i Castellarnau (Barcelona)
 Vocal: Albert Rosàs i Sarrà (Palaudàries)
 Vocal: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
 Vocal: Lluís Barbany i Uñó (Santa Eulàlia de Ronçana)
 Vocal: Pere Cerdà i Cladellas (Palau de Plegamans)
 Vocal: Estanislau Abadal i Jané (Montcada)
 Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)

JUNTA DIRECTIVA (1914)

President: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
 Vicepresident: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
 Tresorer: Josep Mayol i Cladellas (Palou)
 Comptador: Albert Pujol i Marcé (Barcelona)
 Secretari: Frederic Wynn i Ellís (La Garriga)
 Vicesecretari: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
 Vocal: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
 Vocal: Francesc Brustenga i Màrgens (Santa Eulàlia de Ronçana)
 Vocal: Averci C. de Sobregrau (Gallifa)
 Vocal: Ramon M. de Sagarra i Castellarnau (Barcelona)
 Vocal: Albert Rosàs i Rodons
 Vocal: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
 Vocal: Lluís Barbany i Uñó (Santa Eulàlia de Ronçana)
 Vocal: Pere Cerdà i Cladellas (Palau de Plegamans)
 Vocal: Estanislau Abadal i Jané (Montcada)

JUNTA DIRECTIVA (1915)

President: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)
 Vicepresident: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
 Tresorer: Josep Mayol i Cladellas (Palou)
 Comptador: Albert Pujol i Marcé (Barcelona)
 Secretari: Frederic Wynn i Ellís (La Garriga)
 Vicesecretari: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
 Vocal: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
 Vocal: Francesc Brustenga i Màrgens (Santa Eulàlia de Ronçana)
 Vocal: Averci C. de Sobregrau (Gallifa)
 Vocal: Ramon M. de Sagarra i Castellarnau (Barcelona)
 Vocal: Albert Rosàs i Rodons
 Vocal: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
 Vocal: Lluís Barbany i Uñó (Santa Eulàlia de Ronçana)
 Vocal: Pere Cerdà i Cladellas (Palau de Plegamans)
 Vocal: Estanislau Abadal i Jané (Montcada)

JUNTA DIRECTIVA (1916)

President: Salvador Dachs i Pous (La Garriga)

Vicepresident: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
Tresorer: Josep Mayol i Cladellas (Palou)
Secretari: Frederic Wynn i Ellís (La Garriga)
Vicesecretari: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
Vocal: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
Vocal: Francesc Brustenga i Màrgens (Santa Eulàlia de Ronçana)
Vocal: Averci C. de Sobregrau (Gallifa)
Vocal: Ramon M. de Sagarra i Castellarnau (Barcelona)
Vocal: Albert Rosàs i Rodons
Vocal: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
Vocal: Lluís Barbany i Uñó (Santa Eulàlia de Ronçana)
Vocal: Pere Cerdà i Cladellas (Palau de Plegamans)
Vocal: Estanislau Abadal i Jané (Montcada)

JUNTA DIRECTIVA (1919)³¹⁹

President: Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona)
Vicepresident: Francesc Brustenga i Màrgens (Santa Eulàlia de Ronçana)
Tresorer: Antoni Mayol i Pont (Palou)
Comptador: Josep Artigas i Riera
Secretari: Frederic Wynn i Ellís (La Garriga)
Vicesecretari: Jaume Maspons i Camarasa (Granollers)
Vocal: Fèlix Fages i Vilà (Barcelona)
Vocal: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
Vocal: Averci C. de Sobregrau (Gallifa)
Vocal: Josep Cirera i Voltà (Montcada)
Vocal: Albert Rosàs i Macià
Vocal: Francesc Sala i Molas (Castellterçol)
Vocal: Lluís Barbany i Uñó (Santa Eulàlia de Ronçana)
Vocal: Pere Cerdà i Cladellas (Palau de Plegamans)
Vocal: Joaquim Baró i Carner (La Garriga)

³¹⁹ En els anys 1930 continuaven ocupant els càrrecs tots els membres de la junta, amb l'excepció de Josep Artigas, Frederic Wynn, Jaume Maspons, Fèlix Fages i Joaquim Baró.

APÈNDIX 22

JUNTES DIRECTIVES DE LA DELEGACIÓ DE LA CAMBRA AGRÍCOLA DEL VALLÈS A CALDES DE MONTBUI (1904-1913):

JUNTA DIRECTIVA (1904 – 1905)³²⁰

President: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
Vicepresident: Josep Torras i Augé (Caldes de Montbui)
Tresorer: Genís Anglí i Cerdà (Caldes de Montbui)
Comptador: Jaume Fàbregas i Monistrol (Caldes de Montbui)
Secretari: Avel·lí Xalabarder i Serra (Caldes de Montbui)
Vicesecretari: Ricard Masclans i Masachs (Caldes de Montbui)
Vocal: Joan Baptista Germà i Duran (Caldes de Montbui)
Vocal: Antoni Puigdomènech i Mas (Palausolità)
Vocal: Joaquim Padró i Ramoneda (Castellar)
Vocal: Salvador Boquet i Vives³²¹ (Caldes de Montbui)
Vocal: Vicenç Arús i Rovira³²² (Castellar)
Vocal: Joseph Castells i Coret³²³ (Plegamans)

JUNTA DIRECTIVA (1906)

President: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
Vicepresident: Josep Torras i Augé (Caldes de Montbui)
Tresorer: Genís Anglí i Cerdà (Caldes de Montbui)
Comptador: Jaume Fàbregas i Monistrol (Caldes de Montbui)
Secretari: Avel·lí Xalabarder i Serra (Caldes de Montbui)
Vicesecretari: Ricard Masclans i Masachs (Caldes de Montbui)
Vocal: Joan Baptista Germà i Duran (Caldes de Montbui)
Vocal: Antoni Puigdomènech i Mas (Palausolità)
Vocal: Joaquim Padró i Ramoneda (Castellar)
Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)

³²⁰ Junta Directiva elegida en l'acte de constitució celebrat el 23 de maig de 1904.

³²¹ Com a membre de la junta directiva de la CAO V resident a la demarcació de Caldes, era vocal per dret propi.

³²² Idem. anterior.

³²³ Idem. anterior.

Vocal: Vicenç Arús i Rovira (Castellar)
 Vocal: Joseph Castells i Coret (Plegamans)

JUNTA DIRECTIVA (1907)

President: Francesc de P. Torras i Sayol (Caldes de Montbui)
 Vicepresident: Ramon Masclans i Casart (Caldes de Montbui)
 Tresorer: Genís Anglí i Cerdà (Caldes de Montbui)
 Comptador: Jaume Fàbregas i Monistrol (Caldes de Montbui)
 Secretari: Avel·lí Xalabarder i Serra (Caldes de Montbui)
 Vicesecretari: Ricard Masclans i Masachs (Caldes de Montbui)
 Vocal: Joan Baptista Germà i Duran (Caldes de Montbui)
 Vocal: Oleguer Rosell i Clotet (Caldes de Montbui)
 Vocal: Joaquim Padró i Ramoneda (Castellar)
 Vocal: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)
 Vocal: Marc Pelachs i Boadella³²⁴ (Castellar)
 Vocal: Alfons Mas i Maspons³²⁵ (Palau d'Arbúcies)

JUNTA DIRECTIVA (1908)

President: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)
 Vicepresident: Ramon Masclans i Casart (Caldes de Montbui)
 Tresorer: Genís Anglí i Cerdà (Caldes de Montbui)
 Comptador: Jaume Fàbregas i Monistrol (Caldes de Montbui)
 Secretari: Avel·lí Xalabarder i Serra (Caldes de Montbui)
 Vicesecretari: Ricard Masclans i Masachs (Caldes de Montbui)
 Vocal: Joan Baptista Germà i Duran (Caldes de Montbui)
 Vocal: Oleguer Rosell i Clotet (Caldes de Montbui)
 Vocal: Jaume Fontcuberta i Cerdà (Caldes de Montbui)

JUNTA DIRECTIVA (1909)

President: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)
 Vicepresident: Ramon Masclans i Casart (Caldes de Montbui)
 Tresorer: Francesc Galceran i Petit (Barcelona)
 Comptador: Jaume Fàbregas i Monistrol (Caldes de Montbui)
 Secretari: Avel·lí Xalabarder i Serra (Caldes de Montbui)
 Vicesecretari: Ricard Masclans i Masachs (Caldes de Montbui)
 Vocal: Joan Baptista Germà i Duran (Caldes de Montbui)
 Vocal: Oleguer Rosell i Clotet (Caldes de Montbui)
 Vocal: Jaume Fontcuberta i Cerdà (Caldes de Montbui)

³²⁴ Idem. anterior.

³²⁵ Idem. anterior.

JUNTA DIRECTIVA (1910)

President: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)
Vicepresident: Joan Anglí i Peig (Caldes de Montbui)
Tresorer: Francesc Galceran i Petit (Barcelona)
Comptador: Jaume Fàbregas i Monistrol (Caldes de Montbui)
Secretari: Avel l  Xalabarder i Serra (Caldes de Montbui)
Vicesecretari: Ricard Masclans i Masachs (Caldes de Montbui)
Vocal: Joan Baptista Germà i Duran (Caldes de Montbui)
Vocal: Jaume Fontcuberta i Cerd  (Caldes de Montbui)
Vocal: Josep Sans i Cerd  (Caldes de Montbui)

JUNTA DIRECTIVA (1911)

President: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)
Vicepresident: Joan Anglí i Peig (Caldes de Montbui)
Tresorer: Isidre Puigdueta i Miramanda (Caldes de Montbui)
Comptador: Jaume Fàbregas i Monistrol (Caldes de Montbui)
Secretari: Josep M. Germà i Clusella (Caldes de Montbui)
Vicesecretari: Ricard Masclans i Masachs (Caldes de Montbui)
Vocal: Oleguer Rosell i Clotet (Caldes de Montbui)
Vocal: Josep Sans i Cerd  (Caldes de Montbui)
Vocal: Jaume Fontcuberta i Cerd  (Caldes de Montbui)

JUNTA DIRECTIVA (1912)

President: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)
Vicepresident: Joan Anglí i Peig (Caldes de Montbui)
Tresorer: Isidre Puigdueta i Miramanda (Caldes de Montbui)
Comptador: Jaume Fàbregas i Monistrol (Caldes de Montbui)
Secretari: Josep M. Germà i Clusella (Caldes de Montbui)
Vicesecretari: Josep M. Duran i Girbau (Palausolità)
Vocal: Oleguer Rosell i Clotet (Caldes de Montbui)
Vocal: Jaume Sams  i Garau (Caldes de Montbui)
Vocal: Josep Sans i Cerd  (Caldes de Montbui)

JUNTA DIRECTIVA (1913)³²⁶

President: Salvador Boquet i Vives (Caldes de Montbui)
Vicepresident: Jaume Sams  i Garau (Caldes de Montbui)
Tresorer: Isidre Puigdueta i Miramanda (Caldes de Montbui)
Comptador: Jaume Fàbregas i Monistrol (Caldes de Montbui)
Secretari: Josep M. Germà i Clusella (Caldes de Montbui)
Vicesecretari: Josep M. Duran i Girbau (Palausolità)
Vocal: Oleguer Rosell i Clotet (Caldes de Montbui)

³²⁶ La dissolució de la delegació s'acord  en la junta general de gener de 1914.

Vocal: Valentí Picañol i Aguilar (Caldes de Montbui)
Vocal: Jaume Rosàs i Ventura (Caldes de Montbui)

APÈNDIX 23

JUNTES DIRECTIVES DE LA LLIGA DE PROPIETARIS DE MONTORNÈS (1901-1933):

JUNTA DIRECTIVA (1901 – 1902)³²⁷

Lluís Estapà Muñoz-Pavón (President)
Josep O. de Sentmenat (Vicepresident)
Antoni Mola (Tresorer)
Frederic Esteve (Comptador)
Joaquim Layret Rosell (Secretari)
Josep Gassó Martí (Vocal)
Antoni d'Argila Matas (Vocal)
Esteve Riera Llambí (Vocal)
Pere Tey (Vocal)
Miquel Ventura (Vocal)
Pau Viñallonga (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1903 – 1905)

Lluís Estapà Muñoz-Pavón (President)
Esteve Barangé (Vicepresident)
Joan Baptista Comamala (Tresorer)
Frederic Esteve (Comptador)
Joaquim Layret Rosell (Secretari)
Josep Gassó Martí (Vocal)
Antoni d'Argila Matas (Vocal)
Esteve Riera Llambí (Vocal)
Pere Tey (Vocal)
Miquel Ventura (Vocal)
Pau Viñallonga (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1906-1908)

Esteve Riera Llambí (President)
Esteve Barangé³²⁸ (Vicepresident)

³²⁷ Junta directiva elegida en l'acte de constitució celebrat a la seu del Foment del Treball Nacional (Barcelona) el 16 de desembre de 1901.

³²⁸ Esteve Barangé va morir l'any 1908.

Joan Baptista Comamala (Tresorer)
 Frederic Esteve (Comptador)
 Joaquim Layret Rosell (Secretari)
 Josep Gassó Martí (Vocal)
 Antoni d'Argila Matas (Vocal)
 Ramon Sitges (Vocal)
 Pau Viñallonga (Vocal)
 Joaquim Lluch (Vocal)
 Pere Tey (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1909)

Esteve Riera Llambí (President)
 Pere Barangé (Vicepresident)
 Joan Baptista Comamala (Tresorer)
 Frederic Esteve (Comptador)
 Joaquim Layret Rosell (Secretari)
 Josep Gassó Martí (Vocal)
 Antoni d'Argila Matas (Vocal)
 Pere Viñallonga (Vocal)
 Josep Corbera (Vocal)
 Pere Tey (Vocal)
 Ramon Sitges (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1910)

Esteve Riera Llambí (President)
 Pere Barangé (Vicepresident)
 Baptista A. Comamala (Tresorer)
 Frederic Esteve (Comptador)
 Joaquim Layret Rosell (Secretari)
 Josep Gassó Martí (Vocal)
 Antoni d'Argila Matas (Vocal)
 Ramon Sitges (Vocal)
 Pere Viñallonga (Vocal)
 Joan Samon (Vocal)
 Isidre Comas (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1911)

Esteve Riera Llambí (President)
 Pere Barangé (Vicepresident)
 Baptista A. Comamala (Tresorer)
 Frederic Esteve (Comptador)
 Joaquim Layret Rosell (Secretari)
 Antoni d'Argila Matas (Vocal)
 Ramon Sitges (Vocal)
 Joan Vivó Soler (Vocal)
 Pere Vintró (Vocal)
 Joan Samon (Vocal)

Isidre Comas (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1912 - 1914)

Lluís Estapà Muñoz-Pavón (President)
Pere Barangé (Vicepresident)
Baptista A. Comamala (Tresorer)
Frederic Esteve (Comptador)
Joaquim Layret Rosell (Secretari)
Antoni d'Argila Matas (Vocal)
Ramon Sitges (Vocal)
Joan Vivó Soler (Vocal)
Esteve Riera Llambí (Vocal)
Joan Samon (Vocal)
Isidre Comas (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1915)

Lluís Estapà Muñoz-Pavón (President)
Pere Barangé (Vicepresident)
Baptista A. Comamala (Tresorer)
Frederic Esteve (Comptador)
Joaquim Layret Rosell (Secretari)
Josep Gassó Martí (Vocal)
Esteve Riera Llambí (Vocal)
Joan Vivó Soler (Vocal)
Josep d'Argila Camarasa³²⁹ (Vocal)
Joan Samon (Vocal)
Isidre Comas (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1916)

Lluís Estapà Muñoz-Pavón (President)
Pere Barangé (Vicepresident)
Baptista A. Comamala (Tresorer)
Frederic Esteve (Comptador)
Joaquim Layret Rosell (Secretari)
Esteve Riera Llambí (Vocal)
Joan Vivó Soler (Vocal)
Josep d'Argila Camarasa (Vocal)
Joan Samon (Vocal)
Isidre Comas (Vocal)

³²⁹ Josep d'Argila i Camarasa (que també apareix com a Josep M. d'Argila) era el primogènit d'Antoni d'Argila i Matas, el qual va morir l'any 1914. Vegeu la nota biogràfica a l'apèndix 28.

JUNTA DIRECTIVA (1918)

Andreu Gassó Vidal (President)
 Pere Barangé (Vicepresident)
 Baptista A. Comamala (Tresorer)
 Frederic Esteve (Comptador)
 Joaquim Layret Rosell (Secretari)
 Esteve Riera Llambí (Vocal)
 Josep M. d'Argila (Vocal)
 Joaquim Vivó (Vocal)
 Lluís Cascante (Vocal)
 Isidre Comas (Vocal)
 Joan Samon (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1919 - 1923)

Andreu Gassó Vidal (President)
 Pere Barangé (Vicepresident)
 Baptista A. Comamala (Tresorer)
 Frederic Esteve (Comptador)
 Joaquim Layret Rosell (Secretari)
 Esteve Riera Llambí (Vocal)
 Josep d'Argila (Vocal)
 Joaquim Vivó (Vocal)
 Lluís Cascante (Vocal)
 Isidre Comas (Vocal)
 Agustí Corbera (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1924 - 1925)

Andreu Gassó Vidal (President)
 Pere Barangé (Vicepresident)
 Baptista A. Comamala (Tresorer)
 Joaquim Layret Massana³³⁰ (Comptador)
 Joaquim Layret Rosell (Secretari)
 Esteve Riera Llambí (Vocal)
 Josep d'Argila (Vocal)
 Maties Muntadas, Comte de Santa Maria de Sans (Vocal)
 Lluís Cascante (Vocal)
 Isidre Comas (Vocal)
 Agustí Corbera (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1926)

³³⁰ Elegit per succeir Frederic Esteve per raó de la seva defunció, era fill de Joaquim Layret Rosell.

Andreu Gassó i Vidal (President)
Pere Barangé (Vicepresident)
Baptista A. Comamala (Tresorer)
Joaquim Layret Massana (Comptador)
Joaquim Layret Rosell (Secretari)
Esteve Riera Llambí (Vocal)
Maties Muntadas, Comte de Santa Maria de Sans (Vocal)
Lluís Cascante (Vocal)
Josep Saborit (Vocal)
Agustí Corbera (Vocal)
Josep Coderch (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1928)

Andreu Gassó Vidal (President)
Pere Barangé (Vicepresident)
Baptista A. Comamala (Tresorer)
Pere Coret (Comptador)
Joaquim Layret Massana (Secretari)
Lluís Cascante (Vocal)
Josep Terradellas (Vocal)
Josep Saborit (Vocal)
Agustí Corbera (Vocal)
Josep Coderch (Vocal)
Salvador Vallvé (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1929)

Andreu Gassó Vidal (President)
Pere Barangé (Vicepresident)
Baptista A. Comamala (Tresorer)
Joan Coret (Comptador)
Joaquim Layret Massana (Secretari)
Lluís Cascante (Vocal)
Josep Terradellas (Vocal)
Francesc Mogas (Vocal)
Salvador Vallvé (Vocal)
Josep Saborit (Vocal)
Marcel·lí Maymó (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1930 - 1931)

Andreu Gassó Vidal (President)
Joan Coret (Vicepresident)
Baptista A. Comamala (Tresorer)
Francesc Mogas (Comptador)
Joaquim Layret Massana (Secretari)

Lluís Cascante (Vocal)
Josep Terradellas (Vocal)
Salvador Vallvé (Vocal)
Josep Saborit (Vocal)
Marcel·lí Maymó (Vocal)
Agustí Corbera (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1932 - 1933)

Joan Coret (President)
Antoni d'Argila Camarasa³³¹ (Vicepresident)
Baptista A. Comamala (Tresorer)
Francesc Mogas (Comptador)
Joaquim Layret Massana (Secretari)
Lluís Cascante (Vocal)
Isidre Comas (Vocal)
Agustí Corbera (Vocal)
Salvador Vallvé (Vocal)
Josep Saborit (Vocal)
Carles d'Espanya (Vocal)

³³¹ Fill d'Antoni d'Argila i Matas, va substituir com a hereu el seu germà Josep a la mort d'aquest el 1925.

APÈNDIX 24

JUNTES DIRECTIVES DEL SINDICAT AGRÍCOLA DE CALDES DE MONTBUI (1914-1937)³³²

JUNTA DIRECTIVA (1914)³³³

Ramon Masclans i Cassart (President)
Olegari Rosell i Collet (Vicepresident)
Josep Ambròs i Duran (Tresorer)
Esteve Vilaburgès i Masclans (Comptador)
Josep Fontcuberta i Rogés (Secretari)
Francesc Ventura i Pratcorona (Vicesecretari)
Ramon Sutrias i Prat (Vocal)
Jaume Fontcuberta i Cerdà (Vocal)
Jaume Desplà i Andreu (Vocal)
Joan Coll i Ambròs (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1915)³³⁴

Ramon Masclans i Cassart (President)
Josep Ambròs i Duran (Vicepresident)
Jaume Desplà i Andreu (Tresorer)
Esteve Vilaburgès i Masclans (Comptador)
Josep Fontcuberta i Rogés (Secretari)
Josep Catafau (Vicesecretari)
Jaume Fontcuberta i Cerdà (Vocal)
Ramon Sutrias i Prat (Vocal)
Josep Nualart (Vocal)
Enric Puigdomènech (Vocal)

³³² Elaboració pròpia a partir dels llibres d'actes del SACM (1914-1929) i de les memòries dels anys 1930-1937.

³³³ Junta directiva elegida en l'acte de constitució celebrat el 19 de març de 1914. La composició de la junta directiva es correspon amb els membres de la comissió organitzadora.

³³⁴ Juntament amb la junta directiva, el 2 de febrer de 1915 s'elegí una junta consultiva del SACM formada per Gabriel Rifé, Joan Fruitós, Valentí Picañol, Joan Coll, Francesc Ventura, Antoni Ambròs, Josep Masclans Cassart, Esteve Barnadas i Joan Rodés.

JUNTA DIRECTIVA (1916-1917)

Ramon Masclans i Cassart (President)
 Josep Ambròs i Duran (Vicepresident)
 Joan Anglís i Peig (Tresorer)
 Esteve Vilaburgès i Masclans (Comptador)
 Josep Fontcuberta i Rogés (Secretari)
 Antoni Poch i Valls (Vicesecretari)
 Enric Puigdomènech (Vocal)
 Josep Nualart (Vocal)
 Josep Catafau (Vocal)
 Joan Torras i Gispert (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1918-1932)³³⁵

Francesc de P. Torras i Sayol (President)
 Francesc Sala i Molas (Vicepresident)
 Isidre Puigdueta i Miramanda (Tresorer)
 Francesc Sagalés i Serra (Comptador)
 Josep Fontcuberta i Rogés (Secretari)
 Joan Anglís i Peig (Vocal)
 Enric Puigdomènech i Auferil (Vocal)
 Joan Torras i Gispert (Vocal)
 Josep Masclans Boy (Vocal)

JUNTA DIRECTIVA (1933-1934)

Francesc de P. Torras i Sayol (President)
 Francesc Sala i Molas (Vicepresident)
 Joan Anglís i Peig (Tresorer)
 Esteve Ventura i Rosell (Comptador)
 Josep Fontcuberta i Rogés (Secretari)
 Esteve Vilaburgès i Masclans (Vocal)
 Enric Puigdomènech i Auferil (Vocal)
 Ramon Vidal i Crusellas (Vocal)
 Ramon Burgada i Serra (Vocal)

³³⁵ Junta directiva elegida el 26 de desembre de 1917 es va mantenir pràcticament sense alteracions durant tots els anys 1920, atès que els seus membres foren reelegits periòdicament. Només cal esmentar la incorporació d'Esteve Vilaburgès i Masclans, com a substituït de Joan Torras i Gispert, com a conseqüència de la mort d'aquest el 10 de febrer de 1926.

JUNTA DIRECTIVA (1936-1937)

Pere Canals i Vila (President)
Francesc Masclans i Marfà (Vicepresident)
Jaume Valls i Peig (Tresorer)
Josep Clapés i Voltà (Comptador)
Antoni Francàs i Ventura (Secretari)
Josep Canals i Cortada (Vicesecretari)
Joan Germà i Boi (Vocal)
Eliseu Masats i Vila (Vocal)
Josep Masclans i Rodés (Vocal)

APÈNDIX 25

ESTATUTOS DEL SINDICATO AGRÍCOLA Y CAJA RURAL DE CALDAS DE MONTBUY (1918)³³⁶

CAPITULO PRIMERO

Objeto de la Sociedad

Artículo 1.º Estos Estatutos son la modificación de los que se rige actualmente esta Sociedad con la denominación de “Sindicato Agrícola de Caldas de Montbuy” que fueron aprobados por R. O. de fecha 24 de mayo de 1915.

Art. 2.º En adelante, en virtud de dicha modificación, acordada en forma legal en la Junta general de socios celebrada en el día cinco del actual mes y año, se regirá por los presentes Estatutos, con la denominación de SINDICATO AGRICOLA Y CAJA RURAL DE CALDAS DE MONTBUY, y continuará domiciliada en la calle Mayor de esta villa, número 55, pudiendo, no obstante, cambiar de domicilio siempre que se crea conveniente.

Art. 3.º Este sindicato continuará dedicándose al estudio y defensa de los intereses agrícolas en general y al efecto procurará cuantos fines comprende el artículo primero de la Ley de Sindicatos de 28 de enero de 1906.

Como fines inmediatos este Sindicato procura facilitar a sus asociados abonos y semillas para las tierras, granos, harina y demas géneros necesarios para la crianza y engorde del ganado; máquinas y demás especies útiles a la agricultura; favorecer la venta de los productos agrícolas; promover la enseñanza agrícola y vulgarizarla por medio de conferencias, concursos, certámenes y otros medios que se consideren prácticos; finalmente, favorecer el desarrollo del crédito agrícola otorgando préstamos a sus socios al interés más módico posible, mediante la garantía de prenda o fianza personal y estimular el ahorro entre sus asociados y convecinos.

³³⁶ Barcelona, Librería y Tipografía Católica Pontificia, 1918.

CAPITULO II

De los socios

Art. 4.º Para ser socio se requiere: A: Ser mayor de 25 años de edad. B: Ser vecino de esta localidad o de uno los pueblos limítrofes. C: Ser de buena conducta moral. D: Ser admitido por la Junta Directiva por mayoría absoluta de votos.

Art. 5.º La cualidad de socio se adquiere, A: Por serlo actualmente. B: Por admisión de la Junta Directiva en la forma expresada y previa solicitud dirigida a uno de sus miembros. Y se pierde: por renuncia espontánea, por expulsión por la Junta en caso de indignidad o de incumplimiento del Reglamento y por fallecimiento.

El socio que motiye una reclamación judicial será expulsado de la Sociedad.

La pérdida de la condición de socio no exime a éste, y, a falta suya, a sus herederos, de las obligaciones anteriormente contraídas a la Sociedad.

Art. 6.º Los socios que por cualquier causa dejen de pertenecer al Sindicato, no podrán formular reclamación alguna respecto a lo que exista en el fondo social.

Art. 7.º Los derechos de los socios son A: Adquisición al precio que previamente acordará y publicará la Junta de todos cuantos objetos adquiera el Sindicato con destino a sus socios. B: Obtener de la misma préstamos en la forma reglamentaria. C : Inspeccionar las operaciones que se verifiquen ejerciendo este derecho en Junta General. D: Tomar parte en las votaciones personalmente y nunca por representación, excepción de las mujeres, que podrán estar representadas por un socio mediante autorización por escrito.

Art. 8.º Cuando sea adquirido un género con destino a los socios del Sindicato y pueda, ser muy solicitado por los mismos a juicio de la Junta Directiva, ésta procurará repartir dicho género lo más equitativamente posible, teniendo en cuenta las necesidades de cada socio.

Art. 9.º Los socios podrán adquirir de todos los géneros existentes en el almacén mediante el pago al contado.

Art. 10. Los deberes de los socios son: A: Cumplir con fidelidad el Reglamento. B: Responder con todos sus bienes de las obligaciones que hayan contraído con el Sindicato, a cuyo efecto todo socio del Sindicato, por el mero hecho de serlo, se compromete bajo su responsabilidad personal, a no vender ni gravar sus bienes inmuebles sin tener liquidadas todas sus obligaciones con el Sindicato. C: Asistir a las reuniones generales. D: Satisfacer una cuota anual que no podrá exceder de seis pesetas pagaderas por trimestres, en el segundo mes de cada trimestre. En la reunión general del mes de febrero se fijará cada año el importe de dicha cuota que deba satisfacerse durante el año en curso.

Art. 11. La Junta Directiva podrá imponer, si así lo estima conveniente, una multa de veinticinco céntimos de peseta a los socios que sin causa justificada dejen de asistir a las reuniones generales que celebre el Sindicato.

Art. 12. Los socios no tendrán nunca derecho, ni aun en el caso de disolución del Sindicato, a ningún reparto de dividendos o beneficios. En caso de disolución los fondos existentes, una vez liquidadas todas las obligaciones del Sindicato, deberán ser destinados a favor de alguna obra de interés o enseñanza agrícola o a favor de los establecimientos o instituciones de beneficencia de esta localidad.

Art. 13. El Sindicato existirá mientras haya número de socios suficiente para la formación de la Junta Directiva.

CAPITULO III

De la Junta Directiva

Art. 14. El Sindicato estará representado y regido por un Consejo de Administración o Junta Directiva formada de nueve socios.

Art. 15. Para formar parte de la Junta Directiva será indispensable tener en el Sindicato una imposición o imposiciones a plazo por valor en junto de doscientas cincuenta pesetas por lo menos, y sólo en el caso de no existir socios que reúnan este requisito podrán ser nombrados los demás, dando siempre preferencia a los socios que tengan impuesta a plazo en el Sindicato alguna cantidad.

Art. 16. La duración del cargo de Consejero será de cuatro años, renovándose la mitad de ellos cada dos años por elección en la Junta general ordinaria del mes de febrero. En la primera renovación cesarán cuatro Consejeros, debiendo ser designados por sorteo los que deban cesar primero.

Art. 17. En las renovaciones bienales de la Junta Directiva se reunirán al día siguiente de haber tenido lugar la elección los Consejeros que hayan de formularla y designarán de entre ellos los que han de desempeñar los cargos de Presidente, Vicepresidente, Cajero, Secretario y Contador.

Art. 18. Dichos cargos serán siempre gratuitos y obligatorios menos en el caso de reelección inmediata que podrá renunciarse; pero los cargos de Cajero y Secretario por quebranto de moneda y por su trabajo, podrán ser retribuidos con la gratificación que estime prudente la Junta Directiva.

Art. 19. Las vacantes que por cualquier causa ocurrieren no serán ocupadas o cubiertas hasta la primera Junta general reglamentaria que se celebre.

Art. 20. Para ser válidos los acuerdos que tome la Junta Directiva, deberán ser tomados por mayoría absoluta de votos.

Art. 21. Todas las operaciones que realice el Sindicato deberán ser autorizadas e intervenidas por el Presidente, Secretario y Contador.

Art. 22. La Junta Directiva se constituirá al menos una vez cada semana y siempre que los considere conveniente el Presidente.

Art. 23. Es privativo de la Junta señalar el crédito que la Caja pueda otorgar a cada uno de los asociados.

Del Presidente

Art. 24. Son atribuciones del Presidente: Presidir las reuniones de la Junta Directiva y del Consejo general; decidir con su voto los empates en las votaciones; velar por el exacto cumplimiento de los estatutos; dirigir las discusiones; ejercer todas las funciones de carácter ejecutivo que requiera la realización de cuantas operaciones practique el Sindicato, para cuyos fines la Junta Directiva allegará toda su representación y derechos en el Presidente, teniendo éste la obligación de dar cuenta de sus actuaciones en la primera sesión de la Junta que se celebre. El Presidente representará al Sindicato en todos sus actos y funciones sociales y en todas las relaciones económicas y jurídicas que procedan.

En el caso que se presente un asunto urgente y éste no sea de gran importancia, podrá resolverlo junto con el vocal de turno, sometiéndolo a la aprobación de la Junta en la sesión inmediata.

Del Vicepresidente

Art. 25. El Vicepresidente sustituirá al Presidente en el caso de ausencia, enfermedad o dimisión de éste, teniendo los mismos deberes, derechos y facultades en todas cuantas ocasiones le deba sustituir.

Del Cajero

Art. 26. Corresponde al Cajero: Custodiar los fondos sociales; pagar los objetos que para el asociado adquiera el Sindicato y los documentos de crédito debidamente autorizados y cobrar todas cuantas cantidades deban ingresar en el fondo social.

Del Contador

Art. 27. Corresponde al Contador: Presenciar las operaciones que realice el Sindicato y llevar el libro de Caja.

Del Secretario

Art. 28. Corresponde al Secretario: Autorizar con su firma e intervención todas las operaciones de la Sociedad: redactar las actas de las Juntas; llevar un libro de registro de socios y la correspondencia de la Sociedad; llevar los libros de contabilidad y avisar con ocho días de anticipación el cobro de las cantidades que el socio deba al Sindicato o la renovación de los préstamos.

De los vocales

Art. 29. Los vocales suplirán en caso necesario a los que desempeñen los cargos de Cajero, Contador y Secretario, así como también turnarán con el Presidente en los casos de resoluciones urgentes.

De la Junta General

Art. 30. El Sindicato celebrará una Asamblea general cada año dentro del mes de febrero y extraordinariamente tantas cuantas considere necesarias la Directiva. Se celebrará también Asamblea general siempre que lo soliciten por escrito veinticinco socios con sus respectivas firmas; esta solicitud deberá ser presentada a la Directiva con quince días de anticipación al de la Asamblea, y debiendo exponer en ella los asuntos que deban tratarse.

Art. 31. En la Asamblea ordinaria del mes de febrero deberán discutirse y aprobarse las cuentas generales del año anterior, las cuales deberán estar expuestas con quince días de anticipación en el local social; se elegirá la mitad de la Junta cuando corresponda; se acordará la cuota que deban satisfacer los socios durante el año en curso; se discutirán además los proyectos enunciados en la convocatoria y cuantos asuntos propongan los socios siempre que para ellos admita discusión la Junta Directiva.

Art. 32. Las Asambleas generales se convocarán con tres días de anticipación y por papeletas pasadas a domicilio. Si no se reunieran entre los asistentes a la reunión general la mitad más uno de los votos de todos los asociados, se celebraría sesión de segunda convocatoria media hora más tarde de la anunciada y entonces los acuerdos, serán válidos, cualquiera que sea el número de socios asistentes a ella.

Art. 33. Las votaciones serán siempre secretas y los acuerdos se tomarán por mayoría de votos presentes. Podrán tomarse también por aclamación.

Art. 34. Todos los socios tienen voz y voto y los socios que tengan en el Sindicato alguna imposición a plazo hasta cien pesetas tendrán un voto más y así sucesivamente otro voto por cada cien pesetas que tengan impuestas a plazo. Cuando el Sindicato cuente con capital propio suficiente para su

desarrollo y no tenga, por tanto, necesidad de acudir a las imposiciones a plazo, entonces todos los socios tendrán un solo voto y todos ellos igualdad de derechos para ser elegidos Consejeros.

CAPITULO IV

De las operaciones del Sindicato

Art. 35. Además de las operaciones indicadas en el objeto de este Sindicato, la Sociedad admitirá en su Caja de ahorros desde una peseta en adelante librando a los imponentes el correspondiente recibo y libreta de crédito.

Las imposiciones que el Sindicato admitirá en su Caja de ahorros serán de dos clases; imposiciones a plazo que no podrán retirarse hasta cumplidos tres años a contar desde el día en que se haga la imposición, e imposiciones a la vista que serán devueltas en el acto a petición de los imponentes.

No se admitirán imposiciones a plazo por menos de veinticinco pesetas. .

Art. 36. Las imposiciones no devengarán interés hasta el día primero del mes inmediato siguiente al de la fecha en que se haya efectuado la imposición y para retirarlas el imponente deberá avisar con ocho días de anticipación cuando trate de retirar cantidades mayores de cien pesetas, aunque se trate de imposiciones a la vista.

Art. 37. Los consejeros o sea los que formen parte de la Junta Directiva, no podrán retirar sus imposiciones a plazo sino hasta pasados tres meses de haber cesado en su cargo aunque durante el desempeño del mismo tenga lugar el vencimiento de sus imposiciones.

Art. 38. Tanto los socios como las personas extrañas al Sindicato, pueden imponer sus capitales en la Caja. Las imposiciones a la vista devengarán un interés que no exceda de un tres por ciento anual y las imposiciones a plazo, el interés no podrá exceder de un cuatro por ciento. Ambos intereses se pagarán por semestres vencidos.

Las imposiciones solo podrán ser rehusadas en el caso de que no pudiera colocarlas el Sindicato, bien como préstamo a los socios, o bien en algún establecimiento de reconocida garantía y a un interés que no baje del que abone el Sindicato.

Art. 39. No percibirán interés las cantidades impuestas por menos de un mes.

Art. 40. Los préstamos que la Caja rural conceda a sus socios, se entregarán mediante documentos mercantiles, endosables y descontables, siendo facultad del deudor devolver todo o parte del capital antes del vencimiento.

Art. 41. El interés de los préstamos, lo fijará la Junta Directiva, procurando que sea lo más módico posible no pudiendo exceder jamás del seis por ciento anual. Estos intereses se pagarán por anticipado.

Art. 42. El que desee obtener un préstamo lo solicitará al Presidente del Consejo de Administración, expresando la cantidad que solicita, el uso que quiere hacer de ella, la época que piensa devolverla en todo o en parte y las firmas que presente en garantía.

Art. 43. Para conceder un préstamo, será indispensable que el que lo solicite presente en garantía dos firmas que merezcan la confianza de la Junta Directiva.

Art. 44. La Junta no podrá conceder préstamos más que a los socios del Sindicato y cuando lo soliciten para fines puramente agrícolas, como gastos de siembra o recolección, pago de contribuciones, animales, alimentos para los mismos, aperos de labranza, etc.

En vista de las circunstancias que concurran en el solicitante, es privativo de la Junta, conceder en todo o reducido o negar el préstamo.

Art. 45. Si la demanda de préstamo excediera de los fondos disponibles se prorratearán los fondos existentes dándose, sin embargo, preferencia a los préstamos que tengan por fin el remedio de un mal de carácter público que afecte a la agricultura, el que solicite por plazo más breve y la persona más necesitada.

Art. 46. No se concederá nuevo préstamo a una misma persona que no haya cancelado el anterior.

Art. 47. Los préstamos serán renovables a solicitud del mutuario presentada quince días antes del vencimiento previa aprobación del Consejo que tendrá en cuenta el estado de la Caja, la confianza que merezca el deudor, la aplicación que se haya dado al préstamo y que se satisfagan los intereses vencidos y por vencer. Además, el Consejo podrá intentar, si así lo estima conveniente a los intereses sociales, un afianzamiento más perfecto dentro del curso de la operación, si aprecia que puedan ocurrir perjuicios en el fondo social.

Art. 48. Al día siguiente al fijado para la renovación total o parcial de un préstamo o su cancelación, será protestado en forma legal si el prestatario no compareciese a renovar o extinguir la operación, debiéndose someter a la jurisdicción del Juzgado municipal de esta villa o al de primera instancia de este partido.

CAPITULO V

Del capital social

Art. 49. El capital social lo constituyen los beneficios que ha obtenido hasta ahora el Sindicato de sus operaciones de compra-venta y de las cuotas satisfechas por los socios y, además, las cantidades que por los mismos conceptos obtenga en adelante.

También lo constituirán los legados, donativos o subvenciones que puedan serle concedidos.

La Caja rural atenderá a los préstamos que otorgue, con el capital del Sindicato y con las imposiciones que se hagan en la Sociedad, sean o no procedentes de individuos asociados.

Disposiciones adicionales

Art. 50. Cualquiera modificación que se introduzca en este Reglamento, y no desvirtúe el objeto primario de este Sindicato, deberá ser aprobada en Junta general por dos terceras partes cuando menos de los votos de los asociados. Dichas modificaciones tendrán igual fuerza ejecutiva y obligatoria que el articulado de los presentes Estatutos, bastando que consten en el acta de la sesión en que se acuerden y se cumplan los requisitos de la Ley.

Art. 51. En caso de liquidación de la Sociedad, una vez cubiertas todas sus obligaciones, así como satisfechas todas las imposiciones a la vista con sus intereses, cuales atenciones tendrán preferencia en el cobro, se pagarán las imposiciones a plazo si hay cantidad suficiente para ello y en caso contrario, a prorrata de lo que les corresponda. Si hubiese sobrante una vez satisfechas todas estas atenciones, se destinará a los usos que se señalan en el artículo doce de los presentes Estatutos.

Art. 52. La primera renovación de la Junta Directiva tendrá lugar en la Asamblea general del mes de febrero de mil novecientos veinte.

Art. 53. En todo lo no previsto taxativamente por este Reglamento, se regirá el Sindicato por las leyes vigentes.

Caldas de Montbuy, 31 diciembre de 1917. – El Presidente, Ramón Masclans. – El Vicepresidente, José Ambrós. – El Tesorero, Juan Anglí. – El Contador, Esteban Vilaburgés. – Vocales: Enrique Puigdoménech, José Nualart, Juan Torras, José Catafau. – El Vicesecretario, Antonio Poch. – José Fontcuberta, Secretario. – Hay un sello que dice: “Sindicato Agrícola – Caldas de Montbuy”.

Presentado en cuadruplicado ejemplar a los efectos de la Ley de Sindicatos agrícolas de 28 de enero de 1906.

Barcelona, 5 de enero de 1918. - El Gobernador civil.- El Marqués de Pílares.- Hay un sello que dice: “Gobierno civil de la provincia de Barcelona”.

Gobierno civil de la Provincia. - Servicio agronómico, Barcelona. - Negociado agricultura, Número 31

El Ilmo. Sr. Subsecretario del Ministerio de Hacienda me comunica con fecha 12 de febrero último lo que sigue:

“El Excmo. Sr. Ministro de Hacienda dice a esta Subsecretaría con fecha de hoy, lo siguiente: ‘Ilmo. señor: Visto el expediente promovido por el Sindicato agrícola de Caldas de Montbuy, provincia de Barcelona. - Resultando que el Ministerio de Fomento por Real orden de 22 de enero próximo pasado declara que debe ser tenido como verdadero Sindicato agrícola el de referencia, y con derecho por tanto, a los beneficios de la ley de 28 de enero de 1906; - Resultando que la instancia que inició dicho expediente, fué presentada en el Gobierno civil de la provincia en 5 de enero último y el ingreso del mismo en este Ministerio tuvo lugar el 28 del mismo mes, no habiendo transcurrido por tanto, el plazo de los tres meses señalados en el art. 8.º del Reglamento de 16 de enero de 1908 para la ejecución de la referida ley; - Vistos los arts. 1.º de la ley y los 7.º y 8.º del Reglamento; - Considerando que, en la tramitación de este expediente se han observado las formalidades legales, y que los fines que se propone realizar el Sindicato agrícola de que se trata, son los enumerados en el art. 1.º de la Ley, y, por consiguiente, tiene derecho a gozar de los beneficios que la misma concede a dichas entidades orgánicas: - S. M. el Rey (q. D. g.), de acuerdo con las conclusiones del Ministerio de Fomento, se ha servido reconocer verdadero Sindicato agrícola el de referencia, con derecho a gozar de las exenciones tributarias concedidas por la Ley. - De Real orden lo digo a V. I. para su conocimiento y demás efectos”.

Lo que traslado a usted para su conocimiento y demás efectos.- Dios guarde a usted muchos años. - Barcelona, 14 marzo de 1918. - Firma ilegible. - Señor Presidente del Sindicato agrícola de Caldas de Montbuy.

APÈNDIX 26

Instància del president del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui al Ministre de treball (23 de juliol de 1926)³³⁷

EXCMO. SR.

D. FRANCISCO DE P. TORRAS Y SAYOL, como Presidente del Sindicato Agrícola y Caja Rural de Caldas de Montbuy, a V. E. Acude y con el mayor respeto expone:

Que es bien notorio que los labradores de las comarcas de los llanos de Gerona, Vich y del Vallés se dedican desde hace muchísimos años a la cría y recría de ganado principalmente de cerda para abastecer los grandes centros consumidores de Barcelona, Sabadell y Tarrasa y esta crianza de ganado se ha intensificado durante estos últimos años en proporciones verdaderamente asombrosas llegando a constituir una industria auxiliar de los que se dedican a la agricultura, que a la par que les proporciona grandes cantidades de abonos para sus tierras les produce ciertos beneficios que se traducen en este relativo bienestar económico en que se encuentran los modestos labradores que vien en las citadas comarcas.

Que a medida que se fue intensificando la cría y recría de ganado no bastaron, como es natural, para su alimentación los productos que sacaban de sus tierras y tuvieron que acudir a la compra de los despojos de los trigos de las harinas de todos los puntos de España y a la importación de maíces de la Argentina que llegan en el puerto de Barcelona en cantidades extraordinarias. Esto motivó que se establecieran multitud de comercios en todas las poblaciones, que suministran a los payeses y ganaderos todos aquellos productos y además los abonos químicos y semillas para sus tierras, y azufres y sulfatos de cobre para la viña. Con mucha frecuencia los pobres labradores eran víctimas de la codicia de estos comerciantes que, atentos sólo a su negocio y faltos de conciencia en muchas ocasiones, hacían pingües beneficios a costa de los sufridos labradores aumentando indebidamente los precios y mixtificando la pureza de los abonos y calidad de las semillas.

Desesperados los labradores de lo que pasaba y guiados primeramente por algunas personas amantes de la agricultura y después por el Cuerpo de Ingenieros Agrónomos Oficiales, se acogieron a la Ley de Sindicatos Agrícolas y se formaron multitud de sindicatos,

³³⁷ Font: ACTC. Un llarg extracte de la instància fou publicada a la *RIACSI* d'agost de 1926.

que algunos sucumbieron inmediatamente faltos de dirección y otros llevan una vida raquítica por falta de medios económicos.

En esta villa de Caldas de Montbuy, unos humildes labradores constituyeron un Sindicato para realizar en común la compra de abonos, semillas, maíces y despojos; durante los cuatro primeros años de su existencia llevó una vida lánguida por falta de medios económicos, hasta que en el año 1917 unos propietarios de arraigo y prestigio moral en esta villa, y en cumplimiento de sus deberes de ciudadanía, colaboraron a la labor que realizaba el Sindicato y organizaron una Caja rural. El Sindicato, gracias a ello, empezó a desarrollarse y se tuvo la fortuna de encauzarlo por buenos caminos, y ante su marcha próspera y la confianza que inspiraban las personas dirigentes llovieron las imposiciones en la Caja rural, y como por encanto surgió el Sindicato Agrícola lleno de vida, adquiriendo un desarrollo insospechado. Pronto se pudo construir un edificio social, propio y adecuado, instalar en él un molino para piensos de ganado, adquirir un tren de trilla y conceder a sus asociados cuantiosos créditos que les libraron de la usura de que eran víctimas por parte de aquellos comerciantes antes citados. Y agrupados u unidos estrechamente en el Sindicato los propietarios y campesinos, amos y jornaleros, no se dejaron sentir en esta villa aquellas estridencias sociales que en no lejanos días agitaron y conmovieron a los pueblos, poniendo en pugna a las diversas clases sociales, no librándose de este movimiento las clases agrarias, de donde resulta que el Sindicato agrícola de esta villa ha realizado la doble obra, una económica mejorando la suerte de los humildes labradores y la otra social haciendo que la paz no se haya alterado entre los modestos campesinos.

Nuestro Sindicato Agrícola constituye hoy el orgullo de los labradores de Caldas de Montbuy y la admiración de los pueblos vecinos, y cuando empezábamos ya a saborear sus frutos y tener conciencia de su consolidación, aparece en la Gaceta del 16 de abril último una soberana disposición refrendada por el Excmo. Sr. Ministro del Trabajo, Comercio é Industria por la que se establece, con muy buen acierto, un registro é Inspección de las Sociedades y Entidades de ahorro, capitalización y similares, entre las cuales, según nosotros creemos, deben ir comprendidas las Cajas rurales, por más que en su articulado no se hace indicación alguna de las mismas. Y esta disposición las afecta de tal modo, que creemos con fundamento que hará imposible su existencia.

Los fondos de las Cajas rurales los utilizan los Sindicatos Agrícolas para la construcción de su edificio social, para la compra de máquinas agrícolas, abonos, semillas y piensos para el ganado que facilita a sus asociados, disponiendo de este modo de un capital a muy reducido interés (suele ser de un 3 %) que de no ser así no le sería posible al Sindicato cumplir su misión por falta de recursos económicos.

Las Cajas rurales son modestos organismos que su radio de acción no traspasa los límites de la población en que funcionan, al frente de las cuales están las personas del más alto prestigio moral de la población por su honradez e inteligencia, y por eso los vecinos no reparan en aportar sus ahorros en la Caja rural, porque conocen muy bien y saben quiénes y cómo se administran sus ahorros que a nuestro humilde entender es garantía más eficaz que la que puede ofrecer la vigilancia é inspección oficial del Estado, muy justificada en otra clase de Sociedades de ahorro.

Los fondos de las Cajas rurales no bastan en la mayoría de ellas para atender a sus necesidades propias mencionadas y por esta razón les es imposible constituir un depósito de garantía de valores que se exige en el indicado R.D. por más que en el Sindicato Agrícola y Caja rural de mi presidencia por su estado floreciente y de prosperidad tiene depositados constantemente en el Banco de España valores del Estado cuyo importe líquido sobrepasa al 50 % de las imposiciones.

Por todo lo expuesto atentamente suplicamos a V.E. que las Cajas rurales, teniendo en cuenta su gran modestia y los altos fines sociales que desempeñan entre los más humildes labradores, al estar regidas por personas de reconocida solvencia material y moral que se hallan dispuestas a sacrificar sus propios intereses para reparar cualquier quebranto que pudiese acarrear a los imponentes, la estrecha vigilancia que ejercen los mismos imponentes que ven continuamente y tan sobradamente como se administran sus intereses, la circunstancia de que los beneficios que realiza el Sindicato con su Caja rural no son repartibles sino que se acumulan al capital, aumentando continuamente sus garantías, por todo esto, Excmo. Sr. nos atrevemos a SUPPLICAR atentamente a V.E. que las Cajas rurales sean comprendidas entre las Entidades que se exceptúan de la citada inscripción y de que no ser esto posible se dicte una aclaración o disposición especial que sujetándose a ella haga posible el funcionamiento de las Cajas rurales.

Gracia que esperamos alcanzar del recto proceder de V.E. cuya vida guarde Dios muchos años.

Caldas de Montbuy, 23 de julio 1926.

Excmo. Sr. MINISTRO DEL TRABAJO, COMERCIO E INDUSTRIA.

MADRID

APÈNDIX 27

SOCIS DE L'ASSOCIACIÓ DE PROPIETARIS AGRARIS DEL PARTIT DE GRANOLLERS (1935)			
Nom	Localitat *	Finques	Observacions
Abadal de Bellsolà, Eulàlia	Mollet		
Agustí Amat, Agustí	La Roca	Can Amat (62 ha)	CAOV; SAICV (j); alcalde (1918-21)
Albiñana Catafal, Miquel	Martorelles	Can Sunyer (20 ha)	CAOV; alcalde (1920-22).
Albó Martí, Ramon	Castellterçol		Lliga Reg.; diputat a Corts (1908)
Alemaný Segura, Marcel·lí	Mollet		
Alomar Estany, Agustí	La Roca	68 ha	CAOV
Alòs de Dou, Joaquim d'	Castellterçol	Can Flaquer (109 ha) a S. F. de Codines + finques a Osona	Eclesiàstic (+ 1936)
Alòs de Dou, Josep Maria d'	Canovelles	Can Colomer (7 ha)	
Alòs de Dou, Manuel M. d'	Canovelles	Can Colomer (7 ha)	
Alòs de Dou, Montserrat de	Caldes de Montbui	Mas Ragassol (57 ha) + can Pallàs (54 ha) a S. Eulàlia	
Alsina Masip, Joan	Cardedeu		Alcalde (1914-23,1930-31)
Antoja Roca, Joan	L'Ametlla	Mas Puigllonell (112 ha)	CAOV
Aregall Soler, Joan	Aiguafreda		Alcalde (1920-22, 1925)
Argila Camarasa, Antoni d'	Montornès	Can Vilaró (60 ha)	IACSI; LPM (j:1932-33)
Armadans Surós, Jaume	Lliçà de Vall		CAOV (j:1906-08); alcalde (1906-08, 1923-24)
Armadans Xicola, Josep	Mollet		
Baliarda Campalans, Antoni	Sant Fost	Mas Llombart (96 ha)	CAOV; alcalde (1930-31)
Barbany Uñó, Lluís	Santa Eulàlia	Can Barbany (57 ha)	CAOV (j:1913-35)
Barnola Bassols, Joaquim de	Les Franqueses	Can Marí (94 ha) + can Plantada (29 ha) a Granollers + La Torre d'en Bassols (72 ha) a Martorell (Baix Llobregat) + terres a S. A. Besòs (Barcelonès)	IACSI (j:1936); Junta Defensa Aigües del Mogent i Congost (s:1911)
Basquens Esparrach, Joan	Llinars		
Baucells Gallifa, Dolors	Lliçà de Vall	Can Nadal (12 ha)	
Bertran Borrell, Josep	S. A. de Vilamajor		CAOV
Biosca de Solé, Emili	Les Franqueses	Can Gorchs (20 ha)	
Blanch, Maria (Vda. de Vallmitjana)	Caldes de Montbui		
Boix Boix, Maria	Mollet		
Bosch de Calderó, Miquel	Parets	Granja Marinette + can Calderó (Alella, Maresme)	CAOV; Sindicat Alella Vinícola (f:1906)
Brandel, Guillem	Cardedeu	Can Pelegrí (27 ha)	
Brustenga Oller, Josep	Santa Eulàlia	Can Brustenga (197 ha)	CAOV (s:1929-1935) Alcalde (1930-34)
Callicó, Matilde (Vda. de Coll)	L'Ametlla	Plandolit (65 ha)	
Camp Maspons, Josep	Granollers	Mas Aguilar (37 ha) a Lliçà d'Amunt	CAOV
Camp Tintó, Vicenç	Mollet		Lliga Reg.; alcalde (1930-31)
Carbonell Plantada, Higiní	L'Ametlla	Camp Llarg (15 ha)	CAOV (fd,j:1904-07)
Carcner, Dolors de (Vda. de Villalonga)	Castellterçol	Castell de Granera + castell de Castellbell (Castellbell i el Vilar, Bages) + finques al Baix Llobregat	Marquesa de Castellvell i baronesa de Maldà
Carrencà, Dolors (Vda. de Serra)	Granollers		
Casabayó Roquer, Jeroni	Caldes de Montbui		
Cirera Voltà, Josep	Sant Fost	Can Milans (24 ha) a Montcada	CAOV (j:1919-35); FCAB (fd,vp:1924-26); IACSI (j:1931-34, p:1934-36); Acció Popular Catalana (f,p:1934)
Codina Campdepadrós, Domènec	Caldes de Montbui		
Codina Monfolleda, Salvador	S. P. de Vilamajor		Alcalde (1934-35)

Codina Terrades, Joan	Cardedeu	Codina de Mogent (28 ha)	Alcalde (1926-27)
Colomé Boté, Josep	Les Franqueses		
Colomé Moncau, Joan	La Roca	Can Alsina	
Comamala Gorina, Joan B.	Montornès	Can Solé (26 ha)	CAOV; LPM (j:1903-33); AGGR; Lliga Reg.
Comas Volart, Isidre	Montornès	21 ha	LPM (j:1910-25,1932-33); alcalde (1906-09,1924,1931-32)
Compte Camp, Albert	Les Franqueses	Can Santa Digna (72 ha)	CAOV
Corbella Alerany, Eduard	Cardedeu	Centre Vitícola de Cardedeu	CAOV; enginyer industrial
Corderas Viladevall, Francesc	S. F. de Codines		(+1936)
Corominas Cortés, Enric	Sant Fost	Granja Avícola Corominas	Enginyer agrícola; Servei de Ramaderia de la Generalitat (1936)
Criach Folcrà, Ramon	Castellterçol		
Crous Torrents, Josep	Cànoves i Samalús	Can Antich (212 ha)	(+1936)
Cuch Carbonell, Miquel	Cànoves i Samalús	Can Cuch (319 ha)	Alcalde (1920-22)
Dachs Dachs, Ramon	La Garriga	Can Blancafort del Molí (85 ha) + finques a Tagamanent (54 ha), Montmany (24 ha) i Aiguafreda (8 ha)	CAOV; enginyer agrícola; Lliga Reg.; alcalde (1949-55)
Draper Alfaràs, Joan	Llinars		Metge; alcalde (1939-45)
Draper Desplats, Claudi	L'Ametlla	Can Draper (101 ha)	CAOV
Duran Girbau, Josep M.	L'Ametlla del Vallès	Can Plantada (140 ha) + can Duran (64 ha) a Palau-solità	Unió Colliters d'Avellana del Vallès (fd,j:1913); CAOV (j:1933-35); APPJ-Granollers (s:1935). Alcalde de Palausolità i Plegamans (1916-17, 1920-21). Comerciant de grans; alcalde (1939-51)
Duran Rocasalbas, Joan	Santa Eulàlia		CAOV
Esteve Castells, Josep	Parets	21 ha	
Esteller Albiñana, Carolina	Cardedeu	56 ha + terres a S.A. Vilamajor	
Estrada Farnés, Julià	Granollers		Alcalde de Palou (1925-27); (+1936)
Fages Vilà, Fèlix	Santa Eulàlia	Farell (53 ha) a Lliçà d'Amunt + can Corominas (25 ha) a Bigues + can Sorgas (6 ha) a les Franqueses	CAOV (fd,p:1908-12); IACSI (j:1909-12, 1919-22); Associació Colliters d'Avellana del Vallès (fd,p:1913); Lliga Reg.; Diputat prov. (1909-21)
Farnés Farnés, Joan	Parets	Romeu (23 ha) + finques a S. A. Llavaneres (Maresme) i a Tortosa (Baix Ebre)	Metge; IACSI (j:1925-29,1931-35,1940-44); CA de Catalunya (j:1918)
Fonolleda Borrell, Vicenç	Mollet	Can Fonolleda (32 ha)	CAOV
Fontdevila Colom, Calixte	Aiguafreda	Terres a Tagamanent	CAOV
Fontova Escrivà, Antoni	Cardedeu	Can Diumer	
Fournier Touchard, Juli	La Garriga		
Galceran Petit, Francesc	Caldes	Can Prat de Dalt (190 ha)	CAOV (jDel:1909-10); (+1936)
Gesa Bellavista, Josep	Cardedeu		CAOV;Lliga Reg.; alcalde (1929-1930)
Girbau Aymerich, Josep	La Garriga		CAOV
Giró Cladellas, Francesc	Granollers		
Gorina Sala, Santiago	Les Franqueses	Can Sala (35 ha) + terres a Castellar del Vallès i a Sant Pere de Terrassa	APPJ de Sabadell (com. Org.)
Grau Casals, Josep	Tagamanent		Alcalde (1916-23,1926-28,1931)
Klein Serrallés, Rosend	Cardedeu		
Layret Massana, Joaquim	Montornès	Can Ginesta (113 ha)	LPM (j:1924-26; s:1928-33)
Llanza Montoliu, Ignasi	Lliçà de Vall	Can Coll (89 ha) + can Feu (53 ha) a Lliçà d'Amunt	IACSI (j:1927-31)
Llibre Blanch, Lluís	Cardedeu	Can Esmandia	
Llobet Fortuny, Salvador	La Roca		
Manent (Vda. de Rivière), Antònia	Cardedeu	Mas Vilalba	
Manils Palau, Josep	Montornès	Mas Buscarons (44 ha)	CAOV; Lliga Reg.; alcalde de Montmeló (1906-20)
Màrgens Gibert, Marià	Les Franqueses	Can Màrgens (60 ha)	Alcalde (1931-34)
Martorell Falguera, Andreu	Parets		
Mas Maspons, Alfons	Lliçà d'Amunt	Mas Mas (163 ha)	CAOV (j:1907-12, 1927-35)
Masaguer Crous, Josep	Cànoves i Samalús		Alcalde (1922-23,1931-36)
Maspons Anglasell, Marià	Bigues i Riells	Can Maspons (76 ha)	
Maspons Camarasa, Esteve	L'Ametlla	Can Maspons de la Vall (110 ha) a S.E. Ronçana	
Matons Estrany, Joan	Martorelles	Mas Matons (20 ha)	Alcalde (1916-20); (+1936)

Cooperativisme i associacionisme agrari a Catalunya

Mayol Pont, Antoni	Granollers	Mayol (40 ha)	CAOV (j:1906-08, 1919-35); FACB; IACSI (dl:1932); Lliga Reg.; alcalde de Palou (1906-10)
Molins Cunill, Josep	Parets		
Moner Barberà, Jaume de	La Roca		CAOV; Fed. Vaquers del Vallès (j); (+1936)
Niella Trémol, Jaume	Cardedeu		
Oliver Margenat, Ramon	Cardedeu		
Oller Sarrà, Antoni	Castellterçol	Mas Oller (235 ha) + mas Esplugues (120 ha) a Castellcir	CAOV; Lliga Reg.; alcalde (1900-03)
Palet Viver, Josep M.	Bigues i Riells		
Parera Massaguer, Eliseu	Cànoves i Samalús		
Pérez López, Antoni	Canovelles	Can Duran (16 ha)	CAOV
Pérez Malla, Josep	Granollers		Enginyer agrícola
Piella (Vda. de Margenat), Emília	Santa Eulàlia	Can Burguès (57 ha)	
Pineda Carrencà, Pere	Bigues i Riells	Mas La Pineda (42 ha)	CAOV
Planas Borrell, Joan	Montseny	Can Riera Moliner	Alcalde (1902-18)
Poch Pujadas, Antoni	Caldes de Montbui		CAOV
Pons Pascual, Francesc	Les Franqueses		
Portet Adam, Antoni	Martorelles		
Prat Puig, Joan	Les Franqueses		
Puig de Pallejà, Ignasi de	Cànoves i Samalús	Can Bori (477 ha) + finques al Barcelonès i al Baix Llobregat Can Besora (32 ha)	IACSI (j:1923-26, 1934-35); APPJ-Sant Feliu de Llobregat (fd:1931)
Puigdomènech Pujol, Antoni	Mollet del Vallès		
Pujadas Falguera, Sadurní	La Roca del Vallès		
Pujol Esteve, Antoni	Mollet del Vallès		
Pujol Esteve, Domènec	Mollet del Vallès		
Pujol Martells, Vicenç	Mollet del Vallès	Can Pujol (20 ha)	Alcalde (1909-10)
Pujol Pi, Pau	Mollet del Vallès		
Pujol Planas, Jaume	S. P. de Vilamajor		Alcalde (1903-11,1924-27,1947-49)
Puntas Viñas, Manuel	Granollers		CAOV; carlí; (+1936)
Ramírez Miquel, Joan	Montmeló	Torre Pardalera (32 ha)	
Ramis Huguet, Joaquim	Llinars del Vallès	Can Colomé (69 ha) + Mas Ramis (105 ha) a les Franqueses + Ca n'Huguet (250 ha) a Vilallonga de Ter (Ripollès)	
Regàs Albiñana, Joaquim	Cardedeu		Cambra de Comerç
Riba d'Espanya, Santiago	Granollers	Can Riba de la Serra (102 ha)	IACSI (j:1925-28, vp:1931, p:1931-34); CAOV; Junta Defensa Aigües del Mogent i Congost (fd,p:1910-14); UVC (dl Palou:1911); Lliga Reg.; vice Diputació de Barcelona (1930)
Ribas Berengué, Esteve	Les Franqueses		
Ribó Prats, Albert	Castellterçol	Hotel Prudenci	Alcalde (1929-33,1939-40)
Ricart, Frederic	Les Franqueses		
Riera Pintor, Marià	Granollers		
Rius Torras, Gabriel	Montmany		
Roca Soler, Martí	Martorelles	20 peces (111 ha) + mas Fenosa (47 ha) a Montornès	
Roca Umbert, Esteve	Granollers		Industrial tèxtil
Roger Salavert, Hipòlit	Castellterçol	Can Salvatges (60 ha), can Mañosas (28 ha) i can Agulló (95 ha) a Granera + can Solà (66 ha) a Calders (Bages)	
Romeu Torras, Antoni	Santa Eulàlia		CAOV
Ros Alsina, Josep	Cànoves i Samalús		
Ros Sallent, Frederic	Mollet	Can Mulà (64 ha) + can Sallent (334 ha) a Castellar + can Farriol (120 ha) a S. Perpètua + 120 ha a S.F.Llobregat	APPV (s:1900); CAOV (fd,j:1901-07); SA-Mollet (fd,p:1908); Junta Defensa Aigües del Mogent i Congost (p:1910-1914); IACSI (j:1917-21); Lliga Reg.; alcalde (1906-09); industrial tèxtil
Rosàs Macià, Albert	Granollers	Can Rosàs (87 ha) + 2 finques a Santa Eulàlia	CAOV (j:1919-35); IACSI (j:1931-33) Alcalde (1930)

Rossell Bordoy, Marià	Llinars		Propietari d'una farinera; alcalde (1918-23)
Rosselló Roig, Carles de	La Garriga	Can Terrers (219 ha).	CAOV; alcalde (1930-31)
Rota Falguera, Vicenç	Mollet		
Rovira de Villar Viver, Josep	Les Franqueses	Villar (53 ha) + Moncau (52 ha) a Lliçà d'Amunt + Prat (47 ha) a Cànoves i Samalús	APRV (j:1898-1901); CAOV (fd,j:1901-07, 1912-16, p:1918-35); Unió Colliters d'Avellana del Vallès (fd,j:1913); FACB (vp:1920-22); IACSI (j:1927-31); Lliga Reg.; alcalde (1930-31)
Sala Molas, Francesc	Caldes de Montbui	Can Corró (73 ha)	SACM (vp:1918-35); CAOV (j:1919-35); alcalde de Castellterçol (1914-15)
Sales Bruguera, Marià de	La Roca		CAOV
Sanllehy Girona, Carles	Caldes de Montbui	Mas Camp (199 ha) + Les Torres de Palau (Palau-Sacosta, Gironès)	Marquès de Caldes de Montbui; IACSI (j:1915-18); SACM; Acció de Defensa Agrària (j:1918); Unió de Sindicats Agrícoles (fd,j:1928)
Sanromà Gual, Jaume de	Llinars	Can Estapé (72 ha)	CAOV (j:1903); SALV (fd:1908)
Sans Blanch, Joan	Mollet		
Sans Maynou, Joan	Mollet		
Sastre Terrades, Jaume	Granollers		
Segalés Serra, Francesc	Caldes de Montbui		
Serra Torrents, Francesc	Lliçà de Vall		CAOV
Sol Parreu, Josep	Granollers		
Soler Benaprès, Romà	Sant Quirze Safaja		
Soler Pallarols, Josep	Granollers		
Subirà Baró, Joan	Montornès		CAOV
Terradellas Torrents, Josep	Montornès		
Tintó de Farrés, Rosa	Lliçà de Vall		
Torras Casals, Joan	Sant Quirze Safaja		Alcalde (1930-33,1934-36,1939-57)
Torras Paituví, Salvador	Granollers		
Torras Rius, Maria Teresa	L'Ametlla	Can Camp (45 ha)	
Torras Sayol, Francesc de P.	Caldes de Montbui	Can Gafa (27 ha) a Santa Eulàlia + 20 ha a altres municipis de la comarca	APRV (j:1898-1901); CAOV (fd,vp:1901-03,1908-18) Unió de Colliters d'Avellana del Vallès (fd,vp:1913); SACM (p:1918-36); IACSI (j:1925-29); Unió de Sindicats Agrícoles (fd,j:1928); APPJ-Granollers (p:1931-1936); Lliga Reg.; alcalde (1909,1924-30)
Torrens Pujol, Josep	Sant Fost	Can Torrens (157 ha)	CAOV; alcalde (1920-23,1929-30)
Torruella Basses, Joan	Cardedeu		
Torruella Basses, Manuel	Cardedeu	Can Eres Vell	CAOV; alcalde (1910-13)
Trias de Bes, Frederic	Les Franqueses	Can Riembau (28 ha)	
Trias de Bes, Lluís	Les Franqueses	Can Riembau (28 ha)	
Trinxet Pujol, Emili	S. F. de Codines	Can Bosch (145 ha)	Unió Catalana d'Avicultors i Cunicultors (p:1936)
Valls Tusell, Josep	Fogars de Montclús		
Viader Bas, Marc	Cardedeu	Granja Viader (13 ha) + can Esmandia (30 ha) a Cànoves i Samalús	
Vila Capella, Jaume	La Roca		
Vinzia Canet, Gaietà	Mollet		
Viver Balançó, Maria	L'Ametlla		
Volart Torruella, Joan	Parets	Can Volart (122 ha) a Cànoves i Samalús	Alcalde (1924-30,1954-63)

Abreviatures: membre de la junta (j), president (p), vicepresident (vp), fundador (f), secretari (s), delegat (dl); assassinat pels revolucionaris l'any 1936 (+1936). La resta consten a l'apartat d'abreviatures que consta a l'índex general del treball.

* Localitat on el propietari tenia la finca més important. Quan no s'especifica el contrari, totes les dades corresponen a la localitat especificada.

Font: Elaboració pròpia a partir de la relació de socis que certificava el secretari de l'APPJ-Granollers el 5 de setembre de 1935 (ACTC). Tots els socis pagaven més de 50 pessetes anuals de contribució rústica.

APÈNDIX 28

NOTES BIOGRÀFIQUES (II):

ARGILA i MATAS, ANTONI D' (¿- Montornès del Vallès, 1914): Propietari de can Vilaró, la finca rústica més important de Montornès (60 ha, la meitat de regadiu)³³⁸, era també un dels primers contribuents de Mollet, on era propietari de can Magre, i de Granollers, on residia habitualment i d'on fou regidor durant la darrera dècada del segle XIX i alcalde l'any 1907, a banda de president en diverses ocasions del Casino, l'entitat que agrupava les classes benestants locals. Després de presidir l'APRV (1879-1880), fou un dels fundadors i membre de la junta de la CAO V (1903) i de la LPM (1902-1914). Fou un membre destacat del Sometent i pels seus treballs en el cos armat fou premiat amb la gran Creu de l'Ordre del Mèrit Militar: *"en el Sometent era un element activíssim —llegim en una nota necrològica— haventhi tingut grans iniciatives desde fá molts anys, per lo qual fou elevat al càrrec de vocal de la Comissió organitzadora, que desempenyaba amb un entusiasme extraordinari. Ara, darrerament, tenia projectades reformes molt radicals en el Cos, amb el fi de dotarlo d'una perfecta organització. El senyor d'Argila fou el qui principalment cuidá de la célebre expedició i reunió de tots els Sometents armats de Catalunya a Montserrat, essent ell qui feu portar a felís terme el monument que, en honor del Sometent, s'aixeca prop del Monestir..."*³³⁹. Dos fills seus, Josep i Antoni d'Argila i Camarasa, foren també socis de l'IACSI i de la LPM: el primer, que era el primogènit i hereu, l'any 1922 figurava com el primer contribuent rústic de Montornès³⁴⁰. Fou soci de l'IACSI i membre de la junta de la LPM des de la mort del pare fins a l'any 1926. El segon substituï com a hereu el germà després de la seva mort sense descendència i figurava entre els 10 primers contribuents rústics de la comarca³⁴¹. Fou soci de l'IACSI des del 1926, membre de la junta de la LPM (1932-1933), soci de l'APPJ de Granollers i l'any 1935 formà part de la comissió

³³⁸ RPGranollers, Tom 87, reinscripció del 29.3.1941. A mitjan segle XIX la finca era propietat de Josep Vilaró (ACA, Secció Hisenda, amillaraments de Mollet, 1861 i de Montornès, 1873).

³³⁹ *El Vallès Nou*, 3.1.1915.

³⁴⁰ ACMV, caixa 7: Borrador del testament d'Antoni d'Argila i Matas (18.11.1914). ACA, Secció Hisenda: amillarament de Montornès (1922).

³⁴¹ ACA, Secció Hisenda: amillaraments de Mollet (1930) i de Montornès (1922 i 1936).

d'homenatge al president de l'IACSI Josep Cirera i Voltà. Un altre fill, Francesc, heretà la finca de can Poi de Mollet³⁴².

BLANCAFORT i SARRÀ, ANTONI (La Garriga, ? - 1921): Cosí d'Enric Prat de la Riba, era propietari i regentava la coneguda casa de banys Blancafort que el seu pare, Joan Blancafort i Llavina, havia establert a la Garriga l'any 1840, un fet que va canviar, de manera trascendental, la trajectòria d'aquesta família: abans de 1840 era una família dedicada a *“una activitat merament pagesa, que subsistia amb el treball de la terra propi d'una família de nivell mitjà, subordinada als alts i baixos de les collites [...] amb la inauguració dels primers banys termals de la Garriga, amb concepció diguem-ne ‘moderna’, passen a primer pla del poble, tant en l'ordre social com en l'econòmic”*³⁴³. Antoni Blancafort era, segons la descripció que en feia el seu nét, *“un home pacífic, recte i profundament religiós. Era una persona estimada —fins puc dir venerada— per la majoria de la gent del poble [...] Havia tingut els tres càrrecs importants que existien en els pobles: alcalde [els anys 1894-1897], jutge i obrer de la parròquia. Ara bé, quan havia finit el seu mandat, continuava actiu en la política, perquè la gent anava a consultar-li problemes i demanrali consell”*³⁴⁴. Va presidir l'APRV els anys 1895-1898, en què l'entitat va restar pràcticament inactiva, i després formà part de la CAO. El seu fill, Joan Baptista Blancafort i Carbonell (1866-1948) va contraure matrimoni l'any 1892 amb Maria de Rosselló i Donato, filla del diputat Conservador Pere de Rosselló i Puig (1840-1890), de can Terrers. Afavorit per aquest maridatge va comprar al propietari de can Terrers, Josep de Rosselló³⁴⁵, una gran extensió de terreny d'aquesta darrera finca, on hi havia una antiga font d'aigua termal que enriqué el cabal d'aigua termal del Balneari Blancafort³⁴⁶.

BOGET VIVER i CARRERAS, PERE (Sant Mateu de Montbui, Bigues i Riells, 1815 – Granollers, c. 1860): Fou el primer president de la Subdelegació de l'IACSI a Granollers (1853). Natural de Bigues (parròquia de Sant Mateu de Montbui), va

³⁴² Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès, caixa 56: apèndix a l'amillament de 1917.

³⁴³ Joan Hernandes, “Els Blancafort del carrer o de la plaça”, *Analecta*, núm. 4, Centre d'Estudis Històrics Garriguenc, la Garriga, 1995, pàg. 21.

³⁴⁴ Pere Blancafort de Rosselló, *La Garriga, el balneari i jo*, Barcelona, Ed. Ariel, 1976, pàg. 20-21.

³⁴⁵ Vegeu la nota biogràfica a l'apèndix.

³⁴⁶ Josep Maurí i Serra, *Història de la Garriga*, Barcelona, 1949, vol. III, pàg. 372.

traslladar-se Granollers després del seu matrimoni (1843)³⁴⁷, i va viure-hi prop de vint anys i l'any 1854 va ocupar el càrrec d'alcalde³⁴⁸. Va morir abans de 1862 sense descendència, cosa que fa molt difícil recuperar informació biogràfica. En canvi, he pogut reconstruir l'evolució del seu patrimoni. La casa pairal dels Boget era a Montmany, però des del final del segle XVIII havien entroncat per via matrimonial amb la família Carreras de Sant Mateu de Montbui, propietaris d'un dels patrimonis més importants del municipi de Bigues i Riells i també de la comarca. A la mort de Pere Boget Viver (que sovint signava amb el nom de Pere Carreras), el patrimoni passà a mans de la seva germana Maria, casada amb Jacint Matalonga i Estruch (1808-1870), natural de Vacarisses³⁴⁹. Quan es produí la mort de Maria Boget Viver (1884), el patrimoni fou dividit entre els fills, segons sembla perquè el primogènit fou desheretat per matrimoni no consentit³⁵⁰. El mas Carreras fou conservat per Maria Matalonga Boget fins almenys els anys 1940 (hi va viure amb el seu marit fins que, l'any 1904, van traslladar la residència a Barcelona)³⁵¹. En canvi, el mas Boget de Montmany, on hi havia la casa pairal i una gran extensió de bosc, fou venut l'any 1925³⁵². El comprador fou l'industrial barceloní Josep Sala i Ardiz, el qual deu anys abans havia adquirit la finca veïna de ca l'Oliveres³⁵³.

BOQUET i VIVES, SALVADOR (Caldes de Montbui, ¿ - 1918): Membre de l'antiga APRV, fou un dels promotors de la fundació de la CAOV i membre de la seva junta directiva (1901-1912), i de la seva Delegació a Caldes de Montbui, la qual va

³⁴⁷ Arxiu parroquial de Sant Pere de Bigues: Llibre de matrimonis (1744-1859), fol. 126.

³⁴⁸ Pere Boget Carreras fou alcalde de Granollers del primer de gener al 9 d'octubre de 1854.

³⁴⁹ Arxiu parroquial de Sant Pere de Bigues: Llibre de defuncions, 1859-1889, fol. 59. En el primer amillament de Bigues i Riells que s'ha conservat, que data de l'any 1864, el mas Carreras era inscrit com una propietat de l'hisendat Jacint Matalonga, juntament amb altres dues finques rústiques (segurament el mas Roca i el mas Ciurans) que sumaven, el conjunt de les tres, un total de 103 hectàrees (ACA, Secció Hisenda: amillament de Bigues i Riells, 1864).

³⁵⁰ Arxiu municipal de Bigues i Riells, Fons 1, caixa 763: Contribucions territorials urbana i rústica (1872-1893/94), apèndix a l'amillament per a 1884-1885; Josep Claret, "Cases que tenen història: can Cabot de la Vall", *Anuario local*, núm. 11, Santa Eulàlia de Ronçana, 1973, pàg. 42-47.

³⁵¹ En l'amillament de Bigues i Riells de 1942 constava inscrit amb una extensió total de 88 hectàrees (Arxiu Municipal de Bigues i Riells, Fons 1: caixa 810 i 811: amillament de 1942; Padró d'habitants de 1901.

³⁵² El preu total de venda de la finca, juntament amb un cens, fou de 30.000 ptes. de les quals només corresponien a la part de la Garriga 5.130 ptes (RPGranollers, Tom 184, Fol. 217, reinscripció del 10 de desembre de 1943). El mas Boget devia tenir una extensió considerable, atès que només al terme de la Garriga comptava amb 24 ha (bosc i erm en la seva major part).

³⁵³ RPGranollers, Tom 184, Fol. 192, reinscripció del 4 de desembre de 1943. Josep Sala i Ardiz va ingressar com a soci de l'IACSI el mateix any 1915. L'any 1932, en la tradicional "favada", els socis de l'Institut van visitar aquesta extensa explotació forestal (120 ha) que s'estenia pels termes de Montmany i la Garriga (RIACSI, 1932, pàg. 147-148).

presidir des de 1908 fins a la seva dissolució el 1914³⁵⁴. L'any 1884 havia contractat matrimoni amb Rita Vilaprat i Cerdà, que heretà la finca El Prat de Dalt (o Mas Prat de Sant Tomàs), una de les més importants de Caldes de Montbui, amb unes 150 ha de terra (190 ha en total sumant les terres dels termes de Bigues i Riells i Sant Feliu de Codines)³⁵⁵. Fou en aquesta casa pairal on, amagat durant la guerra d'Espanya, Jaume Balmes va escriure *El Criterio*³⁵⁶. L'any 1906, en un acte celebrat a la propietat en el qual participaren comitatives dels ajuntaments de Vic, Sant Feliu de Codines i Caldes de Montbui, a més de moltes associacions que s'hi adheriren (entre altres la CAOVI i la delegació de Caldes), es va col·locar una placa que recordava aquest fet³⁵⁷. El seu gendre, Francesc de P. Galceran i Petit, va exercir el càrrec de tesorero de la delegació (1909-1910), fou membre de l'IACSI des de l'any 1929 i de l'APPJ de Granollers, cap de la Unió Patriòtica a Caldes durant la dictadura del general Primo de Rivera, i va morir assassinat el 24 de juliol de 1936 a Cerdanyola del Vallès³⁵⁸.

BRUSTENGA i MÀRGENS, FRANCESC (Santa Eulàlia de Ronçana, 1876 - 1925): Fill d'una nissaga documentada des del segle XIII, era el propietari de can Brustenga, la finca més important de Santa Eulàlia de Ronçana i una de les més extenses de tota la comarca³⁵⁹. Va heretar-la del seu pare l'any 1907 i va introduir-hi algunes millores, com la construcció d'una bassa de 4.000 m³ d'aigua, amb la finalitat d'assegurar el regadiu de les seves terres. Juntament amb el seu pare, Josep Brustenga i Fatjó dels Xiprers, que fou membre de l'APRV i reconegut com

³⁵⁴ Elegit president en l'acte de constitució de la delegació (23.5.1904), va cedir la presidència a Francesc de P. Torras i Sayol els anys 1905-1907, per tornar-la a exercir després fins a la seva dissolució el gener de l'any 1914.

³⁵⁵ Segons el testament escripturat el 2.3.1885, l'herència de Carme Vila Prat passà a la filla de Salvador Boquet, Maria del Carme Boquet i Vilaprat (ACA, Secció Hisenda, apèndix a l'amillament de Caldes de Montbui per a 1929 i de Bigues i Riells per a 1902).

³⁵⁶ La raó perquè Jaume Balmes s'amagués al Prat de Dalt fou exposada per Jaume Maspons i Camarasa en la sessió apologètica de Balmes celebrada a Vic el 10 de juliol de 1906: Josep Prat, sogre de Salvador Boquet, estava casat amb Carme Cerdà, germana de l'enginyer Ildefons Cerdà i de Josep Cerdà, consoci del pare i germà de Jaume Balmes en el negoci de pells i cuirs. El treball que Jaume Maspons va llegir en aquella ocasió fou reproduït a "Un recort den Balmes", *El Vallès*, Any I, núm. 11, 14.7.1906.

³⁵⁷ "La festa den Balmes", *El Vallès*, 29.9.1906. La iniciativa fou suggerida per Jaume Maspons i Camarasa en la sessió apologètica de Jaume Balmes celebrada a Vic el 10 de juliol del mateix any; l'associació catalanista "Catalunya Vella" recollí la idea i va costejar la placa.

³⁵⁸ Josep M. Solé i Joan Villarroya, *La repressió a la rera guarda...*, vol. II, pàg. 160.

³⁵⁹ Cap a mitjan segle XX, els béns immobles de can Brustenga sumaven unes dues-centes hectàrees de terra, de les quals més d'una cinquantena eren de conreu i el seu fill, Josep Brustenga i Oller, figurava entre els deu principals contribuents de rústica de la comarca (ACA, Secció Hisenda: amillament de Santa Eulàlia de Ronçana de 1946).

“*un dels hisendats més prestigiosos de la Comarca*”³⁶⁰, va ser un dels promotors de la CAO. Va formar part de la seva junta directiva durant molts anys (1904-1906, 1912-1916) i l’any 1919 en fou elegit vicepresident. També fou soci de l’IACSI (1918), delegat per al Vallès de la junta de la Societat Catalana per al Cavall Nacional de Tir Lleuger (1911), representant dels propietaris de Santa Eulàlia a la Junta de Defensa de les Aigües del Mogent (1911) i membre de l’Associació de Vaquers de la localitat i de la junta de la Federació de Vaquers del Vallès (1924), atès que a la finca aleshores ja hi destacava l’explotació ramadera, amb bestiar de totes classes, un extens bosc, amb un forn per mantenir-lo net, i els conreus arbustius i de regadiu³⁶¹. En un altre àmbit, fou alcalde de Santa Eulàlia de Ronçana (1904-1909) i sotscaporal dels sometents del Partit Judicial de Granollers³⁶². Sovint, participava a les tertúlies de la impremta Joseph de Granollers, lloc de trobada dels simpatitzants de la Lliga Regionalista a la capital comarcal. L’any 1900 va contraure matrimoni amb Montserrat Oller i Sarrà, de Castellterçol, cosina-germana d’Enric Prat de la Riba, amb qui va mantenir molt bones relacions. Va tenir dotze fills, el primogènit dels quals, Josep Brustenga i Oller (1901-1964), va continuar en molts aspectes la labor del seu pare. S’ocupà de dirigir l’explotació agrària de can Brustenga i continuà la vinculació amb l’IACSI i amb la CAO, en la qual exercí com a secretari des de l’any 1929 i també fou membre de l’APPJ de Granollers. Com el seu pare, també fou alcalde de Santa Eulàlia (1930-1934) i formà part de la candidatura de la Lliga Catalana en les eleccions municipals d’aquest darrer any, continuant com a regidor fins a l’any 1936. En esclatar la revolució de 1936, va aconseguir escapar i passar al costat “nacional”, on va tenir un càrrec important dins de la Falange. Mentrestant, la finca de can Brustenga fou incautada i va esdevenir primer una escola d’infants i, posteriorment, en caserna militar. Un altre fill, Francesc, va romandre amagat a Santa Eulàlia, però fou descobert i mort pels guàrdies d’assalt cap al final de la guerra.

CABOT i BOGET, JAUME (Santa Eulàlia de Ronçana, 1827 – 1892): Fill de Jaume Cabot i Maspons i d’Eulàlia Boget i Carreras, fou el darrer descendent d’una nissaga documentada des del segle XV, propietària de can Cabot de la Vall, una

³⁶⁰ CAO: Mem. 1907.

³⁶¹ RIACSI, 1930, pàg. 99-100.

³⁶² *La Gralla*, núm. 213 (12.7.1925).

extensa finca amb casa pairal a Santa Eulàlia de Ronçana³⁶³. L'any 1872 va contraure matrimoni amb Josefa Matalonga i Boget, filla de can Carreras de Bigues³⁶⁴; però va morir sense descendència i la finca de can Cabot fou heretada per un nebot, Vicenç Roura i Anglís³⁶⁵, i posteriorment, l'any 1931, venuda a un matrimoni francès³⁶⁶. Jaume Cabot fou alcalde de Santa Eulàlia en dues ocasions (1877-1879 i 1891-1892) i regidor i tinent d'alcalde en diferents moments al llarg de la segona meitat del segle XIX³⁶⁷. Va ser un dels fundadors i membre de la primera junta directiva de l'APRV (1876-1878).

CARBONELL i PLANTADA, HIGINI (L'Ametlla del Vallès, 1838 – 1931): Hereu de can Carbonell, un petit patrimoni rústic que havia constituït el seu pare, Joan Carbonell i Xammar, farmacèutic titular de l'Ametlla³⁶⁸. Sense cursar estudis universitaris, va dedicar-se a administrar les seves propietats i a exercir de procurador i persona de confiança dels propietaris de finques que no residien a la localitat. L'any 1902, l'alcalde de l'Ametlla, Sebastià Bassa, el nomenà síndic-procurador per tal que —segons explica Josep Badia³⁶⁹— exercís de portaveu de l'ajuntament prop dels altres terratinents del municipi. L'any 1908 abandonà

³⁶³ Cap a mitjan segle XIX can Cabot de la Vall estava inscrita amb una extensió de 91 ha, de les quals més de la meitat eren al terme de Lliçà d'Amunt (ACA, Secció Hisenda, amillaments de Santa Eulàlia de Ronçana, 1861 i de Lliçà d'Amunt, 1862). A més de la finca de can Cabot, Jaume Cabot també era el propietari del mas Tàpies de Corró de Munt (17 ha) (ACA, Secció Hisenda, amillament de les Franqueses del Vallès (1864).

³⁶⁴ Josefa Matalonga i Boget heretà la meitat del mas Roca (74 ha) de la seva mare, Maria Boget i Viver (escriptura de testament del 20.2.1883) i l'altra meitat per compra a la seva germana Magdalena (escriptura de venda del 2.10.1884) i també va adquirir el mas Ciurans (46 ha) al seu germà Pere. A la mort del seu marit, en no tenir fills, va haver de deixar can Cabot de la Vall, però per drets de matrimoni va obtenir algunes propietats com, can Tudó, i censos de terrenys propers. En el seu testament datat el 2 d'abril de 1928, l'hereuera universal era una seva neboda, Rosa Colomer i Matalonga, però va deixar les heretats Roca, Roqueta (una petita peça d'una quartera de terra, amb una casa derruïda) i Ciurans a Pere Cabot i Gispert, pagès de Santa Eulàlia (a qui havia tingut a casa seva treballant de mosso) i can Tudó, la casa de Santa Eulàlia on havia viscut des de la mort del seu espòs, a la germana d'aquell, Maria Cabot Gispert, que havia treballat com a criada (RPGranollers, Tom 3, reinscripció de la finca 701; Josep Claret, "Cases que tenen història: can Cabot...").

³⁶⁵ Joan Roura i Cuspinera, com administrador dels béns del seu fill, va rebre l'herència de Jaume Cabot (Arxiu municipal de Santa Eulàlia de Ronçana, caixa núm. 168: apèndix de l'amillament de Santa Eulàlia de Ronçana per a l'any 1895-1896).

³⁶⁶ Fou adquirida per Adolf Mario Faure i Adelaide Roche, de Marsella, que hi instal·laren una granja avícola; poc temps després la Guerra Civil els allunyà a França i l'any 1939 fou parcialment destruïda (Josep Claret, "Cases que tenen història: can Cabot...").

³⁶⁷ Fou tinent d'alcalde de l'ajuntament de Santa Eulàlia en 1859, 1861-1862, 1867-1868, 1869-1871, 1879-1880 i regidor en 1891-1892 (Arxiu municipal de Santa Eulàlia de Ronçana, caixa 1: *Llibre d'actes de sessions del Consell municipal, 1845-1879*).

³⁶⁸ En els anys trenta la propietat inscrita per Higiní Carbonell sumava unes 25 hectàrees en total en quatre finques, totes heretades del seu pare, i figurava entre els vint primers contribuents rústics (ACA, Secció Hisenda: amillament de l'Ametlla del Vallès de 1935).

³⁶⁹ Josep Badia, *L'Ametlla del Vallès. Cròniques del nostre temps. Galeria de personatges*, Ajuntament de l'Ametlla del Vallès, 1992, pàg. 35-39.

l'ajuntament i fou nomenat jutge municipal. Des d'aquest càrrec, que va exercir fins a l'adveniment de la Segona República, i sota la influència de la majoria de terratinents, va adoptar una actitud recelosa envers la colònia d'estiuejants de l'Ametlla, que en aquells anys començava a ser nombrosa³⁷⁰. Fou un dels fundadors de la CAOVI i membre de la seva junta directiva els anys 1904-1907.

DACHS i POUS, SALVADOR (La Garriga, 1861 - 1918): El seu avi, Pere Dachs i Prat (1825-1881) era natural de Gurb, a la plana de Vic, però a rel del seu matrimoni amb Maria Teresa Vilar i Desvilara de Vic, entroncà amb els propietaris de can Blancafort del Molí, de la Garriga, localitat de la qual l'any 1846 fou nomenat alcalde. El seu fill, Pere Dachs i Vilar (?-1896), també fou alcalde de la Garriga els anys 1868-1869 i 1877-1881. Cap a mitjan segle XIX, aquest feia constar una propietat de 84 hectàrees a la Garriga i era també el propietari del mas Avencó d'Aiguafreda, on hi havia els coneguts pous de gel. Com els seus antecessors, Salvador Dachs va ser regidor de l'ajuntament durant molts anys i l'any 1897 va succeir com a alcalde a Antoni Blancafort. També continuà la vinculació amb l'IACSI que existia des del seu avi, que ja fou membre de la Subdelegació de Granollers, i del seu pare amb l'APRV, de la qual aquest fou membre des del 1888. Ell fou president de l'APRV en l'etapa de redinamització del final del segle XIX (1898-1901) i fou el principal promotor i després el primer president de la CAOVI (1901-1907 i 1914-1918)³⁷¹. També va ser vocal de la junta directiva de l'IACSI (1915-1917) i del Consell Provincial d'Agricultura i Ramaderia (1916-1918), i va participar molt activament en la FACB: *"en Dachs no deixava mai d'assistir a les seves reunions mensuals, ni als seus Congressos anuals, essent el més fidel seguidor de la Federació; i tant era la justa autoritat de què disfrutava entre els capdavanters de les associacions agrícoles, que en les Assemblees que en el lloc del Congrés es celebren per a elegir President, quasi sempre la proclamació per aclamació es feia per boca d'En Dachs"*³⁷². En la FACB va exercir els càrrecs de secretari, vicepresident i president en els anys 1906-1908: *"el seu pas per la Presidència de la Federació (1907-1908) es destaca en els anys de la mateixa, per les activitats que desplegà i el perfeccionament que donà a la seva organització"*³⁷³. Cunyat d'Enric Prat de la Riba, formà part de la Lliga

³⁷⁰ Josep Badia, *Un segle de gestió municipal*, L'Ametlla del Vallès, 1986, pàg. 131.

³⁷¹ El 14 de juliol de 1908, la junta de la CAOVI li tributà un homenatge en agraïment a la seva labor a la seva *"gran casa pairal"* (CAOVI: Mem. 1908).

³⁷² Jaume Maspons i Camarasa, "Agricultors Catalans. Salvador Dachs i Pous (1861-1918)", *CP1921*.

³⁷³ *Ibidem*.

Regionalista i, juntament amb Narcís Verdaguer i Callís i Jaume Serra i Dachs, es presentà a les eleccions provincials de 1905 pel districte de Vic-Granollers, quan encara era el president de la CAO V; però la seva candidatura sortí derrotada. Va presidir el consell d'administració de la companyia de Telefonía del Vallès³⁷⁴, de la qual fou el més entusiasta promotor, i també va ser sotscaporal dels sometents del partit judicial de Granollers. El seu fill, Ramon Dachs i Dachs, va obtenir el títol de pèrit agrícola a l'Escola Superior d'Agricultura (promoció de 1932-1933) i fou soci de la CAO V, de l'APPJ de Granollers i, també de l'IACSI des de l'any 1929, després de la mort de la seva mare, que havia continuat la vinculació amb la institució després de la mort de Salvador Dachs.

DRAPER i GIROUD, JOSEP M. (Barcelona, 1840 – L'Ametlla del Vallès, 1928): propietari de can Draper, un dels masos més antics i més importants de l'Ametlla³⁷⁵, que a mitjan segle XIX comptava amb un centenar d'hectàrees de terra, bona part de conreu. Segons Josep Badia, Draper fou un dels primers propietaris que va optar per la plantació d'avellaners per tal de compensar el desastre econòmic que havia suposat a l'Ametlla la crisi de la fil-loxera³⁷⁶. Home culte i distingit, fill de Barcelona, on era propietari d'una guanteria de luxe del carrer d'Escudellers, va arribar a l'Ametlla per fer-se càrrec de l'herència del mas Draper³⁷⁷. Tanmateix, va participar molt activament en la vida local de l'Ametlla, on fou alcalde (1897-1902), un càrrec que ja havien exercit el seu avi patern Josep Draper de Rosselló (1854) i després el seu oncle Josep Draper i Plantada (1869 i 1872). Tot i que passava algunes temporades a Barcelona, on tenia nombroses relacions, era un home conegudíssim a Granollers i a la seva comarca, *"on principalment es movia i posava el servei públic les seves tan agradables qualitats [...] Caracteritzat agricultor, es donava el cas vertaderament extraordinari de que era acollit amb gust en els cercles d'artistes i*

³⁷⁴ Sobre la companyia de Telefonía del Vallès, vegeu Àngel Calvo, "L'aportació del Vallès Oriental a la telefonía catalana: el Grup Telefònic de la Garriga (1907-1916)", *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, núm. 14, Granollers, 1998, 15-24. Sobre el conflicte que la concessió del telèfon a la Garriga va provocar entre la CAO V i l'ajuntament de Granollers, vegeu: J. Planas, *Propietaris organitzats...*, pàg. 149-150. El periòdic regionalista *El Vallès Nou* (29.12.1912), va publicar una llarga carta al director de Salvador Dachs on exposava l'origen del Grup Telefònic de la Garriga i donava la seva versió del conflicte amb l'ajuntament de Granollers.

³⁷⁵ Josep Badia, *L'Ametlla del Vallès. Notes històriques*, L'Ametlla del Vallès, 1978, pàg. 71-73.

³⁷⁶ Josep Badia i Moret, *L'Ametlla del Vallès, 1835-1935. Un segle de gestió municipal*, Ajuntament de l'Ametlla del Vallès, 1986, pàg. 78.

³⁷⁷ Segons explica Eugeni Xammar, Josep M. Draper va heretar el mas Draper d'un cosí germà (E. Xammar, *Seixanta anys d'anar pel món*, Ed. Pòrtic, Barcelona 1974, pàg. 32). Al Registre de la Propietat de Granollers hi consta que Josep M. Draper i Giroud es convertí en propietari de la finca *"como heredero sustituto de su abuelo Don José Draper y de Roselló nombrado en testamento de treinta de Julio de mil ochocientos treinta y seis"* (RPGranollers, Tom 88, Fol. 100, reinscripció de 1941).

*literats; ell, l'home de pagès, l'agricultor, es sostenia dignament al costat dels homes de més refinament d'esperit, tant li era i tant li esquèia parlar amb humils pagesos del seu poble, com amb les persones més rellevants de la societat i del món intel·lectual. Difícilment, per tant, trobaríem dintre de la nostra pagesia, altra personalitat més senyorívola que la d'en Draper [...]*³⁷⁸. Membre de l'APRV, de la que fou president (1883) i, com a secretari (1899), fou l'encarregat de redactar la comunicació als cinc presidents que signaren el missatge a la Reina regent³⁷⁹. També fou una "*personalitat molt significada al Vallès per la seva actuació política, d'acord sempre amb els elements adictes a la Lliga Regionalista, que en aquesta comarca constituïen el nucli principal a la Cambra Agrícola*"³⁸⁰. Va ser un dels fundadors i vicepresident de la CAOVS (1904-1907) i membre de la primera junta de la Unió de Colliters d'Avellana del Vallès (1912). També va ser membre de la junta directiva de l'Ateneu Barcelonès, designat per la Secció d'Agricultura de l'entitat (1907). El seu fill, Claudi Draper i Desplats, fou soci de l'IACSI des de 1928 i també de la CAOVS i de l'APPJ de Granollers.

DURAN i GIRBAU, JOSEP MARIA (Palau-solità, c. 1880 -?): Fill de Pere Duran i Plantada³⁸¹, tenia la formació de perit agrícola i actuava com a apoderat del seu pare en l'administració de les finques, raó per la qual va rebre crítiques pel tracte que dispensava als censataris, parcers i arrendataris "*que no volien acceptar-li les condicions honeroses i draconianes que'ls imposava en els tractes*" i que, arran d'això, en una ocasió havia hagut d'abandonar la casa que tenia a Caldes de Montbui "*doncs el poble amotinat davant la mateixa, volia executar-lo*"³⁸². Com el seu pare, fou alcalde de Palau-solità i Plegamans en dues ocasions (1916-1917 i 1920-1921)³⁸³ i va participar molt activament en diverses associacions dels propietaris rurals del Vallès: fou membre de la junta de la Unió de Colliters d'Avellana del Vallès, de la junta de la delegació de la CAOVS a Caldes de Montbui (1912-1913) i, ja en el

³⁷⁸ *Diari de Granollers*, 5.9.1928.

³⁷⁹ Reproduïda a l'apèndix.

³⁸⁰ *La Gralla*, núm. 371, Granollers, 9.9.1928.

³⁸¹ Vegeu la nota biogràfica a l'apèndix.

³⁸² Vegeu Jordi Planas, "La revolució de juliol de 1936 al Vallès Oriental: dietari d'un propietari rural", *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, núm. 10, pàg. 16-27. (La cita procedeix de l'expedient per a la incautació de la finca de can Plantada de l'Ametlla). Segons el testament de Pere Duran i Plantada escriturat el 13 d'agost de 1930, els béns foren heretats per Jesús Duran i Girbau (ACA, Secció Hisenda: apèndix a l'amillament de Santa Eulàlia de Ronçana per a l'any 1945).

³⁸³ Miquel Alimbau i Tomàs Castells, *Història de l'ajuntament de Palau de Plegamans*, Palau de Plegamans, Quatrepíns, 1998, pàg. 85 i 88.

període republicà, de la junta directiva de la CAO V (1933-1935) i de l'APPJ de Granollers, de la qual en fou el secretari (1935). En aquests anys, des de la presidència de l'Agrupació Catalanista de Caldes de Montbui, de la qual fou fundador i primer president (1932-1934)³⁸⁴, va opinar obertament en relació al problema rabassaire dient que “no existiria problema si no fos la baixa política que el crea i l'enverina contínuament [...] si no haguessin sigut les fortes campanyes demagògiques en profit d'uns quants vividors en omplir llurs calaixos de bufets dels diners dels mateixos rabassaires, automàticament s'hauria resolt el problema amb imparcialitat i amb la força dels números”³⁸⁵. Durant la revolució de 1936 va haver d'amagar-se a la finca de can Plantada, que seria incautada, i després a Barcelona³⁸⁶.

DURAN i PLANTADA, PERE (Barcelona, 1855 – Montcada i Reixac, 1936): Descendent d'una vella nissaga —que es remunta almenys al segle XV³⁸⁷— de Palau-solità i Plegamans, localitat de la qual fou alcalde en dues ocasions (1902-1903 i 1912-1913)³⁸⁸. Al patrimoni rústic de can Duran de Palau-solità, rebut en herència el 1875³⁸⁹, amb unes 70 ha, va sumar-hi la finca de can Plantada de l'Ametlla del Vallès, amb una extensió de gairebé el doble d'hectàrees, procedent de l'herència del seu oncle, Josep Plantada i Vidal, que va morir sense descendència l'any 1898³⁹⁰, i es convertí d'aquesta manera en un dels principals propietaris rurals de la comarca. En els anys trenta, constava com el primer contribuent rústic de l'Ametlla i el quart de Palau-solità i Plegamans³⁹¹. Soci de l'IACSI des de la segona meitat del segle XIX, a començaments del nou segle fou un dels promotors de la

³⁸⁴ AGCB, Fons Associacions: exp. 15.854.

³⁸⁵ Josep M. Duran, “Mirat des de dalt”, *La Veu de la comarca calderina*, 22.10.1932. Aquest article publicat al primer número del setmanari portaveu de l'Agrupació Catalanista de Caldes de Montbui va tenir una rèplica contundent en el setmanari portaveu de la secció local d'ERC: Gabriel Banús, “Un rabassaire als Srs. Duran i Cusiné”, *Farell*, 24.12.1932.

³⁸⁶ Vegeu Jordi Planas, “La revolució de juliol...”.

³⁸⁷ El cognom Duran ja apareix en el fogatge de Plegamans de 1470 (Esteve Busquets i Molas, *Plegamans. Una història de deu segles*, Barcelona, 1970, pàg. 193).

³⁸⁸ M. Alimbau i T. Castells, *Història de l'ajuntament...*, pàg. 71 i 79.

³⁸⁹ Ministeri d'Agricultura, Arxiu de l'IRYDA: *Inventari de Fincas Expropiables (1933-1935)*, província de Barcelona, tom 30.

³⁹⁰ A la mort de Josep Plantada, el 7 de juliol de 1898, ja havia mort la primera substituïda fideicomisària, que era la seva germana Dolors. Segons la reinscripció que es va fer de la finca després de la Guerra Civil, el mas Plantada estava format per dues cases, can Plantada a Santa Eulàlia i can Palau a l'Ametlla i sumava una extensió de 139 hectàrees, de les quals 13 ha havien estat segregades i establertes pel mateix Pere Duran a diferents persones (RPGranollers, Tom 1, finca núm. 2, reinscripció del 21.1.1947).

³⁹¹ ACA, Secció Hisenda: amillaraments de l'Ametlla del Vallès de 1935 i de Palau-solità i Plegamans de 1932.

CAOV, de la qual fou membre de la junta directiva entre 1909 i 1911. Considerat pels revoltats de 1936 “*un home absolutament de dretes*”³⁹², fou perseguit i assassinat el 19 de desembre de 1936 a Montcada³⁹³.

FAGES i VILÀ, FÈLIX (Barcelona, ? - 1954): Membre de l'APPV, fou un dels fundadors de la CAOV, el seu president de 1908 fins al 1913 i membre de la seva junta fins a l'any 1935. Barceloní, estiuejava a la Garriga i en els anys del canvi de segle va comprar algunes propietats rústiques a la comarca. L'any 1898 va comprar el mas Corominas de Bigues i Riells (25 ha)³⁹⁴ i el mas Sorgas amb una petita extensió de terra a Llerona (6 ha)³⁹⁵ i el 1900 va comprar el mas Farell de Lliçà d'Amunt (53 ha)³⁹⁶. Membre de la Lliga Regionalista de Barcelona, fou diputat provincial per Granollers des de 1909 fins al 1921. L'any 1906 la CAOV s'adherí a la Solidaritat Catalana i el nomenà el seu representant a tots els actes³⁹⁷. Es presentà a les eleccions de 1909 juntament amb Enric Prat de la Riba i Lluís Pericas: “*portat per un excés de delicadesa*”³⁹⁸, va dimitir del càrrec de president de la CAOV, però només de forma transitòria, prenent de nou possessió del càrrec un cop elegit. Dins de la Diputació fou vocal de la comissió d'interessos agraris de la província i, contestant a la felicitació de la Junta Directiva de la CAOV per la seva elecció com a diputat, digué “*que primer que Diputat se sentia agricultor y President de la Cambra Agrícola, subordinant tots els seus actes dintre la Diputació a la conveniencia nostra*”³⁹⁹. El mateix any, amb motiu de la mort de Domènec Fatjó⁴⁰⁰, fou nomenat vocal del Consell Provincial d'Agricultura per substituir-lo. Soci de l'IACSI des de 1906, fou vocal de la seva Junta Directiva els anys 1909-1913 i 1919-1921. Fou el representant de l'IACSI en la comissió executiva de la “Comunitat per a l'adquisició

³⁹² ANC: Generalitat de Catalunya, Departament d'Agricultura. Expedient de sotmesos a responsabilitat (L'Ametlla del Vallès, Vallès Oriental), 1937, núm. 3.

³⁹³ Josep M. Solé i Joan Villarroya, *La repressió a la reraguarda...*, vol. II, pàg. 164.

³⁹⁴ ACA, Secció Hisenda: amillament de Bigues i Riells de 1929. Va efectuar la compra a l'hereu de la finca, Pere Parellada, i posteriorment Fèlix Fages vendria el mas a diferents compradors (ACA, Secció Hisenda, apèndix als amillaments per a 1899-1900 i per a 1931).

³⁹⁵ RPGranollers, Tom 9, Fol. 217, reinscripció de 6.12.1939. El Mas Sorgas de Llerona fou comprat a Francesc Tenas i Noguera, juntament amb tres immobles més per un total de 25.000 ptes.

³⁹⁶ RPGranollers, Tom 134, Fol. 212, reinscripció de 16.2.1943. El preu total de la compra de Fèlix Fages a Josep Farell fou de 52.500 ptes.

³⁹⁷ CAOV: Mem. 1906.

³⁹⁸ ACTC: Circular de Francesc de P. Torras i Sayol, president accidental de la CAOV, sol·licitant el vot per a la candidatura de Fèlix Fages a tots els socis de la CAOV. Granollers, 14 d'octubre de 1909.

³⁹⁹ CAOV: Mem. 1909.

⁴⁰⁰ Vegeu la nota biogràfica a l'apèndix.

de primeres matèries” organitzada per la FACB, a partir d’una iniciativa de la CAO V i la Cambra Agrícola de Vic (1909). També fou un dels fundadors i president de la Lliga de Contribuents de Bigues i Riells (1907), de l’Associació de Colliters d’Avellana del Vallès (1912) i membre de la junta directiva de la Cambra Oficial de la Propietat Urbana de Barcelona (1912).

FATJÓ MORRAL i CASAMADA, TOMÀS (Cerdanyola del Vallès, ? - 1916): Un dels primers contribuents de Cerdanyola⁴⁰¹, era també el propietari del mas Pujol de Caldes (220 ha)⁴⁰² i va heretar també del seu pare, Josep Fatjó i Borrell, el mas Palaudàries (112 ha) de Lliçà d’Amunt⁴⁰³. Fou membre de la Junta Directiva CAO V (1904-06). Nomenat per formar part d’una comissió per “*procurar á la nostra Comarca una casta forsa productiva del bestiar porquí*”, l’any 1906 es desplaçà a Marsella, juntament amb un altre membre de la junta, Esteve Guasch i Cortès, de Parets, per adquirir exemplars de bestiar de la raça craonesa (“*la millor y més elogiada a Fransa*”) i oferir-los als socis de la CAO V⁴⁰⁴. El mateix any, fou el representant de la CAO V en l’acte d’inauguració de la Cambra Agrícola de Rubí. També fou soci de l’IACSI des de 1910. El seu fill i hereu, Josep Fatjó i Pi (o també anomenat Josep Fatjó dels Xiprers), soci de l’IACSI des de 1932, va rebre el premi destinat per l’entitat a les masoveries centenàries per la continuïtat de la família dels masovers del mas Pujol des de 1819⁴⁰⁵.

FATJÓ i TINTORER, DOMÈNEC (Cerdanyola del Vallès, 1847-1909): Propietari de can Fatjó del Molí, de Cerdanyola, localitat de la qual fou alcalde i jutge municipal diverses vegades, tenia terres també a Barberà del Vallès i altres municipis. En el retrat que en deixà Jaume Maspons i Camarasa, el presenta com “*agricultor intel·ligent i entusiasta, que practica l’agricultura, que llegeix i en parla com un*

⁴⁰¹ A l’amillament de Cerdanyola de 1925, consta com el cinquè contribuent rústic del municipi (ACA, Secció Hisenda).

⁴⁰² El mas Pujol va passar a la família Fatjó de Cerdanyola l’any 1774, a la mort de Maria Teresa Pujol i Fatjó. L’any 1861 estava inscrit a Caldes de Montbui al nom de Josefa Fatjó (146 ha) i a Palau-solità i Plegamans a nom de Josep Fatjó (74 ha) (ACA, Secció Hisenda: amillaments de Caldes de Montbui i Palau de Plegamans de 1861).

⁴⁰³ RPGranollers, Tom 73, Fol. 100, reinscripció de 27.2.1941. Segons el testament escripturat el 7.9.1901, deixà com a hereu el primogènit del seu matrimoni amb Dolors Pi i Buxó, Josep Fatjó i Pi. Aquest va morir solter l’any 1937 i la finca passà a mans de la seva germana Maria Àngels. En l’escriptura d’inventari de la finca del 28.3.1940 se li atribuïa un valor de 102.000 ptes.

⁴⁰⁴ “Millora del bestiar porquí”. Junta de foment i millora del bestiar porquí, Granollers, 12.3.1906.

⁴⁰⁵ RIACSI, 6.1933.

*fervent enamorat d'ella, que assisteix a reunions i congressos, que fomenta la creació de la Cambra Agrícola del Vallès (Granollers), s'optant-lo la mort quan formava part de la Junta Directiva d'aquella Corporació*⁴⁰⁶. La seva mort es produí accidentalment quan intentava salvar un jornalier de morir asfixiat en un cup de la seva bodega: “Morir pera salvar la vida a un altre es cosa meritòria —s’afirmava a la memòria de la CAO V d’aquell any— ¿però no us sembla que es mes gran l’esperit de caritat y sacrifici quant es un amo que pert la vida per auxiliar a un jornalier?”. Des de 1907, Domènec Fatjó també formava part del Consell Provincial d’Agricultura i Ramaderia. Segons Jaume Maspons, fou un dels primers propietaris que va muntar quadres de bestiar vaquí per a la producció de llet a gran escala; quan es produí la invasió de la fil·loxera, va anar a França a estudiar el problema de la vinya americana i portà a casa seva estaques de les varietats que aleshores es consideraven millors, que serviren per replantar moltes vinyes de la comarca; quan els sulfats encara no eren d’ús corrent, ell l’aplicava ja a les vinyes de la seva propietat imitant-lo directament d’Anglaterra; finalment, quan s’adonà que les vinyes deixaven de ser rendibles, va plantar una part de les seves terres de fruiters, singularment de pruneres, que donaren bons rendiments i exportà fruita a França⁴⁰⁷. Després de la seva mort, el seu fill, Domènec Fatjó i Vallès, el succeí en la junta directiva de la CAO V: “a la primera sessió que celebrava la Junta Directiva de la Cambra Agrícola del Vallès després d’ocorreguda la mort de D. Domingo Fatjó, hi va comparèixer espontàniament el seu fill, el seu hereu, el seu continuador. L’elegit per a formar part de la Junta era el pare, en Fatjó del Molí; però —ens diu Maspons— ¿no era en Fatjó del Molí el jovenet que entrava, encara que no hagués sigut votat pels socis per a formar part de la Junta? Vot i veu tingué des d’aquell moment, com els demás membres de la Junta, l’amo de Can Fatjó del Molí”⁴⁰⁸. Domènec Fatjó i Vallès també continuà com a soci de l’IACSI des de 1910, fou delegat de la UVC per Cerdanyola i membre del Consell Comarcal de l’Alt Vallès (1911) i, més tard, membre de la comissió organitzadora de l’APPJ de Sabadell.

FERRAN i COLL, FÈLIX (Mollet del Vallès, 1814-1895): Propietari de can Fonolleda de Mollet (“*probablement la casa més vella del poble*”⁴⁰⁹) i d’altres finques

⁴⁰⁶ Jaume Maspons i Camarasa, “Agricultors Catalans. Domènec Fatjó i Tintorer (1847-1909)”, CP1916. Fou membre de la junta directiva de la CAO V des del 1907 al 1909.

⁴⁰⁷ *Ibidem*.

⁴⁰⁸ *Ibidem*.

⁴⁰⁹ Joan Aliguer, *Mollet en deute*, Martorelles, 1992, pàg. 28.

agrícoles. Segons J. Maspons i Camarasa, *“tota qüestió d’interès agrícola havia de subjectar-se, a la comarca del Vallès, al parer d’aquest home; tota actuació a desenrotllar necessitava la seva empenta i direcció”*⁴¹⁰. Va ser un dels propietaris més actius en la introducció de millores tècniques i productives en l’agricultura comarcal de la segona meitat del XIX, especialment en el camp de la viticultura. Segons el mateix testimoni, *“la vinya i el vi foren les constants preocupacions d’en Ferran, com la de tants agricultors, seguides, és veritat, d’alguns èxits, però també de no pocs errors i desenganys. Quan, l’any 1853, va aparèixer l’oïdium, en Ferran cregué observar que els ceps de la vora de la carretera, pel fet d’ésser coberts de pols, es conservaven més bé que els altres. Home de resolucions, organitzà colles d’homes que recollissin la pols de la carretera, i així pogué empolsar els seus extensos vinyars, i afirmà que, gràcies al procediment, collí més vi que els seus veïns; repetí la pràctica alguns anys, fins que, per sort de tots, el 1858 es va començar a aplicar el sofre. També per allà el 1887 fou els primers a preconitzar la pràctica de podar les vinyes un cop pedregades, així com des de 1862 posseïa una màquina de trepitjar raïms, que era si no la primera, de les primeres que es varen conèixer a la comarca vallesana. No cal dir que quan fou assotada la vinya per la filoxera, en Fèlix Ferran fou un dels capdavanters de totes les campanyes, ben infructuosament algunes, que per a combatre el diminut insecte es varen seguir, fins que es va veure que l’arma verament eficaç era el peu americà, i en Ferran fou el seu introductor a les vinyes del Vallès”*⁴¹¹. Va presentar els productes agrícoles de les seves finques a les exposicions universals de Paris (1867) i Barcelona (1888), en les quals va obtenir, respectivament, una medalla d’argent i un premi extraordinari del Ministeri de Foment *“por la numerosa colección de cereales, pues solamente de trigos presentó veinticuatro muestras de varias clases, además de cebada, avena y maíces blanco y amarillo. Atendiendo a la calidad de los mismos y a ser este agricultor entusiasta propagador de las buenas prácticas del campo, se le otorgó esta recompensa”*⁴¹², la qual consistí en una birbadora. Una de les finques que posseïa, poblada de tarongers, a Sant Just Desvern, procedia d’una donació que li va fer el comte de la Vall de Marlés perquè *“en aquelles lluites de carlins la seva intervenció salvà la vida al comte”*⁴¹³. Soci de l’IACSI des de l’any 1856, fou membre de la Subdelegació de Granollers i el primer president de l’APRV (1876-1878). També fou vocal fundador de la Lliga de Contribuents de Barcelona (1882) i l’any 1887 fou designat, pel Ministeri

⁴¹⁰ J. Maspons i Camarasa, “Agricultors Catalans. Fèlix Ferran i Coll”, CP1929, pàg. 54-57

⁴¹¹ *Ibidem*.

⁴¹² *Ibidem*.

⁴¹³ Joan Aliguer, *Mollet en deute*, pàg. 27.

de Foment, vocal de la Comissió provincial de Defensa contra la Fil·loxera, càrrec que tornà a ocupar l'any 1893. Segons Joan Solé Tura, “*fou inclús cridat al Ministeri d'Agricultura de Madrid, on va desenvolupar una tasca molt meritòria i encara que desvinculat momentàniament del nostre poble degut al seu treball, mai ens va oblidar, efectuant visites molt sovint [...]*”⁴¹⁴. A Mollet fou alcalde els anys 1855-1857 i 1859-1861. Sembla ser que va quedar vidu molt jove i l'any 1860 va veure morir la seva única filla de 23 anys⁴¹⁵. Tot el seu patrimoni fou heretat per Jaume Fonolleda i Ferran⁴¹⁶.

FONOLLEDA i FERRAN, JAUME (Mollet del Vallès, ? - 1906): Hereu del patrimoni de Fèlix Ferran⁴¹⁷, cap al final del segle XIX era un dels principals viticultors de la localitat, dirigia personalment l'explotació agrària i hi aplicava els darrers avenços tècnics⁴¹⁸. Fou redactor del *Resumen de Agricultura* i a Mollet exercí diversos càrrecs públics: l'any 1893 era fiscal del Jutjat municipal i formava part de les juntes locals de Primera Ensenyança i de Sanitat⁴¹⁹. Fou, juntament amb Frederic Ros i Vicenç Pujol, un dels propietaris de Mollet que gestionà la compra de canons contra les pedregades. Amb motiu de la seva mort, era recordat com “*un dels promotors y apòstol entusiasta de l'associació agrícola en la nostra comarca, ja que fou un dels principals puntals, en tot temps, de l'antiga Associació de Propietaris del Vallès*”⁴²⁰. El seu fill, Vicenç Fonolleda i Borrell, fou soci de la CAOV i formà part de les delegacions de la Cambra que assistien als congressos de la FACB del començament del segle⁴²¹. Segons un cronista local, Vicenç Fonolleda “*era una de les figures senyeres del Mollet antic, personalitat molt preparada culturalment i amb*

⁴¹⁴ Joan Solé Tura, *Mollet, una mica d'història*, Gràfiques Aster, Mollet del Vallès, 1981, pàg. 60.

⁴¹⁵ *Ibidem*, pàg. 60-61.

⁴¹⁶ En l'apèndix a l'amillament de Mollet per a 1898-1899, consta que Jaume Fonolleda rebé en propietat totes les finques inscrites a nom de Fèlix Ferran, segons inventari autoritzat pel notari de Granollers Domènec Roca el 7 de desembre de 1895 (Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès, caixa 56, contribució territorial).

⁴¹⁷ Vegeu la nota biogràfica a l'apèndix. En l'amillament de Mollet de l'any 1861 la finca de can Fonolleda (32 ha) consta inscrita a nom de Vicenç Fonolleda (el pare de Jaume), que era un dels deu primers contribuents rústics de la localitat. En la refundició de l'amillament de 1915 encara consta la inscripció de can Fonolleda (amb 22 ha, gairebé totes de vinya) al nom de Jaume Fonolleda i Ferran i figura com el cinquè contribuent rústic del municipi (ACA, Secció Hisenda, amillament de Mollet del Vallès de 1915).

⁴¹⁸ Això és, almenys, el que es dedueix de la seva carta al Director del *Resumen de Agricultura*, en què explica les seves experiències per combatre el mildiu i la fil·loxera (RA, 10.1889).

⁴¹⁹ Vicenç Plantada i Fonolleda i Joseph Payá i Raurich, *Geografia local de Mollet del Vallès*, Tipografia de Lluís Tasso, Barcelona, 1983).

⁴²⁰ CAOV: Mem. 1906.

⁴²¹ Queda constància que assistí als congressos de la FACB de 1904, 1905 i 1906.

*un gran esperit de servei*⁴²². Des de 1918 fou soci de l'IACSI⁴²³ i després fou soci de l'APPJ de Granollers. El fill d'aquest, Jaume Fonolleda i Millet, va obtenir el títol de perit agrícola a l'Escola Superior d'Agricultura (promoció de 1924-1925) i l'any 1930, figurava com a propietari de can Fonolleda i cinquè contribuent del municipi⁴²⁴. Fou soci de l'IACSI des de l'any 1928 i fou agent de l'oficina d'assegurances de l'IACSI a Mollet (1933). L'any 1930 fou regidor de l'ajuntament de Mollet i l'any 1942, segon tinent d'alcalde.

FONTCUBERTA i ROGÉS, JOSEP (Caldes de Montbui, 1890 - 1977): Fill d'una família pagesa, l'any 1919 establí una destil·leria de licors (La Vallesana) i començà a elaborar-los artesanalment i també a vendre'ls en una botiga a Caldes de Montbui. El seu pare, Jaume Fontcuberta i Cerdà, fou membre de la CAO V i formà part de la junta de la seva delegació a Caldes de Montbui (1908-1911) i després un dels fundadors i membre de la primera junta directiva del SACM (1914). Josep Fontcuberta també fou un dels fundadors del Sindicat i el seu secretari durant vint-i-dos anys, essent considerat per alguns com la veritable "*ànima del Sindicat*". Membre del Centre Democràtic i Progressista de Caldes, que amb l'adveniment de la Segona República va presentar una candidatura d'esquerres, fou regidor de Cultura i després alcalde, primer l'any 1934, essent suspès del càrrec, juntament amb tots els regidors, per ordre militar després dels fets d'octubre, i després del 18 de febrer fins al 13 d'octubre de 1936, sorprenent-lo amb el càrrec l'esclat de la Guerra Civil. Amb l'arribada de l'exèrcit franquista fou processat amb confiscació de béns; però ell i el seu fill ja havien passat la frontera i s'havien instal·lat a Perpinyà, on van treballar de pagesos. Va tornar a Caldes l'any 1946 i va reprendre el seu treball a la fàbrica de licors, la qual havia pogut tornar a l'activitat l'any 1940.

GERMÀ i DURAN, JOAN BAPTISTA (Caldes de Montbui, 1849 - 1925): Propietari del mas Rossell (30 ha), de Caldes de Montbui. Un avantpassat seu, Jaume Germà, ja havia estat soci de l'IACSI des de l'any 1857. Ell fou un dels fundadors i membre de la Junta directiva de la delegació de la CAO V a Caldes de

⁴²² Joan Solé Tura, *Mollet, una mica d'història*, pàg. 174.

⁴²³ En els registres de socis dels anuaris de l'IACSI consta resident a Badalona (1918-1920) i després a Mollet (1921-1926).

⁴²⁴ ACA, Secció Hisenda: amillament de Mollet del Vallès de 1930. Durant els anys 1930, Jaume Fonolleda i Millet va efectuar algunes vendes de terra de can Fonolleda d'alguna entitat: 5 ha el 1934 i 6 ha el 1935 (Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès, caixa 56: apèndix a l'amillament de Mollet per a 1934 i 1935).

Montbui des de la seva constitució; presentà la dimissió l'any 1910 quan el seu fill i hereu, Josep Maria Germà i Clusella, fou elegit per substituir Avel·lí Xalabarder en el càrrec de secretari de la delegació, perquè no creia convenient el fet que “*en una misma familia desempeñan diferentes cargos en una asociación*”⁴²⁵. L'any 1904 també fou un dels fundadors i membre de la Junta directiva del Centre Autonomista de Caldes⁴²⁶. Va ser alcalde de Caldes entre 1923 i 1924, després d'haver-se produït el cop d'estat del general Primo de Rivera.

MARGENAT i POCH, JOSEP (Santa Eulàlia de Ronçana, 1870 – 1925): Orfe de pare alguns dies abans del seu mateix naixement, ben aviat es va haver d'encarregar de l'administració de l'important patrimoni familiar del mas Burguès, amb més d'una cinquantena d'hectàrees, la segona finca més important de Santa Eulàlia de Ronçana⁴²⁷. Tot i que va viure algun temps a Granollers, amb la seva família, la seva estada fou transitòria. “*Era el senyor Margenat —ens diu una nota necrològica— el cap d'una d'aquestes famílies catalanes que saben adaptar-se als corrents de la vida moderna, però en les quals l'amor a la terra les reté lluny de les ciutats, al camp, a la vella casa pairal, font de riquesa i benestar*”⁴²⁸. Segons la revista de l'IACSI, era “*un enamorat de la vida camperola [...] intel·ligent director de l'explotació de les seves terres regadiues, en les quals havia sabut intensificar la producció, i especialment dels seus boscos*”⁴²⁹. Va ser un dels promotors de la CAO V i membre de la seva junta directiva (1901-1903). Regidor de l'ajuntament de Santa Eulàlia des de l'any 1897, en fou alcalde durant un breu període l'any 1904. L'any 1921 assistí al Congrés de la FACB a Banyoles com a representant del consistori. També fou soci corresponsal de l'IACSI des de l'any 1918, i a la seva mort va continuar com a soci la seva muller, Emília Piella i Surerol, la qual també va formar part de la CAO V i de l'APPJ de Granollers⁴³⁰. El seu fill, Francesc Margenat, fou membre de la junta de la CAO V fins a l'any 1935.

⁴²⁵ ACTC: Carta de Joan Bta. Germà a Francesc de P. Torras datada el 27.6.1910.

⁴²⁶ La primera junta directiva del Centre Autonomista de Caldes, constituïda el 22 de juliol de 1904, estava formada per Josep Solà i Margenat (president), Ramon Camps i Pous (vicepresident), Llorenç Tiana (tresorer), Domènec Vilanova (secretari) i Joan Bta. Germà i Duran (vicesecretari) (AGC, Fons Associacions: exp. 4.376).

⁴²⁷ ACA, Secció Hisenda: amillament de Santa Eulàlia de Ronçana de 1861. Després de “varias segregaciones”, l'any 1940 el mas Burguès fou reinscrit al Registre de la Propietat de Granollers amb un total de 39,5 ha i un valor de 35.000 ptes (RPGranollers, Tom 29, Fol. 75, reinscripció del 6.2.1940).

⁴²⁸ *La Gralla*, núm. 213 (12.7.1925).

⁴²⁹ *RIACSI*, 7.1925.

⁴³⁰ L'any 1930, en la tradicional favada, Emília Piella va rebre la visita dels socis de l'IACSI (*RIACSI*, 1930, pàg. 99).

MAS i MASPONS, ALFONS (Lliçà d'Amunt, ? - 1943): Fill primogènit de Josep Mas i Pascual⁴³¹, va heretar el seu patrimoni. L'any 1929 constava com el propietari del mas Mas i de quatre finques més (mas Arnau, mar Rovira, mas Pascual i mas Bo), que sumaven un total de 62 hectàrees, constava com el primer contribuent del municipi⁴³². L'any 1906 va diplomarse com a avicultor a la Granja Paraíso creada per Salvador Castelló a Arenys de Mar i va guiar la visita que hi organitzà la CAOV l'any 1906⁴³³. L'any següent, ja acabats aquests estudis, s'incorporà a la CAOV com a membre a la Junta Directiva de la qual havia format part el seu germà Jaume des de la fundació de la Cambra fins a la seva mort l'any 1903: *“ell era indubtablement — deia de Jaume Mas el butlletí de la CAOV— un de sos més fermes puntals; ell trevallá ab entussiasme per la constitució y trevallá ab intel·ligencia y ab constancia admirables exercint l'espínos càrrec de Director de la Secció de Compra-venda”*⁴³⁴. Quan Alfons s'incorporà a la junta de la Cambra s'esperava d'ell que substituïria el seu germà Jaume *“en aquell apostolat modest pero pródich en tota classe de beneficis que necessita la nostra Cambra y l'agricultura de la nostra comarca”*⁴³⁵. En fou membre durant els anys 1907-1912, com a vocal i director de la secció primera, el càrrec que havia exercit el seu germà, i després exercí de comptador els anys 1927-1935. Des de l'any 1916 també fou soci de l'IACSI (des de l'any 1933 com a obligacionista) i de l'APPJ de Granollers.

MAS i PASCUAL, JOSEP (Paludàries, Lliçà d'Amunt, 1841-1915): Fill de Jaume Mas i Jornet, que era soci de l'IACSI des de l'any 1857 i membre de la Subdelegació de l'IACSI a Granollers, va heretar-ne el mas Mas de Paludàries⁴³⁶. Fou en un dels primers contribuents del municipi de Lliçà d'Amunt, del qual va ser alcalde els anys 1877 i 1895, i va ser president de l'APRV els anys 1888-1890. Es significà molt aviat en el moviment catalanista: signà el missatge a la Reina Regent (1888), va presentar esmenes al “Projecte de Bases per a la Constitució Regional Catalana” (1891), fou delegat de la Unió Catalanista a l'Assemblea de Manresa

⁴³¹ Vegeu la nota biogràfica a l'apèndix.

⁴³² ACA, Secció Hisenda: amillament de Lliçà d'Amunt de 1929.

⁴³³ *El Vallès*, 7.7.1906.

⁴³⁴ *RCAOV*, 3.1903.

⁴³⁵ CAO: Mem. 1906.

⁴³⁶ Josep Mas i Pascual va heretar el mas del seu pare per un testament de l'any 1863 (RPGranollers, Tom 170, Fol. 73, reinscripció de 1943). Tanmateix, en l'amillament de Lliçà d'Amunt de 1862, Josep Mas ja constava propietari d'una extensió de 68 ha al municipi.

(1892) i va militar en la Lliga Regionalista⁴³⁷. Va casar-se amb una filla de Jaume Maspons i Vilardebò, va tenir dos fills: Alfons, el primogènit, va continuar la vinculació amb l'IACSI i fou membre de la junta de la CAOVI (1907-1912 i 1927-1935)⁴³⁸; el segon, Jaume, participà en la fundació de la CAOVI, formà part de la seva junta directiva fins a la seva mort (1901-1904) i, com el seu pare, fou un actiu catalanista: va ser delegat a les assemblees de la Unió Catalanista de 1901 i 1904 i també milità a la Lliga Regionalista.

MASPONS i ANGLASELL, FRANCESC DE PAULA (Barcelona, 1872- Bigues, 1966): Fill del notari i folklorista Francesc Maspons i Labrós (1840-1901), fou l'hereu del mas Maspons de Bigues, una pairalia ben documentada des del segle XIV⁴³⁹. Jurista de renom, fou director de l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya i president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona (1918-1920). Autor d'una extensa obra jurídica, va dedicar-se a molt intensament a l'estudi i la defensa del dret civil català. Tot i que residia habitualment a Barcelona, fou un dels fundadors de la CAOVI i membre de la Junta Directiva els anys 1908-1911. També fou el fundador i primer president de la Lliga de Contribuents de Bigues i Riells (1908), representant dels propietaris de Bigues a la Junta de Defensa de les Aigües del Mogent (1911), ambdues entitats adherides a la CAOVI, i l'any 1926 va ingressar com a soci de l'IACSI. La finca de can Maspons fou administrada en règim de parceria, però després de la guerra una part de les terres era portada en conreu directe pel seu nebot, atès que Francesc de P. Maspons i la seva esposa Joaquina Rogent no van tenir descendència⁴⁴⁰.

MASPONS i CADAFALCH, PERE (Santa Eulàlia de Ronçana, 1841 – Granollers, 1913): Soci de l'IACSI des de l'any 1864, en què va morir el seu pare, Jaume Maspons i Vilardebò⁴⁴¹, fou un dels fundadors i socis més actius de l'APRV,

⁴³⁷ Josep M. Ollé i Romeu (dir.), *Homes del catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari biogràfic*, Rafael Dalmau, Barcelona 1995, pàg. 152.

⁴³⁸ Vegeu la nota biogràfica a l'apèndix.

⁴³⁹ Segons Joaquim de Camps i Arboix, "a partir del 1364 ja és possible d'establir la cadena de les generacions de la pairalia, sempre en línia directa masculina, a excepció de dues interrupcions personificades en dues pubilles" (*Les cases pairals...*, pàg. 253). Francesc Maspons i Labrós era el segon contribuent del municipi de Bigues i Riells, amb una finca inscrita amb 74 ha (ACA, Secció Hisenda: amillament de Bigues i Riells de 1864).

⁴⁴⁰ J. Camps i Arboix, *Les cases pairals...*, pàg. 253.

⁴⁴¹ Vegeu la nota biogràfica a l'apèndix.

de la qual fou el primer secretari (1876) i vicepresident, i més tard també seria un dels promotors de la CAO V (1901). Estudià a Barcelona i a l'Escola d'Agricultura de Fortianell, a Figueres, i obtingué els títols d'agrimensor (1864) i de mestre d'obres (1866): segons explicava el seu fill, “*exercí aquestes carreres aixecant infinitat de plànols, inclús de les finques rurals de la comarca; va fer innumbrables valoracions i dictàmens, essent el consultor en aquest ordre de coses de la gent de la rodalia de Granollers [...] Era un agricultor dels de mes nota en la Comarca, de tothom respectat i estimat*”⁴⁴². Fou alcalde de Granollers (1875) i jutge municipal (1883), entre altres càrrecs públics. Durant el seu mandat com a alcalde de Granollers, la vila va patir l'assalt d'una columna de carlins i fou segrestat, juntament amb altres convilatans, fins que es feu efectiu un alt rescat⁴⁴³. La seva gestió del patrimoni Maspons va haver de fer front a dificultats econòmiques creixents, agreujades pel fet de ser el primogènit d'onze fills i de tenir una descendència encara més nombrosa: casat amb Apol·lònia Camarasa, van tenir catorze fills, el primogènit dels quals fou Jaume, que seria el Secretari General de l'IACSI a partir de l'any 1908⁴⁴⁴. Poc abans de morir va efectuar la venda dels masos Bertran i Esmandia, de Corró de Munt i Cànoves respectivament, que s'havien incorporat al patrimoni Maspons cap al final del segle XVIII i que “*junts podien donar tanta o més renda que el Maspons*”⁴⁴⁵.

MASPONS i VILARDEBÒ, JAUME (Santa Eulàlia de Ronçana, 1814 – Granollers, 1864): Fou el primer soci corresponsal de l'IACSI al Vallès Oriental (1851) i el principal impulsor de la Subdelegació de l'IACSI a Granollers. Descendent d'una antiga nissaga amb la casa pairal a Santa Eulàlia de Ronçana, cap a mitjan segle va deixar la finca de can Maspons de la Vall en masoveria i va traslladar la seva residència a Granollers, on va construir una casa de pagès amb celler, premsa de vi, quadres, corrals, galliners i collinar, amb un hort d'una extensió considerable. Segons explicava ell mateix, “*Granollers era el centre del patrimoni, podense aixís regir més bé [...]. Desde aquí veurem fàcilment als masovers, compradors i tractans i podem anar en un dia a totes les propietats*”⁴⁴⁶. Sota la seva gestió, el patrimoni va

⁴⁴² J. Maspons i Camarasa, *Monografia de can Maspons de la Vall*, 1928, pàg. 89.

⁴⁴³ Vegeu Josep M. Farnés, “L'assalt de Granollers pels carlins”, *Ponències*, Centre d'Estudis de l'Associació Cultural de Granollers, 1984, pàg. 127-145.

⁴⁴⁴ Vegeu la nota biogràfica a l'apèndix 10.

⁴⁴⁵ *Monografia de can Maspons de la Vall*, pàg. 55.

⁴⁴⁶ ACMV, caixa 12: *Llibre de Notes*. A mitjan segle XIX el patrimoni Maspons estava compost, a més de la finca de can Maspons de la Vall, amb la casa pairal a Santa Eulàlia de Ronçana, dels masos Bertran i Esmandia de Corró de Munt i Cànoves, respectivament. Sobre les vicissituds del patrimoni de can Maspons, vegeu Jordi

arribar al cim de la seva prosperitat. “*Home d’excel·lencional saber i cultura*”⁴⁴⁷, va exercir, entre altres càrrecs públics, el d’alcalde de Santa Eulàlia de Ronçana (1850), agrònom associat del delegat d’estadística del partit de Granollers (1851), jutge de pau de Granollers (1855) i, també a aquesta localitat, obrer de l’Església parroquial (1855-1861), tresorer (1858) i després president (1863) de la Conferència de Sant Vicenç de Paül i vocal de la Junta local de Primera Ensenyança (1857).

MAYOL i CLADELLAS, JOSEP (Palou, 1847 - 1925): Propietari de can Mayol de Palou, una finca que va anar engrandint per mitjà de compres successives fins a comptar amb prop d’una trentena d’hectàrees, bona part de regadiu, i convertir-se en un dels primers contribuents de la localitat⁴⁴⁸. En els primers anys del segle (1897-1908), fins a la majoria d’edat de Santiago de Riba i d’Espanya⁴⁴⁹, també fou l’administrador del patrimoni Riba i s’encarregava de cobrar tots els arrendaments de la finca de can Riba de la Serra⁴⁵⁰. Membre de la junta de l’APPV, en la qual exercia de comptador (1900), va participar en la comissió que visità la Cambra Agrícola de l’Empordà i fou un dels fundadors de la CAO. En la seva junta directiva va exercir durant molts anys el càrrec de tresorer (1901-1903, 1908-1916), que després de la seva mort continuaria exercint el seu fill Antoni. L’any 1919 fou nomenat jutge de Palou.

MAYOL i PONT, ANTONI DE PAULA (Palou, 1877 - 1956): Fill i hereu de Josep Mayol i Cladellas⁴⁵¹. Va integrar-se a la junta directiva de la CAO l’any 1906 i, des del 1919, va exercir-hi el càrrec de tresorer, un càrrec que ja havia ocupat el seu pare durant molts anys. Va participar en les activitats de la FACB (assistint a diversos congressos) i des de 1923 fou soci de l’IACSI. En els anys trenta formà part de l’APPJ de Granollers i en fou delegat al Consell de Direcció de l’IACSI (1932). Fou alcalde de Palou des de 1906 fins al 1910, els anys en què la CAO tenia una gran influència a la comarca. Tot just havia pres possessió del càrrec, un periòdic granollerí en criticava l’actuació dient que “*desde que ha tomado posesión de aquella*

Planas, *Catalanisme i Agrarisme. Jaume Maspons i Camarasa (1872-1934): escrits polítics*, Eumo Ed., Vic, 1994, pàg. 34 i ss.

⁴⁴⁷ *Monografia de Can Maspons de la Vall*, pàg. 74.

⁴⁴⁸ ACA, Secció Hisenda, amillament de Palou de 1927.

⁴⁴⁹ Vegeu la nota biogràfica a l’apèndix de la primera part.

⁴⁵⁰ ACRS: Llibre d’Arrendaments.

⁴⁵¹ L’any 1942 tenia inscrites unes 40 ha de terra a Palou (ACA, Secció Hisenda: amillament de Granollers de 1942).

*Alcaldía D. Antonio Mayol, descendiente del Sr. Feudal de allí, reina contra el mismo una gran efervescencia á consecuencia de las muchas extralimitaciones que comete, pues no contento con haber encargado al Conserge de la Camama [sic] Agrícola de esta villa el cargo de Secretario de aquel Municipio, impone á su antojo algunas demasías contra los vecinos pacíficos que no quieren rendirle homenaje*⁴⁵². Quan es constituí la Lliga Regionalista de Granollers (1913), fou membre de la seva junta i exercí també el càrrec de tesorer.

PARERAS i NOGUERA, RAMON (La Garriga, 1841-1915): Descendent d'una nissaga documentada des del segle XIII, amb casa pairal a can Noguera de la Torre, de la Garriga⁴⁵³. Fill de Jaume Pareras Mas i Oliveres (1812-1894) i de Ramona Noguera i Agustí, va heretar els patrimonis de can Mas, can Noguera, can Agustí i can Pareras. L'any 1862, Ramon Pareras feia constar un patrimoni rústic de 88 hectàrees a la Garriga⁴⁵⁴. Va contraure matrimoni amb Maria de Rosselló de Puig, de can Terrés, però l'esposa va morir l'any 1871, deixant-li una filla que també va morir quan només tenia un any d'edat. Posteriorment va casar-se amb Josefa Borrell i va tenir un fill, Lluís, que donaria continuïtat a la nissaga. Fou un actiu catalanista de la primera hora: participà en el Primer Congrés Catalanista (1880), signà el Missatge a la Reina Regent (1888), col·laborà en el periòdic *La Renaixensa* i amb l'Associació de Propaganda Catalanista. Sotscaporal del Sometent, l'any 1895 fou expulsat del cos armat en oposar-se a la seva castellanització. Va ser delegat a les assemblees de la Unió Catalanista a Manresa (1892), Reus (1893), Balaguer (1894), Olot (1895), Girona (1897), Terrassa (1901) i Barcelona (1904). També ocupà càrrecs directius a la Lliga de Catalunya⁴⁵⁵. A la comarca, fou un dels principals impulsors de l'Agrupació Catalanista de la Garriga, de la qual fou president (1898) i el seu radicalisme —“separatisme”, segons Jaume Maspons— el portà a donar-se de baixa de *La Veu del Vallès*, quan l'aparició de *La Veu de Catalunya* com a diari evidencià les divergències en el si del moviment catalanista. També fou actiu en l'organització corporativa dels propietaris rurals: fou membre de la primera junta de l'APRV (1876-1878), en fou el president els anys 1886-1888, quan va tenir lloc el meeting de propaganda de l'IACSI a Granollers.

⁴⁵² *El Pueblo Vallesano*, 27.1.1906.

⁴⁵³ Vegeu Josep Maurí i Serra, *Història de la Garriga*, Barcelona, 1949, vol. I, pàg. 473-483.

⁴⁵⁴ ACA, Secció Hisenda: amillament de la Garriga de 1862. En la reinscripció de la finca efectuada l'any 1939 pels hereus de Lluís Gonzaga Pareras i Borrell, l'extensió declarada de la finca era la mateixa (RPGranollers, Tom 11, Fol. 152, reinscripció del 19.7.1939).

⁴⁵⁵ Josep M. Ollé i Romeu (dir.), *Homes del catalanisme...*, pàg. 178.

RAMIS i DURAN, MARIÀ (¿-1893): Descendent d'una nissaga que es remunta almenys al segle XIV, fou l'hereu del mas Ramis de Marata, la finca més extensa del municipi de les Franqueses del Vallès⁴⁵⁶. Residia a Collsabadell, on la seva esposa, Magdalena Moré i Folguera, havia heretat el mas Colomé, la segona propietat més important del municipi de Llinars (69 ha)⁴⁵⁷. L'any 1893 el seu fill, Sadurní Ramis i Moré (¿-1928), va heretar ambdues propietats i l'any 1909, per raó de la mort de la seva esposa, Maria Núria Huguet i Conill, que era la pubilla de ca n'Huguet, es convertí també en el propietari de l'extens patrimoni d'aquesta família a Vilallonga de Ter (el Ripollès)⁴⁵⁸. Marià Ramis fou un dels fundadors i membre de la primera Junta Directiva de l'APRV (1876-1878). Sadurní Ramis fou soci de la CAOV i el seu fill, Joaquim Ramis i Huguet (¿-1966), fou soci de l'IACSI i de l'APPJ de Granollers.

RIERA i LLAMBÍ, ESTEVE (¿- c. 1930): Advocat i propietari de Granollers. El seu avi, Esteve Riera, fou un dels primers socis corresponsals de l'IACSI a Granollers (1852) i un dels fundadors i membre de la primera junta directiva de la Subdelegació de l'IACSI a Granollers (1853). Propietari de can Torrents de Montornès (47 ha), municipi del qual l'any 1873 constava com el tercer contribuent, i també tenia terres i finques urbanes a Granollers⁴⁵⁹. Esteve Riera i Llambí va heretar aquest patrimoni del seu pare, Nicolau Riera i Carrencà, en virtut del seu testament del 5 de febrer de 1873⁴⁶⁰. Fou membre de la junta directiva de l'APRV, un dels fundadors de la CAOV i membre de la junta de la LPM (1902-1926), de la qual fou president (1906-1911). A Granollers fou el cap del partit carlí, tot i que després s'afilià a la Lliga Regionalista.

⁴⁵⁶ A l'amillament de les Franqueses del Vallès de 1864 estava inscrita amb 105 hectàrees (ACA, Secció Hisenda)

⁴⁵⁷ ACA, Secció Hisenda: amillament de Llinars del Vallès de 1867.

⁴⁵⁸ Els Huguet se succeïren en línia directa des del 1480 fins al 1909, data en què morí la pubilla i esposa de Sadurní Ramis. El patrimoni de ca n'Huguet, amb casa senyorial i unes 250 ha de terra a Vilallonga de Ter (el Ripollès), a partir del segle XVIII s'anà engrandint per mitjà de diverses adquisicions fins a comptar, ja en el segle XX, amb prop de 900 ha en total. Sobre el patrimoni de ca n'Huguet i la gestió que en féu el fill de Sadurní, Joaquim Ramis i Huguet, vegeu Joaquim Camps i Arboix, *Les cases pairals catalanes*, Barcelona, Edicions Destino, 1965, pàg. 99.

⁴⁵⁹ L'any 1873, el mas Torrents estava inscrita a l'amillament de Montornès a nom dels hereus d'Esteve Riera. El seu fill, Nicolau Riera i Carrencà, era el quart contribuent rústic de Granollers, on era propietari de 15 ha de terra i de diversos immobles urbans (ACA, Secció Hisenda, amillaments de Montornès, 1873 i de Granollers, 1862).

⁴⁶⁰ RPGranollers, Tom 87, Fol. 207, reinscripció de 9.5.1942.

Fou regidor de l'Ajuntament (1910-1917)⁴⁶¹, va presidir el Centre Catòlic (1910-1917) i fou redactor i un dels orientadors de la revista d'inspiració catòlica *La Comarca* (1913-1920)⁴⁶². El seu primogènit, Francesc Xavier Riera i Marsà, que també fou el president local del Partit tradicionalista, va morir tràgicament el 14 d'octubre de 1936, víctima de la repressió revolucionària⁴⁶³. Després de la guerra, havent mort Esteve Riera i també el seu primogènit, el patrimoni passà en usdefruit a la vídua, Maria Marsà i Larios de Medrano i al fill segon Nicolau Riera i Marsà.

RIU i BUSQUETS, ESTEVE (Sant Esteve de Palautordera, 1865 - 1962): Propietari de can Moix, a Sant Esteve de Palautordera i un dels primers contribuents del municipi⁴⁶⁴. Propietari forestal, posseïa finques de muntanya també al municipi de Santa Maria de Palautordera, Fogars de Montclús i altres de l'àrea del Montseny, amb mitja dotzena de masoveries (d'una trentena d'hectàrees de conreu i explotació pecuària també en règim de parceria) i unes 500 ha de bosc, que explotava directament, sobretot per a l'obtenció de carbó d'alzina. L'any 1905 també comprar cinc hectàrees de vinya i garrofers a Sant Genís de Vilassar⁴⁶⁵. Fou un dels fundadors i membre de la Junta Directiva de la CAO V (1906-1911) i soci de l'IACSI des de 1912. De tendència carlina, va ser un dels fundadors de *El Correo Catalán* i fou alcalde de Sant Esteve de Palautordera en quatre ocasions: 1891-1894, 1910-1912, 1916-1919 i 1930-1931. L'any 1919 va abandonar l'alcaldia perquè fou nomenat jutge municipal.

ROS i SALLEN, FREDERIC (Mollet del Vallès, 1875 - Barcelona, 1956): Advocat i industrial, era també el propietari d'un gran patrimoni rústic al Vallès i a

⁴⁶¹ Cap a finals de 1917, Esteve Riera fou l'únic regidor del consistori que s'oposà a l'amnistia per als obrers empresonats i a la reposició en els càrrecs dels ferroviaris acomiadats després de la vaga que s'havia declarat a Granollers (*Renovació*, 2.12.1917).

⁴⁶² Mariano Fernández García, *La Unió Liberal i el Centre Catòlic, polaritzadors del teixit associatiu a Granollers (1881-1936)*, Estudis de Granollers i del Vallès Oriental, núm. 8, Ajuntament de Granollers, 1999, pàg. 88 i 271-273. Miquel Joseph, referint-se a la revista *La Comarca*, editada per la parròquia de Sant Esteve de Granollers, criticava "l'actitud vergonyant dels seus principals orientadors, l'advocat senyor Riera i Llambí i el procurador senyor Puntas, que disfressaven la vertadera funció del setmanari [en presentar-lo com a Defensor de los intereses del Vallès]" (M. Joseph, *La impremta del meu pare (El regionalisme a la comarca)*, Ed. Pòrtic, Barcelona, 1970, pàg. 84).

⁴⁶³ Josep M. Solé i Joan Villarroja, *La repressió a la rera guarda de Catalunya (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, vol. II, pàg. 184.

⁴⁶⁴ ACA, Secció Hisenda: amillament de Sant Esteve de Palautordera de 1918.

⁴⁶⁵ Ministeri d'Agricultura, Arxiu de l'IRYDA: *Inventari de Fincas Expropiables (1933-1935)*, província de Barcelona, tom 29.

fora de la comarca. Del seu pare, Ramon Ros i Parellada, que fou alcalde de Mollet en les darreries del segle XIX (1895-1897) i un dels fundadors de la CAOVB, el 1916 va heretar la finca de can Mulà de Gallecs (30 ha) i d'altres peces de terra a Mollet que sumaven una extensió similar⁴⁶⁶. De la seva mare, Maria Teresa Sallent i Serra, heretà la finca de can Sallent (301 ha) i dues peces més de terra a Castellar del Vallès⁴⁶⁷. També fou propietari de can Farriol (120 ha) a Santa Perpètua de Mogoda i d'una altra finca de 120 ha a Sant Feliu de Llobregat⁴⁶⁸. Com a propietari rural, a començaments del segle XX va destacar com a introductor d'innovacions i impulsor del progrés tècnic a la comarca. A les seves propietats, va experimentar amb nous productes: blat de primavera per aclimatar-lo a la comarca i solucionar el problema de la falta d'aigua, guanos, llavor de cànem italià, etc. L'any 1901 va viatjar a Itàlia amb l'industrial barceloní Jaume Martí i Calvell per estudiar els procediments moderns de bregar cànem i va importar una màquina Bonvicinni que empleava una vintena d'obrers i bregava 3.000 kg. de cànem en una jornada, quan al Vallès, amb una bregadora de mà, una persona produïa aleshores 30 kg. com a màxim. Va adaptar-la a les condicions del cànem del país i el 1903 va fundar una petita empresa (Bregadora del Vallés) que llogava aquest servei als pagesos de la rodalia, *"fent tan bona feyna qua a ella hi és portat bona part del cànem de la comarca y pèl fet de la resistencia y funcionament d'ella s'aguanta una mica més lo conreu en qüestió"*⁴⁶⁹. Fou la primera empresa d'aquest gènere a Espanya i alguns anys funcionava sis mesos seguits, fent necessària una millor instal·lació l'any 1912⁴⁷⁰. També fou el pioner al seu poble en la batuda mecànica, amb dues màquines de batre mogudes per força elèctrica que van cridar l'atenció més enllà de la pròpia

⁴⁶⁶ Escripura autoritzada pel notari de Barcelona Domènec Roca el 16.12.1916 (Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès, caixa 56, contribució rústica: apèndix a l'amillament per a 1918). L'any 1861, Josep Ros figurava com el primer contribuent rústic de Mollet, amb la finca de can Mulà i altres deu peces que sumaven en conjunt 64 ha (ACA, Secció Hisenda: amillament de Mollet i Gallecs de 1861).

⁴⁶⁷ ACA, Secció Hisenda: amillament de Sant Esteve de Castellar de 1920. En conjunt, l'any 1920 sumava en aquest municipi una extensió de 334 ha de terra.

⁴⁶⁸ ACA, Secció Hisenda: amillaments de Santa Perpètua de Mogoda, 1930 i de Sant Feliu de Llobregat, 1923.

⁴⁶⁹ Jaume Maspons, "Agricultura", F. Carreras Candi (dir.), *Geografia General de Catalunya*, Barcelona, vol. I: Catalunya, s.d., pàg. 636. Els socis de la CAOVB gaudien d'un tracte especial de l'empresa de Salvador Ros. Vegeu Jaume Maspons i Camarasa, "La màquina bregadora del Vallès", *L'Art del Pagès*, núm. 754, 11. 1903 (reproduït a RCAOV, 11.1903).

⁴⁷⁰ "La manufactura del cáñamo, que tanta importancia tiene para el Vallés, está establecida en Mollet, vistas las grandes instalaciones de Bolonia (Italia) de donde son sus máquinas. El propietario compra el cáñamo si granar y prueba el favor que el payés dispensa a la casa el hecho de que haya años en que funciona seis meses seguidos. Su propietario, Sr. Ros, traslada su industria, necesitando 5.000 metros cuadrados para su buena instalación. Es la primera en España de este género" ("Mollet productor", *Programa de Festa Major de Mollet*, 1912).

comarca⁴⁷¹. Autor d'articles de divulgació de tècnica agrícola, com a professor de la Càtedra Agrícola Ambulant Pere Grau, va donar nombroses conferències a diferents localitats catalanes. En el camp de l'associacionisme agrari també fou molt actiu: membre de l'APRV, de la qual fou secretari (1900), va impulsar la fundació de la CAOVI, de la qual en fou el primer secretari i membre de la junta del 1901 fins al 1907 i va participar activament en les reunions mensuals i els congressos de la FACB. L'any 1911 fou un dels fundadors i membre del primer Consell Central de la UVC. Soci de l'IACSI des de 1907, formà part de la seva junta directiva (1917-1921) i en els anys trenta fou membre de l'APPJ de Granollers. A Mollet des de 1899 era membre i administrador del Centre Mutual de Sant Isidre i fou el fundador i president del Sindicat Agrícola de Mollet (1907). Fou un dels impulsors i, des de l'any 1914, va presidir la Junta de Defensa de les Aigües del riu Mogent, creada l'any 1910 per oposar-se al projecte de portada d'aigües del Besòs cap a Barcelona⁴⁷². A partir de la segona dècada del segle va canviar el seu principal camp d'acció: el 1911 va crear la Fàbrica de Sedes Ros i Campañà SA, coneguda popularment com la fàbrica de can Mulà que, tot aprofitant la conjuntura dels anys de la Guerra Europea, en poc temps va tenir un gran desenvolupament i que es convertiria en "*una de les indústries més reconegudes de Catalunya i àdhuc d'Espanya*"⁴⁷³. Membre de la Lliga Regionalista, va fundar i construir un Ateneu amb café, sala de ball, teatre i biblioteca, com a lloc de reunió dels seus partidaris i, durant el seu mandat com alcalde de Mollet (1906-1909), va tancar el centre recreatiu dels cacics Trianon. De la seva labor com a alcalde cal destacar la instal·lació d'aigua potable, electricitat i servei de telèfon a la vila, la inauguració de l'escorxador municipal o la construcció de la xarxa de clavegueram per recollir les aigües residuals. Fou suspès en el càrrec pel Governador Civil per oposar-se al secretari municipal, patrocinat pels cacics del districte, i amb motiu d'això, va rebre un homanatge dels seus partidaris tot aprofitant l'avinentsa dels actes de Solidaritat Catalana a Mollet⁴⁷⁴. Tornà a presentar-se a les

⁴⁷¹ "Hem tingut ocasió de veure funcionar les dos màquines batedores que mogudes per força elèctrica, de corrent continua y conducció bi-filar, te instalades el senyor Frederic Ros en el poble de Mollet. Durant onse hores de treball, cada una d'elles bat, aixafa la palla y neteja el gra de 80 garveres, necessitantse solament 10 operaris" (RCAA, 8.1908). A la revista de Madrid *El progreso agrícola y pecuario* (31.1.1909), també s'en feien ressò: "Ha conseguido introducir en su pueblo la trilla a máquina movida por electricidad".

⁴⁷² Vegeu l'apartat 7.2.3.

⁴⁷³ Joan Solé Tura, *Mollet. Una mica d'història*, Mollet del Vallès, 1981, pàg. 73-74. En els darrers temps l'empresa adoptà el nom d'ITISA (Industria Tèxtil Ibèrica, S.A.) fins que va acabar fent fallida l'any 1971 i posteriorment donà lloc al Parc de Can Mulà.

⁴⁷⁴ "L'esperit d'un poble que vol viure ab dignitat ha encarnat admirablement en el senyor Ros. L'exemple donat per el nostre estimat compatriota ha trascendit a tot arreu, produint l'admiració general. La Comissió de Solidaritat Catalana l'ha recullit aquest estat d'admiració y ha excitat a tots els homes de bona voluntat pera que vinguin a tributar l'homenatge que's mereix la població de Mollet, els regidors elegits per el poble y en especial l'Alcalde, víctima de les mes odioses maquinacions del caciquisme [...] D. Frederich Ros ha lluitat heroicament en

eleccions municipals de l'any 1916 però va sofrir una forta derrota: segons J. Solé⁴⁷⁵, aquesta circumstància va propiciar que es dedicés des d'aleshores a la direcció de la seva fàbrica de teixits, tot i que va continuar com a regidor fins als anys vint, uns anys en què la vila va experimentar una gran transformació. Va tenir un paper destacadíssim en la fundació de la Caixa d'Estalvis i Previsions de Mollet (1911), del consell directiu de la qual en fou el tresorer fins almenys l'any 1933, i fou membre del patronat de la sucursal de la Caixa de Pensions i d'Estalvis a Granollers (1912), que l'any 1940 acabaria absorbint la Caixa de Mollet.

ROSÀS i MACIÀ, ALBERT (Sant Feliu de Codines, 1875 - Sant Cugat, 1960):

Fill de Josep Rosàs i Mas, de Sant Feliu de Codines, l'any 1917 va traslladar-se a viure a Granollers, d'on fou alcalde l'any 1930. L'any 1933 es traslladaria a viure a Sant Cugat, ja que la seva esposa, Montserrat Majó i Mas, era filla de can Majó de Valldoreix, i també en fou alcalde de 1945 a 1947. Fou propietari de diverses finques a la comarca. A la mort del seu pare, el 1914, fou l'hereu del mas Rosàs (87 ha) i del mas Vidal del Roure (15 ha) i d'una petita finca de 5 ha de conreu del mas Ragasol a Santa Eulàlia de Ronçana⁴⁷⁶. També era el propietari del mas Coch (9 ha) i del mas Sabater (15 ha) als termes de Lliçà d'Amunt i Canovelles, i d'altres finques de menor importància⁴⁷⁷. A can Rosàs, juntament amb el seu cosí Manel Ferrer, l'any 1909 va començar l'elaboració de xampany, inicialment per al consum propi, però a partir de 1914, amb l'assessorament del seu amic Manuel Raventós, van establir una petita indústria i l'any 1920 començaren la seva comercialització: "*L'any 1936, quan aquest xampany, amb el nom de Montbuy, ja començava a tenir certa rellevància, esclatà la guerra i tot se n'anà en orris*"⁴⁷⁸. Albert Rosàs també va idear una màquina de trencar i destriar ametlles adaptable per a petits comerciants i pagesos, que guanyà una medalla d'or a l'Exposició Universal de Barcelona i que va ser patentada a diversos països. Construïda a la foneria Trullàs de Granollers, fou presentada a les juntes

defensa de Mollet. Ha fet entendre al Governador que podria treurel de l'Alcaldia, com aixís ha sigut, pero que may se doblegaría a determinadas exigencies" (*La Solidaritat Catalana a Mollet*, Mollet, 4.2.1907, Granollers, Imp. J. Joseph).

⁴⁷⁵ Joan Solé Tura, *Mollet, cent històries, cent vides*, Argentona, Ed. L'Aixernador, 1986, pàg. 51.

⁴⁷⁶ Arxiu Municipal de Santa Eulàlia de Ronçana, caixa 168: apèndix a l'amillament de Santa Eulàlia de Ronçana per a 1945. Fou l'únic fill supervivent de Josep Rosàs i Mas: Joan, el primogènit, vamorir solter l'any 1888, així com també la seva germana Assumpta, i l'altra germana, Sofia, va morir l'any 1912. L'any 1939, el valor de les tres finques es xifrava en 68.000 pessetes (RPGranollers. Tom 19, Fol. 1-8, reinscripció de 27.6.1939).

⁴⁷⁷ RPGranollers, Tom 13, Fol. 1, reinscripció de 27.6.1939.

⁴⁷⁸ Tomàs Coll i Martí, "Xampany Montbuy", *Ronçana*, núm. 181, Santa Eulàlia de Ronçana, gener-febren de 1996.

directives de la CAO V i de l'IACSI en un acte que va tenir lloc als tallers del constructor el 15 de setembre de 1928⁴⁷⁹. Albert Rosàs formava part de la junta directiva de la CAO V des de l'any 1919 i, soci de l'IACSI des del 1922, també formà part de la seva Junta Directiva entre 1931 i 1933 i fou membre de l'APPJ de Granollers. També formà part del Consell de Repoblació Forestal creat per la Mancomunitat l'any 1921. Afí a la Lliga Regionalista, a començament del segle era un dels habituals de la impremta Joseph, on els dies de mercat es reunien els propietaris i també alguns fabricants de la comarca que professaven aquest ideari⁴⁸⁰. L'any 1902 fou un dels fundadors de l'Ateneu Feliuà i durant alguns anys fou membre de la seva junta directiva⁴⁸¹.

ROSSELLÓ i PUIG, JOSEP DE (Granollers, 1838 - La Garriga, 1909): Fill de Francesc d'A. de Rosselló i Draper i de Francesca Puig, a la mort del seu pare, l'any 1849, es convertí en el propietari de can Terrers, la finca rústica més important de la Garriga i una de les més extenses de la comarca del Vallès Oriental⁴⁸². La primera notícia documental de can Terrers data del segle XIV, quan encara era una petita propietat; però a mitjan segle XVIII, com a conseqüència de la política matrimonial, els patrimonis Terrers, Rosselló de Vall i Caselles van quedar en mans de la mateixa família⁴⁸³. Fou alcalde d'aquesta localitat en diferents ocasions (1865-1868, 1887-1890, 1902-1909), sorprenent-lo la mort en l'exercici del càrrec. Soci de l'IACSI des de 1857, va ser president de l'APRV (1882) i un dels fundadors i membre de la

⁴⁷⁹ "Diada agrícola a Granollers", *RIACSI*, 11.1928. Vegeu també *La Gralla*, 18.11.1928. També va patentar una màquina trencadora per avellana i pinyó i un classificador per tamanyes per a tota mena de fruits de reduïdes proporcions.

⁴⁸⁰ Miquel Joseph, *La impremta del meu pare. (El regionalisme a la comarca)*, Barcelona, Ed. Pòrtic, 1970, pàg. 97.

⁴⁸¹ AGCB, Fons Associacions: exp. 3.617.

⁴⁸² L'any 1862, Josep de Rosselló feia constar una extensió total de 151 ha a la Garriga; cap a mitjan segle XX, el seu fill, Carles de Rosselló i Roig, n'inscriví al municipi 219. Un i altre acumulaven entre el 17 i el 18 % del total de riquesa rústica del municipi i eren, amb gran diferència, els màxims contribuents rústics (ACA, Secció Hisenda: amillaments de la Garriga de 1862 i 1943). Atès que després de la mort de Josep de Rosselló i Puig van produir-se algunes segregacions del patrimoni per tal de dotar la segona esposa, Ramona Sallent i Freixa i els seus tres fills, és probable que la propietat consignada en l'amillament de 1862 estigués infravalorada, segurament degut als establiments de terres a rabassa morta. En l'escriptura de relació de béns de Josep de Rosselló autoritzada pel notari de Granollers Antoni Sagrera el 8 de febrer de 1878, el patrimoni rústic sumava una extensió de 194 ha, de les quals 170 ha eren a la Garriga, i segons l'escriptura de divisió de béns de Josep de Rosselló efectuada el 21 de juny de 1911, els béns immobles sumen 195 ha i el conjunt del patrimoni es xifra en un valor total de 437.830 ptes. (Fundació Maurí de la Garriga, arxiu de can Terrés, caixa 29, document 1.372 i 1.428).

⁴⁸³ Francesc de Rosselló Caselles i Nualart va contraure matrimoni amb Margarida Terrés i Nualart (capítols de 1753). El seu fill, Josep de Rosselló i Caselles, va contraure matrimoni amb una filla de can Draper, Teresa Draper (Vegeu la genealogia que publica Josep Maurí i Serra, *Història de la Garriga*, vol. I, pàg. 420-421 i també Joaquim Camps i Arboix, *Les cases pairals...*, Barcelona, 1965, pàg. 248).

primera junta directiva de la CAO V (1901-1903). El seu germà Pere (1840-1890) era advocat i membre del Partit Conservador: va treballar al gabinet de Manuel Duran i Bas, dirigí la revista monàrquica de Barcelona *La Dinastia*⁴⁸⁴, fou diputat provincial pel districte del Vallès, i també participà en algunes activitats de l'APRV. El fill d'aquest, Ramon de Rosselló i Donato (1876-1936), que representà ininterrompudament el districte com a diputat provincial, s'especialitzà en estudis d'heràldica i reivindicà i aconseguí que li fos reconegut el títol familiar de comte de Vilanova, que els darrers avantpassats no havien apreciat⁴⁸⁵. El tercer Comte de Vilanova fou Carles Maria de Rosselló i Roig (1874-?), fill primogènit i hereu de Josep de Rosselló, fou soci de l'IACSI, de la CAO V i de l'APPJ de Granollers. Membre de la Lliga Regionalista, fou nomenat alcalde de la Garriga el febrer de 1930 i abandonà el càrrec després de les eleccions d'abril de 1931.

ROVIRA DE VILLAR i VIVER, JOSEP (Llerona, les Franqueses, 1861 – Montcada, 1937): Descendent d'una família de grans propietaris rurals amb casa pairal a Llerona (mas Villar o també can Rovira de Villar), una finca d'una cinquantena d'hectàrees, la meitat dedicades al conreu⁴⁸⁶. El seu avi patern, Josep Rovira de Villar, fou soci corresponsal de l'IACSI des de 1853. El seu pare, Antoni Rovira de Villar i Moncau (1836-1901), que l'any 1872 fou nomenat Cavaller del Reial i Distingit Orde de Carles III pel rei Amadeu I, formà part de l'APRV i fou un dels fundadors de la CAO V. Va incorporar al patrimoni la finca de can Moncau de Lliçà d'Amunt, procedent de l'herència de la seva mare, Maria Moncau i Morro, i va contraure matrimoni amb Teresa Viver i Xammar⁴⁸⁷. Josep Rovira de Villar i Viver fou l'hereu de tot el patrimoni i va casar-se amb Margarida Dachs i Pous, amb qui va tenir deu fills⁴⁸⁸. D'ideari catalanista, l'any 1888 va signar el *Missatge a la Reina Regent* (1888), va presentar esmenes al *Projecte de bases per a la constitució regional catalana* (1891) i fou designat delegat de l'Alt Vallès a l'Assemblea de la Unió Catalanista a Manresa (1892). Més tard, ja en temps de la Segona República

⁴⁸⁴ Pere Blancafort de Rosselló: *La Garriga, el balneari...*, pàg. 17.

⁴⁸⁵ J. Maurí i Serra, *Història de la Garriga*, vol. III, pàg. 327-328.

⁴⁸⁶ ACA, Secció Hisenda, amillaraments de les Franqueses de 1864 i 1941. Can Rovira de Villar va rebre la visita dels socis de l'IACSI en la favada de l'any 1932 (*RIACSI*, 1932, pàg. 150).

⁴⁸⁷ RPGranollers, Tom 63, Fol. 212, reinscripció de 19.5.1941. La finca de can Moncau fou reinscrita amb una extensió de 47 ha i un valor xifrat en 48.770 ptes.

⁴⁸⁸ Pere Dachs i la seva esposa, Maria Pous, van dotar la seva filla Margarida amb 20.000 pessetes a més dels mobles a favor de Josep Rovira de Villar i Viver (escriptura de capítols matrimonials de 21.12.1890). Pel cas que s'hagués de restituir el dot, Antoni Rovira de Villar va hipotecar la finca de can Moncau (RPGranollers, Tom 63, Fol. 212, reinscripció de 19.5.1941).

s'afilià a la Lliga Catalana⁴⁸⁹. Membre de la junta directiva de l'APRV (1898-1901), fou un dels fundadors de la CAO, de la qual fou membre de la junta des de l'any 1901 i després de la mort del seu cunyat Salvador Dachs⁴⁹⁰, n'assumí la presidència en la darrera etapa (1919-1935)⁴⁹¹. Soci de l'IACSI des de 1920, aquest mateix any fou elegit vicepresident de la FACB i més tard fou vocal de la junta directiva de l'IACSI (1927-1931). També fou membre de la junta de la Unió de Colliters d'Avellana del Vallès (1912) i durant els anys trenta també formà part de l'APPJ de Granollers. A les Franqueses, fou president de l'entitat Foment de la Propietat (1908), jutge municipal, cap del Sometent i, de 1930 a 1931, alcalde del municipi. L'any 1937, durant la Guerra Civil, fou assassinat a Montcada⁴⁹². El seu fill i hereu, Josep M. Rovira de Villar i Dachs, va estudiar a l'Escola Superior d'Agricultura (promoció de 1922-1923) i fou el primer alcalde del franquisme a les Franqueses (1939-1943).

SAGARRA i CASTELLARNAU, RAMON MARIA DE (1880-?): Descendent d'una antiga família de la noblesa catalana, alguns dels membres de la qual foren fundadors de l'IACSI⁴⁹³. Ramon M. de Sagarra i Castellarnau era el primogènit de l'advocat i propietari Ferran de Sagarra i de Siscar (1853-1939), que també fou soci de l'IACSI i, juntament amb el seu germà Ramon, va ser un dels fundadors de la Federació de Gremis Agrícoles de Catalunya (1893)⁴⁹⁴. Entre moltes altres finques repartides per la geografia catalana, era els propietaris de can Llinàs de Sant Pere de Vilamajor⁴⁹⁵, portada en règim de masoveria i on, cap al 1918, Ramon M. de Sagarra va establir un centre agroindustrial per produir derivats de la llet que, degut al seu caràcter novedós, va rebre la visita d'una comissió de la CAO. Poc temps després va decidir traslladar-la a Sant Celoni, que oferia bones comunicacions per

⁴⁸⁹ Josep M. Ollé (dir), *Homes del catalanisme...*, pàg. 229.

⁴⁹⁰ Vegeu la nota biogràfica a l'apèndix.

⁴⁹¹ En aquesta darrera etapa de la CAO, la presidència havia d'assumir la major part de les decisions, atès que la junta directiva no es reunia més que molt espaiadament, com el mateix president reconegué en una ocasió (Arxiu de Joan Mayol: *Llibre d'Actes de la Càmera Agrícola del Vallès*: acta del 13.12.1934).

⁴⁹² Josep M. Solé i Joan Villarroya, *La repressió a la reraguarda...*, vol. II, pàg. 182.

⁴⁹³ Entre els fundadors de l'IACSI hi trobem els germans Ferran Sagarra i de Llinàs (1802-1860), el seu germà Francesc i el fill d'aquest últim, Ramon Sagarra i de l'Espanjol (1828-1873)

⁴⁹⁴ Ramon de Sagarra i de Siscar fou fundador de la Federació de Gremis Agrícoles de Catalunya i secretari del seu organisme director, el Sindicat Regional (1903).

⁴⁹⁵ Benet Maria de Sagarra i Mercante (Barcelona, 1772-1854) va contraure matrimoni amb Eulàlia de Llinàs i de Ponsich, de Magarola i d'Alòs (1773-1804), hereuera de tots els béns dels Riber i dels Llinàs: entre aquests, hi havia la Torre Valdovina, construïda al segle XI, amb tot el regadiu de Santa Coloma de Gramenet i amb una gran part de regadiu de l'altra banda del Besòs, a més d'una extensió de vinya i de bosc, i també la finca de can Llinàs de Sant Pere de Vilamajor (Josep M. de Sagarra, *Memòries*, Barcelona, Ed. Aedos, 1964 (2ª ed.), pàg. 54-59).

distribuir els productes i l'aprofitament de l'aigua de la Tordera, que necessitava en gran quantitat per al procés de fabricació, i el maig de 1920 s'inaugurava la fàbrica de la Sociedad Industria Lechera, S.A⁴⁹⁶. El director de l'empresa fou un altre germà, Francesc Xavier de Sagarra, que havia especialitzat els seus estudis en la producció de làctics i va aconseguir una llet condensada, comercialitzada amb la marca *El Pagès*, que tenia una qualitat remarcable⁴⁹⁷. L'especialització pecuària fou assajada en diverses finques del patrimoni Sagarra com una alternativa a la vinya atacada per la fil·loxera; però aquest intent que protagonitzà Ramon M. de Sagarra va acabar fracassant. El 1914 Ramon M. de Sagarra també establí una fàbrica de llet condensada de Balaguer 'Condensería del Segre'; però tres anys més tard passa a propietat del senyor Manuel de Chopitea⁴⁹⁸; i en els anys 1930 la fàbrica de Sant Celoni també fou comprada per la multinacional Nestlé⁴⁹⁹. Sembla que el fracàs d'aquesta especialització pecuària va motivar que, ja al començament dels anys 1920, Ramon M. de Sagarra fos desheretat a favor del seu germà Ferran, membre com ell de la Lliga Regionalista, que fou regidor de l'Ajuntament de Barcelona i que dilapidaria bona part del patrimoni familiar⁵⁰⁰. Ramon M. de Sagarra, casat amb Dolors de Riba i d'Espanya, filla de can Riba de la Serra (Palou, Granollers)⁵⁰¹, fou membre de la junta de la CAO (1908-1916) i soci de l'IACSI des de 1907 fins al 1922, en què traslladar la seva residència a Madrid i va fer diversos negocis amb desigual fortuna.

SALA i MOLAS, FRANCESC (Vic, 1883 – Caldes de Montbui, 1964): Fill d'uns comerciants de Vic, va llicenciar-se en farmàcia i va comprar la farmàcia de Castellterçol. Hi residí fins a l'any 1920, en què es traslladà a viure a Caldes per raó

⁴⁹⁶ Vegeu l'apartat 5.2.3.

⁴⁹⁷ *AiR*, 15.6.1929.

⁴⁹⁸ *AiR*, 15.4.1930.

⁴⁹⁹ Francesc Xavier de Sagarra en fou el director tècnic a Espanya i Portugal.

⁵⁰⁰ A més d'una dotzena de finques a les Tres Torres (Barcelona) i de la finca de can Llinàs a Sant Antoni de Vilamajor, va vendre la Torre Valdovina de Sant Pere de Vilamajor, que havia estat la residència de la família des de l'obertura de la Via Laietana.

⁵⁰¹ Cap a l'any 1911, el seu germà Ferran va contraure matrimoni amb Concepció de Riba, una altra filla de can Riba de la Serra. Després de la mort de la seva mare, el 1895, Dolors va rebre en herència el Molí d'en Many i la Quintana del patrimoni de Palou i Concepció la meitat de la finca de can Amat (l'altra meitat fou heretada per una altra germana, Emília, que va ingressar en una congregació religiosa), adjacent a can Riba de Palou i on hi havia les terres de regadiu més productives. Una part de les terres heretades per les germanes fou comprada posteriorment pel seu germà Santiago de Riba i d'Espanya, hereu de can Riba de la Serra de Palou, però una altra part fou venuda a diferents pagesos de Palou cap al final de la segona dècada del segle. L'administrador de la CAO, Josep Comas i Cardús, que també fou secretari municipal de Palou, s'encarregà de les gestions per a la venda de les parcel·les per indicació dels germans Sagarra (Sobre Santiago de Riba, vegeu la nota biogràfica a l'apèndix de la primera part).

del seu matrimoni amb Josefa Viaplana i Artigas, que era la pubilla de can Corró de Caldes, una de les finques agrícoles més importants de la localitat. Membre de l'IACSI des de l'any 1918, fou un dels participants en l'assemblea del 8 de setembre de 1934 a Madrid contra la política de la Generalitat, preludi dels fets del 6 d'octubre. També fou membre de la junta directiva de la CAOVI des del 1919 fins al 1935, i durant els anys trenta també formà part de l'APPJ de Granollers⁵⁰². A Caldes, fou el vicepresident del SACM (1918-1931), president de la Junta local de Ramaders (1927), membre de la junta de l'Associació de Propietaris de Finques Urbanes (1935) i de l'Associació de Pares de Família que volia promoure l'educació cristiana de la joventut (1934), i també cap del districte del Sometent Armat de Catalunya (1922). Va ser alcalde de Castellterçol (1914-1915) i després regidor i alcalde accidental de Caldes (1930). Durant la Guerra Civil fou perseguit i va buscar refugi a Castellterçol, però acabada la guerra va tornar definitivament a Caldes.

SARROCA i SANZ, ANTONI (Tamarit de Llitera, Osca, 1861 - Granollers, 1923): Fill d'una família pagesa de Tamarit de Llitera, a la Franja de Ponent, va venir de jove a Catalunya per treballar al costat del seu oncle, que era secretari de l'ajuntament de l'Ametlla del Vallès. A partir del seu matrimoni amb Concepció Vergés, afillada i hereva del gran terratinent de l'Ametlla Josep Plantada i Vidal, va guanyar una posició social acomodada i, tot residint a Granollers, va efectuar compres de terres a l'Aragó. Fou membre de la junta directiva de la CAOVI (1909-1911), del Centre Catòlic de Granollers (vicepresident en 1905 i 1910) i també de la junta del Patronat de la Sucursal a Granollers de la Caixa de Pensions (1912). Elegit regidor de Granollers per primera vegada l'any 1906, fou alcalde durant la Setmana Tràgica, destacant pel fet que, mentre durà la revolta envià diàriament notícies a Barcelona del que succeïa a la vila. L'any 1916 fou nomenat caixer municipal i va exercir aquest càrrec, i també el d'administrador de l'hospital de Granollers, fins al dia de la seva mort. Fou membre de la Lliga Regionalista (1911).

SOBREGRAU i ROBERT, AVERCI COMALRENA DE: Fill de Pere Comalrena i Sobregrau, hereu d'un extens patrimoni⁵⁰³ amb casa pairal a Gallifa i "*il·lustrat*

⁵⁰² L'any 1931, per raó de l'alarma que creaven entre els propietaris les disposicions de la Generalitat, proposà "*que s'intensifiqui la vida social de la Cambra, reunint-se la Directiva periòdicament almenys una vegada al mes*" (Arxiu de Joan Mayol: Llibre d'actes de la Càmera Agrícola Oficial del Vallès: acta de la reunió del 1.10.1931).

⁵⁰³ Pere Comalrena i Sobregrau fou l'hereu dels patrimonis Sobregrau (Gallifa), Comalrena (Olost), Gurri (Lliçà de Vall), Castellet (Sentmenat), Vilarosal (Parets) i Terradelles (Olost) (Arxiu patrimonial de Sobregrau, Gallifa:

*escriptor agrícola*⁵⁰⁴, que va ser soci fundador de la CAO V. A la mort d'aquest, l'any 1913, l'hereu del patrimoni fou Ramir, que era el primogènit i que també fou soci de la CAO V i de l'IACSI⁵⁰⁵. El seu germà Averci, que era el setè fill, va casar-se amb la pubilla de can Padró, un dels principals patrimonis de Palau-solità i Plegamans (80 ha), la qual també heretà la finca de can Magre de Santa Eulàlia de Ronçana (34 ha), per la qual va rebre el premi de masoveries centenàries⁵⁰⁶, i algunes terres a Caldes de Montbui⁵⁰⁷. Fou alcalde de Palau-solità i Plegamans (1904-1905) i membre del consistori en diferents moments⁵⁰⁸. També va ser el fundador i primer president del Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Palau-solità i Plegamans (1921) i soci de l'IACSI des de l'any 1918. Formà part de la junta de la CAO V des de l'any 1913 i en l'assemblea general de 1926 en fou elegit vicepresident, càrrec en què fou reelegit en la junta general de 1934. Fou el representant del riu Besós en la Confederació Sindical Hidrogràfica del Pirineu Oriental (1931).

TORRAS i SAYOL, FRANCESC DE PAULA (Caldes de Montbui, 1868 – 1936):

Propietari acomodad, va participar en múltiples iniciatives en defensa de la propietat i dels interessos agraris que es produïren al llarg de tot el primer terç del segle XX. L'any 1908 ingressà a l'IACSI i formà part de la seva junta directiva (1925-1929). L'any 1919 (i de nou l'any 1922) fou elegit membre de la Cambra Agrícola Provincial en representació de la FACB, en la qual va participar activament, i l'any 1930 també de la Cambra Provincial de la Propietat Rústica. També fou membre de la Junta de la Unió de Sindicats Agrícoles Catòlics creada a Barcelona l'any 1928. En l'àmbit més local, fou un dels dirigents de l'antiga APRV des de la qual es fundà la CAO V, de la qual fou vicepresident (1901-1903, 1908-1918) i va impulsar la creació de la seva delegació de Caldes (1904) i de la Unió de Colliters d'Avellana del Vallès (1913). També fou el fundador i president de l'APPJ de Granollers (1931) i el seu

document sense classificar). Només el patrimoni de Gallifa ja sumava 150 hectàrees de terra (*Inventario de Fincas Expropiables...*, tom 31). Segons J. Camps i Arboix, la família s'instal·là a Sobregrau (Gallifa) en edats remotes, però la primera notícia data de l'any 1200 (J. Camps i Arboix, *Les cases pairals...*, pàg. 242).

⁵⁰⁴ *RCAOV*, 2. 1907. Segons una nota necrològica, a més de cuidar-se de les seves propietats, enviava a diferents periòdics i revistes articles signats amb el pseudònim de "Un propietario agricultor" (*RCAOV*, 3-4.1913).

⁵⁰⁵ Ramir C. de Sobregrau (1867-1934) ingressà com a soci de l'IACSI l'any 1926 i fins a la seva mort. En aquests anys el seu germà Averci causà baixa, però tornà a figurar com a soci a l'anuari de l'IACSI de 1933.

⁵⁰⁶ *RIACSI*, 6.1933.

⁵⁰⁷ Mercè Padró i Torras, filla de Jaume Padró i Fatjó, constava l'any 1942 com el primer contribuent rústic de Palau-solità i Plegamans i figurava entre els vint primers contribuents rústics de la comarca (ACA, Secció Hisenda: amillaments de Palau-solità i Plegamans, 1942, Caldes de Montbui, 1944 i Santa Eulàlia de Ronçana, 1946).

⁵⁰⁸ M. Alimbau i T. Castells, *Història de l'ajuntament...*, pàg. 73.

representant al Consell de la Direcció de l'IACSI. A Caldes, amb anterioritat a la creació de la delegació de la Cambra ja havia estat vinculat a l'efímer Sindicat Agrícola i Cooperatiu fundat l'any 1901, essent el seu representant en les reunions de la FACB⁵⁰⁹; fou també el president de la Junta local de Plagues del Camp (1919) i, des de la presidència del SACR (1918-1936), fundà la Caixa Rural⁵¹⁰ i el convertí en un dels sindicats més actius del panorama català. Però va participar molt activament en altres aspectes de la vida local. L'any 1903 fou president de l'hospital-asil. El 1905 fou un dels iniciadors de la Fira Agrícola de Caldes. El 1934 va fundar i presidí l'Associació de Pares de Família de Caldes, una entitat que actuava d'acord amb les normes de l'Acció Catòlica i que tenia com a objectiu el "foment de l'educació cristiana de la joventut"⁵¹¹, i un any més tard va fundar i presidí l'Associació de Propietaris de Finques Urbanes de Caldes⁵¹². També fou caporal dels sometents del partit judicial de Granollers (1898-1931) i, en l'àmbit polític, fou membre de la Lliga Regionalista⁵¹³ i "home de confiança" de Francesc Cambó a la localitat. Fou alcalde de Caldes en dues ocasions: primer l'any 1909 i després durant la dictadura del general Primo de Rivera (1924-1930). L'any 1936 fou una de les víctimes de la revolució: el 10 d'agost fou detingut al seu domicili i assassinat al bosc de can Veire, a Mollet, juntament amb altres sis calderins.

⁵⁰⁹ En una carta dirigida al President de la FACB, el president del Sindicat Agrícola Cooperatiu de Caldes exposava que "per acort de la Junta de aquest Sindicat, se complau en manifestar a V. que pera que'l representi en las reunions que celebri la Federació Agrícola Catalana Balear, ha tingut a bé delegar á Don Francisco de Paula Torras y Sayol, individuo del Jurat de aqueix Sindicat, facultantlo per obrar segons li dicti son recte criteri, en benefici de tots" (ACTC: Carta datada el 30.8.1803). El nomenament de Francesc Torras com a membre del Jurat data del 24 de setembre de 1901. El Jurat estava compost de tres persones de reconeguda honradesa que havien de resoldre qüestions no previstes en el Reglament del Sindicat (cap. IX, art. 38).

⁵¹⁰ Ja havia proposat la creació d'una caixa rural a la Junta General de la delegació de la CAO V a Caldes de Montbui (CAOV: Mem. 1911).

⁵¹¹ Els objectius de l'entitat consistien en "organitzar la mútua ajuda dels seus afiliats per al compliment de llurs deures en l'educació dels seus fills, protegir i fomentar l'educació cristiana de la joventut i cooperar a la lluita contra les males costums i la immoralitat pública" (Estatuts de l'Associació de Pares de Família de Caldes de Montbui, art. 2 i 3). Constituïda el 24 d'abril de 1934 amb l'assistència de cinquanta socis, s'elegí una junta directiva formada per: Francesc de P. Torras i Sayol (President), Francesc Galceran i Petit (Vicepresident), Josep Cusiné i Fortuny (Secretari), Isidre Anglí i Palaudàries (Vicesecretari), Josep M. Duran i Girbau (Tresorer), Francesc Sala i Molas (Vocal) i Salvador Codina i Duran (Vocal), bona part dels quals eren membres del Sindicat (AGCB, Fons d'Associacions: exp. 16.893).

⁵¹² Constituïda el 10 de febrer de 1935, l'Associació de Propietaris de Finques Urbanes de Caldes de Montbui, tenia com a capdavanters als mateixos propietaris que liderarien el Sindicat de Caldes. La primera Junta Directiva estava formada per Francesc de P. Torras i Sayol (President), Francesc Sagalés i Serra (Vicepresident), Francesc Sala i Molas (Tresorer), Isidre Pagès i Riera (Comptador), Josep Figuerola i Masclans (Secretari), Joan Casademunt i Clapés (Vicesecretari), Joan Cortés i Grau (Vocal) i Jaume Rabassa i Abad (Vocal). Segons l'acta de constitució de l'entitat, la majoria dels components d'aquesta junta "son los mayores contribuyentes por Urbana de esta Villa" (AGCB, Fons d'Associacions: exp. 17.131).

⁵¹³ Lliga Regionalista: *Llista de socis*, Imp. Fills de Domingo Casanovas, Barcelona, 1911. Francesc Torras consta com a soci forà de la Lliga Regionalista de Barcelona, juntament amb un altre calderí: Avel·lí Xalabarder.

TURA i PEDRAGOSA, JOAN (Sant Feliu de Codines, 1865 - Mollet del Vallès, 1930): Fill de cal Pinyonaire, la casa pairal dels Tura a Sant Feliu de Codines, de jove ja va començar a residir a Mollet. Va treballar de pagès com a masover, però segons el seu nét “*sempre va estar estretament vinculat amb les forces vives del poble [...] ben diferent el seu pensament polític del seu fill Feliu [...] el seu caràcter era rígid, extremadament gelós de les tradicions familiars*”⁵¹⁴. Afí a la Lliga Regionalista, fou alcalde de Mollet entre 1914 i 1915. També va ser president de la societat de socors mutus de Sant Vicenç Màrtir (1910), vicepresident de la Caixa d’Estalvis i Previsió de Mollet (1920-1925) i capítol del soment local. En el camp de l’associacionisme agrari, fou un dels fundadors de la CAOVI i formà part de la primera junta directiva (1901-1902), continuà després com a soci fins al final de la seva vida, i també fou president del Sindicat Agrícola de Mollet (1912). En el certamen que organitzà la delegació de la CAOVI a Caldes de Montbui de l’any 1906 va resultar premiat amb una arada tipus Sor pel treball de preparació de les seves terres per a la sembra del blat. El seu fill Feliu Tura i Valldeoriola (1888-1956) fou un dirigent rabassaire i alcalde de Mollet durant els anys trenta⁵¹⁵.

VILARDEBÒ i FARNÉS, MARCEL·LÍ (¿ – Lliçà de Vall, 1934): Fill primogènit de Salvador Vilardebò i Moret i de Josefa Farnés i Parellada, l’any 1897 heretà el mas Oliveres i altres terres a Lliçà de Vall, amb més d’un centenar d’hectàrees. Es convertí en el segon contribuent rústic del municipi (després de Carlos de Llanza, propietari de can Coll) i un dels cinquanta primers de tota la comarca. El seu pare, que era agrimensor, procedia d’una família del Maresme i cap a final del segle XIX, en plena crisi agrària, va comprar les terres a Lliçà de Vall. S’integrà aviat en els cercles de propietaris comarcals, tot i que enmig del conservadorisme dels membres de l’APRV destacava per ser un “*arrauxat, enamorat d’antigues idees republicanes*”, segons el definia Jaume Maspons i Camarasa⁵¹⁶. El seu fill Marcel·lí va formar part de la CAOVI i del IACSI, associacions que agrupaven els grans propietaris rurals de la comarca i de Catalunya, respectivament. Fou alcalde de Lliçà de Vall a final del segle XIX (1895-1896) i després del 1916 al 1923 i altra vegada l’any 1933. Membre actiu de la Lliga Regionalista, ens diu Miquel Joseph que era un “*dels més constants concurrents a la penya dels dijous*” a la impremta del seu pare, a Granollers, on es

⁵¹⁴ Joan Solé Tura, *Mollet. Una mica d’història*, Mollet del Vallès, 1981, pàg. 192 i 175.

⁵¹⁵ Vegeu Carme Pi, “Un rabassaire a l’alcaldia: Feliu Tura”, *Notes*, núm. 4, Centre d’Estudis Molletans, Mollet del Vallès, 1990, pàg. 51-71, i també Joan Solé Tura, *Mollet, cent històries, cent vides*, L’Aixernador, 1986, pàg. 14-15.

⁵¹⁶ ACMV, lligall 8: *Informe de l’Associació de Propietaris del Vallès*, mimeo, 1928.

reunien els regionalistes de la comarca⁵¹⁷. Recorda que “*quan s'apropaven eleccions, especialment de diputats a Corts, els dijous abans de celebrar-se predeia, amb una diferència d'un o dos vots, el resultat de l'escrutini del seu poble*” i explica una anècdota per demostrar la seva ferma oposició a les tupinades promogudes pel governador civil en contra del candidat regionalista, Bonaventura M. Plaja, segons la qual s'escapà del Palau on, durant la celebració d'unes eleccions, el governador el volia mantenir allunyat del poble, i va fer detenir dos delegats governatius acusant-los de frau electoral⁵¹⁸. Casat amb Rosa Uñó, va tenir quatre fills: Josep, Joan, Dolors i Rosa. El primogènit i principal hereu del patrimoni, Josep Vilardebò i Uñó, que era tècnic de teixits, va ser regidor de Lliçà de Vall des de l'any 1929 i alcalde entre 1935 i 1942.

WYNN I ELLÍS, FREDERIC (?- 1932): El seu avi havia vingut d'Anglaterra amb altres mecànics per a la implantació del primer ferrocarril d'Espanya, de Barcelona a Mataró (1848) i s'hi quedà com a maquinista. Era, doncs, d'origen anglès i va aprendre també el francès i l'alemany, perfeccionant la seva educació comercial i millorant d'aquesta manera la seva modesta posició d'empleat comercial⁵¹⁹. L'any 1919 es va casar a Bèlgica amb Laura Mannaert de Bornhem, directora de les Écoles Menagères de Brusel·les, que l'any 1912 havia viatjat a Catalunya per promoure la implantació de l'ensenyança domèstica per a noies de pagès, fundant la primera a la Plana de Vic. L'any 1920, el matrimoni Wynn va fundar a la Garriga un cercle de menagères, que imitava els existents a Bèlgica; però només aconseguiren publicar quatre números de la revista *La Dona de sa casa* (1921-1922)⁵²⁰. Secretari de la Societat Protectora dels Animals i les Plantes de Catalunya (1912), Wynn es convertí en un especialista en avicultura: “*El senyor Wynn s'havia proposat convèncer la gent del camp de la necessitat de seleccionar les races de gal·linacis, i escollir les més ponedores com també les de millor qualitat i quantitat de carn. Anava per les poblacions exhibint una exposició, amb exemplars vivents i altres de dissecats, de gallines i pollastres, complementada amb profussió de gràfics i cartells per demostrar la conveniència d'escollir les races d'aviram de més fàcil aclimatació, segons la geografia de l'encontrada, d'acord amb el terror i el clima*”⁵²¹. L'exposició

⁵¹⁷ Miquel Joseph, *La impremta del meu pare...*, pàg. 25 i ss.

⁵¹⁸ *Ibidem*, pàg. 76 i ss.

⁵¹⁹ RCAA, 12.5.1932.

⁵²⁰ Josep Maurí i Serra, *Història de la Garriga*, vol. III, pàg. 401.

⁵²¹ Miquel Joseph, *La impremta del meu pare...*, pàg. 97.

organitzada per Wynn va presentar-se per primer cop a la Cambra Agrícola Ausetana i després a la del Vallès l'any 1916, la qual cosa fou advertida per alguns com un signe de decadència de la CAOVS⁵²². A Barcelona va instal·lar una botiga “anomenada Agrícola de Sant Isidre, dedicada a la venda d'ous frescos, gallines i pollastres de la comarca del Vallès”⁵²³. Pels aparells d'apicultura i avicultura que va oferir al Rei, va tenir el títol de proveïdor de la Casa Reial⁵²⁴. Resident a la Garriga, a la torre amb gran jardí anomenada “can Timoteu”⁵²⁵, fou tinent d'alcalde (1918-1920) i un dels directius de la companyia de Telefonia del Vallès. Durant els primers anys del segle va participar en les activitats de la FACB i de la CAOVS: fou membre de la junta directiva de la CAOVS des de l'any 1912 l'any següent va substituir Jaume Maspons en el càrrec de secretari, càrrec que no abandonà fins a l'any 1929, en què presentà la dimissió perquè les múltiples obligacions li impedièren continuar-lo exercint⁵²⁶. L'any 1913 va assistir com a representant de la CAOVS a l'exposició agrícola que es va celebrar a Gand (Bèlgica) i va visitar diversos establiments avícoles i escoles menagères d'Europa⁵²⁷. També fou el secretari de la junta directiva de l'Associació de Colliters d'Avellana del Vallès (1912) i soci de l'IACSI des de l'any 1907. Com a propietari rústic, només ens consta la compra que efectuà l'any 1913 de la finca de can Cañelles (11 ha) a Canovelles a Rosa Ricart, Marquesa de Palmerola, que foren revenudes al començament dels anys trenta⁵²⁸. A començament del segle, era un dels habituals a la impremta Joseph de Granollers, on es reunien els propietaris de la comarca afins al regionalisme.

⁵²² “Aplaudim sorollosament l'esfors del Sr. Wynn y comprenem perfectament que los seus treballs los hagi presentat primerament a la Cambra Agrícola de Vich, porque aquella Cambra sí que s'ocupa del progrés agrícola dels seus socis y dels pagesos de tota la Plana. Llàstima que no puga dir-se lo mateix de la nostre. Si sefes més agricultura y menys política —sens que aixó vulga dir que la abandonés del tot— creuria ab lo resurgiment d'aquella casa, empró seguint pers viaranyos empresos, tinch temensa de que lo fret que allí avuy s'hi sent siga una febreta que porti a la fossa lo casal que deurían aymar més los pagesos del Vallés” (M. de Vallderiolf (Manuel Puntas), “Nota Agrícola”, *La Comarca*, 24.4.1915).

⁵²³ *Ibidem*.

⁵²⁴ *RCAOV*, 9.1909.

⁵²⁵ Pere Blancafort, *La Garriga, el balneari...*, pàg. 232.

⁵²⁶ Arxiu de Joan Mayol, Llibre d'Actes de la Cámara Agrícola Oficial del Vallès: acta de la Junta General del 31.1.1929.

⁵²⁷ *RCAOV*, 5/6.1913.

⁵²⁸ ACA, Secció Hisenda: apèndix a l'amillament de Canovelles per a 1914. Rosa Ricart i de Cordoba, Marquesa de Palmerola i comtessa de Fonollar havia heretat la propietat del seu pare, Jaume Ricart, que a mitjan segle XIX constituïa el tercer contribuent rústic del municipi. L'any 1913 va traspasar terres a Frederic Wynn, Isidre Asturgó i Fortià Pujol (Arxiu municipal de Canovelles: amillament de Canovelles de 1862).

FONTS I BIBLIOGRAFIA

1. Fonts arxivístiques

1.1. Arxius d'institucions públiques i privades:

Archivo General de la Guerra Civil Española, Salamanca

Associacions

Incautacions

Informes personal polític

Archivo del Ministerio de Agricultura (IRYDA), Madrid

Expedients de recuperació agrícola (província de Barcelona, 1939-1940)

Inventario de Fincas Expropiables (1933-1935)

Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA)

Amillaraments, refundicions i apèndixs als amillaraments (1861 – 1946)

Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB)

Associacions (1900-1930)

Arxiu de la Fundació Maurí de la Garriga

Fons de can Terrers (La Garriga): documentació patrimonial

Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners

Fons de la Cambra Agrícola de la Celler de Ter i pobles comarcans: estatuts (1895), fulls volants (1895), llibre d'actes (1895-1899).

Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona (AGCB)

Associacions: expedients (1880-1945)

Arxiu Històric de Sabadell

Associacions (1840-1930)

Arxiu Històric de Tarragona (AHT)

Associacions

Arxiu Municipal de Bigues i Riells

Amillaraments, refundicions i apèndixs (1860-1942)
Padró d'habitants (1901)

Arxiu Municipal de Caldes de Montbui

Amillaraments, refundicions i apèndixs (1860 – 1944)
Actes de la junta pericial i registres de contribucions
Padrons d'habitants
Associacions: fulls volants

Arxiu Municipal de Canovelles

Amillaraments, refundicions i apèndixs (1860 – 1943)

Arxiu Municipal de les Franqueses del Vallès

Amillaraments, refundicions i apèndixs (1860 - 1941)
Contribució territorial, rústica i pecuària

Arxiu Municipal de la Garriga

Amillaraments, refundicions i apèndixs (1860 – 1943)

Arxiu Municipal de Granollers

Contribució territorial, rústica i pecuària (1860 – 1936)
Fulls volants
Padrons d'habitants

Arxiu Municipal de Lliçà de Vall

Amillaraments, refundicions i apèndixs (1860 – 1942)
Contribució territorial, rústica i pecuària

Arxiu Municipal de Mollet del Vallès

Amillaraments, refundicions i apèndixs (1860 – 1930)
Contribució territorial, rústica i pecuària

Arxiu Municipal de Parets del Vallès

Amillaraments, refundicions i apèndixs (1860 – 1933)

Arxiu Municipal de Salt (Gironès)

Fons del Baró d'Algerri i Marquès de Camps: correspondència, manuscrits, retalls de premsa i fulls volants

Arxiu Municipal de Santa Eulàlia de Ronçana

Amillaraments, refundicions i apèndixs (1860 – 1946)
Llibres d'actes municipals

Arxiu Municipal de Sant Fost de Campsentelles

Associacions: Sindicats Agrícoles (1906-1919)

Cens de conreadors i propietaris (1936)

Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)

Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya: Registre i expedients de cooperatives, confraries i mutualitats requisades entre 1939 i 1943.

Fons patrimonial del llinatge Moixó: correspondència

Arxiu Parroquial de Sant Pere de Bigues

Llibres de baptesmes, matrimonis i defuncions (1800-1900)

Arxiu de la Societat Econòmica barcelonesa d'Amics del País

Estudio Agrícola del Vallés, 1874 (manuscrit premiat al certamen de l'any 1874)

Lo que fue, lo que es y lo que podría ser la Agricultura en la comarca que forman los términos municipales de Villanueva y Geltrú, Sitges, San Pedro de Ribas y Cubellas, 1874 (manuscrit presentat al certamen de l'any 1874)

Biblioteca i Arxiu de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre

Actes de la Junta Directiva (1939-1945)

Fulls volants

Manuscrits diversos

Biblioteca Pública Fages de Climent, Figueres

Fulls volants, reglaments i publicacions de la Cambra Agrícola de l'Empordà.

Premsa local

Hemeroteca i Arxiu Bibliogràfic Pere Regull (Museu del Vi de Vilafranca del Penedès)

Fulls volants

Manuscrits i mecanoscrits diversos

Registre de la Propietat de Granollers

Llibres de Diari: reinscripció de finques (1939-1945)

1.2. Arxius patrimonials i personals privats:

Arxiu privat de Jaume Anfruns (Granollers)

Fons Sadurní Pont i Palau: Correspondència, impressos, fulls volants i retalls de premsa i butlletí de la Junta de Defensa de les aigües dels rius Mogent i Congost (1910-1912)

Arxiu privat de Joan Fontcuberta (Caldes de Montbui)

Llibre d'Actes del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui (1914-1917)

Correspondència i documentació diversa relativa al Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui (1914-1936)

Arxiu privat de Martí Pou (Mollet del Vallès)

Associacions: fulls volants, estatuts i documentació interna d'entitats civils de Mollet del Vallès (1890-1936).

Arxiu privat de Camil Torras i Casals (Caldes de Montbui) (ACTC)

Alcaldia de Caldes de Montbui: documents (1924-1930)

Associació de Propietaris del partit judicial de Granollers: documentació interna (1934-1935)

Cambra Agrícola del Vallès i Delegació de Caldes de Montbui: documentació interna i impressos (1901-1935)

Càtedra Agrícola ambulant Pere Grau: documents (1908)

Correspondència i documentació privada de Francesc de P. Torras i Sayol (1901-1936)

Hermanidad Sindical de Labradores y Ganaderos de Caldes de Montbui: Memòries (1942-1949)

Sindicat Agrícola i Cooperatiu de Caldes de Montbui: documentació interna (1901)

Sindicat Agrícola i Caixa Rural de Caldes de Montbui: estatuts (1918), memòries (1930-1937) i documentació interna (1918-1937)

Arxiu de can Maspons de la Vall (Santa Eulàlia de Ronçana) (ACMV)

Correspondència de Jaume Maspons i Camarasa (1890-1934)

Documentació interna d'associacions agràries del Vallès Oriental (1852-1935)

- Subdelegació de l'IACSI a Granollers (1852-1864)
- Associació de Propietaris Rurals del Vallès (1876-1900)
- Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)

Documentació interna de la Càtedra Agrícola ambulant Pere Grau (1908-1912)

Documentació interna de la Unió Catalanista (1897-1899)

Documentació relativa al processament de Jaume Maspons i Camarasa (1900)

Escrits inèdits de Jaume Maspons i Camarasa

Estatuts del Centre Català de Granollers (1904)

Memòria manuscrita de Pere Maspons i Cadafalch i documentació diversa relativa al segrest carlí de 1875

Monografia de can Maspons de la Vall (mecanoscrit)

Notes manuscrites diverses i borradors de conferències de Jaume Maspons i Camarasa Pagarés, lletres i hipoteques (1875-1920)

Patrimoni de can Bertran i can Esmandia (les Franqueses, Cànoves i Samalús)

- Testaments i escriptures notarials
- Estats de comptes i documentació diversa

Patrimoni de Granollers

- Casa i hort de Granollers
- Compravendes
- Plànols de terres, estats de comptes i documentació diversa

Patrimoni de can Maspons de la Vall (Santa Eulàlia de Ronçana)

- Borradors sobre estats de la producció de la finca
- Can Maspons de la Vall, 1913-1923: Estats de producció i gastos
- Can Maspons de la Vall, 1924-1945: Estats de producció i gastos
- Comptes familiars (1907-1920)
- Contractes i arrendaments
- Declaració de Jaume Maspons al Registre de la Propietat de Granollers (1933)
- Factures i estats de comptes

- Llibre de memòries de la casa Maspons
 - Testaments i escriptures notarials (1860-1950)
- Reglaments i memòries d'associacions agrícoles de Catalunya
Retalls de premsa, impressos, fullets i pasquins diversos

Arxiu de can Mayol (Palou, Granollers)

- Documentació patrimonial diversa
Llibre d'Actes de la Cambra Agrícola del Vallès (1923-1935)
Llibre d'Actes de la Delegació de la Cambra Agrícola del Vallès a Caldes de Montbui (1904-1914)

Arxiu de can Riba de la Serra (Palou, Granollers) (ACRS)

- Casa Riba de Palou: documentació patrimonial
- Contractes de plantació de vinya i arrendaments agrícoles
 - Llibre de caixa (1884-1892)
 - Llibre d'arrendaments
 - Llibre de vinyes a parceria
 - Testaments i escriptures notarials
- Correspondència de Jaume de Riba i d'Espanya (1900-1936)

Arxiu del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui (ASACM)

- Llibre d'Actes del SACM (1918-1930)
Llibres de Caixa del SACM (1923-1927, 1932-1938)
Llibre de Caixa de la Caixa Rural del SACM (1930-1939)
Llibre de Caixa del local en construcció per al molí i maquinària del SACM (1922-1923)
Llibre de Caixa de la màquina de batre del SACM (1923-1926)
Llibres Diaris del SACM (1918-1923, 1927-1939)
Llibre d'Inventaris del SACM (1918-1945)
Llibres Majors del SACM (1918-1936)
Llibres Auxiliars del Major del SACM (1921-1925)
Llibreta de pagaments per al nou edifici del SACM (1931-1932)
Llibreta de salaris (1920-1922).
Llista de socis del SACM (1925-1930)

2. Publicacions periòdiques¹

2.1. Publicacions periòdiques de Barcelona

Agricultura. Revista agrícola catalana (1918-1932)
Agricultura i Ramaderia (1932-1936)²
L'Art del Pagès (1877-1918)
Butlletí del Museu Social (1910-1915)
Calendari del Pagès, (IACSI) (1890-1936, 1942-1960)
Catalunya Agrícola (1909-1913)
El Cultivador Moderno (1911-1915)
Fulla Agrícola de La Veu (1907-1916)
La Llar. Revista mensual portaveu de la Federació Catòlico-Agrícola de Barcelona,
Barcelona (1920-1923)
El Mundo Agrícola (1897-1899)
*La Pagesia. Eco de la classe agrícola y defensor dels interessos de la propietat*³ (IACSI)
(1888-1895)
La Quinsena del Pagés (IACSI) (1878-1883)
La Renaixensa (1893-1898)
*Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*⁴ (1851-1936, 1941-1960)
El Sindicato Agrícola, Barcelona (1911-1912)
El Terruño. Periódico de Agricultura, Defensor de los Intereses de la Propiedad (1897)
La U.V.C (1916-1923)
La Veu de Catalunya (1897-1914)
El Vinyater (UVC) (1911-1912)

2.2. Publicacions periòdiques del Vallès Oriental⁵

Agrupación Liberal (1909-1910)
Clam!... (1921)
La Comarca (1913-1920)
El Congost (1886-1904)

¹ Selecció de periòdics consultats d'una manera sistemàtica durant els anys indicats entre parèntesis. Una bona part dels títols han pogut consultar-se a la Biblioteca de l'IACSI; també s'han consultat als fons hemerogràfics de l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona (Ca l'Ardiaca), Biblioteca de Catalunya, Hemeroteca Municipal de Madrid, Hemeroteca i Arxiu Bibliogràfic Pere Regull (Museu del Vi de Vilafranca del Penedès), Biblioteca Provincial de Girona, Biblioteca Pública Fages de Climent de Figueres, Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat, Biblioteca Provincial de Palma de Mallorca, així com també en alguns fons privats.

² Continuació de la revista *Agricultura*.

³ Suplement quinzennal de la *Revista de l'IACSI*. A partir de 1893, amb el subtítol "Porta-veu setmanal de la classe agrícola y defensor dels interessos rurals", sota la direcció de Francesc X. Tobella substitueix *L'Art del Pagès*.

⁴ Amb l'abreviatura *RIACSI*, m'he referit a la revista que sota diferents noms, va editar l'IACSI durant més de cent anys. Des de l'agost de 1906, també amb el subtítol d'òrgan de la FACB.

⁵ Premsa publicada a Granollers (si no s'especifica el contrari). La major part de títols han estat consultats a l'Hemeroteca Municipal Josep Móra de Granollers. Agraïxo les atencions dispensades en tantes ocasions pel seu director, Lluís Tintó.

Crònica de Granollers (1888)
*Defensa de les aigües del Mogent i Congost*⁶ (1910-1912)
*El Demócrata*⁷ (1913-1923)
Diari de Granollers (1926-1930)
Eco de Granollers (1882-1883)
El Escudo de Granollers (1893-1894)
Foc Nou (1918-1920)
La Enciclopédica (1896-1897)
Gent d'Ara (1922-1923)
La Gralla (1921-1937)
La Gracolaria (1904-1905)
La Granolaria (1894-1897)
Il·lustració Vallesana (1922)
Juny (1905)
La Lucha (1906-1907)
La Opinión (1899)
La Opinión (1912-1913)
La Opinión Escolar (1897-1898)
El Pueblo Vallesano (1905)
La Razón (1903-1908)
La Reforma (1886-1887)
Renovació (1916-1918)
Revista de la Cámara Agrícola Oficial del Vallés (1901-1916)
Revista Vallesana (1920-1921)
La Tronada (1904-1911)
La Unión Gremial (1901)
El Vallés (1888)
El Vallés (1906)
El Vallés (1911)
El Vallés Nou (1912-1918)
La Veu del Vallés (1896-1905)
La Veu del Vallès (1919)
La Victoria (1888)

2.3. Publicacions periòdiques de la resta de Catalunya

L'Agrícola, Sant Sadurní d'Anoia (1927-1933)
Aires de la Conca, Montblanc (1925-1933)
L'Avenç Agrícola, Sant Sadurní d'Anoia (1921-1922)
El Bien del País, Figueres (1846)
Boletín de la Cámara Agrícola Oficial de Lérida, Lleida (1899-1901)
Boletín de la Cámara Agrícola Oficial de Tortosa, Tortosa (1895-1900, 1909-1914)
Boletín Oficial de la Cámara Agrícola del Ampurdán, Figueres (1900-1936)
Boletín de la Cámara Agrícola de la provincia de Tarragona (1897-1903)
Boletín de la Cámara Agrícola Oficial de Igualada y su comarca, Igualada (1911-1918)

⁶ A partir del núm. 7 el títol canvià per *Defensa de les aigües del Mogent y altres afluents del Besòs*, atès que s'hi afegí la defensa de la conca del riu Tenes.

⁷ Inicialment amb el subtítol de *Semanario Liberal Monárquico*, fou el portaveu de la Coalició Liberal Democràtica de Granollers (a partir de 1922 Coalició Liberal Demócrata i Autonomista).

Butlletí del Sindicat Agrícola y Caxes rural y d'estalvis de la Lliga de defensa del arbre fruyter de Moyá (1909-)
El Figuerense (1908)
Lo Geronés (Girona) (1894-1899)
La Granja. Revista de Agricultura y Biblioteca Rural. Periódico de la Sociedad de agricultura del Ampurdán (Figueres) (1850-1852)
Guiatge Agrícola de Sampedor, Santpedor (1929-1931)
El Labriego. Eco del Centro Agrícola del Panadés, Vilafranca del Penedès (1876-1915)
El Litoral Agrícola (FSAL), Sant Joan de Vilassar (1929-1933)
La PAGESIA. Portaveu de la "Cambra Agrícola del Pla de Bages", Manresa (1908-1931)
Resumen de Agricultura (1889-1915)
Revista de la Cámara Agrícola Oficial del Bajo Llobregat, Sant Feliu de Llobregat (1906-1916)
Revista de la Cámara Oficial y Sindicato Agrícola del Distrito de Arenys de Mar (1912-1916)
*Revista de la Cambra Agrícola Ausetana*⁸, Vic (1906-1927, 1930-34)
Lo Sindicat. Portaveu del Sindicat Agrícola de Cervera i sa comarca, Cervera (1920-1932)
Revista del Sindicat Agrícola de la Bisbal y sa comarca, la Bisbal (1909-1914)
Sindicat de Lloret de Mar (1912-1914)
Sindicat Vitícola Comarcal de Martorell, Martorell (1928-1932)
Sometent. Portaveu de la Comarca Igualadina, Igualada (1905)
Tarragona Agrícola. Revista mensual de Agricultura, Tarragona (1913)

2.4. Publicacions periòdiques de fora de Catalunya

El Agrario Levantino. Boletín de la Cámara Agrícola de Valencia, València (1927-1932)
El Agricultor Balear, Palma de Mallorca (1892-1895)
El Anunciador. Revista semanal del Sindicato Agrícola y Caja Rural de Manacor, Manacor (1911-1912)
Boletín de la Asociación de Agricultores de España, Madrid (1910-1930)
Es Pagés Mallorquí, Palma de Mallorca (1899-1902)
Pla y Montanya. Revista de conreu y de pagesia, Palma de Mallorca (1898-1899)
El Progreso Agrícola y Pecuário, Madrid (1893-1934)
Revista de la Cámara Agrícola Balear, Palma de Mallorca (1899-1919)
Semanario Agrícola, Madrid (1850)
Semanario de Agricultura, Madrid (1862)

⁸ A partir de 1918: *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana i del Sindicat de Vich*.

3. Fonts impreses i bibliografia d'època

IV Congreso Nacional de Riego. Barcelona, 1927, 3 vols., Barcelona, Imp. Bayer Hermanos y Comp., 1929.

Aguiló y Cortés, Isidoro: *La tierra labrantía y el trabajo agrícola en la provincia de Barcelona*, Madrid, Dirección General de Agricultura, Industria y Comercio, Cuerpo de Ingenieros Agrónomos, 1897.

A los Agricultores de los pueblos asociados á la Cámara Agrícola de Maldá, gener de 1891.

A los Agricultores del Vallés, Granollers, Imp. de J. Joseph, maig de 1901.

Acta de la sesión pública celebrada el día 1º de setiembre de 1876 por la sociedad Centro Agrícola del Panadés para la adjudicación de premios á la virtud, Vilafranca del Penedès, Imprenta de Pedro Alegret, 1876.

Aragay, Amadeu: *El problema agrari català*, Barcelona, 1933.

Ardiaca, Lluís: *Els sindicats agrícoles i la revolució al camp*, Barcelona, 1937.

Asociación de Agricultores de España: *Mapa estadístico del movimiento social agrario*, Madrid, 1911.

Asociación de Cerealistas de Granollers y su comarca. Reglamento, Granollers, Imprenta de Francisco Cucurella, 1927.

Ayuntamiento de Barcelona: *Anuario estadístico de la Ciudad de Barcelona. Año I. 1902*, Barcelona, 1903.

Benach Sonet, Pablo: *En defensa de la rabassa morta*, Barcelona, Imp. Lit. Arturo Suárez, 1911.

— *La reforma agrària a Catalunya. Orientacions jurídiques i pràctiques de la qüestió*, Vilafranca del Penedès, Gràfiques Cuscó, 1931.

Boladeres, Guillermo de: *Economía rural*, Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, vol. VIII, 31, Barcelona, A. López Robert, 1911.

Brugués, Casimiro: *Visita á la Casa Codorniu de San Sadurn de Noya (España). Monografía*, Barcelona, Imp. Viuda de Luis Tasso, 1909.

Cadevall Diars, Juan: *Nociones de geografía física, descriptiva e histórica del Vallés*, Granollers, 1886 (publicat a *Flora del Vallés*, memòria de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, vol II, Barcelona 1892-1900, pàg. 1-138).

Cambra Oficial Agrícola de Barcelona, *Memòria llegida i aprovada en l'Assemblea general ordinària, celebrada el dia 15 de gener del 1936*, Vilassar de Mar, Imp. Fors, 1936.

Campllonch Romeu, Isidro: *Cellers Cooperatius de producció i venda*, Barcelona, Fidel Giró, 1917.

CAOE: *La Cámara Agrícola. Hoja de propaganda*, Figueres, 6.1.1900.

— *Reglamentos General y especiales de las Delegaciones, Subdelegaciones y Sucursales*, Figueres, Imprenta-Tarjetería de J. Serra, 1901.

— *Memoria redactada por Luis M. Jordi Alvarez y leída y aprobada en la Asamblea general celebrada el día 3 de Enero de 1901*, Figueres, Imprenta de Mariano Alegret, 1901.

— *Bodas de Plata de la Cámara Agrícola Oficial del Ampurdán*, Figueres, Imp. E. Casellas, 1925.

Carreras Candi, Francesc (dir.): *Geografía General de Catalunya*, 5 vols., Barcelona, A. Martín Editor, s.d.

- Castro y Serrano, José de: *España en París. Revista de la Exposición Universal de 1867*, Librería de A. Durán, Madrid, 1867.
- Chalbaud, Luis: *Sindicatos y Cajas Rurales; su administración y contabilidad*, Barcelona, Oficina del Trabajo de la Acción Social Popular, 1913.
- Comisión Permanente de los Congresos Nacionales de Riegos: *IV Congreso Nacional de Riegos celebrado en Barcelona en mayo y junio de 1927, presidido por el Excmo. Sr. Barón de Esponellá presidente del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, 3 vols., Barcelona, 1929.
- Confederación Nacional de Viticultores: *La crisis vitícola y sus soluciones*, València, Imprenta Hijo de F. Vives Mora, 1925.
- Conferència d'Orientació Social. Recull de notes de la conferència que'n la Cambra Agrícola del Noya donà M. Josep M. Rovira sobre orientació social (4.1.1920)*, Sant Sadurní d'Anoia, Gràfics Varias, 1920.
- Consejo Provincial de Agricultura y Ganadería: *Memoria resumen de los trabajos y servicios realizados por el Consejo Provincial de Agricultura y Ganadería de Barcelona, desde su constitución hasta el 31 de diciembre de 1909*, Vilanova i la Geltrú, Oliva Impresor, 1910.
- Consejo Provincial de Fomento: *Reglamento interior*, Barcelona, Tipografía Febrer, 1912.
- Consejo Provincial de Fomento de Tarragona: *Relación de las Cámaras y Sindicatos agrícolas oficiales y demás Asociaciones del ramo que existen en esta provincia, constituídas legalmente hasta el día de la fecha, de que tiene conocimiento este Consejo*, Tarragona, Imprenta de F. Nel-lo, 1914.
- Creus Corominas, Teodor: *Manual de Sindicats Agrícols y Caixas Rurals*, Barcelona, Llibreria de Francesch Puig, 1906.
- Datos para el estudio del estado de la propiedad inmueble en España (Cataluña). Extracto-Resumen de las memorias de la Audiencia de Barcelona*, 1902.
- Deliberacions de la Primera Assemblea General de delegats de la Unió Catalanista tinguda a Manresa en lo mes de mars de 1892*, edició facsímil, Vic, Eumo Ed., 1991.
- Dirección General de Agricultura, Industria y Comercio: *Relación de los expedientes de Sindicatos Agrícolas ingresados durante el año 1909 en el Ministerio de Fomento para su calificación y reunión al de Hacienda*, Madrid, 1910.
- Elías de Molins, José: *El Crédito Agrícola y las Cajas Rurales*, Barcelona, Imprenta Barcelonesa, 1910.
- *La Asociación y Cooperación Agrícolas. Estudio social agrario*, Barcelona, Imprenta Barcelonesa, 1912.
- *Apostolado y propaganda de las Asociaciones y Sindicatos Agrícolas*, Barcelona, Imprenta Barcelonesa, 1912.
- *ABC del Crédito Agrícola y Cajas Rurales*, Barcelona, Imprenta Barcelonesa, s.d.
- El Vallés. Llibre d'informació de les indústries més importants de la comarca*, Granollers, Edicions Pro Vallès, 1922.
- Esclasans, R.: “Estudi crítich-històrich del Penadès en el sigle XIX”, a: *El Penadès en el sigle XIX*, Vilafranca del Penedès, Centre Catalanista, 1902.
- Espí Rumbado, Joan: *Clima de Granollers en sa relació ab la higiene y la agricultura*, Granollers, 1896.
- Estatutos de la Cámara Agrícola de Banyeras*, el Vendrell, 1918
- Estatutos para el Sindicato Agrícola de San Isidro Labrador establecido en Llinás del Vallés*, Barcelona, Imprenta de La Hormiga de Oro, 1908.

- Estatuts de la Federació de Gremis Agrícoles de Catalunya constituïda baix la invocació de la Stma. Verge de Montserrat*, Imp. de F. Plana, Barcelona, 1893.
- Estatuts de la Lliga de Contribuyents de Bigas y Riells*, Barcelona, Tip. L'Anuari, 1908.
- Estatuts del Sindicat Agrícola de Mollet*, Mollet del Vallès, Impremta de la Vda. De J. Cabiscol, 1934.
- FACB: *X Congreso Agrícola Catalano-Balear*, Maó, 1907.
- *XI Congrés celebrat a Vich. Juny 1908*, Vic, 1909.
- *XII Congrés celebrat a la ciutat de Tarragona els dies 30 i 31 de maig i 1 de juny de l'any 1909*, Tarragona, Imp. de Joseph Pijoan, 1910.
- *XIII Congrés celebrat a la ciutat de Tàrrrega els dies 15 y 16 de maig del any 1910*, Barcelona, Imprenta de Jaume Riera, 1910.
- *Banco Nacional Agrario. Razones que justifican su creación*, Madrid, Imprenta Artística Española, 1911.
- *XIV Congrés celebrat a la ciutat de Girona els dies 16, 17 i 18 de juny de 1911*.
- *XV Congrés celebrat a la ciutat d'Ibissa els dies 26 i 27 de maig de 1912*.
- *XVI Congrés celebrat a la ciutat d'Igualada els dies 11 i 12 de maig de l'any 1913*, Barcelona, Imprenta de Jaume Riera, 1913.
- *Informe de la Cámara Agrícola Oficial de Tarragona sobre alcoholes. Resposta donada a dit informe a prec de la Federació per la "Unió de Vinyaters de Catalunya"*, Barcelona, 1914.
- *XVII Congrés celebrat a la ciutat de Tortosa els dies 25 i 26 de juliol de 1914*.
- *XVIII Congrés celebrat a la ciutat de Balaguer els dies 23 i 24 de maig de 1915*.
- *XIX Congrés celebrat a la ciutat de Santa Coloma de Farners els dies 11 i 12 de juny de 1916*.
- *XX Congrés celebrat a la ciutat de Mahó els dies 27, 28 i 29 de maig de 1917*.
- *XXI Congrés celebrat a la ciutat de Mataró de la Federació Agrícola Catalano-Balear. Dies 19, 20 i 21 de maig de 1918*, Mataró, 1918.
- *Avenç Agrícola*, any IV, 6. *Llibre del XXV Congrés*, Sant Sadurní d'Anoia, Gràfics Varias, 1922.
- Federación Catòlico-Agrícola Barcelonesa: *Estatutos*, Barcelona, s.d.
- Gardó, Eladio: *La cooperación catalana. Recopilación històrica, 1898-1926*, Barcelona, Gráficas Funes, 1926.
- Garrell i Escorsell, Esteve: "Granollers, abans i ara", Granollers, *Programa Comercial de les Festes de 1915*.
- "Els humils orígens de les indústries de Granollers", Granollers, *Publicacions La Gralla*, 1927.
- Garriga Massó, Joan: *Contribució a l'estudi de l'actual conflicte agrari de Catalunya*, Barcelona, 1933.
- Gascón Miramón, A.: *Dinamarca agrícola y cooperativa*, Madrid, 1926.
- Generalitat de Catalunya: *Els contractes de conreu a Catalunya (Documents per al seu estudi)*, Barcelona, 1933.
- Girona i Trius, Pere Joan: *La colección ampelográfica española en 1911*, Barcelona, Cátedra Agrícola "Pere Grau", 1911.
- *La invasión filoxérica en España*, Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, vol. XXVI, 8, Barcelona, 1942.

- Gomis, Cels: *Província de Barcelona*, dins F. Carreras Candi (dir.): *Geografia General de Catalunya*, Barcelona, s.d.
- Gonçal de Reparaz, *La Plana de Vic*, Barcelona, 1928.
- Granja – Torre de Sagarra. San Pedro de Vilamajor*, Barcelona, Imp. Elzeviriana, s.d.
- Gremi de Pagesos de Salt: *Bases pera la defensa de la cullita de las garbas de grà d'espiga y pallers*, Girona, Imprenta y Llibreria de Joseph Franquet, 1903.
- Hermanidad Sindical de Labradores y Ganaderos. Caldas de Montbuy: Mem. (1942-1949)
- IACSI: *Reglamento del Instituto Agrícola Catalán*, Barcelona, Imprenta de Don Agustín Gaspar, 1851.
- *Reglamento interino para la Agencia del Instituto Agrícola Catalán*, Barcelona, Imprenta de Don Agustín Gaspar, 1851.
- *Cajas rurales. Llamamiento del Instituto á los agricultores catalanes*, Barcelona, Imprenta de Francisco J. Altés y Alabart, 1906.
- *Memoria correspondiente a ... (1871-1936)*, Barcelona.
- *Anuario... (1905-1933)*, Barcelona.
- *Instruccions pera la constitució de Sindicats Agrícols y Caixes Rurals*, Barcelona, Estampa de Francisco X. Altés y Alabart, 1910.
- *Constitución familiar y organización de la propiedad rural en Cataluña*, Barcelona, Imprenta de Francisco Altés y Alabart, 1912.
- *El problema vitícola*, Barcelona, 1915.
- *El IACSI ante la crisis vinícola*, Barcelona, 1918.
- *La Biblioteca del Institut Agrícola Català de Sant Isidro, pel Dr. Pere J. Girona (Vocal-Bibliotecari en 1914-1918): Catàleg*, Barcelona, Imprenta de la Casa de la Caritat, 1919.
- *La rabassa morta en Cataluña. Su extensión, sus conflictos, su solución*, Imprenta de Bayer Hermanos y Comp.^a, Barcelona, 1923.
- *La crisi vinícola. Conferències*, Barcelona, Imprenta de Bayer Germans i Comp.^a, 1923.
- *La rabassa morta en Cataluña. Su extensión. Sus conflictos. Su solución*, Barcelona, Imprenta de Bayer Hermanos y Comp.^a, 1923.
- *Sessió necrològica a la memòria de l'Ex-President Excm. Sr. D. Ignasi Girona i Vilanova*, Barcelona, 1923.
- *Curso Internacional de Agricultura profesado en el Palacio de Agricultura de la Exposición Internacional de Barcelona*, Barcelona, 1929.
- *Sessió necrològica de l'ex-president Excm. Sr. D. Manuel Raventós i Domènech*, Barcelona, 1930.
- *Sessió necrològica a la memòria de l'Ex-President Excm. Sr. D. Carles de Fortuny, Baró d'Esponellà*, Barcelona, 1932.
- *Oficina Regional d'Assegurances. Accidents del treball, pedregades, incendis, transports, bestiar*, Barcelona, Imp. Altés, 1933.
- *Sesión necrológica a la memoria de los ex presidentes Excmos. Sres. D. Carlos de Camps y de Olzinellas, Marqués de Camps, D. Santiago de Riba y de España y D. José Bassedas Montaner*, Barcelona, 1941.
- Instituto de Reformas Sociales: *Estadística de Asociaciones. Censo electoral de asociaciones profesionales para la renovación de la parte electiva del Instituto y de las Juntas de Reformas*

- Sociales. Relación de las Instituciones no profesionales de ahorro, cooperación y previsión. En 30 de junio de 1916*, Madrid, 1917.
- *Censo electoral social*, Madrid, 1920.
- Jansana Llopart, Antonio: *Del establecimiento a rabassa morta. Memoria*, Barcelona, 1898.
- Joaniquet, Aureli: *La reforma agrària a Catalunya. Defensa de la propietat rústica catalana i disposicions de caràcter agrari que deuen tenir-se en compte*, Barcelona, Llibreria Bosch, 1933.
- Junta Consultiva Agronómica: *Avance estadístico de la producción agrícola en España*, Madrid, 1923.
- *Memoria descriptiva-estadística de las Entidades agrícolas y pecuarias*, Madrid, 1915.
- *Memoria estadística social-agraria de las entidades agrícolas y pecuarias en 1 de abril de 1918*, Madrid, 1918.
- Liga Agraria: *Exposición de la Liga Agraria a las Cortes sobre el proyecto de Ley de alcoholes*, Madrid, 1888.
- Liga Económica: *Memoria y breves notas sobre Igualada y su riqueza. Ejercicio de 1926-1927*, Igualada, N. Poncell Impresor, 1928.
- Lliga Regionalista: *Llista de socis*, Barcelona, Imp. Fills Domingo Casanovas, 1911.
- *El pensament català davant el conflicte europeu. Conferències dels parlamentaris regionalistes*, Barcelona, Fidel Giró, 1915.
- Llovet Monrós, José: “Contribución al estudio general de la agricultura en la provincia de Barcelona”, *Anales de la Escuela de Péritos Agrícolas y de Especialidades Agropecuarias y de los Servicios Técnicos de Agricultura*, vol. VII, Diputación Provincial de Barcelona, Barcelona, 1948, pàg. 5-85.
- Madoz, Pascual: *Diccionario geográfico, estadístico e histórico de España y sus posesiones*, Madrid, 1846.
- Mancomunitat de Catalunya: *Conferència de l'Agricultura Catalana. Conclusions Provisionals*, Barcelona, Ed. Catalana, 1919.
- *Projecte d'Acció Social Agrària. Qüestionari*, Barcelona, 1920.
- *L'obra a fer*, Barcelona, 1920.
- *La Mancomunitat de Catalunya. Breu notícia de l'organització i l'obra*, Barcelona, 1922.
- *L'obra realitzada. Anys 1914-1923*, 3 vols., Barcelona, 1923.
- *La Caixa de crèdit comunal*, Barcelona, 1923.
- *Les Syndicats Agricoles de Catalogne à l'Exposition de la Coopération et oeuvres Sociales de Gand*, Barcelona, 1924.
- Martorell y Panyellas, Antoni: “Notes crítiques sobre les vicissituds de la Agricultura, Industria y Comers durant el segle XIX”, a: *El Penadès en el segle XIX*, Vilafranca del Penedès, Centre Catalanista, 1902.
- Mas i Jorner, Claudi: “Notes sobre el moviment intel·lectual i artístic de Vilafranca del Penedès durant el segle XIX”, a: *El Penadès en el segle XIX*, Vilafranca del Penedès, Centre Catalanista, 1902.
- Maspons Camarasa, Jaume: *Agremiació agrícola. Notes històriques*, Granollers, Imp. de Jaume Joseph, 1906.
- *Los Bosques*, Barcelona, Impremta Altés, 1928.
- “La despoblación del campo”, *Curso Internacional de Agricultura profesado en el Palacio de Agricultura de la Exposición Internacional de Barcelona*, Barcelona, 1929.

- “Agricultura”, a: F. Carreras Candi (dir.), vol. Catalunya, Barcelona, s.d., pàg. 465-665.
- Memoria leída por el académico electo Excmo. Sr. D. Guillermo de Boladeres y Romá en el acto de su recepción y discurso de contestación por el académico numerario D. Hermenegildo Gorría*, Barcelona, Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, 1911.
- Ministerio de Agricultura: *Censo estadístico de Sindicatos Agrícolas y Comunidades de Labradores*, Madrid, Viuda de M. Navarro, 1934.
- Ministerio de Fomento, Dirección General de Agricultura, Minas y Montes: *Memoria descriptiva de las Entidades agrícolas (Cámaras Agrícolas, Comunidades de Labradores, Federaciones Agrarias y Asociaciones de Agricultores, Sindicatos Agrícolas y Cajas Rurales) constituidas con arreglo al Real Decreto de 14 de noviembre de 1890, leyes de 28 de julio de 1898, 28 de enero de 1906 y de Asociaciones de 30 de junio de 1887*, Madrid, Imprenta de Ricardo F. Rojas, 1914.
- *La acción social agraria en España. Memoria estadística social agraria de las entidades agrícolas y pecuarias en 1º de abril de 1918. Leyes y reglamentos por los que se rigen y disposiciones dictadas para su cumplimiento*, Madrid, 1918.
- Mir, Raul M.: *Catalunya agrícola*, Barcelona, 1943.
- Monge y Bernal, José: *Acción Popular (Estudios de Biología Política)*, Madrid, Imp. “Sáez Hermanos”, 1936.
- Morera Mestre, Josep: “Associació Agrícola en general”, FACB, *XVI Congrés celebrat a Igualada els dies 11 i 12 de Maig del any 1913*.
- Muñiz, Lorenzo: *La Acción Social Agraria en España. Memoria Estadística de las Entidades Agrícolas y Pecuarias en 1º de Diciembre de 1920*, Madrid, Ministerio de Fomento, Dirección General de Agricultura y Montes, Establecimiento Tipográfico Nieto y Compañía, 1920.
- *La Acción Social Agraria en España. Memoria Estadística de las Entidades Agrícolas y Pecuarias en 1º de Diciembre de 1924*, Madrid, Ministerio de Fomento, Dirección General de Agricultura y Montes, Establecimiento Tipográfico Nieto y Compañía, 1924.
- Noguer, Narciso: *Las cajas rurales en España y en el extranjero. Teoría, historia y guía práctica. Legislación, estatutos y formularios*, Madrid, 1912.
- Puig Valls, Rafael: *La Asociación y la Cooperación en el campo*, Barcelona, Tipografía Española, 1897.
- Puig Vila, Nònit: *Què és la Unió de Rabassaires*, Barcelona, NAGSA, 1935.
- Pujolar Huguet, Ramon: *La qüestió agrària del Pla d’Olot*, Olot, 1919.
- Raventós, Jaume: “Notes biogràfiques d’En Manuel Raventós i Domènech”, a: Manuel Raventós, s.d., pàg. 5-35.
- Raventós, Manuel: *Flors i violes. Pensaments que deixo als meus fills. Obra pòstuma de Manuel Raventós i Domènech*, Barcelona, s.d.
- Reglament de la Cambra Agrícola Oficial del Pla de Bages*, Manresa, 1905.
- Reglament del Sindicat Agrícola Comarcal de Vilanova y Geltrú*, Oliva Impressor, Vilanova i la Geltrú, 1907.
- Reglament del Gremi d’Agricultors de Manresa*, Manresa, Imprempta y Llibrería de Lluís Roca y Plá, 1900.
- Reglamento de la Asociación de Propietarios del Vallés*, Barcelona, Imprenta de Jaime Jepús Roviralta, 1876.
- Reglamento de la Asociación de Propietarios del Vallés*, Granollers, Imprenta de Jaime Joseph, 1900.

- Reglamento del Consejo Provincial de Fomento de Barcelona*, Barcelona, Imprenta de Adrián Febrer, 1920.
- Reglamento general de la Cámara Agrícola Oficial del Vallés*, Granollers, Imp. J. Joseph, 1901.
- Reglamento General de la Cámara Agrícola Ausetana*, Vic, 1904.
- Reglamento general de la Cámara Agrícola Oficial de Maldá*, Barcelona, Tip. de J. B. Llop, 1891.
- Reglamento General de la Cámara Agrícola de Sabadell*, Sabadell, Establecimiento Tipográfico Vives, 1905.
- Reglamento de la Liga Agrícola de Productores de la provincia de Gerona*, Girona, Imp. de Pablo Puigblanquer, 1894.
- Reglamento de la Liga Nacional de Productores de España*, Madrid, Imp. de la Viuda de M. Minuesa de los Ríos, 1894.
- Reglamento del Sindicato Agrícola-Cooperativo de Caldas de Montbuy*, Barcelona, Imprenta de Henrich y C^a, 1901.
- Reglamento de la Unión Agrícola de Cataluña bajo la base del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, Barcelona, 1889.
- Reglamentos General y especiales de las Delegaciones, Subdelegaciones y Sucursales de la Cámara Agrícola Oficial del Ampurdán*, Figueres, Imprenta-Tarjetería de J. Serra, 1901.
- Rendé Ventosa, Josep M.: *Organització i guiatge de Sindicats Agrícoles*, Barcelona, Escola Superior d'Agricultura, 1923.
- *Pla d'organització Social Agrària de Catalunya*, Barcelona, Editorial Catalana, 1924.
- Riba d'España, Santiago de: "Registros de aprovechamiento de aguas públicas. Su organización y eficacia", *IV Congreso Nacional de Riego. Barcelona, 1927*, Barcelona, Imp. Bayer Hermanos y Comp., 1929, vol. I, pàg. 41-135.
- Riba Ferré, Juan: *Problemas sociales. El salario del obrero agrícola en Cataluña*, 1913.
- Josep M. Riu i Vulart, "Característiques d'una empresa agrícola del Vallès Oriental", *Arxius*, Escola Superior d'Agricultura de Barcelona, 1936, pàg. 33-41.
- Rivas Moreno, Francisco: *Las Cajas Rurales*, Alicante, Imprenta de Antonio Reus, 1902.
- *Las Cajas Rurales, El Crédito Agrícola, La Cooperación - El Ahorro*, València, Imprenta de Francisco Vives Mora, 1904.
- *La Cooperación Agrícola en el Extranjero*, Madrid, Ambrosio Pérez y Compañía, 1906.
- Roig Armengol, R.: *Memòria acompanyatòria al Mapa Regional Vinícola de la Província de Barcelona*, Barcelona, Establecimiento Tipográfico Editorial La Academia, 1890.
- Rovira, Josep M.: *Conferència d'orientació social*, Cambra Agrícola del Noia, gener de 1920.
- Rull, Gregorio: *El gravamen de los alcoholes. Crítica de los argumentos con que se pretende justificar la gravación. Opiniones favorables a la libre destilación*, Barcelona, 1916.
- SACM: Mem. (1915, 1929-1937)
- Santamaría Tous, Victorino: *La Rabassa Morta y el deshaucio aplicado á la misma*, Barcelona, 1878.
- Sindicat Agrícola i Caixa Rural de l'Espuga de Francolí, *Memòria resum dels seus 10 anys d'actuació 1906-1916*, Imprenta Vda. de A. Monmany, Montblanc, 1917.
- Sindicato Agrícola y Caja Rural de Caldas de Montbuy. Estatutos*, Librería y Tipografía Católica Pontificia, Barcelona, 1918,

- Sindicato Nacional de Maquinaria Agrícola, *Documentos, estatutos y boletín de suscripción*, Barcelona, Tip. "L'Avenç", 1907.
- Torrenbó Coder, José: *Instituciones de economía social. Cooperativas, mutualidades y sindicatos*, Barcelona, Manuales Soler LV, Sucesores de Manuel Soler, sd.
- Torrents, Josep: *Ruralisme. Qüestió social agrària*, Barcelona, 1911.
- Turman, Max: *Las Asociaciones agrícolas en Bélgica*, 2 vols., Madrid, Saturnino Calleja Fernández, s.d. (És una versió castellana de la segona edició francesa (1909) de l'obra publicada a França per primera vegada l'any 1903).
- Unió de Rabassaires: *Els desnonaments rústics a Catalunya*, Barcelona, 1935.
- Tutau, Juan: *Medios de levantar la agricultura del Ampurdán de su postración*, Tipo-litografía de los Suc. de N. Ramírez y Cía., 1888.
- Unió Catalanista, *Deliberacions de la Primera Assemblea General de delegats de la Unió Catalanista tinguda a Manresa en lo mes de mars de 1892*, (edició facsímil), Vic, Eumo, 1991.
- Unió de Vinyaters de Catalunya: *Memòria llegida en la II Assamblea General celebrada a la ciutat de Cervera els dies 8 i 9 de febrer de 1913 per D. Joan Parellada de Naverán*, Barcelona, 1913.
- Urgell, Ferran: *La lluita de classes al camp*, Barcelona, Edicions "A.A.", 1933.
- Valls, Josep M. i Raventós, Jaume: *La vinya. El vi*, Barcelona, 1916.
- Victory, Antonio: *Los factores de progreso en Menorca*, Maó, Imp. de M. Sintés, 1918.
- Vidal de Llobatera Albó, Joseph M.: *Projecte d'Estatuts de l'Institut Agrícola Català de St. Isidre (Casal del Pagès Català)*, Barcelona, 1932.
- Visita a la fàbrica d'indústries de la llet 'Sala'*, Cooperativa Escolar Vila Montseny, Sant Celoni, 1933.
- Zulueta, José: *Banco Nacional Agrario. Razones que justifican su creación*, Madrid, Imprenta Artística Española, 1911.

4. Bibliografia secundària

- AA.DD.: *Gran propiedad y política agraria en la Península Ibérica. A propósito de la Ley de Reforma Agraria*, Granada, Universidad de Granada, 1992.
- AA.DD.: *Moledo-Mollet*, Mollet del Vallès, 1993.
- AADD, *L'agricoltura in Europa e la nascita della 'questione agraria'*, Annali dell'Istituto "Alcide Cervi" 14-15 (1992-1993), Roma, Edizioni Dedalo, 1994.
- Abel, Jordi; Jordana, Jacint: *L'activitat econòmica al Vallès Oriental*, Barcelona, El Racó del Llibre de Text, 1987.
- Abril, Josep M.: *Teixidores i tapers. Industrialització a Sant Celoni, 1860-1936*, Ajuntament de Sant Celoni, 1998.
- Agulhon, Maurice; Désert, Gabriel; Specklin, Robert: *Apogée et crise de la civilisation paysanne. Histoire de la France Rurale, 3. De 1789 à 1914*, Paris, Editions du Seuil, 1976.
- Albareda, Joaquim; Figuerola, Jordi: "Una visió de la comarca d'Osona: anàlisi del control social en una comarca d'economia dual", a: C. Mir (a cura de), 1989, pàg. 171-190.
- Albareda, Joaquim; Figuerola, Jordi; Molist, Miquel; Ollich, Imma: *Història d'Osona*, Vic, Eumo, 1984.
- Albertí, Santiago: *El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923)*, Barcelona, Albertí Editor, 1973.
- Alibech, Ramon: *Las casas señoriales de Barcelona*, Barcelona, Librería Dalmau, 1944.
- Almansa Pérez, Rosa María: "Tradicionalismo y modernización en la gran propiedad agraria cordobesa. El caso del Conde de Torres Cabrera (1850-1903)", a: H. A. Fonseca, M. D. Muñoz Dueñas (coord.), 1998, pàg. 201-221.
- "Oligarquía y regeneracionismo. Demandas e iniciativas conservadoras desde la revista *La agricultura y Córdoba*, del conde de Torres Cabrera (1900-1903), *Revista de historia contemporánea*, 8: 1997-98, 1999, pàg. 77-108.
- Almendros, Alfons: *Francesc Cambó: la forja d'un policy maker*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- Alsina, Claudi; Feliu, Gaspar; Marquet, Lluís: *Pesos, mides i mesures als Països Catalans*, Barcelona, Curial, 1990.
- Àlvarez, Carme; Ferrer, Llorenç: "La fil·loxera al Bages: demografia, canvis en la propietat i desnonaments", a: LL. Ferrer [et al], 1992, pàg. 8-35.
- Alzina Mestre, Jaume: *Població, terra i propietat a la Comarca de Llevant de Mallorca (segles XVIII/XIX-XX)*, Artà, 1993.
- Amat, Oriol: *Anàlisi dels factors d'èxit del cooperativisme agrari a Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya – Institut Català de Crèdit Agrari, 1991.
- Ametlla, Claudi: *Memòries polítiques, 1890-1917*, Barcelona, Ed. Pòrtic, 1963.
- Andrés-Gallego, José: "El movimiento agrario confesional a principios del siglo XX", *Hispania*, 147, 1981, pàg. 155-195.
- Anguera, Pere: "Notes per a la història agrària de Reus en el segle XIX", *Quaderns d'Història Tarraconense*, vol. VIII, 1982, pàg.125-141.

- “Política i corrents ideològics a la Catalunya del darrer quart del segle XIX”, a: J. Fuguet i A. Mayayo (ed.), 1994, pàg. 9-31.
- “El catalanisme en la historiografia catalana”, *Recerques*, 29, 1994, pàg. 61-83.
- [et al.]: *El catalanisme conservador*, Girona, 1996.
- Anton Pelayo, Javier: “Formes violentes a Castelló d’Empúries durant la II República: els blancs i els negres”, a: *La II República, 60 anys després*, Girona, Cercle d’Estudis Històrics i Socials, 1991, pàg. 137-155.
- Aracil, Rafael; Ferrer, Llorenç; Ponce, Santi; Recaño, Joaquim; Segura, Antoni: “L’estructura de la propietat de la terra a la Catalunya rural: les comarques de Barcelona i Girona (1850-1930)”, *Estudis d’Història Agrària*, 13, 2000, pàg. 183-199.
- Arana Pérez, Ignacio: “El movimiento patronal catalán y la Liga Nacional de Productores (1894-1899): convergencias y divergencias entre las burguesías catalanas”, a: *Actes del Congrés Internacional d’Història “Catalunya i la Restauració (1875-1923)”*, Centre d’Estudis del Bages, 1992, pàg. 145-158.
- Arnabat Mata, Ramon: *La gent i el seu temps. Història de Santa Margarida i els Monjos. De la fil·loxera a la Guerra Civil, 1890-1940*, Santa Margarida i els Monjos, 1993.
- “El 6 d’octubre a l’Alt Penedès: un episodi de la lluita social al camp”, *L’Avenç*, 187, 1994, pàg. 40-43.
- “Las sociedades de socorros mutuos en la Catalunya rural, 1879-1939”, S. Castillo (ed.), 1994, pàg. 87-105.
- “L’associacionisme pagès a l’Alt Penedès, 1890-1940. L’exemple de Santa Margarida i els Monjos”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 353-376.
- (coord.): *Història de l’Alt i Baix Penedès*, Vilafranca del Penedès, El 3 de Vuit, 2000.
- (a cura de): *Els Moviments Socials al Penedès. Actes del II Seminari d’Història del Penedès*, Vilafranca del Penedès-Vilanova i la Geltrú, Institut d’Estudis Penedesencs, 2001.
- Arnavat, Albert: “L’estació enològica de Reus”, a: E. Giralt (coord.), 1993, vol. I, pàg. 213-223.
- Arribas, José M.: “El sindicalismo agrario: un instrumento de modernización de la agricultura”, *Historia Social*, 4, 1989, pag. 33-52.
- Arriero, María Luz: “Los motines de subsistencias en España, 1895-1905”, *Estudios de Historia Social*, 30, 1984, pàg. 193-250.
- Artal, Francesc: “Contingut econòmic del regionalisme polític català”, *Afers. Fulls de Recerca i pensament*, 13, 1992, pàg. 81-101.
- “La Unió Catalanista i les noves idees sobre la política econòmica per a Catalunya”, *Recerques*, 29, 1994, pàg. 7-22.
- Badia Moret, Carles: *Sindicat Agrícola i Cooperatiu de l’Ametlla del Vallès (1936-1938)*, L’Ametlla del Vallès, Ajuntament de l’Ametlla del Vallès, 2002.
- Badia i Moret, Josep: *L’Ametlla del Vallès. Notes històriques*, L’Ametlla del Vallès, 1978.
- *L’Ametlla del Vallès, 1835-1935. Un segle de gestió municipal*, Ajuntament de l’Ametlla del Vallès, 1986.
- Balcells, Albert: *El problema agrari a Catalunya (1890-1936): la qüestió rabassaire*, Barcelona, Nova Terra, 1968.
- “La Unió de Rabassaires: 1922-1939”, *L’Avenç*, 10, 1978, pàg. 26-32.

- Balcells, Albert; Culla, Joan B.; Mir, Conxita: *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*, Estudis Electorals núm. 4, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1982.
- Banti, Alberto Mario: “Élites agrarie e organizzazione degli interessi in Prussia e in Val Padana (1880-1914)”, *Annali dell’Istituto storico italo-germanico in Trento*, XIV, 1988.
- *Terra e denaro. Una borghesia padana dell’Ottocento*, Venezia, Marsilio, 1989.
- “I proprietari terrieri nell’Italia centro-settentrionale”, a: P. Bevilacqua (a cura di), 1990, vol. II, pàg. 45-103.
- “Organizzazione di agrari in Prussia e nella valle Padana. 1880-1914”, a : AADD, 1994, pàg. 421-440.
- Barbadoro, Idomeneo: *La Federconsorzi nella politica agraria italiana*, Roma, Ed. Lavoro, 1961.
- “Forme di associazione e strutture sindacali del mondo contadino”, a: P. Villani (a cura di), 1986, pàg. 325-337.
- Barbaza, Yvette: *El paisatge humà de la Costa Brava*, 2 vols., Barcelona, 1988.
- Barciela, Carlos: “Las empresas agrarias y el desarrollo de la agricultura española durante el siglo XX”, a: F. Comín, P. Martín Aceña (eds.), 1996, pàg. 203-217.
- Barciela, Carlos; López, M. Inmaculada; Melgarejo, Joaquín: “La intervención del Estado en la agricultura durante el siglo XX”, *Ayer*, 21, 1996, pàg. 51-96.
- Barciela, Carlos; Melgarejo, Joaquín: *El agua en la Historia de España*, Alicante, Publicaciones de la Universidad de Alicante, 2000.
- Barlocco, Rosella: *Potere, prestigio e patrimoni: una “mapa” delle ruling class milenese nei quarant’anni a cavallo dell’unificazione italiana*, treball de recerca presentat al Departament d’Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona, 1998 (inèdit).
- Barral, Pierre: *Les sociétés rurales du XX siècle*, Paris, Armand Colin, 1978.
- “L’agrisme français: associations et politiques”, a: P. Villani (a cura di), 1986, pàg. 105-125.
- Barrera, Andrés: *Casa, herencia y familia en la Cataluña rural*, Madrid, Alianza, 1990.
- Barris, Jordi: *La masia Miravall. La vida quotidiana en el medi rural el 1895*, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1999.
- Barrull, Jaume: *Les comarques de Lleida durant la Segona República (1930-1936)*, Barcelona, L’Avenç, 1986.
- Barrull, Jaume; Busqueta, Joan J.; Vicedo, Enric: *Solidaritats pageses, sindicalisme i cooperativisme. Segones jornades sobre sistemes agraris, organització social i poder local als Països Catalans*, Lleida, Institut d’Estudis Ilerdencs, 1998.
- Bauer, Arnold J.: *La sociedad rural chilena*, Santiago de Chile, Ed. Andrés Bello, 1994.
- Baz Vicente, María Jesús: *Señorío y propiedad foral de la alta nobleza en Galicia, (siglos XVI-XX): La Casa de Alba*, Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1996.
- Beckett, J. V.: “Agricultural Landownership and Estate Management”, a: E. J. T. Collins (ed.), 2000, pàg. 693-758.
- Beltran, Xavier: *Conèixer Montornès*, Montornès del Vallès, Ajuntament de Montornès del Vallès, 1985.
- Benach Torrents, Manuel: *Els vilafranquins del segle XX. Notes per a la història local*, Vilafranca del Penedès, 1978.
- Benaul, Josep M.: “Política i consums. La revolució de 1868 a Terrassa”, *Recerques*, 17, 1985, pàg. 73-103.

- “Dues ciutats i dues polítiques. Sabadell i Terrassa, 1900-1923”, a: C. Mir (a cura de), 1989, pàg. 131-146.
- Bengoechea, Soledad: “Les organitzacions patronals en el tombant de segle”, *Afers. Fulls de Recerca i pensament*, 13, 1992, pàg. 103-120.
- *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya. Tradició i corporativisme entre finals de segle i la Dictadura de Primo de Rivera*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- “Los sindicatos patronales en Cataluña: dispersión y unidad (1887-1919)”, *Historia Social*, 32, 1998, pàg. 37-52.
- Berger, Suzanne: *Les paysans contre la politique. L'organisation rurale en Bretagne, 1911-1974*, Paris, Ed. du Seuil, 1975).
- (comp.): *La organización de los grupos de interés en la Europa Occidental*, Madrid, Centro de Publicaciones del Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1988.
- Bernal, Antonio Miguel: “La empresa agraria en España (siglos XIX y XX)”, a: G. Nuñez i L. Segreto (eds.), 1994, pàg. 141-163.
- Bernal, Antonio Miguel: “El subdesenvolupament agrari i el problema regional a Andalusia”, *Recerques*, 5, 1975, pàg. 275-299.
- “Sindicalismo jornalero y campesino en España (1939-2000)”, a: A. L. López Villaverde i M. Ortiz Heras (coord.), 2001, pàg. 17-45.
- Bernal, Antonio Miguel; Lacroix, Jacques: “Aspects de la sociabilité andalouse. Les associations sevillanes (XIX-XX siècles)”, *Mélanges de la Casa Velázquez*, XI, Paris, 1975, pàg. 435-507.
- Bevilacqua, Piero (a cura di): *Storia dell'agricoltura italiana in età contemporanea*, 3 vols., Venezia, Marsilio Editori, 1990-1991.
- Bhaduri, Amit: *La estructura económica de la agricultura atrasada*, México, Fondo de Cultura Económica, 1987.
- “Economic power and productive efficiency in traditional agriculture”, a: B. Gustavsson (ed.), 1991, pàg. 53-68.
- “Eficiencia económica e instituciones agrarias”, *Historia Agraria*, 15, 1998, pàg. 15-25.
- Bieleman, Jan: “La historia agraria en los Países Bajos: un balance historiográfico”, *Historia Agraria*, 25, 2001, pàg. 235-248.
- Biglino, Paloma: *El socialismo español y la cuestión agraria (1890-1936)*, Madrid, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1986.
- Binimelis Sebastián, Jaume: “L'estació enològica de Felanitx i la reconstitució del cultiu de la vinya a Mallorca a la primera meitat del segle XX”, a: E. Giralt (coord.), 1993, vol. I, pàg. 225-243.
- Boada, Martí: *Rafael Puig i Valls (1845-1920). Precursor de l'educació ambiental i dels espais naturals protegits*, Barcelona, Departament de Medi Ambient, Generalitat de Catalunya, 1996.
- Bonamusa, Francesc: *El Bloc Obrer i Camperol (1930-1932)*, Barcelona, Curial, 1974.
- Bosch, Aurora: “Nuevas perspectivas sobre la conflictividad rural en la Segunda República”, *Historia Contemporánea*, 9, 1993, pàg. 141-166.
- Bosch Portell, Mònica: “La formació d'una classe dirigent: els hisendats de la regió de Girona. L'exemple del patrimoni Carles (1750-1850)”, a: R. Congost; LL. To (a cura de), 1999, pàg. 365-408.
- Brelot, Claude Isabelle: “Le syndicalisme agricole et la noblesse en France de 1884 à 1914”, *Cahiers d'histoire*, vol. XLI, 2, 1996, pàg. 199-218.

- Brown, Jonathan: "Agricultural Policy and the National Farmers' Union, 1908-1939", a: J. R. Wordie (ed.), 2000, pàg. 178-198.
- Cabana, Francesc: *Fàbriques i empresaris. Els protagonistes de la Revolució Industrial a Catalunya*, 4 vols., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1992-1994.
- Caballer, Vicente: "El comportamiento empresarial del agricultor en la dinámica de formación y desarrollo de cooperativas agrarias", *Agricultura y Sociedad*, 23, 1982, pàg. 193-216.
- Cabo Villaverde, Miguel: *O agrarismo*, Vigo, Edicións A Nosa Terra, 1998.
- *A integración política do pequeno campesiñado: o caso galego no marco europeo, 1890-1939*, tesi doctoral inèdita, Universidade de Santiago de Compostela, 1999.
- "Asociacionismo desde arriba: las Cámaras Agrícolas en Galicia", a: R. Sánchez Mantero (ed.), 2000, vol. I, pàg. 537-549.
- Cabral Chamorro, Antonio (José García Cabrera y Cristóbal Orellana González, eds.), *Renovación tecnológica y mecanización de la agricultura en Cádiz (1850-1932)*, Cádiz, Universidad de Cádiz / Diputación de Cádiz, 2000.
- Cabrera, Mercedes: *La patronal ante la II República, organización y estrategias*, Madrid, Siglo XXI, 1983.
- "Organizaciones patronales y cuestión agraria en España (1931-1936)", a: J. L. García Delgado (ed.), 1976, pàg. 101-150.
- "La modernización política. Los empresarios en la historia de España", *Papeles de Economía Española*, 73, 1997, pàg. 272-284.
- Cabrera, Mercedes; Rey Reguillo, Fernando del: "Entre la condena y el olvido. Los empresarios y sus organizaciones en la historiografía española", *Sociología del Trabajo*, 3, 1988, pàg. 141-164.
- "Los intereses económicos organizados en España. Un siglo en la historia del asociacionismo empresarial", a: F. Comín, P. Martín Aceña (eds.), 1996, pàg. 441-456.
- *El poder de los empresarios. Política y economía en la España contemporánea (1875-2000)*, Madrid, Taurus, 2002.
- Calatayud, Salvador: *Capitalismo agrario y propiedad campesina. La Ribera del Xúquer, 1860-1930*, València, Alfons el Magnànim, 1989.
- "Difusión agronómica y protagonismo de las élites en los orígenes de la agricultura contemporánea: Valencia, 1840-60", *Historia Agraria*, 17, 1999, pàg. 99-127.
- "Les institucions i l'agricultura. La Granja-Escola Experimental de València (1868-1920)", *Recerques*, 41, 2000, pàg. 109-137.
- Calatayud, Salvador; Mateu, Enric: "Tecnología y conocimientos prácticos en la agricultura valenciana (1840-1914)", *Noticiero de Historia Agraria*, 9, 1995, pàg. 43-67.
- Calatayud, Salvador; Millán, Jesús: "Un capitalisme agrari amb 'rendistes' i 'camperols': una aproximació a la dinàmica de la societat local al regadiu valencià durant el segle XIX", *Estudis d'Història Agrària*, 10, 1994, pàg. 27-56.
- Calatayud, Salvador; Millán, Jesús; Cruz Romeo, M.: "Les transformacions de la societat agrària en el procés de desenvolupament capitalista: el regadiu valencià el segle XIX", *Recerques*, 25, 1992, pàg. 125-138.
- Calatayud, Salvador; Millán, Jesús; Cruz Romeo, M.: "La noblesa propietària en la societat valenciana del segle XIX: el Comte de Ripalda i la gestió del seu patrimoni", *Recerques*, 33, 1996, pàg. 79-101.
- Calatayud, Salvador; Millán, Jesús; Cruz Romeo, M.: "El rentismo nobiliario en la agricultura valenciana en el siglo XIX", *Revista de Historia Económica*, XVIII, 1, 2000, pàg. 79-108.

- Calatayud, Salvador; Pan-Montojo, Juan; Pujol, Josep: “Innovación y cambio técnico en la agricultura”, *Historia Agraria*, 27, 2002, pàg. 15-40.
- Calvo, Àngel (a cura de), *El pas de la societat agrària a industrial al Baix Llobregat. Agricultura intensiva i industrialització*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- Camarasa, Josep M.: “L’aportació de Pau Oliver (Cotlliure, 1842-1890) a la defensa de l’Empordà enfront del flagell de la fil·loxera”, a: E. Giralt (coord.), 1993, vol. II, pàg. 393-403.
- Cambó, Francesc: *Memòries (1876-1936)*, Barcelona, Ed. Alpha, 1981.
- Caminal, Montserrat: *L’Institut Agrícola Català de Sant Isidre (1851-1901)*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 1979.
- “L’Institut Agrícola Català de Sant Isidre en defensa de la propietat (1869-74)”, *Perspectiva Social*, 21, 1985, pàg. 41-55.
- “L’Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Una creació de la burgesia catalana del noucents. L’estructura interna i la seva implantació”, *RIACSI*, 88, 1989, pàg. 53-61.
- “La visió de la dona des d’una institució de propietaris agraris a la Catalunya del segle XIX”, *Haciendo historia: Homenaje al Prof. Carlos Seco*, Universidad Complutense de Madrid, 1989, pàg. 295-302.
- “La fundació de l’Institut Agrícola Català de Sant Isidre: els seus homes i les seves activitats (1851-1901)”, *Recerques*, 22, 1989, pàg. 117-135.
- “Activitats agronòmiques de l’IACSI per a la regeneració de l’agricultura catalana del vuitcents”, *RIACSI*, Any CXL, Monografia històrica del 140 aniversari de l’IACSI, 1992, pàg. 17-28.
- Campo Jordà, Ferran del: “El cooperativisme a Catalunya: una introducció històrica”, *Jornades sobre la viticultura de la conca mediterrània (1986)*, Tarragona, Diputació de Tarragona / Universitat de Barcelona, 1995, pàg. 453-461.
- Camps i Arboix, Joaquim de: *Les cases pairals catalanes*, Barcelona, Edicions Destino, 1965.
- *Història de l’agricultura catalana*, Barcelona, Ed. Taber, 1969.
- *Història de la Llei de Contractes de Conreu*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1971.
- *El Parlament de Catalunya (1932-1936)*, Barcelona, Ed. 62, 1976.
- Canal, Jordi: “La sociabilidad en los estudios sobre la España contemporánea”, *Historia Contemporánea*, 7, pàg. 183-205.
- Canyameres, Montserrat: *Caldes cara a cara*, Caldes de Montbui, 1997,
- Cañellas, Cèlia; Toran, Rosa: *El personal polític de l’Ajuntament de Barcelona (1877-1923)*, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1996.
- Capdevila, Joaquim: *Maldà, història gràfica i del segle XX*, Maldà, Ajuntament de Maldà, 1999.
- Capdevila, Maria Dolors; Masgrau, Roser: *La Justícia Social. Òrgan de la Federació Catalana del PSOE, 1910-1916*, Barcelona, Centre d’Estudis d’Història Contemporània, 1979.
- Caracciolo, Alberto: “Assoziazionismo agrario e ricerca di ‘consenso’ nell’economia e nella società prefaciste”, *Quaderni Storici*, 36, 1977, pàg. 645-657.
- Carasa, Pedro: “El crédito agrario en España durante la Restauración: entre la usura y el control social”, a: B. Yun (coord.), 1991, pàg. 289-343.
- “El mutualismo de los sindicatos agrícolas y de las cajas rurales durante el primer tercio del s. XX”, a: S. Castillo (ed.), 1994, pàg. 447-468.
- “Élites castellanas de la Restauración: del bloque de poder al microanálisis”, *Historia Contemporánea*, 13-14, 1996, pàg. 157-196.

- “Proyectos y fracasos del crédito agrícola institucional en la España contemporánea”, *Áreas. Revista de Ciencias Sociales*, 21, 2001, pàg. 95-121.
- “El poder local en la Castilla de la Restauración. Fuentes y método para su estudio”, *Hispania*, LIX/1, 201, 1999, pàg. 9-36.
- Carbonell, Joan Anton; Ollé, Maribel; Renom, Mercè; Santacana, Carles; Tribó, Gemma: “Aproximació a les formes i evolució de l’associacionisme al Baix Llobregat, en el marc de les transformacions socio-econòmiques i polítiques de l’època, segle XIX-1930”, a: A. Calvo (a cura de), 1995, pàg. 681-731.
- Cardoza, Anthony: *Agrarian Elites and Italian Fascism. The Province of Bologna, 1901-1926*, Princeton, 1982.
- “The Large Landed Aristocracy of Piedmont: Retreat and Adaption, 1880-1930”, a: D’Attorre, De Bernardi (a cura di), 1994, pàg. 65-87.
- Carmona, Juan: “Las estrategias económicas de la vieja aristocracia española y el cambio agrario en el siglo XIX”, *Revista de Historia Económica*, Any XIII, 1, 1995, pàg. 63-88.
- *Aristocracia terrateniente y cambio agrario en la España del siglo XIX. La Casa de Alcañices (1790-1910)*, Junta de Castilla y León, 2001.
- Carmona, Juan; Colomé, Josep; Pan-Montojo, Juan; Simpson, James (eds.): *Viñas, bodegas y mercados. El cambio técnico en la vitivinicultura española, 1850-1936*, Zaragoza, Prensas Universitarias de Zaragoza, 2001.
- Carmona, Juan; Simpson, James: “A l’entorn de la qüestió agrària catalana: el conflicte de rabassa morta i els canvis en la viticultura, 1890-1929”, *Recerques*, 38, 1999, pàg. 105-124.
- Carnero, Teresa: “Crisi i burgesia conservadora durant la Gran Depressió: el País Valencià, 1879-1889”, *Estudis d’Història Agrària*, 1, 1978, pàg. 98-113.
- *Expansión vinícola y atraso agrario, 1870-1900*, Madrid, Ministerio de Agricultura, 1980.
- “Modernització, desenvolupament polític i canvi social: Espanya (1874-1931)”, *Recerques*, 23, 1990, pàg. 73-89.
- Carreras, Albert; Pascual, Pere; Reher, David; Sudrià, Carles (eds.), *La industrialització i el desenvolupament econòmic d’Espanya*, 2 vols., Col·lecció d’Homenatges, 17: Doctor Jordi Nadal, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1999.
- Carrión, Pascual: *La reforma agraria de la Segunda República y la situación actual de la agricultura española*, Barcelona, Ariel, 1973.
- Casanova, Julián: “Resistencia individuales, acciones colectivas: nuevas miradas a la protesta social agraria en la historia contemporánea de España”, a: M. González de Molina (ed.), 2000, vol. I, pàg. 289-301.
- Casanovas, Josep: “L’associacionisme agrari a Osona (1903-1939). Transformació i conflictivitat al camp osonenc contemporani”, *Estudis d’Història Agrària*, 10, 1994, pàg. 85-104.
- *L’acció tècnica agrària (1912-1939). La política agrària de la Mancomunitat i la Generalitat de Catalunya*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 1996.
- “L’ensenyament tècnic agrari i la Mancomunitat de Catalunya”, *El Contemporani*, núm. 8, 1996, pàg. 25-31.
- “La Mancomunitat de Catalunya i el foment del sindicalisme agrari (1919-1923)”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 395-415.
- “L’ensenyament agrícola a Catalunya (1912-1939)”, *Recerques*, 37, 1998, pàg. 81-107.

- “La intervenció de les institucions públiques en la formació de la ramaderia catalana (1912-1939)”, *Estudis d’Història Agrària*, 14, 2001, pàg. 209-228.
- Casassas, Enric i Roca, Antoni: “Lluís Justo i Villanueva (Madrid 1834-1880) i la viticultura a Catalunya”, a: E. Giralt (coord.), 1993, vol. I, pàg. 257-270.
- Casassas Ymbert, Jordi: “Els quadres del regionalisme: l’evolució de la Joventut Nacionalista de la Lliga fins el 1914”, *Recerques*, 14, 1983, pàg. 7-32.
- *L’Ateneu Barcelonès. Dels seus orígens als nostres dies*, Barcelona, Edicions La Magrana, 1986.
- (coord.), *Lluís Companys i la seva època*, Barcelona, Pòrtic, 2002.
- Castano, Josep (ed.): *Agricultura i cooperativisme als Països Catalans*, Barcelona, Fundació Roca i Galés, 1978.
- Castell, Pere: “Els inicis de la indústria càrnia a Osona (1850-1920)”, *Estudis d’Història Agrària*, 14, 2001, pàg. 255-294.
- Castells, Tomàs: “El Sindicat”, *Quatre pins. Quaderns de Cultura*, núm. 14, Palau de Plegamans, 1997, pàg. 15-53.
- Castillo, Juan José: “Notas sobre los orígenes y primeros años de la C.N.C.A. (Contribución a un planteamiento básico para el análisis del catolicismo social en España)”, a: J. L. García Delgado (ed.), 1976, pàg. 201-257.
- “Propietarios muy pobres: Planteamientos básicos para el estudio de la Confederación Nacional Católico-Agraria (1917-1942)”, *Agricultura y Sociedad*, 6, 1976, pàg. 71-136.
- *Propietarios muy pobres. Sobre la subordinación política del pequeño campesinado en España (La Confederación Nacional Católico-Agraria, 1917-1942)*, Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1979.
- Castillo, Santiago (ed.): *Solidaridad desde abajo. Trabajadores y Socorros Mutuos en la España Contemporánea*, Madrid, UGT, Centro de Estudios Históricos, 1994.
- Castro Alfin, Demetrio: “Agitación y orden en la Restauración. ¿Fin del ciclo revolucionario?”, *Historia Social*, 5, 1989, pàg. 37-49.
- “Protesta popular y orden público: los motines de consumos”, a: J. L. García Delgado (ed.), 1991, pàg. 109-123.
- Cazzola, Franco: “Aspectos y problemas de la crisis agraria en Italia”, a: R. Garrabou (ed.), 1988, pàg. 269-305.
- Cazzola, Franco; Martini, Manuela: “Il movimento bracciantile nell’area padana”, a: P. Bevilacqua (ed.), 1991, vol. III, pàg. 733-798.
- Cela Conde, Camilo J.: *Capitalismo y campesinado en la isla de Mallorca*, Madrid, 1979.
- Celada, Rafael: *Aproximació a l’Atlas Cooperatiu de Catalunya fins a 1936*, Barcelona, Institut per a la Promoció i la Formació Cooperatives, Departament de Treball, Generalitat de Catalunya.
- Cheyne, George J. G.: *Joaquín Costa, el gran desconocido* Barcelona, Editorial Ariel, 1972.
- Clara, Josep: “Comportament electoral de dues ciutats: Girona i Figueres (1901-1923)”, a: C. Mir (a cura de), 1989, pàg. 147-159.
- Cifuentes, Julita: “El campo oscense en el discurso regeneracionista y republicano, 1898-1932”, a: C. Frías Corredor (ed), 1996, pàg. 183-217.
- Cleary, M. C.: *Peasants, politicians and producers. The organisation of agriculture in France since 1918*, Cambridge University Press, 1989.

- Cobo Romero, Francisco: “Acerca de los orígenes agrarios del fascismo. Italia y Andalucía en perspectiva comparada (1900-1936)”, *Revista de Historia Contemporánea*, 8, 1997-1998, pàg. 109-155.
- “El voto campesino contra la II República. La derechización de los pequeños propietarios y arrendatarios agrícolas jiennenses, 1931-1936”, *Historia Social*, 37, 2000, pàg. 119-142.
- Codina Prat, Jaume: *Sesión Necrológica a la memoria de D. Manuel Bertrand Salsas*, 1963.
- Collins, E. J. T.: “Ciencia, educación y difusión de la cultura agrícola en Inglaterra desde la fundación de la ‘Royal Society’ hasta la Gran Guerra (1660-1914)”, *Noticario de Historia Agraria*, 8, 1994, pàg. 15-41.
- (ed.): *The Agrarian History of England and Wales, 1850-1914*, 2 vols., Cambridge & New York, Cambridge University Press, 2000.
- Colomé, Josep: *L'evolució vinícola de l'Alt Penedès al darrer terç del segle XIX*, Vilafranca del Penedès, Museu del Vi, 1987.
- “Les formes d'accés a la terra a la comarca de l'Alt Penedès durant el segle XIX: el contracte de rabassa morta i l'expansió vitivinícola”, *Estudis d'història agrària*, 8, 1990, pàg. 123-143.
- “Estructura de la propiedad y crisis agraria a finales del siglo XIX: la comarca del Penedès”, a: R. Garrabou (coord.), 1992, pàg. 237-260.
- *L'especialització vitícola a la Catalunya del segle XIX. La comarca del Penedès*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 1996.
- “Las formas tradicionales de protesta en las zonas vitícolas catalanas durante la segunda mitad del siglo XIX”, *Noticario de Historia Agraria*, 13, 1997, pàg. 125-141.
- “Los amillaramientos como fuente documental histórica. Algunas reflexiones a partir del grado de ocultación detectado en las comarcas vitícolas catalanas”, VI Congreso de la Asociación de Historia Económica, Girona, 1997.
- “Mercado de trabajo y pluriactividad en la Cataluña vitícola del ochocientos”, a: A. Carreras, P. Pascual, D. Reher, C. Sudrià (eds.), 1999, vol. I, pp. 461-478.
- “Pequeña explotación agrícola, reproducción de las unidades familiares campesinas y mercado de trabajo en la viticultura mediterránea del siglo XIX: el caso catalán”, *Revista de Historia Económica*, Any XVIII, 2, 2000, pàg. 281-307.
- (coord.): *De l'aiguarent al cava. El procés d'especialització vitivinícola a les comarques del Penedès-Garraf*, Vilafranca del Penedès, Ramon Nadal Editor, 2003.
- Colomé, Josep; Valls, Francesc: “La viticultura durant la primera meitat del segle XIX. Notes per a una reflexió”, *Recerques*, 30, 1994, pàg. 47-68.
- Colomines Companys, Agustí: “L'Estat i l'autonomia política en el pensament catalanista del primer terç del segle XX”, *Afers. Fulls de Recerca i pensament*, 13, 1992, pàg. 57-80.
- *El catalanisme i l'estat. La lluita parlamentària per l'autonomia, 1898-1917*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993.
- Comín, Francisco: *Hacienda y economía en la España contemporánea (1800-1936)*, 2 vols., Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 1988, 1989.
- Comín, Francisco; Martín Aceña, Pablo (eds.), *La empresa en la Historia de España*, Madrid, Civitas, 1996.
- Comín, Francisco; Martorell Linares, M. A. (ed.): *Villaverde en Hacienda, cien años después*, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 1999.

- Congost, Rosa: “Notes sobre la propietat de la terra a les comarques gironines durant la segona meitat del segle XIX”, *Estudi General*, 1, Girona, 1981, pàg. 211-221.
- *Els propietaris i els altres*, Vic, Eumo Editorial, 1990.
- “La verdadera història de l’hereu Bertrana”, a: S. Ponce i LL. Ferrer (coord.), 1994, pàg. 193-224.
- “De pagesos a hisendats: Reflexions sobre l’anàlisi dels grups socials dominants. La regió de Girona (1780-1840)”, *Recerques*, 35, 1997, pàg. 51-72.
- “Pairalisme, història del dret i història de les relacions socials al camp català. Algunes reflexions”, *Estudis d’Història Agrària*, 12, 1998, pàg. 43-75.
- “La Catalunya del mas, és a dir la Catalunya Vella”, a: Congost, Rosa; Jover, Gabriel; Biagioli, Giuliana (a cura de), 2003, pàg. 19-36.
- Congost, Rosa; Ferrer, Llorenç; Sagner, Enric: “Transformacions en el sistema de mas i en el paisatge agrari contemporanis (1800-1950)”, a: R. Congost, G. Jover i G. Biagioli (a cura de), 2003, pàg. 97-123.
- Congost, Rosa; Jover, Gabriel; Biagioli, Giuliana (a cura de): *L’organització de l’espai rural a l’Europa mediterrània. Masos, possessions, poderi*, Girona, CCG Edicions, 2003.
- Congost, Rosa; To, Lluís (a cura de), *Homes, Masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1999.
- Corni, Gustavo: “Le conseguenze politiche e ideologiche della crisi agraria in Germania. 1879-1914”, a: AADD., 1994, pàg. 265-280.
- Cornudella i Capdevila, Josep: *L’esperit humanitari i social de la classe mèdica catalana*. Barcelona, Aymà SA Editora, 1980.
- Corona, Gabriella: “La agricultura en Europa y el nacimiento de la crisis agraria (1880-1914)”, *Agricultura y Sociedad*, 70, pàg. 279-292.
- Corti, Paola: “Fortuna e decadenza dei Comizi Agrari”, *Quaderni Storici*, 36, 1977, pàg. 738-758.
- Costafreda, Mercè: “Apunts sobre el catalanisme a Reus i Tarragona durant la Restauració”, a: C. Mir (a cura de), 1989, pàg. 161-170.
- Cova, Alberto: “Il credito all’agricoltura dalla unificazione alla seconda guerra mondiale: alcune considerazioni”, a: P.P. D’Attorre i A. De Bernardi (a cura di), 1994, pàg. 37-61.
- Crainz, Guido: “Braccianti della Valle del Po. 1860-1960”, a: P. P. D’Attorre i A. De Bernardi (a cura di), 1994, pàg. 223-266.
- “Formas y culturas antiguas y modernas de los conflictos rurales (siglos XIX-XX)”, *Noticario de Historia Agraria*, 13, 1997, pàg. 193-205.
- “Presencia y ausencia de los movimientos campesinos en Europa”, a: M. González de Molina (ed.), 2000, pàg. 303-318.
- Crainz, Guido; Nenci, Giacomina: “Il movimento contadino”, a: P. Bevilacqua (ed.), 1991, vol. III, pàg. 597-668
- Cruaños Oliver, Esteve: *El llibre de l’Arboç*, Tarragona, Institut d’Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Diputació Provincial de Tarragona, 1985.
- Cruz Artacho, Salvador: *Caciques y campesinos. Poder político, modernización agraria y conflictividad rural en Granada, 1890-1923*, Córdoba, Ediciones Libertarias / Ayuntamiento de Córdoba, 1994.
- Cruz, Rafael: “El mitin y el motín. La acción colectiva y los movimientos sociales en la España del siglo XX”, *Historia Social*, 31, 1998, pàg. 137-152.

- Cuesta, Josefina: *Sindicalismo católico agrario en España (1917-1919)*, Madrid, Narcea, 1978.
- Cuevas, Joaquim: “La financiación del desarrollo agrario valenciano, 1750-1914”, *Historia Agraria*, 25, 2001, pàg. 89-120.
- Dantí, Jaume: *Terra i població al Vallès Oriental. Època Moderna*, Santa Eulàlia de Ronçana, 1988.
- D’Attorre, Pier Paolo: “La marcia dei rurali. Associazionismo padronale e rappresentanza politica delle elites agrarie padane nel Novecento”, a: P. Villani (a cura di), 1986, pàg. 355-387.
- “Le organizzazione padronali”, a: P. Bevilacqua (ed.), 1991, vol. III, pàg. 669-732.
- D’Attorre, Pier Paolo; De Bernardi, Alberto (a cura di): *Studi sull’agricoltura italiana. Società rurale e modernizzazione*, Annali della Fondazione Giangiacomo Feltrinelli, XXIX/1993, Milano, 1994.
- “Il lungo addio. Una proposta interpretativa”, P. P. D’Attorre, A. De Bernardi (a cura di), 1994, pàg. XI-LVI.
- De Dios, Salustiano; Infante, Javier; Robledo, Ricardo; Torijano, Eugenia (coords.): *Historia de la propiedad en España, siglos XV-XX: encuentro interdisciplinar, Salamanca, 3-6 de junio de 1998*, Madrid, Centro de Estudios Registrales, 1999.
- Denitto, Anna Lucia: “I Comizi Agrari nella vita economica di Terra d’Otranto, 1867-1892”, *Quaderni Storici*, 36, 1977, pàg. 759-788.
- Diccionari Biogràfic*, 4 vols., Barcelona, Albertí Editor, 1966-1970.
- Domínguez Martín, Rafael: “De l’aldea perdida a l’aldea recuperada: el mite de la decadència de la comunitat pagesa a Cantàbria (1750-1950)”, *Recerques*, 36, 1998, pàg. 53-80.
- Duarte, Àngel: *El republicanisme català a la fi del segle XIX*, Vic, Ed. Eumo, 1987.
- “Política republicana a finals de segle i sistema de la Restauració”, a: C. Mir (a cura de), 1989, pàg. 59-68.
- “Republicans i catalanistes. Reus, 1890-1899”, *Recerques*, 29, 1994, pàg. 23-39.
- Durán, J. A.: *Agrarismo y movilización campesina en el país gallego (1875-1912)*, Madrid, Siglo XXI, 1977.
- Duch, Montserrat: *República, reforma i crisi. El Camp de Tarragona (1931-1936)*, Tarragona, El Mèdol, 1994.
- Erice, Francisco: *Propietarios, comerciantes e industriales. Burguesía y desarrollo capitalista en la Asturias del siglo XIX (1830-1885)*, 2 vols., Oviedo, Universidad de Oviedo, 1995.
- Estalella, Helena: *La propietat de la terra a les comarques gironines*, Girona, 1984.
- “La gran propietat a les comarques gironines”, *Recerques*, 16, 1984, pàg. 71-92.
- Etapé, Fabià: *La reforma tributaria de 1845. Estudio preliminar y consideración de sus precedentes inmediatos*, Madrid, Ministerio de Hacienda, Instituto de Estudios Fiscales, 1971.
- Etxezarreta, Miren (ed.): *La evolución del campesinado. La agricultura en el desarrollo capitalista*, Madrid, Ministerio de Agricultura, 1979.
- Fabri, Fabio: “Il movimento cooperativo”, a: P. Bevilacqua (ed.), 1991.
- Fabbri, Lia Ghezza: “Crescita e natura delle Casse Rurali Cattoliche”, *Quaderni Storici*, 36, 1977, pàg. 789-807.
- Farnés, Josep M.: “L’assalt a Granollers pels carlins”, *Ponències del Centre d’Estudis de l’Associació Cultural de Granollers*, Granollers, 1984, pàg. 127-145.
- Fernández, Bernardo; Girón, José: “Aproximación al sindicalismo agrario en Asturias: 1903-1923”, a: J. L. García Delgado (ed.), 1976, pàg. 151-199.

- Fernández Almagro, Melchor: *Historia política de la España contemporánea*, 3 vols., Madrid, Alianza Ed., 1974 (3a ed.).
- Fernández Prieto, Lourenzo: *Labregos con ciencia. Estado, sociedad e innovación tecnológica na agricultura galega, 1850-1939*, Vigo, Xerais, 1992.
- “Transformacions agràries i canvi social en la Galícia rural contemporània”, *Estudis d’Història Agrària*, 10, 1994, pàg. 5-25.
- “La política agraria del estado español contemporáneo hasta 1936. Del propietario innovador al fomento de la innovación en la pequeña explotación”, *Historia contemporánea*, 17, 1998, pàg. 237-286.
- “Estado, sociedad rural e innovación tecnológica en la agricultura. Los cambios en torno a 1900”, *Studia Historica. Historia Contemporánea*, 17, 1999, pàg. 67-103.
- “Caminos del cambio tecnológico en las agriculturas españolas contemporáneas”, a: J. Pujol [et al.], 2001, pàg. 95-146.
- Fernández Prieto, Lourenzo; Cabo Villaverde, Miguel: “Agrarismo y regeneracionismo en la Galicia de comienzos del siglo XX. El discurso del regionalismo agrícola”, *Agricultura y Sociedad*, 86, 1998, pàg. 133-162,
- Ferrer, Joan Carles: “El catalanisme al Vallès Oriental: de la unitat a la divisió (1896-1905)”, *Lauro*, 5, 1993, pàg. 8-12.
- Ferrer, Llorenç: *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya Central (segles XVIII-XIX)*, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1987.
- “Agricultura i associacionisme agrari”, dins *Història de la ciutat de Manresa (1900-1950)*, Manresa, Caixa de Manresa, 1991, vol. II, pàg. 192-212.
- “La pequeña explotación en un viñedo de la Cataluña central en los siglos XIX y XX”, a: P. Saavedra i R. Villares (ed.), 1991, vol. II, pàg. 34-62.
- “Fil·loxera i propietat en una explotació agrícola: el mas Paloma d’Artés (Bages)”, a: LL. Ferrer [et al.], 1992, pàg. 36-59.
- “Canvis i permanències en la propietat de la terra a l’entorn de la fil·loxera. L’exemple d’Artés”, a: LL. Ferrer [et al.], 1992, pàg. 100-117.
- “La crisi del pairalisme”, a B. de Riquer (dir.), 1995, vol. 8, pàg. 122-123.
- *La vinya al Bages. Mil anys d’elaboració de vi*, Manresa, Centre d’Estudis del Bages, 1998.
- “Viticultores, no comerciantes. Notas sobre la evolución de la agricultura en la Cataluña central”, a: J. Carmona [et al.], 2001, pàg. 69-88.
- Ferrer, Llorenç; Àlvarez, Carme; Santmartí, Carme; Güell, Àngela: *Vinya, fil·loxera, propietat i demografia a la Catalunya central*, Manresa, Centre d’Estudis del Bages, 1992.
- Ferrer, Llorenç; Segura, Antoni; Suau, Jaume: “L’estructura de la propietat de la terra al Pla de Barcelona durant la segona meitat del segle XIX”, *Estudis d’Història Agrària*, 6, 1983, pàg. 131-156.
- Fisher, John R.: “Agrarian Politics”, a: E. J. T. Collins (ed.), 2000, vol I, pàg. 321-357.
- Fletcher, Robert: “What are We Fighting For? Rethinking Resistance in a Pewenche Community in Chile”, *The Journal of Peasant Studies*, vol. 28, 3, 2001, pàg. 37-66.
- Florencio Puntas, Antonio: “Patronal y sindicatos ante la legislación agraria de la II República: Sevilla (1931-1933)”, *Historia Contemporánea*, 1, 1988, pàg. 125-140.
- “El sector agrícola sevillano hacia 1890: la incidencia de la crisis y la respuesta patronal”, *Actas del IX Congreso de Profesores-Investigadores*, Hespérides, El Ejido (Almería), 1990, pàg. 367-381.

- “La respuesta de la patronal agraria sevillana al problema de las subsistencias: 1914-1923”, comunicació presentada al Segundo Congreso de Andalucía, Córdoba, 1992 (mimeo).
- *Empresariado agrícola y cambio económico, 1880-1936 (Organización y estrategia de la patronal sevillana en los inicios de la modernización)*, Sevilla, 1994.
- Fonseca, Helder Adegar; Muñoz Dueñas, María Dolores (coord.): *Les Élités Agraires et le Développement Régional en Europe du Sud: Analyses Comparatives (XIXe-XXe Siècles)*, XIIth International Economic History Congress, Madrid, 1998 (mimeo).
- Fontana, Josep: *Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX*, Barcelona, Ariel, 1983 (5ª ed.)
- *La fi de l'Antic Règim i la industrialització (1787-1868)*, a: P. Vilar (dir.), 1988 (vol. V).
- “La societat catalana contemporània: modernització o pairalisme”, a: *Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, pàg. 137-144.
- “Los campesinos en la historia: reflexiones sobre un concepto y unos prejuicios”, *Historia Social*, 28, 1997, pàg. 3-11.
- “El camperol: una espècie en extinció? Una reflexió històrica”, a: R. Arnabat (a cura de), 2001, pàg. 19-29.
- Fontana, Severina: “Les associations agraires et industrielles en Italie entre la fin du XIXe siècle et le début du XXe siècle”, *HES*, 16e année, 2, 1997, pàg. 221-236.
- Fraile, Pedro: *Industrialización y grupos de presión. La economía política de la protección en España, 1900-1950*, Madrid, Ed. Alianza, 1991.
- Frías Corredor, Carmen (ed): *Tierra y campesinado. Huesca, siglos XI-XX*, Huesca, Instituto de Estudios Altoaragoneses, Diputación de Huesca, 1996.
- “Conflictividad, protesta y formas de resistencia en el mundo rural. Huesca, 1880-1914”, *Historia Social*, 37, 2000, pàg. 97-118.
- Fuentes Quintana, Enrique: *Las reformas tributarias en España. Teoría, historia y propuestas*, Barcelona, Ed. Crítica, 1990.
- Fuguet Sans, Joan: “El primer celler cooperatiu de Catalunya i de l'Estat Espanyol: La Sociedad de Trabajadores Agrícolas del pueblo de Barberá”, *L'Avenç*, 19, 1979.
- “El celler del Sindicat Agrícola de Rocafort de Queralt (Conca de Barberà): primera obra agrària de l'arquitecte Cèsar Martinell, 1918”, *Aplec de Treballs*, núm. 8, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc, 1988, pàg. 39-57.
- Fuguet, Joan; Mayayo, Andreu (ed.): *El primer celler cooperatiu de Catalunya. Centenari de la Societat de Barberà de la Conca (1894-1994)*, Barcelona, Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, Generalitat de Catalunya, 1994.
- Fullana Puigserver, Pere: *El moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- Fumian, Carlo: *Possidenti. Le élites agrarie tra Otto e Novecento*, Catanzaro, Meridiana Libri, 1996.
- Gabriel, Pere: *Classe obrera i sindicats a Catalunya, 1903-1920*, tesi doctoral inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona, 1981.
- Galí, Alexandre: *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936)*, vol. VI “Ensenyaments i serveis agrícoles”, Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 1982.
- Gallego, Domingo: “Transformaciones técnicas de la agricultura española en el primer tercio del siglo XX”, a: R. Garrabou, C. Barciela, J. I. Jiménez Blanco (eds.), 1986, pàg. 171-229.

- “Pautas regionales de cambio técnico en el sector agrario español (1900-1930)”, *Cuadernos aragoneses de economía*, Zaragoza, 1993, 2ª època, vol. 3, 2, pàg. 241-276.
- “De la naturaleza, de la sociedad y del cambio técnico: El sector agrario español durante el siglo XIX y el primer tercio del siglo XX”, *Noticiero de Historia Agraria*, 9, 1995, pàg. 177-192.
- “De la sociedad rural en la España contemporánea y del concepto de sociedad capitalista: un ensayo”, *Historia Agraria*, 16, 1998, pàg. 13-53.
- “Historia de un desarrollo pausado: integración mercantil y transformaciones productivas de la agricultura española (1800-1936)”, a: J. Pujol [et al], 2001, pàg. 147-214.
- “Sociedad, naturaleza y mercado: Un análisis regional de los condicionantes de la producción agraria española (1800-1936)”, *Historia Agraria*, 24, 2001, pàg. 11-57.
- Galobart Duran, Lluís: *El paisatge del Vallès*, Santa Eulàlia de Ronçana, 1982.
- Gámez, Aurora: “La financiación de la agricultura en España: el Servicio Nacional de Crédito Agrario (1925-1936)”, *Agricultura y Sociedad*, 82, 1997, pàg. 219-250.
- *El crédito institucional a la agricultura en Andalucía (1768-1936)*, Málaga, Universidad de Málaga – Caja Rural de Málaga, 1998.
- Garayo Urruela, Jesús María: “Ramon de Belausteguigoitia y la cuestión de la tierra en el País Vasco durante los años 1914 a 1920”, *Pensamiento agrario vasco: mitos y realidades (1766-1980)*, Instituto Vasco de Estudios Rurales, Bilbao, Universidad del País Vasco, 1994, pàg. 193-225.
- García Delgado, José Luis (ed.): *La cuestión agraria en la España contemporánea*, Madrid, Edicusa, 1976.
- (ed.), *España entre dos siglos (1875-1931). Continuidad y cambio*, Madrid, Siglo XXI, 1991.
- García Orallo, Ricard: *Tiempo de embargos. Aspectos de la crisis agraria finisecular en Cataluña (1880-1920)*, treball d'investigació presentat al programa de doctorat d'Història de la Universitat de Girona, Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC - J. Vicens Vives), Universitat de Girona, 2000.
- “Destruccions i reconstruccions: la Guerra Civil i el Registre de la Propietat (1936-1944)”, a: *Segon Congrés de Recerques. Enfrontaments civils: postguerres i reconstruccions. Lleida, 10-12 d'abril 2002*, Lleida, Associació Recerques i Pagès Editors, 2002, pàg. 817-828.
- García de Oteyza, Luis: “Los regímenes de tenencia del suelo nacional”, *Revista de Estudios Agrosociales*, I, 1952, pàg. 49-61.
- García Pérez, Juan: *Entre la frustración y la esperanza. Una historia del movimiento regionalista en Extremadura (1830-1983)*, Mérida, Consejo Ciudadano de la Biblioteca Pública Municipal Juan Pablo Forner, 1990.
- García Sanz, Ángel: “Renta territorial y patrimonio de una casa nobiliaria en la Castilla del siglo XIX: los marqueses de Lozoya, 1808-1896”, a: P. Saavedra i R. Villares (eds.), 1991, vol. I, pàg. 173-200.
- García Sanz, Ángel; Sanz Fernández, Jesús (coord.): *Reformas y políticas agrarias en la historia de España*, Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1996.
- García Sexto, Ana: “Transformacions na propiedade da terra no Concello de Santiago (1900-1940)”, a: R. Villares (ed.), 1989.
- Garrabou, Ramon: “La crisi agrària espanyola de finals del segle XIX: una etapa del desenvolupament del capitalisme”, *Recerques*, 5, 1975, pàg. 163-216.
- “La lluita per la propietat de la terra: la crisi de finals del segle XIX i la qüestió rabassaire”, *L'Avenç*, 10, 1978, pàg. 19-25.
- *Enginyers industrials, modernització econòmica i burgesia a Catalunya (1850-inicis del segle XX)*, Barcelona, L'Avenç, 1982.

- “El camp català als segles XIX i XX”, *Estructura social i econòmica del camp català*, Barcelona, La Magrana – Institut Municipal d’Història, 1983, pàg. 105-123.
- “La burgesia agrària gironina durant el segle XIX”, *Revista de Girona*, 112, 1985, pàg. 9-14.
- *Un fals dilema. Modernitat o endarreriment de l’agricultura valenciana (1850-1900)*, València, Alfons el Magnànim, 1985.
- (ed.): *La crisis agraria de fines del siglo XIX*, Barcelona, Crítica, 1988.
- “La historiografía de la crisis: resultados y nuevas perspectivas”, a: R. Garrabou (ed.), 1988, pàg. 7-34.
- “Sobre el atraso de la mecanización agraria en España (1850-1933)”, *Agricultura y Sociedad*, 57, 1990, pàg. 41-77.
- “La conflictivitat pagesa a Catalunya i el País Valencià a l’època contemporània”, *Miscel·lània d’homenatge a Josep Benet*, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona, 1991, pàg. 81-111.
- (coord.): *Propiedad y explotación campesina en la España contemporánea*, Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1992.
- “Sobre el atraso de la agricultura española en el siglo XIX”, AA.DD., 1992, pàg. 91-111.
- “Transformazioni strutturali dell’agricoltura europea durante la crisi: analisi del caso spagnolo”, a: AADD., 1994, pàg. 31-52.
- “Revolución o revoluciones agrarias en el siglo XIX: su difusión en el mundo mediterráneo”, a: *Agriculturas mediterráneas y mundo campesino. Actas de las Jornadas de historia agraria*, Almería, Instituto de Estudios Almerienses, Diputación de Almería, 1994.
- “Políticas agrarias y desarrollo de la agricultura española contemporánea. Unos apuntes”, *Papeles de Economía Española*, 73, 1997, pàg. 141-148.
- “Derechos de propiedad y crecimiento agrario en la España contemporánea”, a: S. De Dios [et al.], 1999, pàg. 351-370.
- “Crecimiento agrario, atraso y marco institucional”, a: J. Pujol [et al.], 2001, pàg. 215-243.
- Garrabou, Ramon; Barciela, Carlos; Jiménez Blanco, José Ignacio (eds): *Historia agraria de la España contemporánea*, vol. 3: El fin de la agricultura tradicional (1900-1960), Barcelona, Crítica, 1986.
- Garrabou, Ramon; Naredo, José Manuel (eds.): *La fertilización en los sistemas agrarios. Una perspectiva histórica*, Madrid, Fundación Argentaria / Visor, 1996.
- Garrabou, Ramon; Naredo, José Manuel (eds.): *El agua en los sistemas agrarios. Una perspectiva histórica*, Madrid, Fundación Argentaria / Visor, 1999.
- Garrabou, Ramon; Pascual, Pere; Pujol, Josep; Saguer, Enric: “Potencialidad productiva y rendimientos cerealícolas en la agricultura catalana contemporánea (1820-1935)”, *Noticario de Historia Agraria*, 10, 1995, pàg. 89-130,
- Garrabou, Ramon; Planas, Jordi: “La aparcería y la gestión de la gran propiedad territorial en la Cataluña contemporánea”, *VIII Congreso de Historia Agraria. Preactas*, Salamanca, 1997, pàg. 379-402.
- (a cura de): *Estudio Agrícola del Vallés (1874)*, Granollers, Museu de Granollers, 1998.
- Garrabou, Ramon; Planas, Jordi; Saguer, Enric: *Un capitalisme impossible? La gestió de la gran propietat agrària a la Catalunya contemporània*, Vic, Eumo Editorial, 2001.
- “Sharecropping and the Management of Large Rural Estates in Catalonia, 1850-1950”, *Journal of Peasant Studies*, Vol. 28, No. 3, 2001, pàg. 89-108.

- Garrabou, Ramon; Pujol, Josep: “El canvi agrari a la Catalunya del segle XIX”, *Recerques*, 19, 1987, pàg. 35-77.
- Garrabou, Ramon; Pujol, Josep: “La especialización de la agricultura mediterránea y la crisis. Cataluña y el País Valenciano”, a: R. Garrabou (ed.), 1988, pàg. 94-130.
- Garrabou, Ramon; Pujol, Josep; Colomé, Josep: “Salaris, ús i explotació de la força de treball agrícola (Catalunya, 1818-1936)”, *Recerques*, 24, 1991, pàg. 23-51.
- Garrabou, Ramon; Pujol, Josep; Colomé, Josep; Sagner, Enric: “La crisi finisecular i la recomposició del món rural a Catalunya”, *Recerques*, 26, 1992, pàg. 107-132.
- “Estabilidad y cambio en la explotación campesina (Cataluña, siglos XIX-XX)”, a: R. Garrabou (coord.), 1992, pàg. 15-92.
- Garrabou, Ramon; Robledo, Ricardo: “La crisis agraria de finales del siglo XIX. Fuentes para su estudio”, a: *La economía agraria en la historia de España. Propiedad, explotación, comercialización*, rentas, Madrid, Alfaguara – Fundación Juan March, 1979, pàg. 75-82.
- Garrabou, Ramon; Sagner, Enric: “Capitalisme agraire sans prolétarisation. Les salariés agricoles en Catalogne (XIXe-XXe siècles)”, R. Hubscher, J. Cl. Farcy (ed.), 1996, pàg. 57-75.
- Garrabou, Ramon; Sagner, Enric; Sala, Pere: “Formas de gestión y evolución de la renta a partir del análisis de contabilidades agrarias: los patrimonios del Marqués de Sentmenat en el Vallés y en Urgell (1820-1917)”, *Noticiero de Historia Agraria*, 5, 1993, pàg. 97-125.
- Garrabou, Ramon; Sanz, Jesús (eds.): *Historia agraria de la España contemporánea*, vol. 2: Expansión y crisis (1850-1900), Barcelona, Crítica, 1985.
- Garrabou, Ramon; Sanz Fernández, Jesús: “La agricultura española durante el siglo XIX: ¿inmovilismo o cambio?”, a: R. Garrabou, J. Sanz (eds.), 1985, pàg. 7-191.
- Garrabou, Ramon; Tello, Enric: “Salario come costo, salario come reddito: il prezzo delle giornate agricole nella Catalogna contemporanea (1727-1930)”, *Meridiana*, 24, Roma, 1995, pàg. 173-202.
- Garrabou, Ramon; Tello, Enric; Roca, Albert: “Preus del blat i salaris agrícoles a Catalunya (1720-1936)”, a: A. Carreras [et al.], 1999, vol. 1, pàg. 422-460.
- Garrabou, Ramon; Tello, Enric; Sagner, Enric; Boixadera, Jaume: “El agua como recurso limitante en los sistemas agrarios de Cataluña (siglos XIX y XX)”, R. Garrabou i J. M. Naredo (eds.), 1999, pàg. 199-224.
- Garrido, Samuel: *Los trabajadores de las derechas. La acción social católica en los obispos de Tortosa y Segorbe*, Castelló, Diputació de Castelló, 1986.
- *El sindicalisme catòlico-agrari al País Valencià (1906-1923). Cooperativisme confessional, millora tècnica i mobilització camperola a Espanya després de la crisi agrària finisecular*, tesi doctoral, Universitat de València, 1993.
- “El cooperativisme segons l’Església. Els inicis del sindicalisme catòlico-agrari a Espanya”, *Recerques*, 30, 1994, pàg. 69-85.
- “Alentar y obstruir. Las vacilaciones de la política estatal sobre cooperativismo en los inicios del siglo XX”, *Noticiero de Historia Agraria*, núm. 7, 1994, pàg. 131-154.
- “El cooperativismo agrario español del primer tercio del siglo XX”, *Revista de Historia Económica*, Año XIII, núm. 1, 1995, pàg. 115-144.
- *Treballar en comú. El cooperativisme agrari a Espanya (1900-1936)*, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1996.
- “Cooperativisme agrari, millora tècnica i mobilització pagesa: els inicis del moviment cooperatiu espanyol”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 583-602.

- “Explotació indirecta i progrés agrari: el conreu del cànem a Castelló (s. XVIII-XX)”, *Recerques*, 38, 1999, pàg. 125-147.
- “L’evolució de l’estudi del cooperativisme agrari des d’una perspectiva local”, *Plecs d’Història Local*, 84, *L’Avenç*, 242, 1999, pàg. 44-46.
- “Realment eren lliurecanvistes? Les peticions aranzelàries de l’agrariisme valencià al començament del segle XX”, *Afers*, 36, 2000, pàg. 379-396.
- “La força de la cooperació. El cooperativisme agrari espanyol al començament del segle XX”, a: *Sindicalisme i món rural a Catalunya, 1900-1975*, CCG edicions, Girona, 2003, pàg. 11-48;
- Garrier, Gilbert: *Le phylloxéra. Une guerre de trente ans, 1870-1900*, Paris, 1989.
- Garriga Massó, Joan: *Memòries d’un liberal catalanista (1871-1939)*, Barcelona, Ed. 62, 1987.
- Gasol, Josep M.: *Les ‘Bases de Manresa’. 1ª Assemblea de la Unió Catalanista (Manresa, 25-27 de març de 1892)*, Episodis de la Història, 268, Rafael Dalmau, Barcelona, 1987,
- Gavaldà, Antoni: *El pensament agrari de l’anarquisme a l’Alt Camp: 1923-1939. El paper de Pere Sagarra i Boronat*, Tarragona, Diputació de Tarragona, 1986.
- *L’associacionisme agrari a Catalunya. (El model de la Societat Agrícola de Valls: 1888-1988)*, 2 vols., Valls, Institut d’Estudis Vallencs, 1989.
- “El cooperativisme agrari català”, *L’Avenç*, 134, 1990, pàg. 26-29.
- “Pagesos units cap a fórmules sindicals. La ‘Federació Agrícola de Valls i el seu radi’ (1909-1923)”, a: *Actes del Congrés Internacional d’Història de Catalunya i la Restauració*, Manresa, 1992, pàg. 293-297.
- “La implantació i consolidació de la Federació Agrícola Catalano-Balear a les comarques de la demarcació de Tarragona (1905-1928)”, *RIACSI*, Any CXL, Monografia històrica del 140 aniversari de l’IACSI, 1992, pàg. 85-96.
- “L’associacionisme agrari a Catalunya”, a: J. Fuguet i A. Mayayo (eds.), 1994, pàg. 33-54.
- “Muts i a la gàbia! (Aportació de Catalunya i del País Valencià al sindicalisme àcrata: 1914-1916)”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 305-322.
- “L’arquitecte Cèsar Martinell: les actituds polítiques i socials”, *L’Avenç*, 248, *Plecs d’Història Local*, 87, 2000, pàg. 44-49.
- Gavaldà, Antoni; Santesmases, Josep: *Història econòmico-social de les cooperatives agrícoles de Nulles (1917-1992)*, Valls, Institut d’Estudis Vallencs, 1993.
- Gavignaud-Fontaine, Geneviève: “Propietaris-viticultors al Rosselló”, *Estudis d’Història Agrària*, 6, Barcelona, 1983, pàg. 7-55.
- *La révolution rurale dans la France contemporaine XVIIIe – XXe siècle*, Paris, L’Harmattan, 1996.
- Generalitat de Catalunya: *Informe sobre els patrimonis confiscats a les cooperatives el 1939*, Departament de Treball, Direcció General de Cooperatives, 1984.
- *Cent anys de la Cooperativa “La Agrícola” de St. Fruitós de Bages, 1893-1993*, Generalitat de Catalunya, Departament de Treball, Institut per a la Promoció i la Formació de Cooperatives, Barcelona, 1995.
- Gervais, Michel; Jollivet, Marcel; Tavernier, Yves: “La fin de la France paysanne de 1914 à nos jours”, a G. Duby i A. Wallon (dir.), *Historie de la France rurale*, Paris, 1977, tom 4, pàg. 105-241.
- Gifre, Pere: “Hisendats i renovació agrícola: la granja-escola de Fortianell”, *Revista de Girona*, 144, 1991, pàg. 72-80.

- Gifre, Pere; Matas, Josep; Soler, Santi: *Els arxius patrimonials*, Girona, CCG edicions, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona, 2002.
- Gimeno, Francesca: *El patrimoni de can Guineu de Sant Sadurní*, tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1973.
- Giralt Raventós, Emili: “El conflicto rabassaire y la cuestión agraria en Cataluña hasta 1936”, *Revista de Trabajo*, 7, 1965. (Reproduït a P. Vilar (dir.), 1990, vol. VIII, pàg. 278-295).
- (dir.): *Bibliografía dels moviments socials a Catalunya, País Valencià i les Illes*, Barcelona, Editorial Lavínia, 1972.
- “La propietat i l'explotació de la terra durant el segle XIX”, *Història de Catalunya*, Barcelona, Salvat, 1978, vol. V, pàg. 39-59.
- “L'agricultura i el món rural entre 1900 i 1936”, *Història de Catalunya*, Barcelona, Salvat, 1978, vol. VI, pàg. 14-29.
- “Técnicas, cultivos y producción”, a: *La economía agraria en la historia de España. Propiedad, explotación, comercialización, rentas*, Madrid, Alfaguara – Fundación Juan March, 1979, pàg. 19-26.
- “L'agricultura”, a: J. Nadal [et al.] (dir.), 1990, vol. II, 1990, pàg. 121-305.
- “La invasió de l'*oidium tuckeri* a Catalunya: escrits entorn al seu origen i tractament (1852-1865)”, *RIACSI*, Any CXL, Monografia històrica del 140 aniversari de l'IACSI, 1992, pàg. 43-48.
- (coord.), *Vinyes i vins: mil anys d'història. Actes i comunicacions del III Col·loqui d'Història Agrària sobre mil anys de producció, comerç i consum de vins i begudes alcohòliques als Països Catalans. Febrer de 1990*, 2 vols., Publicacions Universitat de Barcelona, 1993.
- “L'elaboració de vins espumosos catalans abans del 1900”, a: E. Giralt (coord.), 1993, vol. I, pàg. 37-81.
- “Manuel Raventós i Domènech (1862-1930)”, a: E. Torres (dir.), 2000, pàg. 122-129.
- Giralt, Emili; Balcells, Albert; Termes, Josep: *Els moviments socials a Catalunya, País Valencià i les Illes. (Cronologia 1800-1939)*, Barcelona, La Magrana, 1978.
- Goddard, Nicholas: “Agricultural Societies”, a: G.E. Mingay (ed.), 1981, vol. I, pàg. 245-259.
- “Agricultural Institutions: Societies, Associations and the Press”, a: E. J. T. Collins (ed.), 2000, pàg. 650-690.
- Gómez Benito, Cristóbal: “El asociacionismo agrario en la agricultura familiar española”, a: A. L. López Villaverde i M. Ortiz Heras (coord.), 2001, pàg. 47-75.
- González de Molina, Manuel (ed.), *La historia de Andalucía a debate*, 2 vols., Granada, Diputación Provincial de Granada / Anthropos Editorial, 2000.
- “Condicionamientos ambientales del crecimiento agrario español (siglos XIX y XX)”, a: J. Pujol [et al.], 2001, pàg. 43-94.
- González de Molina, Manuel; Sevilla Guzmán, Eduardo: “Minifundo y gran propiedad agraria: estabilidad y cambio en la Alta Andalucía, 1758-1830”, a: P. Saavedra, R. Villares (eds.), 1991, vol. II, pàg. 88-138.
- González Portilla, Manuel: “Acumulación de capital y crisis en el sector agrícola”, a: J. L. García Delgado (ed.), 1976, pàg. 31-98.
- González Portilla, Manuel; Maluquer de Motes, Jordi; Riquer Permanyer, Borja de (eds.), *Industrialización y nacionalismo. Análisis comparativos*, Actas del I Coloquio Vasco-Catalán de Historia celebrado en Sitges, 20-22 diciembre 1982, Bellaterra, 1985.

- González Ruiz, Luis: “El papel del empresariado granadino en la modernización agraria en la transición de los siglos XIX al XX”, comunicació presentada al X Congreso de Historia Agraria celebrat a Sitges, 2002.
- Goodman, David; Redclift, Michael: *From peasant to proletarian: capitalist development and agrarian transitions*, New York, 1982.
- Gramsci, Antonio: *Quaderni del carcere*, 4 vols., Edizione critica dell’Istituto Gramsci, a cura di Valentino Gerratama, Torino, G. Einaudi ed., 1975 (hi ha una traducció al castellà en 6 vols. D’Ediciones Era, 1981-1986)
- *Notas sobre Maquiavelo, sobre la política y sobre el Estado moderno*, Madrid, Nueva Visión, 1980.
- Gratton, Philippe: *Les paysannes français contre l’agrarisme*, Librairie François Maspero, Paris, 1972.
- Green, Ewen: “No Longer the Farmers’ Friend? The Conservative Party and Agricultural Protection, 1880-1914”, a: J. R. Wordie (ed.), 2000, pàg. 149-177.
- Grigg, David: *The Dynamics of Agricultural Change*, London, Hutchinson & Co., 1982.
- *English Agriculture. An Historical Perspective*, Oxford, Basil Blackwell, 1989.
- Grupo de Historia Agraria de Murcia, “La propiedad de la tierra en los regadíos del Segura durante los siglos XIX y XX”, a R. Garrabou (coord.), 1992, pàg. 159-190.
- Güell, Àngela: “El conreu de la vinya i la plaga de la fil-loxera a Santa Maria d’Oló”, a: LL. Ferrer [et al.], 1992, pàg. 84-99.
- Guinnane, Timothy W.: “A Failed Institutional Transplant: Raiffeisen’s Credit Cooperatives in Ireland, 1894-1914”, *Explorations in Economic History*, 31, 1994, pàg. 38-61.
- “Cooperatives as Information Machines: German Rural Credit Cooperatives, 1883-1914”, *The Journal of Economic History*, Vol. 61, No. 2, pàg. 366-389.
- “El ‘amigo y consejero’: gestión, auditoría y confianza en las cooperativas de crédito alemanas (1889-1914)”, *Áreas. Revista de Ciencias Sociales*, 21, 2001, pàg. 39-61.
- Guinnane, Timothy W.; Henriksen, I.: “Why Danish credit cooperatives were so unimportant”, *Economic History Review*, 46, 1998, pàg. 32-54.
- Gustavsson, Bo (ed.), *Power and Economic Institutions: Reinterpretations in Economic History*, Hants, Edward Elgar, 1991.
- “Problemes metodològics de la història econòmica institucional”, *Recerques*, 36, 1998, pàg. 7-34.
- Gutiérrez Poch, Miquel: *La lluita antifil-loxèrica a l’Alt Empordà. L’aixecament de Llers (1880)*, II Col·loqui d’Història Agrària, Barcelona, 1986 (inèdit).
- “La propiedad de la tierra en una comarca de la Cataluña interior: ‘L’Anoia’ en la segunda mitad del siglo XIX”, a: R. Garrabou (coord.), 1992, pàg. 293-323.
- Henrik, Hans: “La cooperació agrícola a Dinamarca”, *Cooperativisme europeu* (Ponències i col·loquis de les Jornades organitzades per la Fundació Roca i Galés en març i abril de 1977), Barcelona, 1977, pàg. 59-70.
- Henriksen, Ingrid: “Avoiding lock-in: Cooperative creameries in Denmark, 1882-1903”, *European Review of Economic History*, 3, 1999, pàg. 57-78.
- Héran, François: *Tierra y parentesco en el campo sevillano. La revolución agrícola del siglo XIX*, Madrid, Ministerio de Agricultura, 1980.
- Heras, Pedro Antonio; Mas, Carlos: *Viticultura i fil-loxera a l’últim terç del segle XIX. El cas de les comarques de Tarragona*, Tarragona, Biblioteca Tarraconense, 11, 1994.

- Hernández Marco, José Luis: “La búsqueda de vinos tipificados por las bodegas industriales: finanzas, organización y tecnología en las elaboraciones de la Compañía Vitícola del Norte de España, S.A. (1882-1936)”, J. Carmona *et al*, 2001, pàg. 153-186.
- Hervés Sayar, Henrique: “A propósito del conflicto antiformal en la Galicia del primer tercio del siglo XX. Asociacionismo agrario y resistencia campesinas”, *Áreas. Revista de Ciencias Sociales*, 15, 1993, pàg. 57-73.
- Hervés Sayar, Henrique; Fernández González, Angel; Fernández Prieto, Lourenzo; Artiaga Rego, Aurora; Balboa López, Xesús L.: “Resistencia y organización. Conflictividad rural en Galicia desde la crisis del Antiguo Régimen al franquismo”, *Noticiero de Historia Agraria*, 13, 1997, pàg. 165-191.
- Horn, Pamela: *The Changing Countryside in Victorian and Edwardian England and Wales*, London, The Athlone Press, 1984.
- Howkins, Alun: *Reshaping Rural England: A Social History, 1850-1925*, Londres, HarperCollinsAcademic, 1991.
- “La Gran Depressió a l’agricultura anglesa”, *Recerques*, 26, 1992, pàg. 71-88.
- Hubscher, Ronald: “La petite exploitation en France: reproduction et compétitivité (fin XIXe – début Xxe siècle)”, *Annales, économies, sociétés, civilisations*, vol. 40, 1, 1985, pàg. 3-34.
- Hubscher, Ronald; Farcy, Jean Claude (ed.): *La moisson des autres. Les salariés agricoles aux XIX et XX siècles*, Paris, Creaphis, 1996.
- Hubscher, Ronald; Lagrave, Rose-Marie: “Unité et pluralité dans le syndicalisme agricole français. Un faux débat”, *Annales, économies, sociétés, civilisations*, vol. 48, 1, 1993, pàg. 109-134.
- Iglésies, Josep: *La crisi agrària de 1879/1900: la fil·loxera a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1968.
- Izard, Miquel: *Manufactureros, industriales y revolucionarios*, Barcelona, Ed. Crítica, 1979.
- Jardí, Enric: *1.000 famílies catalanes*, Barcelona, Dopesa, 1977.
- Jiménez Blanco, José Ignacio: “Introducción”, a: R. Garrabou, C. Barciela i J. I. Jiménez Blanco (eds.), 1986, pàg. 9-141.
- Joseph, Miquel: *La impremta del meu pare. El regionalisme a la comarca*, Barcelona, Ed. Pòrtic, 1970.
- Juliano, Dolors: “L’estratègia cooperativista. Context econòmic-social”, a: J. Fuguet i A. Mayayo (eds.), 1994, pàg. 175-190.
- Juscafresa, Boi: *Fam de terra, de domini i de llibertat*, Barcelona, Pòrtic, 1976.
- Jutglar, Antoni: *Historia crítica de la burguesía en Cataluña*, Barcelona, Anthropos, 1984.
- Kautsky, Karl: *La cuestión agraria. Estudio de las tendencias de la agricultura moderna y de la política agraria de la socialdemocracia*, Barcelona, Laia, 1974.
- Koning, Niek: *The failure of agrarian capitalism. Agrarian politics in the United Kingdom, Germany, the Netherlands and the USA, 1846-1919*, London - New York, Routledge, 1994.
- Lachiver, Marcel: *Vins, vignes et vigneronns. Histoire du vignoble français*, Fayard, Paris, 1988.
- Lambert, Bernard: *Els pagesos i la lluita de classes*, Barcelona, Edicions de La Magrana, 1979.
- Lana Berasain, José Miguel: “Progresos y regresos de la vitivinicultura navarra: la acción pública y sus contextos sociales (1850-1936)”, a: J. Carmona [et al.], 2001, pàg. 275-299.
- Lanaro, Silvio: *Società e ideologie nel Veneto rurale (1866-1898)*, Roma, Edizioni di Storia e Letteratura, 1976.

- Lasa Ayestarán, Eugenio: “La Liga Nacional de Productores (1894-1899). Convergencias y divergencias entre la burguesía catalana y la vizcaína”, *Historia 16*, 29, Madrid, 1978, pàg. 52-65.
- Linz, Juan José: “Política e intereses a lo largo de un siglo en España (1880-1980)”, a: M. Pérez Yruela, S. Giner (eds.), 1988, pàg. 67-123.
- Ledesma, Joaquim: “Estructura econòmica a Granollers entorn dels anys de la Guerra Civil”, a *Granollers 1936-1939: conflicte revolucionari i bèl·lic*, Vilassar de Mar, Oikos-Tau, 1989, vol. I, pàg. 101-164.
- Ledesma, Joaquim i Camps, Albert: “Els orígens de la indústria tèxtil a Granollers (1874-1923)”, *Lauro*, 7, 1994, pàg. 14-19.
- Llobet, Salvador: “Evolució dels conreus a Granollers i la rodalia des del segle passat”, *Butlletí de l’Agrupació Excursionista de Granollers*, Any II, núm. 2, gener-febrer, 1932.
- *El Medio y la Vida en el Montseny: estudio geográfico*, Barcelona CSIC, 1947.
- *Granollers. Estudio geográfico e històrico*, Granollers, Editorial Alpina, 1951.
- “El Vallès”, a: Solé Sabarís (dir.), *Geografia de Catalunya*, Barcelona Ed. Aedos, 1968.
- Llobet, Santiago de: “Les famílies pairals del bisbat de Girona. Un segle d’evolució (1830-1930)”, a: S. Ponce i LL. Ferrer (coord.), 1994, pàg. 45-72.
- Llorens, Jordi: *La Unió Catalanista, 1890-1903*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1990. (Aquest treball fou publicat el 1992 per l’Abadia de Montserrat sota el títol *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític: dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1891-1903)*).
- “La Unió Catalanista i les assemblees catalanistes”, *Afers. Fulls de Recerca i pensament*, 13, 1992, pàg. 31-41.
- Llovet Mont-ros, Josep: “Contribución al estudio general de la agricultura en la provincia de Barcelona”, *Anales de la Escuela de Peritos Agrícolas y de especialidades agropecuarias y de los Servicios Técnicos de Agricultura*, vol. VII, Diputació Provincial de Barcelona, 1948.
- López Estudillo, Antonio: *La Federación de Trabajadores Agrícolas de la Región Española, un episodio de organización y conciencia del campesinado catalán: 1893-1897*, Barcelona, 1986 (inèdit);
- “Federalismo y mundo rural en Cataluña (1890-1905)”, *Historia Social*, 3, 1989, pàg. 17-32
- “Federalismo, campesinado y métodos de restablecer el control político en la Restauración”, a: C. Mir (a cura de), 1989, pàg. 191-207.
- *Republicanism and anarquismo en Andalucía. Conflictividad social agraria y crisis finisecular (1868-1900)*, Córdoba, Ayuntamiento de Córdoba, 2001.
- López Garrido, Diego: *La guardia civil y los orígenes del estado centralista*, Barcelona, Ed. Crítica, 1982.
- López López, Alejandro: *El boicot de la derecha a las reformas de la Segunda República. La minoría agraria, el rechazo constitucional y la cuestión de la tierra*, Madrid, Instituto de Estudios Agrarios, Pesqueros y Alimentarios, 1984.
- López Villaverde, Angel Luis; Ortiz Heras, Manuel (coord.): *Entre surcos y arados. El asociacionismo agrario en la España del siglo XX*, Cuenca, Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha, 2001.
- Majuelo Gil, Emilio; Pascual Bonis, Angel: *Del catolicismo agrario al cooperativismo empresarial. Setenta y cinco años de la Federación de Cooperativas navarras, 1910-1985*, Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1991.

- Malatesta, Maria: *I signori della terra. L'organizzazione degli interessi agrari padani (1860-1914)*, Milano, Franco Angeli, 1989.
- “Gli affittuari capitalistici inglesi e italiani”, AADD., 1994, pàg. 441-466.
- “La deruralizzazione delle élites. Il caso italiano nel contesto europeo 1800-1914”, a: P.P. D’Attorre, A. De Bernardi (a cura di), 1994, pàg. 157-194.
- “Une nouvelle stratégie de reproduction: les organisations patronales agraires européennes (1868-1914)”, HES, 1997 (16e année, 2), pàg. 203-219.
- *Le aristocrazie terriere nell’Europa contemporanea*, Roma-Bari, Editori Laterza, 1999.
- Maldonado, Javier; Ramos, Alberto (eds.): *Actas del I encuentro de historiadores de la vitivinicultura española*, El Puerto de Santa María, 2000.
- Malefakis, Edward: *Reforma agraria y revolución campesina en la España del siglo XX*, Barcelona, Ariel, 1971.
- Maluquer de Motes, Jordi: *Història econòmica de Catalunya, segles XIX i XX*, Barcelona, Proa – Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya, 1998.
- Marfany, Joan Lluís: “Catalanistes i lerrouxistes”, *Recerques*, 29, 1994, pàg. 41-60.
- *La cultura del catalanisme. El nacionalisme català en els seus inicis*, Barcelona, Ed. Empúries, 1995.
- Martí, Casimir: *Vilanova i la Geltrú, 1850-1975*, vol. I: Expansió i crisis de la indústria i de la democràcia, 1850-1936, Vilanova i la Geltrú, El Cep i la Nansa, 1997.
- Martí, Manuel: “Los grupos agrarios en la política urbana del País Valenciano: Castelló de la Plana, ss. XIX-XX”, *Noticario de Historia Agraria*, 11, 1996, pàg. 57-79.
- Martí-Henneberg, Jordi; Nadal Piqué, Francesc: “El proyecto colonizador de Raïmat”, *Historia Agraria*, 22, 2000, pàg. 159-180.
- Martínez, Mateo: *Tierra de Campos: cooperativismo y sindicalismo agrario*, Valladolid, Institución Cultural de Simancas, 1982.
- Martínez Alier, Joan: *La estabilidad del latifundio*, Paris, Ediciones Ruedo Ibérico, 1968.
- “¿Labradores, empresarios o señoritos?”, a: R. Garrabou, C. Barciela, J. I. Jiménez Blanco (eds.), 1986, pàg. 534-566.
- Martínez-Carné, Pilar: *Enric Prat de la Riba i Leonci Soler i March: Correspondència inèdita (1899-1916)*, Manresa, Centre d’Estudis del Bages, 1991.
- *Els inicis del catalanisme polític i Leonci Soler i March (1858-1932)*, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1999.
- Martínez López, Alberte: *O cooperativismo católico no proceso de modernización da agricultura galega, 1900-1943*, Vigo, Diputación provincial de Pontevedra, 1989.
- “Cooperativismo y campesinado parcelario en la Galicia del primer tercio del siglo XX”, a: P. Saavedra, R. Villares (eds.), 1991, vol. II, pàg. 373-401.
- *Cooperativismo y transformaciones agrarias en Galicia, 1886-1943*, Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1995.
- Martínez Martín, Manuel; González de Molina, Manuel: “Notas sobre propiedad y explotación como variables explicativas en la historia de las comunidades campesinas andaluzas”, a: R. Garrabou (coord.), 1992, pàg. 351-379.

- Martínez Ruiz, José Ignacio: “La mecanización de la agricultura española: de la dependencia exterior a la producción nacional de maquinaria (1862-1932)”, *Revista de Historia Industrial*, 8, 1995, pàg. 43-63.
- *Trilladoras y tractores. Energía, tecnología e industria en la mecanización de la agricultura española (1862-1967)*, Sevilla, Universidad de Sevilla / Edicions de la Universitat de Barcelona, 2000.
- Martínez Soto, Ángel Pascual: “Síntesis bibliográfica sobre el ‘Crédito Agrícola’ en España, 1850-1934”, *Noticiero de Historia Agraria*, 2, 1991, pàg. 129-143.
- “Itinerarios de la miseria. Salarios agrarios y conflictividad socio-laboral en la comarca del Altiplano Yecla-Jumilla de la región de Murcia entre 1897 y 1933”, *Áreas. Revista de Ciencias Sociales*, 15, 1993, pàg. 157-170.
- “El papel del crédito y la financiación en la agricultura capitalista (1850-1970). Una primera aproximación a un campo multifactorial”, *Noticiero de Historia Agraria*, 7, 1994, pàg. 39-66.
- “Las vías de financiación de la agricultura murciana entre 1870-1936: el problema del crédito agrícola”, *Agricultura y Sociedad*, 84, 1997, pàg. 49-106.
- “El cooperativismo agrario en la región de Murcia 1900-1935: formas, papel e impacto económico”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo, 1998, pàg. 603-656.
- “Cooperativismo y crédito agrario en la Región de Murcia, 1890-1936”, *Historia Agraria*, 20, 2000, pàg. 123-167.
- “La ‘tela de araña’. Mercados informales de financiación agraria, usura y crédito hipotecario en la Región de Murcia (1850-1939)”, *Áreas. Revista de Ciencias Sociales*, 21, 2001, pàg. 185-220.
- “Asociacionismo y cooperativismo agrario como agentes de innovación y cambio técnico en la agricultura murciana, 1890-1931”, comunicació presentada al X Congreso de Historia Agraria (SEHA) celebrat a Sitges, 2002 (inèdit).
- “El cooperativismo de crédito en España, 1890-1934. Modelos, sistemas de gestión y balance de su actuación”, comunicació presentada al Congrés Internacional d’Història Econòmica de Buenos Aires, 2002 (inèdit).
- Martínez Soto, Ángel Pascual; Cuevas, Joaquim (coord.) “La financiación de los sistemas agrarios desde una perspectiva histórica”, *Áreas. Revista de Ciencias Sociales*, 21, 2001.
- Martorell Linares, Miguel Ángel: “La reforma pendiente. La hacienda municipal en la crisis de la Restauración: el fracaso de la Ley de Supresión del Impuesto de Consumos”, *Hacienda Pública Española*, 132, 1995, pàg. 143-152.
- Martos Calpena, Ramon: “El sindicato agrícola de Ripollet: un ejemplo del cultivo de la viña y su comercialización en el Vallés occidental”, *Jornades sobre la viticultura de la conca mediterrània (1986)*, Diputació de Tarragona / Universitat de Barcelona, Tarragona, 1995, pàg. 684-695.
- Mas, Ramon: *Camins pagesos de Catalunya. Testimoniatge d’un rabassaire*, Barcelona, Nova Terra, 1972.
- Masó, Elena: “Crisi finisecular i mobilització política al districte d’Olot”, *Revista de Girona*, 178, 1996, pàg. 36-39.
- Masullo, G.: “Contadini. La piccola proprietà coltivatrice nell’Italia contemporanea”, a: P. Bevilacqua (dir.), 1990, vol. III, pàg. 5-43.
- Mata, Rafael; Albert, Isabel; Amaro, Antonio; Cotterau, Mario; Ferrera, Carlos: “Aspectos de la propiedad de la tierra en la provincia de Madrid durante los años 30. Una valoración de los datos del Registro de la Propiedad Expropiable (1933)”, *Estudios Geográficos*, vol. XLVI, 180, 1985, pàg. 317-343.

- Matas Balaguer, Josep: “Aproximació als conflictes agraris a les comarques gironines durant la II República”, a: *La II República, 60 anys després, Girona*, Cercle d’Estudis Històrics i Socials, 1991, pàg. 19-37.
- Mateu González, Josep Joan: “El cooperativisme agrari a les Garrigues: gènesi i evolució a Llardecans i Maials (1880-1962)”, *Recerques*, 34, 1996, pàg. 75-96.
- Maurí, Josep: *Història de la Garriga*, 3 vols., Barcelona, 1949, 1953 i 1954.
- Maurice, Jacques: *La reforma agraria en España en el siglo XX (1900-1936)*, Madrid, Siglo XXI, 1975.
- Maurice, Jacques; Serrano, Carlos: *Joaquín Costa: crisis de la Restauración y populismo (1875-1911)*, Madrid, Siglo XXI, 1977.
- Mayaud, Jean-Luc: “L’integrazione politica dei contadini in Francia e la politica agricola della Repubblica”, *AADD.*, 1994, pàg. 119-130.
- “Pratiques communautaires, associations agricoles et syndicalisme dans la France du XIXe siècle et du début du XXe siècle”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 731-746.
- Mayayo, Andreu: “Un exemple de la burgesia agrària republicana al Camp de Tarragona i a la Conca de Barberà: Joan Esplugas i Moncusí (1857-1927)”, *Aplec de Treballs*, 6, Montblanc, 1984, pàg. 133-197.
- “El naixement del moviment cooperatiu a la Conca de Barberà”, *Estudis d’Història Agrària*, 5, 1985, pàg. 133-155.
- *La Conca de Barberà, 1890-1939: De la crisi agrària a la Guerra Civil*, Montblanc, Centre d’Estudis de la Conca de Barberà, 1986 (2ª edició: 1994).
- *Josep Torrents (1899-1943). Pagès de Bellveí del Penedès, dirigent agrari català*, Tarragona, Ed. El Mèdol, 1988.
- “El cooperativisme agrari: un moviment dual”, a: C. Mir (a cura de), 1989, pàg. 209-232.
- *La destrucció del món rural català, 1880-1980: de pagesos a obrers i ciutadans*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1989.
- “Geografia del sindicalisme agrari”, *L’Avenç*, 134, 1990, pàg. 16-25.
- “La via revolucionària del cooperativisme: La Societat de Barberà”, a: J. Fuguet i A. Mayayo (ed.), 1994, pàg. 133-172.
- *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya, 1893-1994*, Catarroja – Barcelona, Ed. Afers, 1995.
- “Sindicalisme i cooperativisme agraris als Països Catalans (1890-1990)”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 283-303.
- “U no és ningú. El societarisme pagès”, a: R. Arnabat (a cura de), 2001, pàg. 31-39.
- Mayayo, Andreu; Pomés, Jordi: “Les contradiccions del món rural”, a: B. de Riquer (dir.), 1995, vol. 8, pàg. 102-121.
- Mayer, Arno J.: *La persistencia del Antiguo Régimen*, Madrid, Alianza Ed., 1984.
- McDonogh, Gary Wray: *Las buenas familias de Barcelona. Historia social del poder en la era industrial*, Barcelona, Ed. Omega, 1989.
- Mees, Ludger: “La vitivinicultura en Navarra y la Rioja: Economía, sociedad y política de intereses (1850-1940)”, *Gerónimo de Uztariz*, 6, 1992, pàg. 147-181.
- Mendras, Henri: *La fin des paysans*, Lib. Armand Colin, Paris, 1970.

- Merino, Jordi: *La indústria del vi escumós a Catalunya de 1872 fins 1941*, treball d'investigació presentat al Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona l'octubre de 1993 (inèdit).
- Mestre Artigas, Cristóbal: *Manuel Raventós Domenech considerado como modelo de hombre de empresas*, Vilafranca del Penedès, Artes Gráficas Vilafranca, 1961.
- Millán, Jesús: *El poder de la tierra. La sociedad agraria del Bajo Segura en la época del liberalismo, 1830-1890*, Alacant, Instituto de Cultura "Juan Gil-Albert", 1999.
- "La herencia política de la revolución liberal en la sociedad española", *La politisation des campagnes au XIX siècle. France, Italie, Espagne, Portugal*, Actes du Colloque international organisé par l'École française de Rome en collaboration avec l'École normale supérieure (Paris), l'Universitat de Girona et l'Università degli studi della Tuscia-Viterbo, Rome, 20-22 février 1997, École Française de Rome, 2000, pàg. 259-286.
- Millán, Jesús; Calatayud, Salvador: "Formas de explotación y mercados de trabajo en la agricultura valenciana de regadío (1800-1930), a: R. Garrabou (coord.), 1992, pàg. 325-349.
- Millán, Jesús; Zurita, Rafael: "Élites terratenientes y tipos de caciquismo. La casa de Rafal/Vía-Manuel entre la revolución liberal y la crisis de la Restauración", *Historia Agraria*, 16, 1998, pàg. 153-181.
- Millet Bel, Salvador: *Història de l'agricultura espanyola durant els segles XIX i XX*, Lleida, Pagès Editors, 2001.
- Mingay, G.E. (ed.): *The Victorian Countryside*, 2 vols., London, 1981.
- Mir, Conxita: *Caciquisme polític i lluita electoral. Lleida (1890-1936)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.
- (a cura de): *Actituds polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració (1875-1923)*, Lleida, Editorial Virgili & Pagès - Estudi General, 1989.
- Mir, Conxita; Vicedo, Enric (eds.), *Control social i quotidianitat. Terceres jornades sobre sistemes agraris, organització social i poder local als Països Catalans*, Lleida, IEL, 2002.
- Mir Montalt, Vicent R.: *Desposeer y custodiar. Transformación agraria y guardería rural en la provincia de Valencia, 1844-1874*, València, Ed. Alfons el Magnànim, 1997.
- Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.
- Modesto Alapont, José Ramon: *A ús i costum de bon llaurador. L'arrendament de terres a l'Horta de València, 1780-1860*, Catarroja – Barcelona, Afers, 1998.
- "La crisi agrària de principis del segle XIX a l'Horta de València (1807-1840): Transformacions i actituds a una comarca d'agricultura intensiva", *Recerques*, 37, 1998, pàg. 5-30.
- Moeller, R. G. (ed), *Peasants and Lords in Modern Germany*, Boston, Allen & Unwin, 1986.
- Molas, Isidre: *Lliga Catalana. Un estudi d'Estasiologia*, 2 vols., Barcelona, Edicions 62, 1972.
- (ed.): *Diccionari dels partits polítics de Catalunya, segle XX*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2000.
- Molle, Leen Van: "Histoire rurale de la Belgique contemporaine (1830-1982). Bilan de recherche et nouvelles perspectives", a: P. Villani (a cura di), 1986, pàg. 139-153.
- *Chacun pour tous. Le Boerebond belge, 1890-1990*, Lovaina, Presses Universitaires de Louvaine, 1990.
- Montañés, Enrique: "Mercado de trabajo, conflicto rural y sindicalismo campesino. Jerez de la Frontera, 1880-1923", *Noticario de Historia Agraria*, 13, 1997, pàg. 143-164.

- *Transformación agrícola y conflictividad campesina en Jerez de la Frontera (1880-1923)*, Cádiz, Universidad de Cádiz – Ayuntamiento de Jerez, 1997.
- Moreu-Rey, Enric: *La rogalia de Caldes de Montbui*, Barcelona, Teide, 1961.
- *Caldes de Montbui. Capital degana del Vallès*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1964.
- Morilla Critz, J. (ed): *California y el Mediterráneo: estudios de historia de dos agriculturas competidoras*, Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1995.
- Mota, Josep F.: “La Segona República a Sant Cugat del Vallès (1931-1936). Una primera aproximació”, *Gausac*, 1, 1992, pàg. 59-74.
- Moyano Estrada, Eduardo: *Corporatisme y Agricultura. Asociaciones profesionales y articulación de intereses en la agricultura española*, Madrid, Instituto de Estudios Agrarios, Pesqueros y Alimentarios, 1984.
- *Sindicalismo y política agraria en Europa. Las organizaciones profesionales agrarias en Francia, Italia y Portugal*, Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1988.
- “Acción colectiva y sindicalismo en la agricultura”, a: A. L. López Villaverde i M. Ortiz Heras (coord.), 2001, pàg. 99-135.
- Moyano Estrada, Eduardo; Sevilla Guzmán, Eduardo: “El campesinado como clase y su acción política”, *Agricultura y Sociedad*, 6, 1978, pàg. 255-262.
- Mundó, Manuel [et al.]: *Ramon d'Abadal i de Vinyals. Commemoració del centenari del seu naixement*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1989.
- Musella, Luigi: *Proprietà e politica agraria in Italia (1861-1914)*, Napoli, Guida Editori, 1984.
- “Potere e politica nella società agraria meridionale di età liberale”, a: P. Villani (a cura di), 1986, pàg. 339-354.
- “La politica della ‘continuità’. L’azione del Ministero di agricoltura in Italia tra il 1878 e il 1896”, *AADD.*, 1994, pàg. 231-239.
- Mutch, Alistair: “Farmer’s Organisations and Agricultural Depression in Lancashire, 1890-1900”, *Agricultural History Review*, 31, 1983, pàg. 26-36.
- Muzzioli, Giuliano: “Il credito agrario”, a: P. Bevilacqua (ed.), 1990, vol. III, pàg. 253-294.
- “El crédito agrícola en Italia desde la unidad nacional hasta la Segunda Guerra Mundial (1861-1949)”, *Áreas. Revista de Ciencias Sociales*, 21, 2001, pàg. 17-37.
- Nadal, Jordi: *El fracaso de la revolución industrial en España, 1814-1913*, Barcelona, Ariel, 1975.
- Nadal, Jordi: “La debilidad de la industria química española en el siglo XIX. Un problema de demanda”, *Moneda y Crédito*, 176, 1986, pàg. 33-70.
- Nadal, Jordi; Carreras, Albert; Sudrià, Carles (comp.), *La economía española en el siglo XX. Una perspectiva històrica*, Barcelona, Ariel, 1987.
- Nadal, Jordi; Catalán, Jordi (eds.): *La cara oculta de la industrialización española. La modernización de los sectores no líderes (siglos XIX y XX)*, Alianza Universidad, Madrid, 1994.
- Nadal, Jordi; Maluquer, Jordi; Sudrià, Carles; Cabana, Francesc (dir.), *Història Econòmica de la Catalunya Contemporània*, 6 vols., Barcelona, Fundació Gran Enciclopèdia Catalana, 1989-1994.
- Nadal, Jordi; Sudrià, Carles: *Història de la Caixa de Pensions*, Barcelona, Caixa de Pensions per a la Vellesa i d’Estalvis de Catalunya i Balears, 1981.
- Nagel, Klaus-Jürgen: “L’Institut Agrícola Català de Sant Isidre i la política vinícola espanyola fins al 1930”, *Finestrelles*, 7, Centre d’Estudis Ignasi Iglésias, Sant Andreu de Palomar, Barcelona, 1995, pàg. 191-204.

- “¿Tiene sentido hablar de una vitivinicultura catalana? Aspectos económicos, sociales y políticos, 1870-1940”, a: J. Maldonado, A. Ramos (eds.), 2000, pàg. 365-381.
- Nenci, Giacomina: “Il movimento contadino nell’Italia contemporanea (dalla fine dell’Ottocento alla metà del ventesimo secolo)”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 747-765.
- Nuñez, Gregorio; Segreto, Luciano: *Introducción a la historia de la empresa en España*, **lloc??**, Abacus, 1994.
- Oestreicher, Andreas: “La crisis filoxérica en España. (Estudio comparativo sobre las consecuencias socioeconómicas de la filoxera en algunas regiones vitivinícolas españolas)”, *Hispania*, LVI/2, 193, 1996, pàg. 587-622.
- “Iniciativa pública y privada en la replantación del viñedo riojano destruido por la filoxera (1900-1918)”, a: J. Carmona [et al.], 2001, pàg. 301-326.
- Offer, Avner: *The First World War: An Agrarian Interpretation*, Oxford, Oxford University Press, 1989.
- “Farm tenure and land values in England, c. 1750-1950”, *Economic History Review*, XLIV, 1, 1991, pàg. 1-20.
- Ojeda San Miguel, Ramón: “La comercialización de maquinaria agrícola en España durante la primera mitad del siglo XX: el ejemplo de Ajuria”, *Historia Agraria*, 26, abril 2002, pàg. 105-137.
- Ollé, Josep M. (dir.): *Homes del catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari biogràfic*, Barcelona, Ed. Rafael Dalmau, 1995.
- Ollé, Maribel; Renom, Mercè; Santacana, Carles; Tribó, Gemma: “Comportament electoral al Baix Llobregat en la primera etapa de la Restauració (eleccions generals i provincials)”, a: C. Mir (a cura de), 1989, pàg. 257-310.
- Olson, Mancur: *La lógica de la acción colectiva: bienes públicos y la teoría de grupos*, México, Limusa, 1992.
- Ortí Benlloch, Alfonso: “Dictámenes y discursos de Joaquín Costa en los Congresos de Agricultores y Ganaderos de 1880 y 1881. (Orígenes de la política hidráulica: la polémica del cereal español en la crisis agraria de los años ochenta)”, *Agricultura y Sociedad*, 1, 1976, pàg. 209-236.
- “Política hidráulica y cuestión social: orígenes, etapas y significados del regeneracionismo hidráulico de Joaquín Costa”, *Agricultura y Sociedad*, 32, 1984, pàg. 11-107.
- “Para analizar el populismo: movimiento, ideología y discurso populista (el caso de Joaquín Costa: populismo agrario y populismo españolista imaginario)”, *Historia Social*, 2, 1988, pàg. 76-98.
- Ortí Benlloch, Alfonso; Gómez Benito, Cristóbal: *La fundación de la Cámara Agrícola del Alto Aragón en el proyecto de desarrollo agrario nacional de Joaquín Costa*, Huesca, Fundación Joaquín Costa – Cámara Agrícola Provincial del Alto Aragón, 1992.
- “Regeneracionismo hidráulico y movilización política: el proyecto fundacional costiano de la Cámara Agrícola del Alto Aragón”, a: A. Ortí Benlloch i C. Gómez Benito, 1992, pàg. 11-31.
- “La Cámara agrícola: un proyecto para el desarrollo regional y la movilización política del Alto Aragón”, a: A. Ortí Benlloch i C. Gómez Benito, 1992, pàg. 33-47.
- Palomas, Joan; Bravo, Montserrat: “Víctor Balaguer, la diputació catalana i la lluita pel proteccionisme (1881-1890)”, *Recerques*, 25, 1992, pàg. 31-52.
- Pan-Montojo, Juan Luis: *El Estado y la vid*, tesi doctoral, Universidad Autónoma de Madrid, 1991. (La major part dels continguts d’aquesta tesi foren publicat a *La bodega del mundo. La vid y el vino en España (1800-1936)*, Madrid, Alianza Universidad, 1994).
- “Los orígenes de la intervención estatal en la vitivinicultura: las estaciones vitícolas, enológicas, antifiloxéricas y enotécnicas (1870-1900)”, a: E. Giralt (coord.), 1993, vol. II, pàg. 119-130.

- *La bodega del mundo. La vid y el vino en España (1800-1936)*, Madrid, Alianza Universidad, 1994.
- “La administración agraria en España, 1847-1907”, *Noticiero de Historia Agraria*, 10, 1995, pàg. 67-88.
- “La naissance des associations agraires en Espagne, 1833-1898”, *HES*, XVI, 2, 1997, pàg. 167-188.
- (coord.), *Más se perdió en Cuba. España, 1898 y la crisis de fin de siglo*, Madrid, Alianza Ed., 1998.
- “El atraso económico y la regeneración”, a: J. Pan-Montojo (coord.), 1998, pàg. 261-334.
- “Las asociaciones rurales y el nacimiento del sindicalismo agrario en España, 1834-1907”, comunicació presentada al Primer Congreso sobre Cooperativismo español, Osuna (Sevilla), 1999 (inèdit).
- “Asociacionismo agrario, administración y corporativismo en la dictadura de Primo de Rivera, 1923-1930”, *Historia Social*, 43, 2002, pàg. 15-30.
- Pan-Montojo, Juan; Puig, Núria: “Los grupos de interés y la regulación pública del mercado de alcoholes en España, 1887-1936”, *Revista de Historia Económica*, Año XIII, 2, 1995, pàg. 251-280.
- Pardo Canalis, Julio: *La Garriga. Geografía y topografía médica. Sus paisajes y alrededores*, Granollers, Ed. Alpina, 1951.
- Parias Sainz de Rozas, Maria; Ponce Alberca, Julio: “Elites e instrucción agrícola en la Sevilla contemporánea (1850-1950). Notas de un proyecto de investigación”, *Revista de Historia Contemporánea*, 9-10, 1999-2000, pàg. 287-310.
- Pascual, Pere: “Precios y cambio agrícola durante el primer tercio del siglo XX”, *Noticiero de Historia Agraria*, 2, 1991, pàg. 79-94.
- *Els Torelló. Una família igualadina d'advocats i propietaris*, 2 vols., Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 2000.
- Pech, Remy: *Entreprise viticole et capitalisme en Languedoc-Roussillon. Du phylloxéra aux crises de mévente*, Toulouse, Publications de l'Université de Toulouse-Le-Mirail, 1975.
- Pécout, Gilles: “Cómo se escribe la historia de la politización rural. Reflexiones a partir del estudio del campo francés en el siglo XIX”, *Historia social*, 29, 1997, pàg. 89-110.
- Peñarubia Marquès, Isabel: “Control caciquil i projectes populars. El cas de Mallorca a l'època de la Restauració”, *Estudis d'Història Agrària*, 10, 1994, pàg. 125-141.
- “La expresión de la disidencia en una sociedad caciquil: Mallorca, 1875-1923”, *Historia Social*, 32, 1998, pàg. 23-35.
- Pérez, Ferran: *Obres completes de Vicenç Plantada*, 2 vols., Mollet del Vallès, Centre d'Estudis Molletans – Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona, 1997 i 1998.
- Pérez Baró, Albert: *Història de les cooperatives a Catalunya*, Barcelona, Crítica, 1989.
- Pérez Francesch, Joan Lluís: “Les Bases de Manresa: una proposta constitucional des de Catalunya”, *Afers. Fulls de Recerca i pensament*, 13, 1992, pàg. 43-55.
- Pérez Picazo, María Teresa: “El agua y las comunidades de regantes”, a: A. L. López Villaverde i M. Ortiz Heras (coord.), 2001, pàg. 77-97.
- Pérez Picazo, M. Teresa i Lemeunier, Guy (eds.): *Agua y modo de producción*, Barcelona, Ed. Crítica, 1990.
- Pérez Yruela, Manuel; Giner, Salvador (eds.), *El corporativismo en España*, Barcelona, Ariel, 1988.

- Petrusewicz, Marta: *Latifondo. Economia morale e vita materiale in una periferia dell'Ottocento*, Venezia, Marsilio Editori, 1989.
- “Agromania: innovatori agrari nelle periferie europee dell'Ottocento”, a: P. Bevilacqua (a cura di), 1991, vol. III, pàg. 295-343.
- “Di fronte alla crisi: alcune considerazioni sul liberismo degli agrari meridionali”, AADD., 1994, pàg. 241-263.
- “An Agrarian Vision of Progress: Modernizing Elites in the Kingdom of Two Sicilies during the Restoration (1815-1849)”, a: H. A. Fonseca, M. D. Muñoz Dueñas (coord.), 1998, pàg. 43-61.
- Pi, Carme: “Un rabassaire a l'alcaldia: Feliu Tura”, *Notes*, 4, Mollet del Vallès, 1990 pàg. 51-71.
- Pinilla, Vicente: *Entre la inercia y el cambio. El sector agrario aragonés, 1850-1935*, Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1995.
- Piqueras Arenas, José Antonio: *La revolución democrática (1868-1874). Cuestión social, colonialismo y grupos de presión*, Madrid, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1992.
- Pitarch, Ismael E.: “El Parlament de Catalunya i el conflicte rabassaire: la Llei de Contractes de Conreu”, *L'Avenç*, 10, 1978, pàg. 33-38.
- Piva, Francesco: “Mobilizzazione agraria e tendenze dell'associazionismo padronale durante la ‘grande guerra’”, *Quaderni Storici*, 36, 1977, pàg. 808-835.
- Plana, Gabriel: *El cooperativisme català o l'economia de la fraternitat*, Barcelona, Fundació Ferrer i Guàrdia, 1998.
- Planas, Jordi: “Dionís Puig: una vida dedicada a la recerca científica”, *Lauro*, 1, 1990, pàg. 24-28.
- *Propietaris organitzats. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)*, Estudis de Granollers i del Vallès Oriental, 4, Ajuntament de Granollers, 1991.
- “L'associacionisme agrari català al primer terç del segle XX. Un exemple comarcal: la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)”, *Recerques*, 25, 1992, pàg. 139-157.
- “L'IACSI a comarques: el cas del Vallès Oriental (1851-1935)”, *RIACSI*, Any CXL, Monografia històrica del 140 aniversari de l'IACSI, 1992, pàg. 64-70.
- “Agrarisme i gestió de la propietat al primer terç del segle XX. Un exemple significatiu: Jaume Maspons i Camarasa (1872-1934)”, *Estudis d'Història Agrària*, 10, 1994, pàg. 57-83.
- *Catalanisme i agrarisme. Jaume Maspons i Camarasa (1872-1934): escrits polítics*, Vic, Eumo Editorial, 1994.
- “El sindicalisme agrari: un moviment d'esquerres?”, *L'Avenç*, 200, 1996, pàg. 101.
- “Les cambres agrícoles i l'intent de recomposició del món rural tradicional”, *Estudis d'Història Agrària*, 12, 1998, pàg. 109-127.
- “L'IACSI i l'associacionisme agrari català a l'inici del segle XX”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 323-351.
- “La tensa qüestió agrària”, a: B. de Riquer (dir.), 1999, vol. 9, pàg. 152-166.
- “L'Institut Agrícola Català de Sant Isidre”, a: B. de Riquer (dir.), 1999, vol. 9, pàg. 156-157.
- “L'estabilitat de la gran propietat rural a l'època contemporània. Un exemple comarcal: el Vallès Oriental, 1860-1940”, Albert Carreras, Pere Pascual, David Reher i Carles Sudrià (eds.), 1999, vol. I, pàg. 559-578.
- “La crisi del sector vitivinícola i el moviment associatiu agrari (1876-1912)”, a: J. Colomé (coord.), 2003, pàg. 239-256.

- Planas, Jordi; Capdevila, Joaquim: “La Cambra Agrícola de Maldà (1891-1900): primeres aportacions”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 451-474.
- Planas, Jordi; Garriga, Joan; Buxadera, Imma: *Història contemporània del Vallès Oriental*, Sant Cugat del Vallès, Ed. Rourich, 1993.
- Planas, Jordi; Roma, Francesc: “Clima, agricultura i condicions de vida a Granollers al final del segle XIX”, *Ponències. Anuari del Centre d’Estudis de Granollers*, Granollers 1997, pàg. 115-124.
- Pomés, Jordi: *Les “Mataró’s Potatoes” i el cooperativisme agrari al Maresme (1903-1939)*. (*La Federació de Sindicats Agrícoles del Litoral*), Mataró, Caixa d’Estalvis Laietana, 1991.
- “El sindicalisme rabassaire a Martorell (1907-1923). La Federació de Rabassers de Catalunya”, *Materials del Baix Llobregat*, 2, 1996, pàg. 19-28.
- “La Unió de Rabassaires”, a: B. de Riquer (dir.), 1999, vol. 9, pàg. 167-169.
- “L’espai vital de la Unió de Rabassaires”, *L’Avenç*, 232, 1999, pàg. 54-59.
- *La Unió de Rabassaires. Lluís Companys i el republicanisme, el cooperativisme i el sindicalisme pagès a la Catalunya dels anys vint*, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2000.
- “Sindicalismo rural republicano en la España de la Restauración”, *Ayer*, 38, 2000, pàg. 103-133.
- “La Federació Comarcal de Societats Obreres Agrícoles de l’Alt i Baix Penedès: l’intent reformista d’assolir la pau social al camp”, a: R. Arnabat (a cura de), 2001, pàg. 273-283.
- “Lluís Companys i la Unió de Rabassaires”, a: J. Casassas (coord.), 2002, pàg. 65-77.
- *Associacionisme popular a Catalunya (1850-1950). Una població paradigmàtica: Malgrat de Mar*, Malgrat de Mar, Ajuntament de Malgrat de Mar, 2002.
- Ponce, Santi: *Transformacions agrícoles i canvi social a la comarca d’Osona. Segles XVIII-XX*, Vic, Eumo Editorial, 1999.
- “El procés d’especialització ramadera a la Plana de Vic (1850-1930)”, *Estudis d’Història Agrària*, 14, 2001, pàg. 185-196.
- Ponce, Santi; Ferrer, Llorenç (coord.), *Família i canvi social a la Catalunya contemporània*, Vic, Eumo Editorial, 1994.
- Pons, Jordi; Adroher, M. Àngels: “Salt i el marquès de Camps: un cas de caciquisme”, *Revista de Girona*, 129, 1988, pàg. 82-87.
- Postel-Vinay, Gilles: *La rente foncière dans le capitalisme agricole. Analyse de la voie classique du développement du capitalisme dans l’agriculture à partir de l’exemple du Saisonnais*, Paris, Maspero, 1974.
- “Crédito y especialización agrícola regional. El ejemplo del Languedoc en el siglo XIX y comienzos del XX”, *Áreas. Revista de Ciencias Sociales*, 12, 1990, pàg. 89-102.
- Prada Rodríguez, Xulio; Soutelo Vázquez, Raúl: “Los guías conscientes de una Arcadia perdida: la representación nacionalista de la Galicia campesina, 1908-1931”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 657-679.
- Prades, Isidre: *Notícia biogràfica del micòleg Joaquim Codina i Vinyes (1868-1934)*, La Cellera de Ter, 1984.
- Prats Batet, Josep M.: “Societat i sindicat, dos models d’associacionisme agrari. Blancafort (1896-1936)”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 475-490.
- Prinz, Michael: “Origins, form and function of rural cooperatives in Germany”, paper presentat al seminari *Cooperativismo y asociacionismo agropecuario y perquero en Europa y América Latina, siglos XIX y XX: una perspectiva comparada*, Universidad de la Laguna, novembre 2001 (inèdit).

- Pro Ruiz, Juan: “Ocultación de la riqueza rústica en España (1870-1936): acerca de la fiabilidad de las estadísticas sobre la propiedad y uso de la tierra”, *Revista de Historia Económica*, Any XIII, 1, 1994, pàg. 89-114.
- “Las élites de la España liberal: clases y redes en la definición del espacio social (1808-1931)”, *Historia Social*, 21, 1995, pàg. 47-69.
- “De empresarios modernos y malvados patronos en la España del siglo XX”, *Papeles de Economía Española*, 73, 1997, pàg. 294-304.
- Puhle, Hans-Jürgen: “Agrarian movements in German Politics (19th and 20th c.)”, a: P. Villani (a cura di), 1986, pàg. 159-188.
- “Lords and Peasants in the Kaiserreich”, a: R. G. Moeller (ed), 1986.
- Puig, Núria: “La modernización de la industria del alcohol en Tarragona, Ciudad Real, Navarra y Granada (1888-1853)”, *Revista de Historia Industrial*, 4, 1993, pàg. 91-110.
- “Modernización y regulación. La industria alcoholera española, 1856-1953”, a: J. Nadal i J. Catalán (eds.), 1994, pàg. 99-125.
- Puig Rovira, Francesc X.: *Teodor Creus i Corominas. Dos assaigs*, Vilanova i la Geltrú, Consell Comarcal del Garraf, 1996.
- Puigbert Busquets, Joan: “Sindicalisme agrari catòlic a Girona (1906-1920). L'exemple del sindicat de Banyoles”, *Església i societat a la Catalunya contemporània*, Girona, Centre d'Estudis Històrics i Socials, 1993, pàg. 133-148.
- Pujol, Rafael: “Acció Social Agrària de les terres gironines”, *Revista de Girona*, 81, 1977, pàg. 305-313.
- Pujol, Rafael; Clara, Josep: “Acció Social Agrària de les terres gironines”, *Revista de Girona*, 84, 1978, pàg. 247-254.
- Pujol Andreu, Josep: “Les crisis de malvenda del sector vitivinícola català entre el 1892 i el 1935”, *Recerques*, 15, Barcelona, 1984, pàg. 57-78.
- *Les transformacions del sector agrari català entre la crisi finisecular i la guerra civil*, tesi doctoral inèdita, Universitat Autònoma de Barcelona, 1988.
- “L'agricultura. Modernització i especialització, 1914-1936”, a: J. Nadal [et al.], 1989, vol. 5, pàg. 131-155.
- “Activitat agrària i creixement econòmic: el cas català”, *RIACSI*, Any CXL, Monografia històrica del 140 aniversari de l'IACSI, 1992, pàg. 10-16.
- “Especialización y cambio técnico en la agricultura catalana: hipótesis explicativas”, a: J. Morilla Critz (ed.), 1995, pàg. 403-429.
- “La difusión de los abonos minerales y químicos hasta 1936: el caso español en el contexto europeo”, *Historia Agraria*, 15, 1998, pàg. 143-182.
- “Especialització i canvi tècnic en el sector ramader català entre 1880 i 1936”, *Recerques*, 37, 1998, pàg. 31-56.
- “Los límites ecológicos del crecimiento agrario español entre 1850 y 1935: nuevos elementos para el debate”, *Revista de Historia Económica*, 3, 1998, pàg. 645-675.
- “Trabajo asalariado y actividad agraria en *Can Codorniu*: un caso excepcional en la explotación del viñedo catalán durante el primer tercio del siglo XX”, a: A. Carreras [et al.], 1999, vol. 1, pàg. 479-506.
- “La historiografía del atraso o el atraso de la historiografía”, a: J. Pujol [et al.], 2001, pàg. 13-42.

- “Especialización ganadera, industrias agroalimentarias y costes de transacción: Cataluña, 1880-1936”, *Historia Agraria*, 27, 2002, pàg. 191-219.
- Pujol, Josep; Fernández Prieto, Lourenzo: “El cambio tecnológico en la historia agraria española de la década de los noventa”, *Historia Agraria*, 24, 2001, 59-86.
- Pujol, Josep; González de Molina, Manuel; Fernández Prieto, Lourenzo; Gallego, Domingo; Garrabou, Ramon: *El pozo de todos los males. Sobre el atraso en la agricultura española contemporánea*, Barcelona, Crítica, 2001.
- Raguer, Hilari: *La UDC i el seu temps*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976.
- Ramírez Jiménez, Manuel: *Los grupos de presión en la Segunda República española*, Madrid, Tecnos, 1969.
- Ramon, Josep M.: “Associacionisme agrari a les comarques de Ponent. El Sindicat Agrícola de Guissona i sa comarca durant el primer terç del segle XX”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 491-520.
- *El sindicalisme agrari a la Segarra (1890-1936)*, Lleida, Pagès Editors, 1999.
- Renda, Francesco: “Il movimento contadino in Italia dai Fasci siciliani alla riforma agraria” a: P. Villani (a cura di), 1986, pàg. 289-324.
- Renom, Mercè: “Notes sobre el primer catalanisme a les comarques catalanes”, *Afers. Fulls de Recerca i pensament*, 13, 1992, pàg. 143-158.
- “Notes sobre el traspàs de la propietat agrícola baixllobregatina de la burgesia barcelonina a la pagesia local, a la primera meitat del segle XX. El cas de Sant Joan Despí”, *Materials del Baix Llobregat*, 1, 1994, pàg. 70-72.
- Reventós Carner, Joan: *El movimiento cooperativo en España*, Barcelona, Ariel, 1960.
- Rey Reguillo, Fernando del: *Propietarios y patronos. La política de las organizaciones económicas en la España de la Restauración (1914-1923)*, Madrid, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1992.
- Ribas Banús, Montserrat: *La U.S.A. de Catalunya*, tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1974.
- Ricart, Joan: *Coneguem Santa Perpètua de Mogoda. Recull d'articles*, Santa Perpètua de Mogoda, Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda, 1996.
- Riquer Permanyer, Borja de: *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)*, Barcelona, Edicions 62, 1977.
- “El conservadorisme polític català: del fracàs del moderantisme al desencís de la Restauració”, *Recerques*, 11, 1981, pàg. 28-80.
- “Burgesos, polítics i cacics a la Catalunya de la Restauració”, *L'Avenç*, 85, 1985, pàg. 16-33.
- “Els corrents conservadors catalans i la seva evolució cap al catalanisme polític”, *L'Avenç*, 100, Barcelona, 1987, pàg. 78-84.
- “Del dinastisme al catalanisme. Sobre el fracàs del ‘Círculo Conservador-Liberal’ de Barcelona”, a: M. González Portilla, J. Maluquer de Motes i B. de Riquer Permanyer (eds.), 1982, Bellaterra, 1985, pàg. 415-429.
- (dir.): *Història de la Diputació de Barcelona*, 3 vols., Barcelona, Diputació de Barcelona, 1987.
- “Un document excepcional: la declaració de suport als militars sublevats el 1936 d'un centenar de catalans”, *Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, pàg. 497-516.
- “Les burgesies i el poder a l'Espanya de la Restauració (1875-1900)”, *Recerques*, 28, 1994, pàg. 43-58.

- (dir.): *Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, 12 vols., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1995-1999.
- Robledo, Ricardo: “L’actitud castellana enfront del catalanisme”, *Recerques*, 5, 1975, pàg. 217-273.
- *La renta de la tierra en Castilla la Vieja y León (1836-1913)*, Madrid, Banco de España, 1984.
- *Economistas y reformadores españoles: La cuestión agraria (1760-1935)*, Madrid, Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1993.
- “Espropriazione e via contadina in terre della Spagna interna. 1860-1920”, AADD., 1994, pàg. 53-72.
- “Política y reforma agraria: de la Restauración a la II República (1868/74-1939)”, a: A. García Sanz i J. Sanz Fernández (coord.) 1996, pàg. 247-349.
- “La liquidación del patrimonio de los Patiño-Sentmenat en Salamanca (1910), ¿eutanasia del rentista?”, a: A. Carreras [et al.] (eds.), 1999, vol. 1, pàg. 541-558.
- Rodrigues Bernardo, Maria Ana: “Les élites agraires portugaises au XIXe siècle: entre groupes de pression et associations”, *HES*, 1997 (16e année, 2), pàg. 189-202.
- Rodrigo Alharilla, Martín: “Hegemonía, consenso y conflicto: una historia social del poder en la Restauración”, *Historia Social*, 36, 2000, pàg. 35-55.
- Rogari, Sandro: *Proprietà fondiaria e modernizzazione. La Società degli agricoltori italiani 1895-1920*, Franco Angeli, Milano, 1994.
- “La Società degli agricoltori italiani”, a: P. P. D’Attorre i A. De Bernardi (a cura di), 1994, pàg. 139-156.
- Roma, Francesc: “Consideracions sobre l’obra de Dionís Puig. L’agricultura i el problema de l’aigua”, *Lauro*, 8, 1994, pàg. 14-17.
- Roman, Cándido: “La propiedad de la tierra en la comarca del Campo de Cartagena (ss. XIX-XX)”, *Áreas. Revista de Ciencias Sociales*, 15, 1993, pàg. 137-154.
- Román Lago, Isidro; Bernárdez Sobreira, Antonio: “Innovación inducida y proyecto social en la Galicia rural contemporánea (1890-1960)”, comunicació presentada al X Congreso de Historia Agraria (SEHA) celebrat a Sitges, 2002 (inèdit).
- Román Lago, Isidro; Bernárdez Sobreira, Antonio; Cabo Villaverde, Miguel: “Mercado urbano y transformación social del campesinado: Galicia 1923-1936”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 681-698.
- Romeu, Antoni: *Sant Sadurní, entre el Sexenni i la Restauració (1867-1904)*, Sant Sadurní d’Anoia, Ajuntament de Sant Sadurní d’Anoia i Institut d’Estudis Penedesencs, 1996.
- Rosende Fernández, Anxel M.: *O agrarismo na comarca do Ortegal (1893-1936). A loita pola modernización da agricultura*, A Coruña, Edicións do Castro, 1988.
- Rosique, Francisca: *La Reforma agraria en Badajoz durante la II República: la respuesta patronal*, Badajoz, Diputación de Badajoz, 1988.
- Rubió Sobreperre, Josep: “Del sindicalisme cooperativista al sindicalisme camperol: d’una alternativa per a l’economia familiar a l’agitació social (el cas de Cervià de les Garrigues)”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 521-536.
- Rueda, German: “Formas de sociabilidad y condiciones de vida en la segunda mitad del siglo XIX”, a: R. Sánchez Mantero (ed.), 2000.
- Ruttan, Vernon W.; Hayami, Y.: “El cambio técnico inducido en la agricultura”, *Agricultura y Sociedad*, 53, 1989, pàg. 19-72.

- Saavedra, Pegerto; Villares, Ramon (eds.): *Señores y campesinos en la Península Ibérica, siglos XVIII-XX*, 2 vols., Barcelona, Crítica, 1991.
- Sabio Alcutén, Alberto: “Las compraventas de tierra, una faceta de la integración mercantil forzosa del pequeño campesinado. Cariñena, 1886-1934”, *Noticiario de Historia Agraria*, 4, 1992, pàg. 315-334.
- *Viñedo y vino en el Campo de Cariñena: los protagonistas de las transformaciones (1860-1930)*, Zaragoza, Centro de Estudios Darocenses, Institución Fernando el Católico, 1995.
- *Los mercados informales de crédito y tierra en una comunidad rural aragonesa (1850-1930)*, Banco de España, Madrid, 1996.
- “El capitalismo agrari a través de la renda en una agricultura orgànica. Les estratègies d’un ministre a finals del segle XIX a l’Aragó”, *Recerques*, 37, 1998, pàg. 57-79.
- “Transformaciones vitícolas y enológicas desde el tipo de asociacionismo agrario: el Campo de Cariñena, 1870-1970”, a: J. Carmona [et al] (eds.), 2001, pàg. 209-238.
- Sagarra, Josep M.: *Memòries*, Barcelona, Ed. Aedos, 1964 (2ª edició).
- Saguer, Enric: “La fil·loxera i la crisi vitícola a les comarques gironines (1879-1900)”, *Revista de Girona*, 136, 1989, pàg. 60-66.
- “La evolución de la propiedad en el Baix Empordà (Girona), 1860-1950”, a: R. Garrabou (coord.), 1992, pàg. 261-292.
- “Acció social contra la reforma agrària. La Federació Sindical Agrària de Girona i la defensa de la propietat (1918-1936)”, *RIACSI*, Any CXL, Monografia històrica del 140 aniversari de l’IACSI, 1992, pàg. 76-84.
- *La consolidació de la propietat pagesa a Catalunya (el Baix Empordà, 1850-1940)*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Girona, 1996.
- “Estímulos y obstáculos al avance de la propiedad campesina (El Baix Empordà, 1860-1940)”, *Revista de Historia Económica*, 3, 1998, pàg. 677-706.
- “La consolidación de la propiedad campesina en Cataluña: un análisis cuantitativo (el Baix Empordà, 1860-1940)”, *Historia Agraria*, 16, 1998, 209-233.
- “Masos i masoveries en el primer terç del segle XX: crisi i transformació”, a: R. Congost i LL. To (a cura de), 1999, pàg. 451-482.
- Saguer, Enric; Garrabou, Ramon: “Métodos de fertilización en la agricultura catalana durante la segunda mitad del siglo XIX. Una aproximación a los procesos físicos de reposición de la fertilidad agrícola”, a: R. Garrabou i J. M. Naredo (eds.), 1996, pàg. 89-126.
- Saguer, Enric; Tébar, Javier: “Pelai Negre: un hisendat gironí i la qüestió agrària (1921-1939)”, *Revista de Girona*, 144, 1991, pàg. 67-71.
- Sala, Pere: “Obrador, indústria i aranzels al districte surer català (1830-1930)”, *Recerques*, 37, 1998, pàg. 109-136.
- Sales, Francesc: “Transformacions agràries a les Garrigues (1860-1936)”, *Recerques*, 29, 1994, pàg. 87-108.
- Sánchez Mantero, Rafael (ed.): *En torno al “98”. España en el tránsito del siglo XIX al XX*, Huelva, Publicaciones de la Universidad de Huelva, 2000.
- Sánchez Marroyo, Fernando: *Sindicalismo agrario y movimiento obrero (Cáceres 1906-1920)*, Cáceres, Aula de Cultura, 1979.
- “Notas sobre los orígenes de la oligarquía agraria extremeña de mediados del siglo XIX”, a: P. Saavedra, R. Villares (eds.), 1991, vol. I, pàg. 62-116.

- Sánchez Sánchez, Isidro: “El asociacionismo agrario en Castilla - La Mancha”, a: A. L. López Villaverde i M. Ortiz Heras (coord.), 2001, pàg. 171-209.
- Sanmartín Besalduch, Adolf: *La participación de la nobleza en las transformaciones agrarias del siglo XIX. El patrimonio del barón de la Pobla*, tesi doctoral inèdita, Universitat de València, 1999.
- “El patrimoni castellonenc del Baró de la Pobla. Configuració i transformacions agràries al segle XIX”, *Recerques*, 41, 2000, pàg. 59-75.
- Santesmases, Josep: *El cooperativisme agrari a Vila-rodona (1893-1993). Un exemple d'estructuració econòmica, social i política en la Catalunya vitivinícola*, Vila-rodona, Centre d'Estudis del Gaià, 1996.
- Sanmartí, Carme: *La pagesia benestant al Bages: el mas Sanmartí*, Manresa, Fundació Caixa de Manresa, 1995.
- Sanmartí, Carme; Ferrer, Llorenç: “La contractació agrària de la vinya després de la fil·loxera a la comarca del Bages”, a: LL. Ferrer [et al.], 1992, pàg. 60-83.
- Sanz, Jesús: “Agricultura y desarrollo económico durante la Restauración (1874-1913): algunos problemas”, a: *La economía agraria en la historia de España. Propiedad, explotación, comercialización, rentas*, Madrid, Alfaguara – Fundación Juan March, 1979, pàg. 65-73.
- “La agricultura española durante el primer tercio del siglo XX: un sector en transformación”, a: J. Nadal, A. Carreras i C. Sudrià (comp.), 1987, pàg. 237-257.
- Sanz Lafuente, Gloria: *Propietarios del poder en tierras del Moncayo. Organización agraria y gestión de los recursos en la comarca de Tarazona, 1880-1930*, Tarazona, Centro de Estudios Turiasonenses, 1997.
- “Crédito agrícola, sistemas comerciales y redes de poder. Las organizaciones de propietarios agrarios en Aragón (1880-1930)”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 699-715.
- *Organización y movilizaciones de propietarios agrarios en Aragón. Redes de intervención política, gestión comercial-crediticia y reproducción social, 1880-1930*, tesi doctoral inèdita, Universidad de Zaragoza, 1999.
- *Las organizaciones de propietarios agrarios en Zaragoza, 1890-1923*, Zaragoza, Institución “Fernando el Católico”, Diputación de Zaragoza, 2000.
- “Administración consultiva agraria y organización propietaria. El otro proceso de imbricación en el Estado de los hacendados aragoneses, 1907-1930”, *Hispania*, 208, 2001, pàg. 619-660.
- “La Asociación de Labradores de Zaragoza (1900-1930)”, *Historia Agraria*, 25, 2001, pàg. 157-196.
- “Redes de control institucional y poder local (Zaragoza, 1890-1914)”, a: C. Mir i E. Vicedo (eds.), 2002, pàg. 507-534.
- Saumell, Antoni: *Crisi vinícola, renovació tecnològica i cooperativisme. El Sindicat Agrícola del Vendrell i els cellers cooperatius del Penedès del primer terç del segle XX (1900-1936)*, tesi doctoral, Universitat Pompeu Fabra, 1998. (La major part dels continguts han estat publicats a *Viticultura i associacionisme a Catalunya. Els cellers cooperatius del Penedès (1900-1936)*, Tarragona, Diputació de Tarragona, 2002).
- “El cas tardà de l'associacionisme vitivinícola del Penedès”, *Plecs d'Història Local*, 84, *L'Avenç*, 242, 1999, pàg. 47-50.
- “Les contrades penedesenques entre 1890 i 1930”, a: R. Arnabat (coord.), 2000, pàg. 37-74.
- “Propietarios, comerciantes y técnicos: la Estación Enológica de Vilafranca del Penedés, 1901-1936”, a: J. Carmona [et al] (eds.), 2001, pàg. 327-348.

- “L’enginyer Isidre Campllonch i les noves tecnologies de vinificació. El projecte tècnic del Sindicat Agrícola de Vila-rodona (1918)”, *La Resclosa*, 5, 2001, Centre d’Estudis del Gaià, Vilarodona, pàg. 105-124.
- “Propietaris, comerciants i tècnics davant el frau del vi: el contenciós dels veedors, de la declaració de collites i de les guies de circulació del vi al Penedès (1900-1914)”, a: R. Arnabat (a cura de), 2001, pàg. 287-305.
- Scott, James: *The Moral Economy of the Peasant. Rebellion and Subsistence in South East Asia*, New Haven, Yale University Press, 1976.
- *Weapons of the Weak. Everyday Forms of Peasant Resistance*, New Haven, Yale University Press, 1985.
- “Everyday Forms of Peasant Resistance”, *The Journal of Peasant Studies*, vol. 13, 2, 1986, pàg. 5-35. (trad. al castellà: “Formas cotidianas de rebelión campesina”, *Historia Social*, 28, 1997, pàg. 13-39).
- Segura Mas, Antoni: “Els amillaments: una font per a l’anàlisi de la propietat de la terra a la segona meitat del segle XIX”, *Estudis d’Història Agrària*, 8, 1990, pàg. 235-265.
- *Burguesia i propietat de la terra a Catalunya en el segle XIX. Les comarques barcelonines*, Barcelona, Curial, 1993.
- Sellés, Magda: *El Foment del Treball Nacional 1914-1923*, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2000.
- Serra Cendrós, Gabriel: “Montblanc: de la ‘febre d’or’ a la fil·loxera”, *Aplec de Treballs*, 8, Montblanc, Centre d’Estudis de la Conca de Barberà, 1988.
- Serrano García, Rafael: *Revolución liberal y asociación agraria en Castilla (1869-1874)*, Valladolid, Universidad de Valladolid, 1997.
- Serrano Sanz, José María: *El viraje proteccionista en la Restauración. La política comercial española, 1875-1895*, Madrid, Siglo XXI, 1987.
- Simón Segura, F.: “Aspectos del nivel de vida del campesinado español en la segunda mitad del siglo XIX. El problema de la usura en el campo”, *Hacienda Pública Española*, 38, 1976, pàg. 242.
- Simpson, James: *La agricultura española (1765-1965). La larga siesta*, Madrid, Alianza Editorial, 1997.
- “Cooperation and Cooperatives in Southern European Wine Production: the Nature of Successful Institutional Innovation, 1850-1950”, Working Paper 99-15, Economic History and Institutions Series 01, Universidad Carlos III de Madrid, 1999. (Publicat a *Advances in Agricultural Economic History*, 1, 2000, pàg. 95-126).
- “La crisis agraria de fines del siglo XIX: una reconsideración”, a: C. Sudrià i D. A. Tirado (eds.), 2001, pàg. 99-118.
- Socías Batet, María Inmaculada: *Sindicato Agrícola de Vendrell (1906-1939)*, tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1972.
- Socrate, Francesca: “L’organizzazione padronale agraria nel periodo giolittiano”, *Quaderni Storici*, 36, 1977, pàg. 661-682.
- Solà, Àngels: “Manuel i Isidor d’Angulo, representants de la burgesia agrària catalana de la primera meitat del segle XIX”, *RIACSI*, Any CXL, Monografia històrica del 140 aniversari de l’IACSI, 1992, pàg. 37-42.
- “Informe, crítiques i suggeriments a l’entorn de la historiografia sobre la burgesia catalana del segle XIX”, *Afers. Fulls de recerca i pensament*, 16, 1993, pàg. 419-438.

- Solà Gussinyer, Pere: *Història de l'associacionisme català contemporani. Barcelona i les comarques de la seva demarcació (1874-1966)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1993.
- “El mutualismo contemporáneo en una sociedad industrial. Anotaciones sobre el caso catalán (1880-1939)”, a: S. Castillo (ed.), 1994, pàg. 71-86.
- *Itineraris per la sociabilitat meridional catalana. L'associacionisme i la cultura popular a la demarcació de Tarragona (1868-1964)*, Tarragona, Diputació provincial de Tarragona, 1998.
- “Un instrument per a l'estudi del cooperativisme català al medi rural i urbà: l'Atlas cooperatiu de Rafael Celada”, a: J. Barrull, J. J. Busqueta i E. Vicedo (eds.), 1998, pàg. 537-579.
- Solà Montserrat, Roser: *L'Institut Industrial de Catalunya i l'associacionisme industrial des de 1820 a 1854*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.
- Solans Lavall, Ramón: *El proceso social, agrario y cooperativo de Cataluña*, Mèxic, 1969.
- Solé Sabaté, Josep M.: *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953*, Barcelona, Ed. 62, 1985.
- Solé Sabaté, Josep M.; Villarroja Font, Joan: *La repressió a la rera guarda de Catalunya (1936-1939)*, 2 vols., Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.
- Solé Tura, Joan: *Mollet. Una mica d'història*, Mollet del Vallès, 1981.
- *Mollet, 1900-2000. Memòries d'un molletà*, Argentona, L'Aixernador, 1988.
- Solé Tura, Jordi: *Catalanisme i revolució burgesa. La síntesi de Prat de la Riba*, Barcelona, Edicions 62, 1967.
- Soldevila, Ferran (dir.): *Un segle de vida catalana 1814-1930*, 2 vols., Barcelona, Ed. Alcides, 1961.
- Soler, Raimon: *Eleccions i política a Vilafranca del Penedès, 1891-1903*, Vilafranca del Penedès, Museu del Vi de Vilafranca del Penedès, 1991.
- Soronellas, Montserrat: *Cooperació agrària a la Selva del Camp, 1900-2000*, Tarragona, El Mèdol, 2000.
- Soutelo Vázquez, Raul: *Os intelectuais do agrarismo. Protesta social e reformismo agrario na Galicia rural: Ourense, 1880-1936*, Vigo, Universidade de Vigo, 1999.
- “Las uvas de la unión. Organización y movilización campesina en la vitivinicultura gallega: el Ribeiro ourensano, 1880-1936”, *Historia Agraria*, 25, 2001, pàg. 121-156.
- Suárez Bosa, Miguel: “Los sindicatos agrícolas en Canarias en el primer tercio del siglo XX”, *Agricultura y Sociedad*, 78, 1996, pàg. 113-133.
- Subacchi, Paola: “Organisations économiques et groupes de pression en Europe au XIXe siècle et au début du XXe siècle”, *HES*, 1997 (16e année, 2), pàg. 155-166.
- Subirà, Joan: *La premsa a Granollers*, 2 vols., Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1982.
- Sudrià, Carles; Tirado, Daniel A. (eds.): *Peseta y protección. Comercio exterior, moneda y crecimiento económico en la España de la Restauración*, Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, 2001.
- Tardà, Joan: *Republicans i catalanistes al Baix Llobregat a principi del segle XX*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.
- Termes, Josep: *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*, Pierre Vilar (dir.), 1987 (vol. VI).
- Termes, Josep; Colomines, Agustí: *Les Bases de Manresa de 1892 i els orígens del catalanisme*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1992.
- Terrades, Ignasi: *El món històric de les masies*, Barcelona, Curial, 1984.

- *El Cavaller de Vidrà. De l'ordre al desordre conservadors de la muntanya catalana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.
- Terrón, Federico: *Las cajas rurales españolas: nacimiento, auge y perspectivas del cooperativismo agrario crediticio en España*, Granada, Instituto de Desarrollo Regional de la Universidad de Granada, 1987.
- Thompson, E. P.: *Tradición, revuelta y conciencia de clase*, Barcelona, Crítica, 1979.
- *Costumbres en común*, Barcelona, Crítica, 1995.
- Thompson, F. M. L.: *English landed society in the nineteenth century*, London, Routledge & Kegan Paul, 1963.
- “Los efectos de la depresión agraria en Gran Bretaña, 1870-1914”, a: R. Garrabou (ed.), 1988, pàg. 329-351.
- Torrent, Joan; Tasis, Rafael: *Història de la premsa catalana*, 2 vols., Barcelona, Ed. Bruguera, 1966.
- Torras Casals, Camil: *Fa un segle ens envaïa la fil·loxera*, Sabadell, Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach, LXIII, 1992.
- “Entitats financeres i d'estalvi establertes a Caldes de Montbui”, *Quatrepins. Quaderns de Cultura*, núm. 14, Palau de Plegamans, 1997, pàg. 56-64.
- Torres, Eugenio: “Funciones empresariales, grupos de interés y política económica en la Restauración. El empresario vasco Ramón de la Sota”, a: F. Comín, P. Martín Aceña (eds.), 1996, pàg. 423-440.
- Torres, Eugenio (dir.): *Los 100 empresarios españoles del siglo XX*, Madrid, LID, 2000.
- Tortella, Gabriel: *El desarrollo de la España contemporánea. Historia económica de los siglos XIX y XX*, Madrid, Alianza Ed., 1994.
- “La iniciativa empresarial, factor escaso en la España contemporánea”, a: F. Comín, P. Martín Aceña (eds.), 1996, pàg. 49-60.
- Tracy, Michael: *Farmers and politics in France*, The Arkleton Trust, Enston, 1991.
- Tribó, Gemma: *Evolució de l'estructura agrària del Baix Llobregat (1860-1931)*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona, 1990.
- “Evolució de la estructura agrària del Baix Llobregat (1860-1930)”, a: R. Garrabou (coord.), 1992, pàg. 209-235.
- “La presència de l'IACSI al Baix Llobregat”, *RIACSI*, Any CXL, Monografia històrica del 140 aniversari de l'IACSI, 1992, pàg. 51-57.
- “El Sindicat Agrícola de Sant Boi de Llobregat (1909-1939)”, *Estudis d'Història Agrària*, 10, 1994, pàg. 105-123.
- “Evolució de l'estructura agrària del Baix Llobregat (1860-1931)”, *Materials del Baix Llobregat*, 1, 1994, pàg. 83-89.
- “Burguesia barcelonina i gran propietat al Baix Llobregat (1850-1930)”, a: A. Calvo (a cura de), 1995, pàg. 149-178.
- Troyano Cussó, Joan: “100 anys d'associacionisme agrari a Sant Cugat del Vallès (1896-1996)”, *Gausac*, 9, Sant Cugat del Vallès, 1996, pàg. 79-100.
- Tuñón de Lara, Manuel: *La quiebra de una forma de Estado (1898/1931)*, *La España del siglo XX*, 3 vols., Barcelona, Ed. Laia, 1974 (3ª ed.).
- *Historia y realidad del poder. El poder y las “élites” en el primer tercio de la España del siglo XX*, Madrid, Ed. Cuadernos para el Diálogo, 1975 (4ª ed.).

- Turner, M. E.; Becket, J. V.; Afton, B.: *Agricultural rent in England, 1690-1914*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997.
- Ucelay da Cal, Enric: *La Catalunya populista*, Barcelona, La Magrana, 1982.
- “La Diputació i la Mancomunitat, 1914-1923”, a: B. de Riquer (dir.), 1987, vol. II, pàg. 36-177.
- Ullmann, Hans-Peter: “Groupes de pression économiques en Allemagne entre la fin du XIXe siècle et le début du XXe siècle”, *HES*, 16e année, 2, 1997, pàg. 299-309.
- Unwin, Tim: *El vino y la viña. Geografía histórica de la viticultura y el comercio del vino*, Barcelona, Tusquets Editores, 2001.
- Valdaliso, Jesús M.: “Política económica y grupos de presión: la acción colectiva de la Asociación de Navieros de Bilbao, 1900-1936”, *Historia social*, 7, 1990, pàg. 69-103.
- Vallejo Pousada, Rafael: “Pervivencia de las formas tradicionales de protesta: los motines de 1892”, *Historia Social*, 8, 1990, pàg. 3-27.
- “El impuesto de consumos y la resistencia antifiscal en la España de la segunda mitad del siglo XIX: Un impacto no exclusivamente urbano”, *Revista de Historia Económica*, 2, 1996, pàg. 339-370.
- “Los amillaramientos como fuente estadística: una visión crítica desde la contribución territorial”, *Historia Agraria*, 20, 2000, pàg. 95-122.
- *Reforma tributaria y fiscalidad sobre la agricultura en la España liberal, 1845-1900*, Zaragoza, Publicaciones de la Universidad de Zaragoza, 2001.
- Valls, Francesc: *La dinàmica del canvi agrari a la Catalunya interior. L’Anoia, 1720-1860*, Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1996.
- “Contractació a rabassa morta i conjuntura vitícola a Catalunya, 1720-1850”, *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XV, 1997, Col·legi de Notaris de Barcelona, pàg. 299-334.
- Valls, Rafael: *La Derecha Regional Valenciana: el catolicismo político valenciano (1930-1936)*, València, Ed. Alfons el Magnànim, 1992.
- Van Zanden, J. L.: “The first green revolution: the growth of production and productivity in European agriculture, 1870-1914”, *Economic History Review*, 44, 1991, pàg. 215-239.
- *The transformation of European Agriculture in the 19th century: the case of the Netherlands*, Amsterdam, 1994.
- Varela Ortega, José: *Los amigos políticos. Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*, Madrid, Alianza Editorial, 1977.
- Ventosa Roig, Joan; Pérez Baró, Albert: *El moviment cooperatiu a Catalunya*, Palma de Mallorca, Moll, 1961.
- Ventura, Angelo: “La Federconsorzi dall’età liberale al fascismo: ascesa e capitolazione della borghesia agraria, 1892-1932”, *Quaderni Storici*, 36, 1977, pàg. 683-737.
- Vicedo, Enric: “L’associacionisme pagès a les Terres de Ponent: un tema per a l’estudi”, *RIACSI*, Any CXL, Monografia històrica del 140 aniversari de l’IACSI, 1992, pàg. 58-63.
- “Crisis de las solidaridades tradicionales y nuevas formas de asociación y resistencia campesina en la Cataluña occidental (1750-1920)”, *Historia Agraria*, 18, 1999, pàg. 201-223.
- Vicens Vives, Jaume; Llorens, Montserrat: *Industrials i polítics (segle XIX)*, Barcelona, Editorial Vicens-Vives, col. Biografies Catalanes. Sèrie històrica núm. XI, 1972 (2ª ed.).
- Vidal Ferrando, Antoni: “Propietat pagesa i estructures de poder local en un municipi del migjorn de Mallorca (Santanyí, 1868-1920)”, *Recerques*, 18, pàg. 163-185.

- Vila, Pau: *La divisió territorial de Catalunya*, Barcelona, Curial, 1984.
- Vilà, Vicenç: “Les societats de socors mutus de la nostra ciutat. El ‘mont de pietat’ de Sant Vicenç Màrtir”, *Notes*, 7, Mollet del Vallès, 1993.
- Vilà Valentí, Joan: *El món rural a Catalunya*, Barcelona, Curial, 1973.
- Vilanova, Francesc: “Els Abadal, una nissaga de pagesos a la Plana de Vic, a: M. Mundó [et al.], 1989, pàg. 93-122.
- *Raimon d’Abadal i Calderó*, Barcelona, Ed. Labor, 1992.
- *Ramon d’Abadal: entre la història i la política*, Lleida, Pagès, 1996.
- Vilar, Pierre: *Catalunya dins l’Espanya moderna*, 4 vols., Barcelona, Ed. 62, 1986 (3ª edició revisada).
- (dir.): *Història de Catalunya*, 8 vols., Barcelona, Edicions 62, 1987-1990.
- Villani, Pasquale (a cura di): *Transformazioni delle società rurali nei paesi dell’Europa occidentale e mediterranea (secolo XIX-XX)*, Napoli, Guida, 1986.
- Villares, Ramon: *La propiedad de la tierra en Galicia, 1500-1936*, Madrid, Siglo XXI, 1982.
- (ed.): *Donos de Seu*, Barcelona, 1989.
- Villares, Ramon; Fernández Prieto, Lourenzo: “La crisi agrària del final del segle XIX i l’adaptació de l’explotació pagesa gallega”, *Recerques*, 26, 1992, pàg. 89-106.
- Virella, Albert: *Els anys tristos (1881-1900). Crònica de la decadència de Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedès- Vilanova i la Geltrú*, Institut d’Estudis Penedesencs, 1992.
- Vives García, Juan: *Origen de la Comunidad de Labradores de Elche*, Instituto de Estudios Alicantinos, Diputación de Alicante, 1973.
- Voltes, Pedro: *Las cajas de ahorros barcelonesas. Su pasado, su presente, su porvenir*, Fondo Cultural de la Caja de Ahorros Provincial de la Diputación de Barcelona, 1965.
- Warner, Charles K.: *The winegrowers of France and the government since 1875*, New York, Columbia University Press, 1960.
- Weber, Eugen: *La fin des terroirs. La modernisation de la France rurale (1870-1914)*, Paris, Fayard, 1983.
- Wils, Lode: “L’organisation politique et la représentation des intérêts des agriculteurs en Belgique”, a: P. Villani (a cura di), 1986, pàg. 155-158.
- Wordie, J. R. (ed.), *Agriculture and Politics in England, 1815-1939*, Londres, MacMillan Press Ltd, 2000.
- Wright, Thomas C.: *Landowners and Reform in Chile*, Chicago, University of Illinois Press, 1982.
- Xammar, Eugeni: *Seixanta anys d’anar pel món*, Barcelona, Ed. Pòrtic, 1974.
- Yanini, Alicia: “Els cacics rurals valencians i la seva oposició a la guàrdia civil com a guarderia rural (1876-86)”, *Estudis d’Història Agrària*, 5, 1985, pàg. 115-132.
- Yun, Bartolomé (coord.), *Estudios sobre el capitalismo agrario, crédito e industria en Castilla, siglos XIX y XX*, Salamanca, Junta de Castilla y León, 1991.
- Zamorano, Roger: *El sindicalisme forestal dins del moviment obrer català: els rodors*, Arbúcies, Museu Etnològic del Montseny, 2000.
- Zapata, Santiago: “Corcho extremeño y andaluz, taponos gerundenses”, *Revista de Historia Industrial*, 10, 1992, pàg. 37-68.

ABREVIATURES

- ACA: Arxiu de la Corona d'Aragó
- ACMV: Arxiu privat de can Maspons de la Vall
- ACRS: Arxiu privat de can Riba de la Serra
- ACTC: Arxiu privat de Camil Torras i Casals
- ADB: Arxiu Diocesà de Barcelona
- AGCB: Arxiu del Govern Civil de Barcelona
- AGGR: Asociación General de Ganaderos del Reino
- AHDB: Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona
- AHT: Arxiu Històric de Tarragona
- AiR: Agricultura i Ramaderia* (i també la revista *Agricultura. Revista agrícola catalana* que la va precedir)
- ANC: Arxiu Nacional de Catalunya
- APPJ: Associació de Propietaris del Partit Judicial de...
- APRV: Associació de Propietaris Rurals del Vallès
- ASACM: Arxiu del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui
- BCAA: Boletín Oficial de la Cámara Agrícola del Ampurdán*
- BCAI: Boletín de la Cámara Agrícola Oficial de Igualada y su Comarca*
- BCAL: Boletín de la Cámara Agrícola Oficial de Lérida*
- BCAT: Boletín de la Cámara Agrícola provincial de Tarragona*
- CAOA: Cambra Agrícola Oficial Ausetana
- CAOBLL: Cambra Agrícola Oficial del Baix Llogregat
- CAOC: Cambra Agrícola Oficial de la Cellera de Ter
- CAOE: Cambra Agrícola Oficial de l'Empordà
- CAOI: Cambra Agrícola Oficial d'Igualada i sa comarca
- CAOM: Cambra Agrícola Oficial de Maldà
- CAOP: Cambra Agrícola Oficial del Penedès
- CAOPB: Cambra Agrícola Oficial del Pla de Bages
- CAOR: Cambra Agrícola Oficial de Reus
- CAOT: Cambra Agrícola Oficial de Tortosa
- CAOV: Cambra Agrícola Oficial del Vallès
- CAOVE: Cambra Agrícola Oficial del Vendrell

CEAP: Centre Agrícola del Penedès
CP1922: Calendari del Pagès per a l'any 1922
ECM: El Cultivador Moderno
EL: El Labriego. Eco del Centro Agrícola del Panadés
EPAP: El Progreso Agrícola y Pecuario
FACB: Federació Agrícola Catalano-Balear
FALVC: Fulla Agrícola de La Veu de Catalunya
FCAB: Federació Catòlica Agrària Barcelonesa
FSAL: Federació de Sindicats Agrícoles del Litoral
IACSI: Institut Agrícola Català de Sant Isidre
IRYDA: Instituto de Recuperación y Desarrollo Agrícola
LPM: Lliga de Propietaris de Montornès
LPPC: Lliga de Productors del Principat de Catalunya
LVC: La Veu de Catalunya
LVV: La Veu del Vallès
RA: Resumen de Agricultura
RCAA: Revista de la Cambra Agrícola Ausetana
RCAB: Boletín Revista de la Cámara Agrícola Balear
RCABLL: Revista de la Cámara Agrícola Oficial del Bajo Llobregat
RIACSI: Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre
SACC: Sindicat Agrícola-Cooperatiu de Caldes de Montbui
SACM: Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui
SAICV: Sindicat Agrícola, Industrial i Comercial del Vallès
SALV: Sindicat Agrícola de Llinars del Vallès
SASAM: Sindicat Agrícola de Santa Agnès de Malanyanes
SAV: Sindicat Agrícola de Vic
UAE: Unión Agraria Española
UR: Unió de Rabassaires
USAC: Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya
UVC: Unió de Vinyaters de Catalunya

ÍNDIX DE TAULES

1.	Cambres agrícoles a Catalunya (1924).....	167
2.	Cambres agrícoles catalanes en el conjunt d'Espanya (1924)	168
3.	Subministraments de la Cambra Agrícola del districte d'Arenys de Mar, 1913-1914 (en tones)	188
4.	Balanç de la Cambra Agrícola del districte d'Arenys de Mar, 1913-1914 (en ptes.)	189
5.	Subministraments de la Cambra Agrícola d'Igualada, 1910-1917 (en tones)	195
6.	Activitat de la màquina de batre de la Cambra Agrícola d'Igualada (en tones).....	204
7.	Dirigents del Centre Agrícola del Penedès (1876-1890)	253
8.	Dirigents del Centre Agrícola i de la Cambra Agrícola del Penedès (1891-1911).....	261
9.	Activitat de la Caixa d'Estalvis de la Cambra Agrícola de l'Empordà, 1904-1905 (en ptes.).....	297
10.	Membres de l'Oficina Facultativa de l'IACSI (1916)	361
11.	Evolució del nombre de socis de l'IACSI, per categories (1904-1936)	385
12.	Implantació territorial de l'IACSI (1905-1933)	392
13.	Subdelegacions de l'IACSI (1852-1911)	399
14.	Nombre d'associacions inscrites a l'IACSI (1905-1933).....	409
15.	Associacions de propietaris adherides a l'IACSI (1933).....	415
16.	Presidents de la Unión Agraria Española (1903-1914)	429
17.	Congressos de la Federació Agrícola Catalano-Balear (1898-1923).....	459
18.	Producció i consum agrícola al partit judicial de Granollers, 1862-1864 (en hectòlitres)	489
19.	Extensió de la vinya al Vallès Oriental (1880).....	496
20.	Producció vinícola del Vallès Oriental (1890)	498

21.	Llet enviada a Barcelona des del Vallès Oriental, 1936-1937 (en litres)	508
22.	Acumulació de riquesa rústica dels grans propietaris rurals del Vallès Oriental, 1860/1940 (en ptes. de 1913).....	527
23.	Distribució de la propietat territorial del Vallès Oriental per grups de propietaris, 1860/1940	529
24.	Superfície cultivada dels grans propietaris rurals del Vallès Oriental, 1860/1940	530
25.	Socis corresponsals de l'IACSI a les comarques de Barcelona, 1851-1864.....	548
26.	Distribució dels socis de la Cambra Agrícola del Vallès segons la localitat de residència	607
27.	Composició de la base social de la Cambra Agrícola del Vallès segons l'extensió de terra en propietat	609
28.	Subministraments de la Cambra Agrícola del Vallès, 1902-1912 (en tones)	610
29.	Compte de resultats de la Cambra Agrícola del Vallès i de la Delegació de Caldes de Montbui, 1903-1911 (en ptes.)	613
30.	Subministraments de la Delegació de la Cambra Agrícola del Vallès a Caldes de Montbui, 1902-1907 (en tones i en ptes.).....	614
31.	Compte de resultats de la Delegació de la Cambra Agrícola del Vallès a Caldes de Montbui, 1907-1911 (en ptes.).....	616
32.	Actiu total de la Cambra Agrícola del Vallès, 1909-1913 (en ptes.)	620
33.	Préstecs efectuats per la Cambra Agrícola del Vallès 1902-1908	620
34.	Composició de la base social del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui segons l'extensió de la propietat i la riquesa rústica (1915)	701
35.	Subministraments del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui (1915)	705
36.	Evolució del nombre de socis del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui (1914-1937).....	728
37.	Distribució dels socis del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui segons la localitat de residència	731
38.	Composició de la base social del Sindicat Agrícola de	

	Caldes de Montbui segons l'extensió de la propietat i la riquesa rústica (1914-1938)	737
39.	Activitat econòmica de la Caixa Rural de Sentmenat (1911-1932)	745
40.	Captació d'estalvi de la Caixa Rural del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1918-1936 (en ptes.).....	747
41.	Imposicions i garantia en valors amortitzables de la Caixa Rural del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1918-1940 (en ptes.)	750
42.	Actiu de la Caixa Rural del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1930-1940 (en ptes.)	753
43.	Actiu total del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1917-1939 (en ptes.)	756
44.	Evolució del capital fix del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1917-1939 (en ptes.)	757
45.	Amortitzacions del capital fix del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1918-1935 (en ptes.)	764
46.	Activitat cooperativa del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1918-1937 (en ptes.)	767
47.	Subministraments del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1929-1935 (en tones)	772
48.	Ingressos del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui per compravenda de productes, 1918-1937 (en ptes.).....	773
49.	Preu dels jornals de batre en les campanyes del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1920-1927 (en ptes.).....	778
50.	Balanç de la secció de la màquina de batre del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1929-1934 (en ptes.).....	779
51.	Activitat del molí cooperatiu del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1929-1934 (en tones)	780
52.	Compte de resultats del molí cooperatiu del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui, 1929-1934 (en ptes.).....	780

ÍNDIX DE GRÀFICS

1.	IACSI: evolució del nombre de socis (1901-1936).....	376
2.	IACSI: altes i baixes de socis (1901-1936).....	378
3.	IACSI: socis corporatius per províncies (1905-1933).....	410
4.	Can Riba de la Serra: producció vitícola percebuda pel propietari (1885-1933).....	501
5.	Can Riba de la Serra: superfície de vinya productiva (1895-1933).....	502
6.	Can Maspons de la Vall: ingressos agrícoles (1913-1945).....	516
7.	Can Maspons de la Vall: evolució de la renda (1913-1945).....	517

ÍNDIX DE MAPES

1.	Nombre de socis de l'IACSI per comarques (1905).....	393
2.	Nombre de socis de l'IACSI per comarques (1933).....	393
3.	Distribució dels socis de l'IACSI per comarques (1905).....	394
4.	Distribució dels socis de l'IACSI per comarques (1933).....	394
5.	Subdelegacions de l'IACSI a Catalunya (1852-1911).....	400
6.	Nombre d'associacions inscrites a l'IACSI, per comarques (1931).....	412
7.	Situació del Vallès Oriental.....	484
8.	Municipis del Vallès Oriental.....	485
9.	Extensió de la vinya als municipis del Vallès Oriental (1880).....	497
10.	Especialització vitícola als municipis del Vallès Oriental (1880).....	497
11.	Evolució de la gran propietat: àrea analitzada del Vallès Oriental.....	522
12.	Distribució geogràfica dels socis de la Cambra Agrícola del Vallès.....	606
13.	Distribució geogràfica dels socis del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui.....	730

ÍNDIX GENERAL

Introducció	3
--------------------------	----------

PRIMERA PART. ELS PROPIETARIS I L'ORGANITZACIÓ DELS INTERESSOS AGRARIS A CATALUNYA	15
---	-----------

CAPÍTOL 1. La mobilització agrarista del final del segle XIX	17
---	-----------

1.1. La crisi finisecular i la dinamització de l'associacionisme agrari	17
1.1.1. Introducció: La reacció dels grans propietaris rurals davant de la crisi.....	17
1.1.2. Una ullada a l'entorn europeu.....	21
1.1.3. Agrarisme i catalanisme.....	37
1.1.4. Una resposta a la mobilització pagesa	46
1.1.5. La consolidació del model associatiu interclassista	51
1.2. La lluita contra la fil·loxera i els primers sindicats de propietaris	56
1.2.1. L'acció de l'IACSI enfront de la plaga de la fil·loxera.....	56
1.2.2. Teodor Creus i el Sindicat Agrícola de Vilanova i la Geltrú.....	62
1.2.3. L'escassa irradiació de l'exemple de Vilanova	67
1.2.4. Després de la fil·loxera: noves fórmules de cooperació.....	71
1.3. L'estratègia interclassista de l'IACSI	76
1.3.1. La reorganització de l'IACSI davant de la crisi agrària	76
1.3.2. De la Unió Agrícola a la Cambra Agrícola de Catalunya	84
1.3.3. El fracàs de la Federació de Gremis Agrícoles	91

1.4.	L'IACSI i la Lliga de Productors del Principat de Catalunya	100
1.4.1.	La <i>Liga Agraria</i> i la <i>Liga Nacional de Productores</i>	100
1.4.2.	La Lliga de Productors del Principat i els interessos agraris	113
1.4.3.	Els objectius de les campanyes de protesta	118
1.4.4.	Els intents de coordinar la mobilització agrarista.....	127

CAPÍTOL 2. Les cambres agrícoles: una resposta dels propietaris a la crisi finisecular 137

2.1.	El Reial Decret de 1890 i les primeres cambres agrícoles	137
2.1.1.	La primera regulació de l'associacionisme agrari.....	138
2.1.2.	Els objectius del Reial Decret de Cambres Agrícoles	144
2.1.3.	La debilitat de la resposta	150
2.1.4.	El balanç a Catalunya	165
2.2.	Les cambres agrícoles i el cooperativisme	172
2.2.1.	Els propietaris i el cooperativisme agrari	172
2.2.2.	Associacionisme <i>versus</i> cooperativisme?	178
2.2.3.	La compravenda d'inputs agrícoles	190
2.2.4.	El crèdit rural.....	201
2.2.5.	Altres serveis cooperatius	203
2.3.	Les cambres agrícoles i la difusió del canvi tècnic	207
2.3.1.	Publicacions, conferències, concursos i exposicions	207
2.3.2.	Laboratoris d'anàlisis i camps d'experimentació.....	212
2.3.3.	El foment de l'especialització productiva	215
2.4.	Algunes conclusions.....	218

CAPÍTOL 3. Les cambres agrícoles: alguns exemples del model associatiu dels propietaris 223

3.1.	L'excepcionalitat de Maldà	224
3.1.1.	La fundació de la primera cambra agrícola d'Espanya	224
3.1.2.	L'organització interna	226

3.1.3.	Grans objectius i pobres realitzacions	229
3.1.4.	Una experiència efímera	237
3.2.	El Centre Agrícola del Penedès i l'organització dels interessos agraris.....	239
3.2.1.	La fundació del Centre Agrícola de Vilafranca del Penedès	240
3.2.2.	El foment de l'agricultura i la defensa de la propietat	243
3.2.3.	Els dirigents i l'organització interna del Centre Agrícola.....	251
3.2.4.	La creació de la Cambra Agrícola del Penedès	257
3.2.5.	L'activitat cooperativa i la lluita enfront de la crisi vinícola	264
3.3.	Un exemple sobresortint: la Cambra Agrícola de l'Empordà.....	273
3.3.1.	La fundació	273
3.3.2.	Una "poderosa" associació d'àmbit provincial	280
3.3.3.	L'organització interna	292
3.3.4.	L'activitat cooperativa i la difusió agronòmica.....	295
3.3.5.	L'acció contra de la crisi vinícola.....	305
3.3.6.	Altres iniciatives de foment agrícola.....	309
3.4.	Alguns altres exemples	311
3.4.1.	La Cambra Agrícola de la Cellera de Ter	314
3.4.2.	La Cambra Agrícola de Tortosa	321
3.4.3.	La Cambra Agrícola de Reus.....	326
3.4.4.	La Cambra Agrícola del Vendrell	329
CAPÍTOL 4. L'IACSI i l'articulació de l'associacionisme agrari català.....		335
4.1.	L'IACSI al primer terç del segle XX: els dirigents i l'organització interna	335
4.1.1.	Els dirigents	335
4.1.2.	La Secretaria General i els serveis: un intent de modernització de l'entitat	350

4.2.	La implantació social de l'IACSI (1901-1936)	373
4.2.1.	El moviment de socis: de l'estancament a l'auge dels anys trenta	375
4.2.2.	Categories de socis i distribució geogràfica.....	381
4.2.3.	Subdelegacions, socis corporatius i associacions adherides	395
4.3.	La Federació Agrícola Catalano-Balear i el control de l'associacionisme agrari	416
4.3.1.	Introducció: "l'apèndix social" de l'IACSI	416
4.3.2.	L'experiència fallida de la Unión Agraria Española.....	422
4.3.3.	Organització interna i activitats de la FACB.....	436
4.3.4.	Els Congressos Agrícoles	455
4.4.	Epíleg.....	466

**SEGONA PART. ELS PROPIETARIS I L'ORGANITZACIÓ
DELS INTERESSOS AGRARIS AL VALLÈS ORIENTAL.....481**

CAPÍTOL 5. La gran propietat i l'activitat agrícola al Vallès Oriental (1860-1940)	483	
5.1.	Introducció	483
5.2.	Evolució de l'estructura productiva des de mitjan segle XIX	487
5.2.1.	Estat de la producció agrícola a mitjan segle XIX.....	488
5.2.2.	Expansió i crisi de la vinya	495
5.2.3.	Els nous processos d'especialització productiva del primer terç del segle XX	504
5.3.	Formes d'explotació i evolució de la renda de la gran propietat: una aproximació.....	512
5.4.	L'evolució de la gran propietat rural (1860-1940)	519
5.4.1.	Introducció	519
5.4.2.	Primers indicadors: el nombre de contribuents i el líquid imposable	523
5.4.3.	L'extensió de terra posseïda pels grans propietaris	528

5.4.4. Uns patrimonis multifundistes	535
5.4.5. Algunes conclusions.....	537
CAPÍTOL 6. Les organitzacions agràries dels propietaris vallesans durant el segle XIX	543
6.1. Les subdelegacions de l'IACSI al Vallès Oriental	543
6.1.1. La implantació de l'IACSI a la comarca	543
6.1.2. L'activitat de la Subdelegació de l'IACSI a Granollers.....	549
6.2. L'Associació de Propietaris Rurals del Vallès (1876-1898)	554
6.2.1. Una associació agrícola vinculada a l'IACSI.....	554
6.2.2. Els dirigents	557
6.2.3. Les activitats	561
6.2.4. Balanç: els límits de l'actuació de l'Associació de Propietaris del Vallès	577
6.3. La mobilització dels grans propietaris en el canvi del segle	580
6.3.1. La reactivació de l'Associació de Propietaris Rurals del Vallès (1898-1901)	580
6.3.2. La fundació de la Cambra Agrícola del Vallès	590
CAPÍTOL 7. L'hegemonia de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1914)	601
7.1. La Cambra Agrícola del Vallès i les seves activitats	601
7.1.1. Introducció: un exemple representatiu del model associatiu dels propietaris	601
7.1.2. L'activitat cooperativa i la difusió del canvi tècnic	609
7.1.3. L'activitat política i de grup de pressió	625
7.2. Les societats adherides a la Cambra Agrícola del Vallès.....	638
7.2.1. La Lliga de Contribuents de Bigues i Riells.....	639
7.2.2. El Sindicat Agrícola de Mollet del Vallès.....	643
7.2.3. La Junta de Defensa de les Aigües del Mogent i del Congost.....	647

7.2.4.	La Unió de Colliters d'Avellana del Vallès	658
7.2.5.	Altres entitats adherides.....	659
7.3.	Altres associacions agràries de la comarca.....	661
7.3.1.	El Sindicat Agrícola-Cooperatiu de Caldes de Montbui.....	661
7.3.2.	La Lliga de Propietaris de Montornès i Vallromanes	664
7.3.3.	Els sindicats catòlics de Llinars i de Santa Agnès de Malanyanes	671
7.3.4.	El Sindicat Agrícola del Vallès: un exponent de la crisi de la Cambra.....	681
 CAPÍTOL 8. Un nou model de cooperativisme: el Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui (1914-1939).....		 689
8.1.	La dissolució de la Delegació de la Cambra Agrícola del Vallès a Caldes de Montbui.....	689
8.2.	El Sindicat Agrícola de Caldes: els primers anys	696
8.2.1.	Els dirigents	696
8.2.2.	L'activitat cooperativa	702
8.2.3.	Altres activitats	708
8.2.4.	El problema del finançament.....	712
8.3.	Els propietaris prenen la direcció del Sindicat	717
8.3.1.	Els nous dirigents	717
8.3.2.	Un sindicat catòlic?.....	721
8.3.3.	La projecció exterior: la sendera dels propietaris	723
8.3.4.	La implantació del Sindicat: els socis.....	727
8.3.5.	L'interclassisme, posat a prova	735
8.4.	La Caixa rural del Sindicat Agrícola de Caldes.....	739
8.5.	El desenvolupament econòmic del Sindicat	755
8.6.	Les activitats cooperatives	765
8.6.1.	La compravenda d'inputs i productes agraris	765
8.6.2.	La mecanització de la batuda	777

8.6.3. El molí cooperatiu.....	779
8.6.4. Altres serveis	781
8.7. Epíleg.....	783
CONCLUSIONS FINALS.....	789
APÈNDIXS.....	801
1. <i>Llamamiento á los agricultores de las cuatro provincias catalanas</i> (Barcelona, 22 novembre 1887).....	803
2. <i>La Junta Superior de la Unió Agrícola de Catalunya á la classe pagesa del Principat</i> (Barcelona, 16 novembre 1889)	805
3. <i>Real Decreto para las Cámaras Agrícolas</i> (14 novembre 1890)	807
4. Juntetes directives de la Cambra Agrícola de l'Empordà (1900-1932).....	811
5. Socis de la Cambra Agrícola de la Cellera de Ter i pobles comarcans (1895-1899).....	823
6. Juntetes directives de l'IACSI (1890-1936)	825
7. Presència dels dirigents de l'IACSI en les associacions agràries catalanes (1890-1936).....	847
8. Associacions inscrites a l'IACSI al primer terç del segle XX	853
9. Associacions adherides a la Federació Agrícola Catalano-Balear (1899-1921)	859
10. Notes biogràfiques (I).....	869
Joaquim d'Abadal i Calderó (1856-1917)	869
Joan Àngel i Genís (1882-1944).....	870
Guillem de Boladeres i Romà (1853-1928)	871
Carles de Camps i d'Olzinelles (1860-1924)	872
Teodor Creus i Corominas (1827-1921).....	875
Carles de Fortuny i de Miralles (1872-1931)	876
Ignasi Girona i Vilanova (1857-1923)	879
Antoni Jansana i Llopart (1877-1944).....	881
Carles Jordà i Fages (1883-1935)	883

Jaume Maspons i Camarasa (1872-1934)	884
Pere Mir i Ràfols (1878-1952).....	887
Eusebi de Puig i de Rich (1863-1933)	889
Manuel Raventós i Domènech (1862-1930).....	890
Santiago de Riba i d'España (1880-1936).....	892
Ramon Ribas i Ribot (1867-1936)	895
Leonci Soler i March (1858-1932)	896
Francesc X. Tobella i d'Argila (1849-1910)	898
Josep Vidal i Barraquer (c.1875-1938).....	899
Josep Zulueta i Gomis (1858-1925)	901
11. Principals viticultors del Vallès Oriental (1890).....	905
12. Principals contribuents rústics del Vallès Oriental (c. 1860).....	907
12.1. Primers deu contribuents rústics de cada municipi	907
12.2. Principals contribuents rústics de la comarca	914
12.3. Propietaris amb més de 20 ha a cada municipi	917
12.4. Propietaris amb més de 100 ha a la comarca.....	927
13. Principals contribuents rústics del Vallès Oriental (c. 1940).....	931
13.1. Primers deu contribuents rústics de cada municipi	931
13.2. Principals contribuents rústics de la comarca	938
13.3. Propietaris amb més de 20 ha a cada municipi	941
13.4. Propietaris amb més de 100 ha a la comarca.....	949
14. Socis corresponsals de l'IACSI al Vallès Oriental (1851-1864).....	951
15. <i>Exposición que la Subdelegación del IACSI de Granollers dirige á la Reyna Regente (1858)</i>	953
16. <i>Reglamento de la Asociación de Propietarios Rurales del Vallés (1876)</i>	955
17. Socis de l'Associació de Propietaris Rurals del Vallès (1876-1901).....	959
18. <i>Comunicación que la Asociación de Propietarios del Vallés dirige á los cinco Sres. Presidentes que firmaron el mensaje á S.M. La Reyna Regente (1899)</i>	961
19. <i>A los Agricultores del Vallés (1901)</i>	963
20. <i>Reglamento General de la Cámara Agrícola Oficial del Vallés (1901)</i>	971
21. Junes directives de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1919)	983
22. Junes de la Delegació de la Cambra Agrícola del Vallès a Caldes de Montbui (1904-1913).....	991

23. Juntes directives de la Lliga de Propietaris de Montornès i Vallromanes (1901-1933).....	995
24. Juntes directives del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui (1915-1937).....	1001
25. <i>Estatutos del Sindicato Agrícola y Caja Rural de Caldas de Montbuy</i> (1918).....	1005
26. Instància del president del Sindicat Agrícola de Caldes de Montbui al Ministre de Treball (23 juliol 1926).....	1015
27. Socis de l'Associació de Propietaris del Partit Judicial de Granollers (1935)	1019
28. Notes biogràfiques (II).....	1023
Antoni d'Argila i Matas (¿-1914)	1023
Antoni Blancafort i Sarrà (¿-1921)	1024
Pere Boget Viver i Carreras (1815- c. 1860)	1024
Salvador Boquet i Vives (¿-1918).....	1025
Francesc Brustenga i Màrgens (1876-1925).....	1026
Jaume Cabot i Boget (1827-1892)	1027
Higini Carbonell i Plantada (1838-1931).....	1028
Salvador Dachs i Pous (1861-1918).....	1029
Josep M. Draper i Giroud (1840-1928).....	1030
Josep M. Duran i Girbau (c. 1880 -?)	1031
Pere Duran i Plantada (1855-1936).....	1032
Fèlix Fages i Vilà (?-1954)	1033
Tomàs Fatjó Morral i Casamada (¿-1916)	1034
Domènec Fatjó i Tintorer (1847-1909)	1034
Fèlix Ferran i Coll (1814-1895)	1035
Jaume Fonolleda i Ferran (¿-1906).....	1037
Josep Fontcuberta i Rogés (1890-1977)	1038
Joan Bta. Germà i Duran (1849-1925)	1038
Josep Margenat i Poch (1870-1925)	1039
Alfons Mas i Maspons (¿-1943).....	1040
Josep Mas i Pascual (1841-1915)	1040
Francesc de P. Maspons i Anglasell (1872-1966).....	1041
Pere Maspons i Cadafalch (1841-1913).....	1041
Jaume Maspons i Vilardebò (1814-1864).....	1042
Josep Mayol i Cladellas (1847-1925)	1043
Antoni Mayol i Pont (1877-1956)	1043
Ramon Pareras i Noguera (1841-1915)	1044
Marià Ramis i Duran (?-1893)	1045
Esteve Riera i Llambí (?- c. 1930)	1045
Esteve Riu i Busquets (1865-1962)	1046
Frederic Ros i Sallent (1875-1956).....	1047
Albert Rosàs i Macià (1875-1960)	1049
Josep de Rosselló i Puig (1838-1909).....	1050
Josep Rovira de Villar i Viver (1861-1937)	1051
Ramon M. de Sagarra i Castellarnau (1880-?)	1052
Francesc Sala i Molas (1883-1964).....	1053

Antoni Sarroca i Sanz (1861-1923)	1054
Averci C. de Sobregreu i Robert	1055
Francesc de P. Torras i Sayol (1868-1936).....	1055
Joan Tura i Pedragosa (1865-1930).....	1057
Marcel·lí Vilardebò i Farnés (¿-1934)	1057
Frederic Wynn i Ellís (?-1932)	1058
FONTS I BIBLIOGRAFIA	1061
1. Fonts arxivístiques.....	1061
1.1. Arxius d'institucions públiques i privades	1061
1.2. Arxius patrimonials i personals privats.....	1063
2. Publicacions periòdiques.....	1066
2.1. Publicacions periòdiques de Barcelona	1066
2.2. Publicacions periòdiques del Vallès Oriental	1066
2.3. Publicacions periòdiques de la resta de Catalunya	1067
2.4. Publicacions periòdiques de fora de Catalunya.....	1068
3. Fonts impreses i bibliografia de l'època	1069
4. Bibliografia secundària	1077
Abreviatures	1119
Índex de taules, gràfics i mapes	1121
Índex general.....	1125